

294.357

ส ๒๙๗ ฃ

ร. 3

ผลของการฝึกอบรมทางศาสนาที่มีต่อการนำจิตตลักษณะของนักเรียนที่เข้าโครงการ
บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ที่วัดม่วง เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

ปริญญาโท

ของ

ตำรวจ วรเศรษฐศุภ

๓-๔ ก.ย. 2535

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นวิทยานิพนธ์ของการศึกษาด้านจิตตวิทยา
ปริญญาโท สาขาจิตตวิทยาบัณฑิต วิชาเอกการวิจัยจิตตวิทยาสำหรับประยุกต์

เมษายน 2534

ฉบับที่ 1 เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

๒๖313๘

180720

คณะกรรมการควบคุมและคณะกรรมการสอบได้พิจารณาปริญญานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควร
รับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกการวิจัยพฤติกรรม
ศาสตร์ประยุกต์ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

คณะกรรมการควบคุม

..... 45 Y ประธาน
(ดร.ศุภวิ ไยเหลา)
..... 11/11/11 กรรมการ
(ผศ.ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร)
..... 11/11/11 กรรมการ
(ผศ.วิสันต์ กัญแก้ว)

คณะกรรมการสอบ

..... 45 Y ประธาน
(ดร.ศุภวิ ไยเหลา)
..... 11/11/11 กรรมการ
(ผศ.ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร)
..... 11/11/11 กรรมการ
(ผศ.วิสันต์ กัญแก้ว)
..... 11/11/11 กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(ผศ. ประณต คำจิม)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... 11/11/11 คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ศ.ดร.สมพร บัวทอง)

วันที่ 11/11/11 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2534

ประกาศขอบคุณ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้โดยได้รับความกรุณาอย่างสูงจากท่านอาจารย์ ดร. อุฎ्ठी โยเหลา ประธานกรรมการปริญญานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร และผู้ช่วยศาสตราจารย์วิสันต์ กัญแก้ว ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นที่มีคุณค่าตลอดจน ได้กรุณาช่วยแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างมากในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาที่ได้รับเป็นอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ ขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ประดัด เค้าวมิ ที่ได้กรุณาเป็นกรรมการสอบปากเปล่า ตลอดจนได้กรุณาให้คำแนะนำต่างๆ ที่มีประโยชน์ทำให้การวิจัยครั้งนี้สมบูรณ์มากขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณท่าน ศาสตราจารย์ ดร. ดวงเดือน พันธุมนาวิน ที่ได้กรุณาให้แนวคิดและคำแนะนำ ในการทำปริญญานิพนธ์ฉบับนี้

ขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ ดร. เป็ญแข ประจวบปัจฉิก ที่ได้กรุณาให้แนวคิดและคำแนะนำ และเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจแบบสอบถาม ในการทำปริญญานิพนธ์ฉบับนี้

ขอกราบขอบพระคุณท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์จริย์ สว่างตรี อาจารย์ทัศนากองกักดี อาจารย์อัฐชลี สุตธรรม ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจแบบสอบถามปริญญานิพนธ์ฉบับนี้

และขอกราบขอบพระคุณคุณอาจารย์ในสถาบันวิจัยพฤกษศาสตร์ ที่กรุณาถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการต่างๆ และให้คำแนะนำช่วยเหลือที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่ผู้วิจัย

ขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์นระครูปลัดณรงค์ ปสนโน เจ้าอาวาสวัดม่วง และหลวงพี่ที่อยู่โบสถ์ในโครงการบวรพชาสามเณรทุกท่าน ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ ให้คำแนะนำต่างๆ และช่วยเหลือในการเก็บข้อมูลและขอขอบคุณครู อาจารย์และนักเรียนโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยนี้

ขอขอบคุณครูชัชวาลย์ วังคังกูล คุณปริญญ์ ณ วันจันทร์ คุณวงษา ชัดดี และคุณยศ อัมพรรัตน์ ที่กรุณาช่วยเหลือในการเก็บข้อมูลในการวิจัยนี้

ขอขอบคุณ เพื่อนบัณฑิตชาว มคอ.ทุกท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนิสิตวิชาเอกการวิจัยพฤกษศาสตร์ศาสตร์ประยุกต์ทุกท่าน ซึ่งมีส่วนช่วยเหลือผู้วิจัยเป็นอย่างมาก

ขอขอบคุณ คุณเกรียงศักดิ์ คำมูล ที่ได้กรุณาจัดหาภาพในแบบสอบถามของการวิจัยนี้

สุดท้ายนี้ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้อาจไม่สำเร็จลงหากมิได้รับการอบรมสั่งสอน ให้การสนับสนุน
และให้กำลังใจจากพ่อ แม่ และพี่ๆ ทุกท่านตลอดมา ผู้วิจัยจึงขอเอนมระลึกถึงพระคุณของคุณพ่อ
คุณแม่ และระลึกถึงพี่ๆ ทุกท่าน

ลำรวย วรเตชะคงคา

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ได้รับทุนอุดหนุน 2 ทุน ด้วยกัน คือ

ทุน ดร.สาโรช บัวศรี

ทุน หม่อมหลวงจงสวัสดิ์ สนิทวงศ์

ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

สารบัญ

บทที่

หน้า

1	บทนำ	1
	ภูมิหลัง	1
	จุดมุ่งหมายของการวิจัย	4
	ความสำคัญของการวิจัย	4
	ขอบเขตของการวิจัย	4
	นิยามศัพท์เฉพาะ	6
2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
	การพัฒนาบุคคลตามแนวพุทธ	10
	ความหมายของพุทธศาสนา	11
	การพัฒนาจิตใจของบุคคลตามแนวพุทธ	12
	การถ่ายทอดทางศาสนา	19
	การฝึกอบรมทางศาสนา	22
	การฝึกอบรมทางศาสนากับการพัฒนาจิตลักษณะของเด็กไทย	28
	การฝึกอบรมทางศาสนากับวินัยในตนเอง	28
	ทฤษฎีสององค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลง	29
	ทฤษฎีแรงจูงใจทางจริยธรรม	29
	ทฤษฎีการเรียนรู้บทบาท	30
	การฝึกอบรมทางศาสนากับทัศนคติต่อพุทธศาสนา	33
	การฝึกอบรมทางศาสนากับทัศนคติเชิงจริยธรรม	40
	การฝึกอบรมทางศาสนากับการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า	43

ลักษณะของบุคคลที่ส่งเสริมการพัฒนาจิตลักษณะของเด็กไทย	45
ความสามารถในการปรับตัว	45
ปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว	46
ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา	48
นิยามปฏิบัติการ	48
กรอบแนวคิดในการวิจัย	51
สมมติฐาน	54
 3 วิธีดำเนินการวิจัย	56
กลุ่มตัวอย่างและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง	56
เครื่องมือวัดตัวแปร	58
การสร้างเครื่องมือ	63
การหาคุณภาพเครื่องมือ	63
การเก็บรวบรวมข้อมูล	67
การวิเคราะห์ข้อมูล	67
 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	71
ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับกลุ่มตัวอย่าง	72
ตอนที่ 2 ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง	
ทัศนคติต่อพุทธศาสนา ทัศนคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการ	
ละเมิดศีลห้า ของกลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนากับกลุ่มที่	
ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา	75
ตอนที่ 3 วิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงวินัย	
ในตนเอง ทัศนคติต่อพุทธศาสนา ทัศนคติเชิงจริยธรรม และการ	
รับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า โดยพิจารณาตามลักษณะส่วนบุคคลที่	
แตกต่างกัน	79

5 บทย่อ สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	114
บทย่อ	114
จุดมุ่งหมายของการวิจัย	114
สมมติฐานในการวิจัย	115
วิธีดำเนินการวิจัย	116
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	116
การเก็บรวบรวมข้อมูล	117
การวิเคราะห์ข้อมูล	118
สรุปผลและการอภิปรายผล	118
ข้อเสนอแนะ	134
ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติ	134
ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป	135
บรรณานุกรม	137
ภาคผนวก	147
ภาคผนวก ก. โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่วัดม่วง	148
ภาคผนวก ข. แบบสอบถามและตารางแสดงค่าอำนาจจำแนก	178
ภาคผนวก ค. ตารางการวิเคราะห์	216
รายนามพระวิทยากรและพระพี่เลี้ยงในโครงการบรรพชาสามเณร	
ภาคฤดูร้อน รุ่น 12 ที่วัดม่วง เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร	223
รายนามผู้เชี่ยวชาญในการตรวจแบบวัด	224
ประวัติย่อของผู้วิจัย	225

บัญชีตาราง

ตาราง

หน้า

- 1 แสดงค่าระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว 8
- 2 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา 58
- 3 ค่าสถิติพื้นฐานของวินัยในตนเอง ทักษะคิดต่อพุทธศาสนา ทักษะคิดเชิงจริยธรรม
และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าทั้งในกลุ่มรวม กลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทาง
ศาสนาและกลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา 74
- 4 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของคะแนนการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทักษะคิดต่อ
พุทธศาสนา ทักษะคิดเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าระหว่างผู้ที่
เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนากับผู้ที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา 76
- 5 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของคะแนนการเปลี่ยนแปลงทักษะคิดต่อพุทธศาสนาด้าน
บทบาทของวัดและพระสงฆ์ ระหว่างผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนากับ
ผู้ที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา ศึกษาเฉพาะกลุ่มที่มีความสามารถ
ในการปรับตัว 78
- 6 วิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทักษะคิดต่อ
พุทธศาสนาในด้านรวม ทักษะคิดต่อพุทธศาสนาในด้านต่างๆ 4 ด้าน ทักษะคิด
เชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า โดยพิจารณาตามการฝึก
อบรมทางศาสนาและความสามารถในการปรับตัว 79
- 7 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของการเปลี่ยนแปลงทักษะคิดต่อพุทธศาสนาในด้านรวม
โดยพิจารณาตามการฝึกอบรมทางศาสนาและความสามารถในการปรับตัว 83
- 8 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของการเปลี่ยนแปลงทักษะคิดต่อพุทธศาสนาด้านบทบาท
ของวัดและพระสงฆ์โดยพิจารณาตามการฝึกอบรมทางศาสนาและความสามารถ
ในการปรับตัว 84

- 9 วิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ที่ศนคติดต่อ
พุทธศาสนาในด้านรวม ที่ศนคติดต่อพุทธศาสนาในด้านต่างๆ 4 ด้าน ที่ศนคติดต่อ
เชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า โดยพิจารณาตามการฝึก
อบรมทางศาสนาและปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว 86
- 10 วิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการเปลี่ยนแปลงที่ศนคติดต่อพุทธศาสนาในด้านรวม
ด้านบทบาทของวัดและพระสงฆ์ และที่ศนคติดต่อเชิงจริยธรรม โดยพิจารณาตาม
การฝึกอบรมทางศาสนาและปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจาก
ครอบครัว ในกลุ่มที่มีระดับฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง 88
- 11 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงที่ศนคติดต่อพุทธศาสนาในด้านรวม โดย
พิจารณาตามการฝึกอบรมทางศาสนาและปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนา
จากครอบครัว ศึกษาเฉพาะกลุ่มที่ครอบครัวมีระดับฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง .. 91
- 12 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงที่ศนคติดต่อพุทธศาสนาในด้านบทบาทของวัด
และพระสงฆ์ โดยพิจารณาตามการฝึกอบรมทางศาสนาและปริมาณการได้รับ
การถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว ศึกษาเฉพาะกลุ่มที่ครอบครัวมีระดับฐานะ
ทางเศรษฐกิจปานกลาง 92
- 13 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงที่ศนคติดต่อเชิงจริยธรรม โดยพิจารณาตาม
การฝึกอบรมทางศาสนาและปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจาก
ครอบครัว ศึกษาเฉพาะกลุ่มที่ครอบครัวมีระดับฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง 93
- 14 วิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิด
ศีลห้า โดยพิจารณาตามการฝึกอบรมทางศาสนาและปริมาณการได้รับการ
ถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว ในกลุ่มที่มีระดับฐานะทางเศรษฐกิจสูงและต่ำ .. 94
- 15 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า โดยพิจารณา
ตามการฝึกอบรมทางศาสนาและปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจาก
ครอบครัว ศึกษาเฉพาะกลุ่มที่ครอบครัวมีระดับฐานะทางเศรษฐกิจสูง 98

- 16 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า โดยพิจารณาตามการฝึกอบรมทางศาสนาและปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว ศึกษาเฉพาะกลุ่มที่ครอบครัวยุติธรรมระดับสูงและทางเศรษฐกิจต่ำ 99
- 17 วิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ที่ศกคติดต่อพุทธศาสนาในด้านรวม ที่ศกคติดต่อพุทธศาสนาในด้านต่างๆ 4 ด้าน ที่ศกคตึงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า โดยพิจารณาตามการฝึกอบรมทางศาสนาและความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา 101
- 18 วิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ที่ศกคติดต่อพุทธศาสนาในด้านรวม ที่ศกคติดต่อพุทธศาสนาในด้านต่างๆ 4 ด้าน ที่ศกคตึงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า โดยพิจารณาตามการฝึกอบรมทางศาสนาและระดับการศึกษาของมารดา 103
- 19 วิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ที่ศกคติดต่อพุทธศาสนาในด้านรวม ที่ศกคติดต่อพุทธศาสนาในด้านต่างๆ 4 ด้าน ที่ศกคตึงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า โดยพิจารณาตามการฝึกอบรมทางศาสนา ระดับการศึกษาของบิดา และระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว 105
- 20 วิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการเปลี่ยนแปลงที่ศกคติดต่อพุทธศาสนาด้านหลักธรรมทางศาสนา และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า โดยพิจารณาตามการฝึกอบรมทางศาสนา ระดับการศึกษาของบิดา และระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ในกลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมาก 109
- 21 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงที่ศกคติดต่อพุทธศาสนาด้านหลักธรรมทางศาสนา โดยพิจารณาตามการฝึกอบรมทางศาสนา ระดับการศึกษาของบิดา ในกลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมาก 112

22	เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า โดย พิจารณาตามการฝึกอบรมทางศาสนา กับระดับฐานะทางเศรษฐกิจของ ครอบครัว ในกลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมาก	113
23	แสดงค่าสถิติร้อยละของอาชีพบิดามารดา	217
24	แสดงค่าสถิติพื้นฐานของความสามารถในการปรับตัว ปริมาณการได้รับ การถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว	218
25	แสดงค่าสถิติร้อยละของระดับการศึกษาของบิดามารดา และของมารดา	219
26	ร้อยละของนักเรียนจำแนกตามลักษณะพื้นฐานความเชื่อทางศาสนา	220
27	ร้อยละของนักเรียนจำแนกตามอุดมคติที่ยึดหลักทางศาสนาในการดำรงชีวิต	221
28	ร้อยละของนักเรียนจำแนกตามความถี่ของการเข้าร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนา ในรอบ 1 ปี	222

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 แสดงความสัมพันธ์และเป็นเหตุกึ่งมูลของศีล สมาธิ และปัญญา	14
2 แสดงลัทธิขงจื๊อของทัศนคติ	35
3 แสดงกรอบแนวคิด	51
4ก ปฏิสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาทางศาสนากับการปรับตัวในการเปลี่ยนแปลง ทัศนคติต่อพุทธศาสนาโดยรวม	81
4ข ปฏิสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาทางศาสนากับการปรับตัวในการเปลี่ยนแปลง ทัศนคติต่อพุทธศาสนาด้านบทบาทของวัดและพระสงฆ์	81
5ก ปฏิสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาทางศาสนากับปริมาณการได้รับการถ่ายทอด ทางศาสนาในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาโดยรวม	89
5ข ปฏิสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาทางศาสนากับปริมาณการได้รับการถ่ายทอด ทางศาสนาในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาด้านบทบาทของวัด และพระสงฆ์	89
5ค ปฏิสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาทางศาสนากับปริมาณการได้รับการถ่ายทอด ทางศาสนาในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเชิงจริยธรรม	89
6ก ปฏิสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาทางศาสนากับปริมาณการได้รับการถ่ายทอด ทางศาสนาในการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า ในกลุ่มที่ครอบครัว ฐานะทางเศรษฐกิจสูง	96
6ข ปฏิสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาทางศาสนากับปริมาณการได้รับการถ่ายทอด ทางศาสนาในการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า ในกลุ่มที่ครอบครัว ฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ	96
7ก ปฏิสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาทางศาสนากับระดับการศึกษาของบิดาในการเปลี่ยน แปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาด้านหลักธรรมทางศาสนา ในกลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอด ทางศาสนาจาก	110

7ข ปฏิสัมพันธ์ระหว่างการฝึกอบรมทางศาสนากับระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ในการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า ในกลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอด ทางศาสนา มาก	110
8 แสดงการปลงศพเด็กที่จะเข้ารับการบรรพชาสามเณร	169
9 การเทศน์สอนนาค	169
10 การเดินรอบโบสถ์ 3 รอบก่อนเข้ารับการบรรพชา	170
11 พิธีการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน	171
12 การออกนิพนธ์ของสามเณรภาคฤดูร้อน	171
13 การเรียนการสอนวิชาพุทธประวัติของสามเณรภาคฤดูร้อน.....	172
14 การเรียนการสอนวิชาธรรมวินัยของสามเณรภาคฤดูร้อน	172
15 การเรียนการสอนวิชาศาสนพิธีของสามเณรภาคฤดูร้อน.....	173
16 การเรียนการสอนวิชาวินัยของสามเณรภาคฤดูร้อน.....	173
17 แสดงการฝึกสมาธิของสามเณรในห้องประชุม.....	174
18 แสดงการฝึกสมาธิของสามเณรในตอนหัวค่ำหลังจากการทำวัตรเย็น.....	175
19 การฉันน้ำปาดะหลังจากการฝึกสมาธิ.....	175
20 การเข้าร่วมกิจกรรมในวันสงกรานต์	176
21 การสรงน้ำพระอาจารย์และพระพี่เลี้ยงของสามเณรเนื่องในวันสงกรานต์	176
22 การสรงน้ำสามเณรของญาติโยมเนื่องในวันสงกรานต์	177
23 การเลี้ยงภัตตาหารเพลแด่ภิกษุสามเณร	177

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (2529-2534) ได้กล่าวถึงการพัฒนาบุคคล โดยกำหนดแนวทางไว้ว่าจะพัฒนาบุคคลทั้งในด้านร่างกาย สติปัญญา ความรู้ความสามารถ คุณธรรมและจริยธรรม ตลอดจนการเสริมสร้างให้บุคคลมีระเบียบวินัย (คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2530 : 38-43) และในการพัฒนาบุคคลให้มีคุณภาพตามที่สังคมต้องการนั้นเด็กและเยาวชนถือได้ว่าเป็นผู้ที่เหมาะแก่การพัฒนา เพราะในการพัฒนาบุคคลให้มีคุณภาพตามที่ต้องการนั้นจำเป็นที่จะต้องได้รับการปลูกฝังและพัฒนาในระยะยาวจึงจะมีประสิทธิภาพ และต่างก็ยอมรับว่าเด็กและเยาวชนเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่า เป็นกำลังที่สำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติในอนาคต (สุทิน เนียมพลับ. 2527 : 54)

เด็กและเยาวชนถือว่าเป็นวัยที่กำลังต้องการการเรียนรู้ ต้องการประสบการณ์ ต้องการความสนุกสนานรื่นรมย์ ต้องการเพื่อนและต้องการคำแนะนำต่างๆ (Dale. 1972) ดังนั้นในการที่จะพัฒนาให้เด็กและเยาวชนมีคุณภาพตามที่สังคมต้องการนั้นจำเป็นที่จะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายทั้งครอบครัว โรงเรียน สื่อมวลชน และศาสนา ซึ่งถือได้ว่าสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กที่มีผลกระทบต่อกันคิดและค่านิยมของเด็กและเยาวชน ลักษณะของเยาวชนที่สังคมต้องการนั้น สุจริต เพียรชอบ (2528) ได้ทำการศึกษาลักษณะของเยาวชนที่สังคมปรารถนา กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเป็นนักเรียนมัธยมศึกษา นักศึกษาวิทยาลัย ครู ผู้ปกครองนักเรียน และผู้นำชุมชน จากทุกภาคของประเทศจำนวน 3,000 คน จากการศึกษาพบว่าลักษณะของเยาวชนที่สังคมปรารถนานั้นจะต้องประกอบด้วย

1. ด้านลักษณะท่าทาง ต้องเป็นผู้ที่มีสุขภาพสมบูรณ์ สุภาพ มารยาทดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส

2. ด้านความคิด ต้องเป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสุขุมรอบคอบคิดอย่างมีเหตุมีผล เป็นผู้มองโลกในแง่ดีและเป็นผู้ที่ชอบแสวงหาความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ

3. ด้านลักษณะนิสัย ต้องเป็นผู้ที่มีความหนักแน่นอดทน มีมานะอดสาหัส มีความซื่อสัตย์ สุจริต เมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โอบอ้อมอารี

4. ด้านมนุษยสัมพันธ์ ต้องเป็นผู้ที่มีน้ำใจชอบช่วยเหลือผู้อื่น มีอัธยาศัยดี ไม่เย่อหยิ่งถือตัว สามารถวางตนได้อย่างเหมาะสมกับกาลเทศะ ทำงานร่วมกับผู้อื่นและเข้ากับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี

5. ด้านอารมณ์ ต้องเป็นผู้ที่มีอารมณ์มั่นคง ไม่หวั่นไหวง่าย มีสติสัมปชัญญะ รู้จักยั้งคิด รู้จักอดกลั้นมีอารมณ์ร่าเริงแจ่มใส

6. ด้านวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ต้องเป็นผู้ที่รักและหวงแหนในวัฒนธรรม ประเพณีไทย ให้ความร่วมมือและสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ที่อนุรักษ์วัฒนธรรมไทย มีความรู้ ความเข้าใจในวัฒนธรรมประเพณีไทยอย่างแท้จริง

7. ด้านจริยธรรมและคุณธรรม ต้องเป็นผู้ที่รักความยุติธรรม มีความกตัญญูรู้คุณคน กล้าหาญและเชื่อมั่นในคุณงามความดี มีความเคารพในผู้ที่อาวุโส

จะเห็นได้ว่าลักษณะที่สังคมปรารถนาให้เด็กและเยาวชนมีนั้น สิ่งหนึ่งก็คือต้องการให้เด็ก และเยาวชนมีคุณธรรมและจริยธรรมสูง และวิธีการที่จะทำให้เด็กและเยาวชนสามารถพัฒนา คุณธรรมและจริยธรรมให้สูงขึ้นได้นั้น ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524 : 63) ได้กล่าวถึงวิธีการ ยกกระตือรือร้นของบุคคลว่า วิธีการหนึ่งที่สามารถใช้ในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมได้ก็คือ การฝึกอบรมทางศาสนา การฝึกอบรมทางศาสนานี้ในสังคมไทยได้กระทำมาเป็นเวลานานแล้ว โดยออกมาในรูปของประเพณีการบวชเรียนเป็นสามเณรและพระภิกษุ ซึ่งวัฒนธรรมไทยถือว่าเป็น การเตรียมคนให้พร้อมที่จะเป็นผู้ใหญ่ เป็นการขัดเกลาทางจิตใจ สามารถควบคุมจิตใจให้ เกิดความหนักแน่น มีความอดทน อดกลั้นต่อสิ่งยั่วยุต่างๆ ตลอดจนลดความเห็นแก่ตัวลง และเห็นแก่ส่วนรวมมากขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมให้สูงขึ้น ในปัจจุบันได้มีการ จัดให้เด็กและเยาวชนเข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน โดยให้เข้ารับการบวชเรียนศึกษาพระธรรมวินัยอย่างจริงจังเป็นเวลาหนึ่งเดือน เพื่อต้องการที่จะ พัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของเด็กและเยาวชนที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาให้สูงขึ้น จากการที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนทั้งตัวผู้เข้ารับ

การฝึกอบรม ผู้ทำการฝึกอบรมและผู้ปกครองที่ส่งบุตรหลานเข้ารับการบรรพชาในบางส่วนถึงผลที่ได้รับจากโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนพบว่า โครงการนี้สามารถปลูกฝังและพัฒนาให้เด็กที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาเป็นผู้ที่มีความสุภาพ มีความสุขุมรอบคอบ อุตุนหนักแน่นมีระเบียบวินัย ไม่เย่อหยิ่ง รู้จักอดกลั้น มีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ เคารพในผู้ใหญ่อาวุโส มีความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และมีความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีทางพุทธศาสนามากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาให้เด็กมีวินัยในตนเอง เพราะวินัยเป็นสิ่งที่สังคมต้องการให้สมาชิกในสังคมมี ประกอบกับวินัยยังเป็นเครื่องช่วยแนะแนวความประพฤติและวินัยยังเป็นแรงผลักดันให้บุคคลเกิดการควบคุมตนเองได้ ให้สามารถทำอะไรได้เรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ (นวลศิริ เปาโรหิตและคนอื่นๆ. 2520 : 177-180) นอกจากนี้วินัยในตนเองยังเป็นลักษณะสำคัญที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมที่พึงปรารถนาอื่นๆ เช่น ความขยันหมั่นเพียร ความประหยัด ความอดทน ความซื่อสัตย์ เป็นต้น และวินัยในตนเองยังเป็นพื้นฐานที่สำคัญต่อการแสดงออกทางจริยธรรมและคุณธรรมของบุคคลอีกด้วย

ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่ควรจะมีการศึกษาถึงผลของการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่มีต่อการพัฒนาวินัยในตนเองซึ่งเป็นจิตลักษณะที่สำคัญตัวหนึ่งที่สังคมปรารถนาให้สมาชิกในสังคมมี และที่ผ่านมายังไม่มีผู้ใดทำการศึกษากิจถึงผลที่ได้รับหลังจากการบวชเรียนตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนไว้เป็นหลักฐานที่แน่ชัดว่าโครงการนี้จะสามารถพัฒนาวินัยในตนเองของเด็กและเยาวชนที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนได้จริง ประกอบกับในการศึกษาคั้งนี้เป็นการศึกษาโครงการฝึกอบรมทางศาสนา ฉะนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่าเป็นสิ่งจำเป็นต้องศึกษาทัศนคติเชิงจริยธรรมทัศนคติต่อพุทธศาสนาและการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าของเด็กและเยาวชนด้วย ว่าจะสามารถพัฒนาได้หรือไม่เพียงใด

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

1 เพื่อศึกษาผลของการเข้าร่วมการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่มีต่อวินัยในตนเอง ทศนคติต่อพุทธศาสนา ทศนคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าของเด็ก

2 เพื่อเปรียบเทียบวินัยในตนเอง ทศนคติต่อพุทธศาสนา ทศนคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า ระหว่างเด็กที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาและเด็กที่ไม่ได้เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่มีลักษณะส่วนบุคคลแตกต่างกัน

ความสำคัญของการวิจัย

1. ผลของการวิจัยนี้สามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสนับสนุน การส่งเสริมดำเนินงานด้านการปลูกฝังและ เผยแพร่วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีทางพุทธศาสนา คุณธรรม และจริยธรรม ให้แก่เด็กและเยาวชนต่อไป

2. ผลการวิจัยนี้เป็นการเพิ่มพูนความรู้ทางวิชาการ ด้านพฤติกรรมศาสตร์และ จริยศาสตร์ ที่เกี่ยวกับการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และประเพณีทางศาสนา

3. ผลการวิจัยนี้สามารถใช้เป็นพื้นฐานสำหรับการค้นคว้าวิจัยด้านการถ่ายทอดทางศาสนา (Religious Socialization) ในสังคมไทยต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีขอบเขตของการศึกษา ดังนี้

1. ประชากร ในการวิจัยนี้ประชากรเป็นเด็กนักเรียนชายชั้นประถมศึกษาปีที่ 4, 5 และ 6 ปีการศึกษา 2533 ที่กำลังเรียนอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ที่อยู่ในเขตหนองแขม และภาษีเจริญ กรุงเทพมหานครจำนวน 5,590 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยนี้กลุ่มตัวอย่าง เป็นเด็กนักเรียนชาย ที่เรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4, 5 และ 6 โรงเรียนวัดม่วง โรงเรียนบางแคเนื่องสังวาลย์อนุสรณ์ และโรงเรียนเพชรเกษม ที่อาศัยอยู่ในเขตหนองแขมหรือเขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร โดยแบ่งเป็นกลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน รุ่น 12 ณ วัดม่วง เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร จำนวน 50 คน และที่ไม่ได้เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน จำนวน 50 คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 100 คน

3. ตัวแปรที่ศึกษา ในการวิจัยนี้ได้ใช้ตัวแปรดังต่อไปนี้

3.1 ตัวแปรอิสระ ประกอบด้วย

3.1.1 การฝึกอบรมทางศาสนา แบ่งเป็นกลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมและกลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรม

3.1.2 ความสามารถในการปรับตัว แบ่งเป็นสูง กับ ต่ำ

3.1.3 ปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว แบ่งเป็นมาก กับ น้อย

3.1.4 ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา แบ่งเป็นมาก กับ น้อย

3.1.5 ลักษณะทางชีวสังคม ได้แก่

3.1.5.1 ระดับฐานะเศรษฐกิจ แบ่งเป็นสูง กลาง และต่ำ

3.1.5.2 ระดับการศึกษาของบิดามารดา แบ่งเป็นสูง และต่ำ

3.2 ตัวแปรตาม ประกอบด้วย

3.2.1 วินัยในตนเอง

3.2.2 ทศนคติต่อพุทธศาสนา

3.2.3 ทศนคติเชิงจริยธรรม

3.2.4 การรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน หมายถึง โครงการฝึกอบรมจริยธรรมให้แก่ เด็กนักเรียนในช่วงปิดภาคเรียนฤดูร้อน ซึ่งทางวัดม่วง เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ได้จัดขึ้นในระหว่างการปิดภาคเรียนฤดูร้อน ตั้งแต่วันที่ 7 เมษายน 2533 จนถึงวันที่ 6 พฤษภาคม 2533 เป็นระยะเวลาหนึ่งเดือน โดยมุ่งที่จะใช้หลักและวิธีการทางพุทธศาสนา ในการปลูกฝังและพัฒนาจิตใจของนักเรียนที่เข้ารับการบรรพชาเป็นสามเณรภาคฤดูร้อน ในครั้งนี้

การฝึกอบรมทางศาสนา หมายถึง การฝึกอบรมเด็กนักเรียนที่เข้ารับการบรรพชาเป็น สามเณรในภาคฤดูร้อน รุ่น 12 ณ. วัดม่วง เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ด้วยวิธีการ ทางพุทธศาสนา โดยให้เด็กนักเรียนเหล่านี้ได้ศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอัน เป็นหลักเบื้องต้นของพุทธศาสนา โดยยึดไตรสิกขา (ศีล สมาธิ และปัญญา) เป็นหลักในการปฏิบัติ ศีล หมายถึง การฝึกควบคุมทางกาย และวาจา ซึ่งในการวิจัยนี้จะหมายถึง ศีล 10 ซึ่งเป็นศีลสำหรับสามเณรที่ต้องยึดถือปฏิบัติ

สมาธิ หมายถึง การฝึกจิตเพื่อให้จิตเข้มแข็ง สามารถควบคุมตนเองได้ดี ซึ่งใน การวิจัยนี้ สมาธิก็คือ การบำเพ็ญสมาธิ การฝึกสมถกัมมัฏฐาน การฝึกวิปัสนากัมมัฏฐาน เป็นต้น

ปัญญา หมายถึง การฝึกปัญญาให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ในสิ่งทั้งหลาย ตามสภาพความเป็นจริง ซึ่งปัญญาในที่นี้หมายถึง ความรู้ที่ได้จากการอบรมสั่งสอนทั้งที่ได้จาก การฟัง รวมทั้งที่ได้จากการศึกษาเล่าเรียน

ลักษณะส่วนบุคคล หมายถึง ลักษณะของบุคคลที่ส่งเสริมประสบการณ์ทางศาสนาที่ได้รับ จากการเข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนซึ่งในการวิจัยนี้ จะหมายถึง ความสามารถในการปรับตัว ปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา และลักษณะทางชีวสังคม

ระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว หมายถึง ปริมาณการมีเงินมีใช้ของสมาชิกในครอบครัวหนึ่งๆ โดยพิจารณาจากคำตอบเกี่ยวกับรายได้รวมทั้งครอบครัวที่ได้รับในแต่ละเดือน และจำนวนสมาชิกในครอบครัวนั้นร่วมกันพิจารณาระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว โดยระดับรายได้ในแต่ละเดือนแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ

ระดับรายได้ต่ำ หมายถึงผู้ตอบแบบสอบถามรายงานว่าครอบครัวของตนมีรายได้น้อยกว่า 2,000 บาทต่อเดือน

ระดับรายได้ปานกลาง หมายถึงผู้ตอบแบบสอบถามรายงานว่าครอบครัวของตนมีรายได้อยู่ระหว่าง 2,001-6,000 บาทต่อเดือน

ระดับรายได้สูง หมายถึงผู้ตอบแบบสอบถามรายงานว่าครอบครัวของตนมีรายได้น้อยกว่า 6,000 บาทต่อเดือน

ส่วนจำนวนคนในครอบครัว แบ่งออกเป็น

จำนวนคนในครอบครัวน้อย หมายถึงผู้ตอบแบบสอบถามรายงานว่าครอบครัวของตนมีจำนวนคนในครอบครัวน้อยกว่า 4 คน

จำนวนคนในครอบครัวปานกลาง หมายถึงผู้ตอบแบบสอบถามรายงานว่าครอบครัวของตนมีจำนวนคนในครอบครัวอยู่ระหว่าง 4-8 คน

จำนวนคนในครอบครัวมาก หมายถึงผู้ตอบแบบสอบถามรายงานว่าครอบครัวของตนมีจำนวนคนในครอบครัวมากกว่า 8 คน

การพิจารณาระดับฐานะเศรษฐกิจของครอบครัว พิจารณาจากรายได้และจำนวนคนในครอบครัวร่วมกันพิจารณาดังในตาราง 1 ข้างล่างนี้

ตาราง 1 แสดงค่าระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว

รายได้/เดือน	จำนวนคนในครอบครัว		
	น้อยกว่า 4	ระหว่าง 4-8	มากกว่า 8
ต่ำกว่า 2,000 บาท	3	2	1
ระหว่าง 2,001 - 6,000 บาท	6	5	4
มากกว่า 6,000 บาท	9	8	7

จากตาราง 1 ครอบครัวที่มีระดับฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ อยู่ในระดับคะแนนตั้งแต่ 1 ถึง 3 ครอบครัวที่มีระดับฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง อยู่ในระดับคะแนน 4 ถึง 5 และครอบครัวที่มีระดับเศรษฐกิจสูง อยู่ในระดับคะแนน 6 ถึง 9

ระดับการศึกษาของบิดา หมายถึง ปริมาณการศึกษาสูงสุดที่บิดาของผู้ตอบแบบสอบถามได้รับ โดยแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ

ระดับต่ำ หมายถึง ผู้ตอบแบบสอบถามรายงานว่าบิดาของตนมีระดับการศึกษาตั้งแต่ไม่ได้รับการศึกษาจนถึงจบประถมศึกษาปีที่ 4

ระดับสูง หมายถึง ผู้ตอบแบบสอบถามรายงานว่าบิดาของตนมีระดับการศึกษา
สูงกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

ระดับการศึกษาของมารดา หมายถึง ปริมาณการศึกษาสูงสุดที่มารดาของผู้ตอบ
แบบสอบถามได้รับ โดยแบ่งเป็น 2 ระดับ เช่นเดียวกับระดับการศึกษาของบิดา

ระดับต่ำ หมายถึง ผู้ตอบแบบสอบถามรายงานว่ามารดาของตนมีระดับการศึกษาตั้งแต่
ไม่ได้รับการศึกษาจนถึงจบประถมศึกษาปีที่ 4

ระดับสูง หมายถึง ผู้ตอบแบบสอบถามรายงานว่ามารดาของตนมีระดับการศึกษา
สูงกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการประมวลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้ได้แบ่งเป็น 4 หัวข้อคือ

การพัฒนาบุคคลตามแนวพุทธ

การฝึกอบรมทางศาสนา

การฝึกอบรมทางศาสนากับการพัฒนาจิตลักษณะของเด็กไทย

ลักษณะของบุคคลที่ส่งเสริมการพัฒนาจิตลักษณะของเด็กไทย

โดยในแต่ละหัวข้อมีรายละเอียดดังนี้

การพัฒนาบุคคลตามแนวพุทธ

ในสังคมไทยการที่จะพัฒนาบุคคลให้มีคุณลักษณะที่สังคมปรารถนานั้น ศาสนา นับว่ามีบทบาทอย่างยิ่งต่อการพัฒนา เพราะประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศนับถือศาสนาพุทธและยึดหลักธรรมและความเชื่อทางพุทธศาสนาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต หลักธรรมทางพุทธศาสนานี้ได้เน้นการพัฒนาบุคคลไปที่จิตใจเป็นสำคัญ โดยมีความเชื่อที่ว่าพฤติกรรมหรือการกระทำของแต่ละบุคคลมีรากฐานที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากจิตใจของเขาเอง ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตระหนักในเรื่องนี้เป็นอย่างดี โดยในหลักธรรมคำสอนของพระองค์ได้ตรัสไว้พอสรุปได้ว่าให้บุคคลละเว้นจากความชั่ว ทำความดี ทำจิตใจให้สะอาด (เสฐียรพงษ์ วรรณปก. 2526 : 13 - 14) ดังจะเห็นได้ว่าหากบุคคลมีจิตใจที่ดีงามมีคุณธรรมแล้วจะทำให้บุคคลนั้นจะพูดหรือแสดงพฤติกรรม การกระทำใดๆ ออกมาก็จะดีตามจิตที่คิดด้วย ดังหลักทางพุทธศาสนาที่ว่า "จิตตชรูป" คือ สภาวะทางจิตที่มีอำนาจบันดาลสภาวะแห่งรูปกายได้ ฉะนั้นในการพัฒนาบุคคลตามแนวพุทธจึงเน้นที่การพัฒนาจิตใจเป็นหลักในการพัฒนาบุคคล ซึ่งก่อนที่จะอธิบายถึงหลักหรือวิธีการพัฒนาจิตใจเพื่อพัฒนาบุคคลตามแนวพุทธ ควรที่จะทำความเข้าใจกับพุทธศาสนาก่อนดังนี้

1. ความหมายของพระพุทธศาสนา

ในความหมายของพุทธศาสนานี้ ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน แต่พอที่จะสรุปได้ว่า พระพุทธศาสนาหมายถึง คำสอนของผู้ตรัสรู้อันได้แก่ พระธรรมเทศนา หรือการเทศน์แสดงธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยพระธรรมนี้มีลักษณะที่เป็นคำสั่งสอนหรือการสั่งสอน แนะนำ ฝึกอบรม ซึ่งพระธรรมวินัยนี้จะแสดงความเป็นจริงตามกฎของธรรมชาติ การสั่งสอนนี้จะสอนโดยตรงจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถึงตัวผู้ฟังโดยตรง และพระธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเทศนาขึ้นพระองค์มีได้รับหรือฟังมาจากใครแต่เป็นพระธรรมที่พระองค์ทรงตรัสรู้เอง (สมเด็จพระญาณสังวร. 2522 : 74-83; พุทธทาสภิกขุ. 2520 : 59)

นอกจากนี้พระพุทธศาสนาที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้ยังจะต้องประกอบด้วยองค์ 3 ประการที่เรียกว่า พระรัตนตรัย หรือ แก้วสามประการ คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ โดยในแต่ละองค์นี้มีรายละเอียดดังนี้

พระพุทธ ในระดับภาษาทางโลก จะหมายถึง บุคคล พระพุทธเจ้า พระพุทธรูป พระธาตุ พระพุทธรบาท พระเจดีย์ ต้นโพธิ์ เป็นต้น ส่วนในระดับภาษาธรรมนั้นจะหมายถึงภาวะที่เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ดังคำกล่าวที่ว่า " ผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นเรา "

พระธรรม ในระดับภาษาทางโลก จะหมายถึง พระไตรปิฎก คำสั่งสอน การเทศน์ คัมภีร์ไบเบิล เป็นต้น ส่วนในระดับภาษาธรรมจะหมายถึงสภาวะของความสะอาด สว่าง สงบ ในจิตใจของมนุษย์โดยการประพฤติปฏิบัติตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระสงฆ์ ในระดับภาษาโลก จะหมายถึง บุคคลกลุ่มหนึ่งที่ห่มผ้าเหลือง โกนผม โกนคิ้ว และมีวัตรปฏิบัติที่แตกต่างไปจากบุคคลธรรมดา ส่วนในระดับภาษาธรรมหมายถึงภาวะที่เกิดขึ้น ในจิตใจของบุคคลพวกหนึ่งที่เกิดจากการปฏิบัติตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะพบว่าทั้ง พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ต่างก็มีความสัมพันธ์ซึ่งกัน และกันดังคำกล่าวของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า (พุทธวจน) ที่ตรัสว่า " ตถาคตจะเกิดหรือไม่ก็ตาม แต่พระธรรมได้เกิดขึ้นอยู่ก่อนแล้วในโลก ตถาคตเพียงแต่ไปพบและนำมาแสดง เผยแพร่และสั่งสอน เท่านั้น" (ฟังเพียง เครือตราชู. 2527) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าหากไม่มีพระธรรม พระพุทธเจ้า ก็จะไม่ปรากฏ พระสงฆ์ก็จะมี และหากพระพุทธเจ้าไม่ปรากฏ พระธรรมก็จะไม่พบ พระสงฆ์

ก็จะไม่เกิด และหากไม่มีพระสงฆ์ พระพุทธเจ้าก็จะไม่ปรากฏ พระธรรมก็จะไม่ได้รับการเผยแพร่เช่นกัน

ส่วนหลักธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงนำมาเทศนาสั่งสอนนั้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ สุนิพพาน คือ สภาวะของความสะอาด สว่าง สงบ โดยการทำจิตให้ปราศจากกิเลสและทำให้เกิดปัญญา เมื่อปราศจากกิเลส(โลภ โกรธ หลง)ก็จะเข้าสู่ความสงบทางจิตใจ ในหลักธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเน้นการปฏิบัติเป็นสำคัญโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาจิตใจ โดยจะเน้นให้บุคคลลงมือปฏิบัติเพียงอย่างเดียวจึงจะสามารถพัฒนาจิตใจได้ หากเพียงแต่ฟังและจำเอาหลักธรรมโดยไม่ได้นำเอาสิ่งที่ฟังมาปฏิบัติแล้วก็จะไม่สามารถพัฒนาจิตใจ ซึ่งการปฏิบัติเพื่อให้เกิดการพัฒนาจิตใจนั้นจำเป็นที่จะต้องกระทำตามหลักของไตรสิกขา คือ มีศีล สมาธิ และปัญญา เป็นพื้นฐานของการพัฒนาจิตใจ ซึ่งหลักของไตรสิกขานี้จะได้อธิบายต่อไปในการพัฒนาจิตใจของบุคคลตามแนวพุทธ

2. การพัฒนาจิตใจของบุคคลตามแนวพุทธ

ในการพัฒนาจิตใจของบุคคลตามแนวพุทธนี้ ถือได้ว่าเป็นการทำให้บุคคลพัฒนาให้มี คุณธรรมและจริยธรรมตามที่สังคมต้องการ ในการพัฒนาจิตใจตามแนวพุทธนี้เป็นการฝึกให้บุคคล มีจิตใจสงบ จำเป็นที่จะต้องได้รับการอบรมทางจิตให้ถูกวิธีจึงจะสามารถพัฒนาจิตได้ จากคำกล่าวที่ว่า "จิตเป็นนายกายเป็นบ่าว" จึงน่าจะเป็นความจริง เพราะเมื่อบุคคลมีจิตใจที่สงบ คิดแต่ในสิ่งดีแล้วก็จะมีผลทำให้ร่างกาย พฤติกรรมและการประพฤติปฏิบัติแต่ในสิ่งที่ดีที่งาม การพัฒนาจิตตามแนวทางของพุทธศาสนานั้น บุคคลจึงจำเป็นที่จะต้องลงมือฝึกปฏิบัติด้วยตัวเอง จึงจะสามารถพัฒนาจิตได้ ซึ่งการพัฒนาจิตใจตามแนวพุทธนี้ก็คือ การฝึกจิตให้หลุดจากกิเลส เกิดความอดกลั้นต่อสิ่งยั่วยุต่างๆ โดยยึดหลัก ไตรสิกขาหรือสิกขาสาม ดังมีรายละเอียดดังนี้

2.1 อธิศีลสิกขา (ศีล) คือการฝึกความประพฤติสุจริตทางกาย วาจา และอาชีวะ หมายถึง การรักษาระเบียบวินัย การดำรงตนด้วยดีในสังคม ปฏิบัติหน้าที่และความรับผิดชอบทางสังคมให้ถูกต้อง กล่าวโดยสรุปศีลก็คือการควบคุมพฤติกรรมในการแสดงออกซึ่งเป็นการควบคุมพฤติกรรมภายนอกทั้งหมด ศีลจะมีความละเอียดอ่อนลึกซึ้งเพียงใดนั้นจะขึ้นอยู่กับบุคคล

ที่ยึดถือปฏิบัติ ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติข้อปฏิบัติในเรื่องศีลไว้หลายประเภท เพื่อให้เหมาะสมแก่ฐานะของบุคคลที่จะนำไปปฏิบัติโดยแยกเป็น

ศีล 5 เป็นศีลสำหรับ คฤหัสถ์ บุคคลทั่วไปหรือพุทธศาสนิกชนที่ควรถือปฏิบัติเป็นประจำ

ศีล 8 หรืออุโบสถศีล เป็นศีลสำหรับคฤหัสถ์ที่ตั้งใจจะถือปฏิบัติให้สูงขึ้น และโดยธรรมชาติให้ถือในวันขึ้นและแรม 8 ค่ำ 15 ค่ำ หรือเดือนละ 4 ครั้ง แต่ผู้ที่ประสงค์จะถือปฏิบัติให้มากกว่านั้นหรือจะถือปฏิบัติตลอดชีวิต พระพุทธองค์ก็ได้ทรงห้าม

ศีล 10 เป็นศีลสำหรับสามเณรที่จะต้องยึดถือปฏิบัติ

ศีล 227 เป็นศีลสำหรับพระภิกษุสงฆ์ที่จะต้องยึดถือปฏิบัติ

ศีล 311 เป็นศีลสำหรับนางภิกษุณีที่จะต้องยึดถือปฏิบัติ

2.2 อธิจิตตสิกขา (สมาธิ) คือการฝึกจิตทั้งในด้านคุณภาพและสมรรถภาพเพื่อให้จิตเข้มแข็งแน่น สามารถควบคุมตนเองได้ดี และสงบผ่องใสบริสุทธิ์ ปราศจากสิ่งรบกวนให้เศร้าหมอง หลักในการฝึกจิตก็คือการฝึกเรียนรู้ที่จะควบคุมใจไม่ให้ตกอยู่ในอำนาจแห่ง โลภะ โทสะ โมหะ เพื่อให้เกิดสติและรู้เท่าทันอยู่เสมอ (วไลยพร ภาณุตานนท์ ณ มหาสารคาม. 2527 : 79) ดังนั้นสมาธิจึงจำเป็นต่อการดำเนินชีวิต ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้แสดงถึงประโยชน์ของสมาธิไว้ดังนี้คือ

2.2.1 สมาธิภาวนา เป็นไปเพื่อการมีชีวิตอย่างเป็นสุข เป็นการพักผ่อนทางจิต

2.2.2 สมาธิที่เป็นไปเพื่อให้เกิดญาณทัสสนะ คือ มีปัญญาที่หยั่งรู้ได้เป็นพิเศษ

2.2.3 สมาธิที่เป็นไปเพื่อให้มีสติและสัมปชัญญะในการกระทำอยู่เสมอ

2.2.4 สมาธิที่เป็นไปเพื่อการดับอาสวะ คือ กิเลส ตัณหา ราคะ ที่อาจชักจูงให้มีพฤติกรรมที่จะนำมาซึ่งความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น

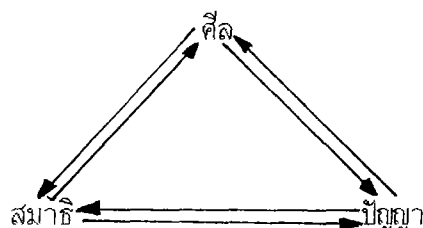
2.3 อธิปัญญาสิกขา (ปัญญา) คือการฝึกปัญญาให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในสิ่งทั้งหลายตามสภาพความเป็นจริง ซึ่งปัญญานี้สามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภทตามแหล่งที่เกิดคือ

2.3.1 สุตมยปัญญา คือ ความรู้ที่ได้จากการฟัง รวมทั้งการศึกษาเล่าเรียน

2.3.2 จินตามยปัญญา คือ ความรู้ที่ได้จากการคิดหาเหตุผลตรัสกรอง โดยการคิดเป็น คิดอย่างถูกต้องและมีวิธีในการคิด

2.3.3 ภาพนามยปัญญา คือ ความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรมฝึกฝน การลงมือปฏิบัติจริงตามที่ได้เรียนมาหรือตามที่ตรงด้วยเหตุผลแล้วว่าจะเป็นไปได้

ศีล สมาธิ และปัญญานี้ก็คือการฝึกให้เกิดการพัฒนาการทางสังคม พัฒนาการทางอารมณ์ และพัฒนาการทางสติปัญญาตามลำดับนั่นเอง ทั้งศีล สมาธิและปัญญานี้จะมีความสัมพันธ์กัน และเกื้อกูลซึ่งกันและกันที่จะทำให้เกิดองค์ประกอบอีกตัวหนึ่งได้ เช่น ศีลจะทำให้เกิดปัญญา ปัญญาทำให้เกิดศีล ปัญญาทำให้เกิดจิตใจสงบ และจิตใจสงบทำให้เกิดปัญญา ศีลจะทำให้เกิดสมาธิ และสมาธิจะทำให้เกิดศีลเช่นกัน โดยทั้งสามองค์ประกอบนี้จะสลับกันไปตามแผนภูมิข้างล่างนี้

ภาพประกอบ 1 แสดงความสัมพันธ์และเป็นเหตุเกื้อกูลของศีล สมาธิ และปัญญา

นอกจากนี้ในการพัฒนาจิตใจของบุคคลตามแนวพุทธนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังได้ตรัสไว้ว่า จะต้องถือเอาหลักแห่งมรรคมืองค์แปด หรือข้อปฏิบัติที่เป็นทางสายกลางมาเป็นข้อปฏิบัติ เพื่อการฝึกอบรมตนเองให้เกิดการพัฒนาจิตใจร่วมกับไตรสิกขาด้วย ซึ่งมรรคมืองค์แปดนี้ประกอบด้วย (พุทธทาสภิกขุ. 2528 : 73-85)

- 1) สัมมาทิฐิ อันได้แก่ ความเห็นชอบ คือ เห็นถูกต้องในความรู้เรื่องอริยสัจสี่
- 2) สัมมาสังกัปปะ ได้แก่ ความดำริชอบ คือ ดำริที่จะออกจากกาม ดำริในการไม่พยาบาท และดำริในการไม่เบียดเบียนใคร
- 3) สัมมาวาจา ได้แก่ การเจรจาชอบ คือ การงดเว้นจากการพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดพยาบคาย และพูดเพ้อเจ้อ
- 4) สัมมากัมมันตะ ได้แก่ การงานชอบ คือ การงดเว้นจากการทำชั่วทางกาย สามอย่าง คือ เว้นจากการฆ่า การลักทรัพย์ และการประพฤติดิในกาม

- 4) สัมมากัมมันตะ ได้แก่ การงานชอบ คือ การงดเว้นจากการทำชั่วทางกาย สามอย่าง คือ เว้นจากการฆ่า การลักทรัพย์ และการประพฤติดีกาม
- 5) สัมมาอาชีวะ ได้แก่ การเลี้ยงชีพชอบ คือ การงดเว้นจากการประกอบอาชีพทุจริต
- 6) สัมมาวายามะ ได้แก่ ความเพียรพยายามชอบ คือ พยายามป้องกันไม่ให้เกิดความชั่ว เพียรละความชั่วที่เกิดขึ้นแล้ว เพียรทำความดีที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น และเพียรพอกพูนความดีที่เกิดขึ้นแล้วให้มามากขึ้นจนถึงที่สุด

7) สัมมาสติ ได้แก่ ความระลึกชอบ คือ ระลึกในทางที่จะไม่ลืมหันกลับไปอยู่ได้อำนาจของกิเลส

8) สัมมาสมาธิ ได้แก่ การตั้งใจมั่นชอบ คือ การที่ทำให้สภาวะจิตใจแน่วแน่ต่อสิ่งที่กำหนด มีอารมณ์หนึ่งไม่ฟุ้งซ่านหรือหวนไหว

มรรคมืองค์แปดนี้อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นหลักปฏิบัติที่เป็นหัวใจของพุทธศาสนาซึ่งความจริงมรรคมืองค์แปดก็คือการปฏิบัติที่ขยายมาจากไตรสิกขานั้นเอง ดังมีรายละเอียดดังนี้

1) สัมมาทิฏฐิ(ความเห็นชอบ) และสัมมาสังกัปปะ(ดำริชอบ) ทั้งสองอย่างนี้ก็คือ อธิปัญญาสิกขา(ปัญญา) นั่นเองเพราะเป็นเรื่องของการอบรมทางปัญญา

2) สัมมาวาจา(เจรจาชอบ) สัมมากัมมันตะ(การกระทำชอบ) และสัมมาอาชีวะ(เลี้ยงชีพชอบ) ทั้งสามอย่างนี้ก็คือ อธิศีลสิกขา(ศีล) เพราะเป็นเรื่องของการฝึกอบรมความประพฤติทั้งทางกายและวาจา

3) สัมมาวายามะ(ความเพียรชอบ) สัมมาสติ(ความระลึกชอบ) และสัมมาสมาธิ(ตั้งใจชอบ) ทั้งสามอย่างนี้ก็คือ อธิจิตตสิกขา(สมาธิ) เพราะเป็นการฝึกอบรมทางจิตใจเพื่อให้เกิดสมาธิ

ดังนั้นในการพัฒนาจิตใจของบุคคลตามแนวหลักทางพุทธศาสนา^{นี้} สามารถใช้หลักการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาและหรือมรรคมืองค์แปดได้เป็นอย่างดี ซึ่งหลักของไตรสิกขาและหรือมรรคมืองค์แปดเป็นพื้นฐานที่สำคัญสำหรับการพัฒนาจิตใจของบุคคลประกอบด้วย ความเห็นชอบ ดำริชอบ เจรจาชอบ ทำการงานชอบ เลี้ยงชีพชอบ พยายามชอบ ความระลึกชอบ และตั้งใจชอบ หากปฏิบัตินอกเหนือไปจากหลักไตรสิกขาหรือมรรคมืองค์แปดนี้แล้วก็ไม่ถือว่าเป็น

การพัฒนาจิตใจตามหลักแห่งพุทธศาสนา เพราะเมื่อปราศจากไตรสิกขาหรือมรรคมีองค์แปด จิตก็ไม่ว่าจะพัฒนาได้หรือไม่อาจจะยกขึ้นสู่ระดับสูงได้ ฉะนั้นหลักไตรสิกขาและมรรคองค์แปดนี้ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาจิตใจของบุคคลตามแนวพุทธศาสนา

นอกจากนี้ยังได้มีผู้ใช้วิธีการพัฒนาจิตใจซึ่งจัดว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาจิตใจตาม แนวพุทธได้เช่นกัน โดยวิธีการเหล่านี้ได้วงเดือน พันธุมนาวิน (2524 : 63-67) ได้รวบรวมเป็น วิธีการฝึกอบรมเพื่อยกระดับจิตใจของบุคคลเพื่อการพัฒนาจริยธรรมและคุณธรรมของบุคคล เช่น การให้ความรู้ขั้นสูงขึ้น การอบรมทางศาสนา การให้แสดงบทบาท การใช้กลุ่มเพื่อให้เกิด การคล้อยตาม และการเลียนแบบจากตัวแบบ โดยในแต่ละวิธีนี้มีรายละเอียดดังนี้

การให้ความรู้ขั้นสูงขึ้น เป็นวิธีการที่จะฝึกฝนให้เด็กได้พัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมจาก ขั้นหนึ่งสู่อีกขั้นหนึ่ง ซึ่งวิธีการนี้จะใช้วิธีการให้เหตุผลที่เหนือกว่าที่เด็กใช้หนึ่งขั้น ทั้งนี้เพื่อให้ เด็กได้ความรู้ขั้นที่สูงขึ้นกว่าที่ตนมีอยู่ นักจิตวิทยามีความเชื่อว่าเมื่อเด็กได้รับเหตุผลใหม่ เด็กจะนำเอามาคิดเปรียบเทียบกับเหตุผลของตนที่มีอยู่เดิม ซึ่งการเปรียบเทียบนี้เด็กจะเกิด การเรียนรู้ที่ขัดแย้งกัน หรือที่เรียกว่าเกิดความไม่สมดุลย์ทางความคิดขึ้น และความไม่สมดุลย์ ทางความคิดนี้จะไปกระตุ้นให้มีการปรับปรุงโครงสร้างทางความคิดเพื่อให้เกิดความสมดุลย์ ทางความคิดขึ้นใหม่ ซึ่งจะทำให้เด็กเข้าใจและยอมรับเหตุผลในขั้นที่สูงกว่าขั้นของตนที่ใช้อยู่เดิม ดังงานวิจัยของวินเซนต์ (Vincent. 1976) ที่ได้ทำการศึกษากับเด็กเกรด 6 จำนวน 45 คน โดยแบ่งเด็กออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มทดลองที่ 2 กลุ่ม และกลุ่มควบคุม 1 กลุ่ม กลุ่มทดลองที่ 1 ใช้วิธีสร้างค่านิยม คือ ครูผู้สอนจําหน่ายให้นักเรียนอภิปรายโดยใช้เรื่องขัดแย้งทางจริยธรรมเป็น สิ่งกระตุ้น โดยครูจะคอยเป็นผู้ชักนำและเสนอเหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นที่สูงกว่าที่เด็กใช้อยู่ 1 ขั้น เสมอ ส่วนกลุ่มที่ 2 ใช้วิธีสอนแบบธรรมดา คือการพว่อบรมสั่งสอน ใช้เวลาฝึก 10 สัปดาห์ๆ ละ 3 วันๆ ละ 1 ชั่วโมงครึ่ง พบว่าวิธีการสร้างค่านิยมซึ่งประกอบด้วยการอภิปรายและเสนอความรู้ ขั้นที่สูงขึ้น 1 ขั้น ให้ผลยกระดับจริยธรรมให้สูงขึ้นได้ดีกว่าอีก 2 กลุ่ม

การอบรมทางศาสนา ในประเพณีของไทยที่นับถือพุทธศาสนาได้มีความเชื่อว่าการส่งบุตร หลาน โดยเฉพาะเพศชายให้เข้ารับการอบรมทางพุทธศาสนา โดยการให้บวชเป็นสามเณรและ พระภิกษุนี้ ถือว่าเป็นการเตรียมบุคคลให้มีความพร้อมที่จะเป็นผู้ใหญ่ คือเป็นผู้ที่สามารถรับผิดชอบ

ในหน้าที่การงาน ครอบครัวและประเทศชาติ ผู้ที่ผ่านการบวชเรียนมาแล้วล้วนมองว่าเป็นผู้ที่มีการเปลี่ยนแปลงทางจิตลักษณะและพฤติกรรมไปในทางที่ดีความเห็นแก่ตัวลง และเพิ่มความเห็นแก่ส่วนรวมมากขึ้น จกวาง ช่วยโต (2521) ได้ทำการศึกษาผลของโครงการฝึกอบรมเยาวชนและฆราวาสด้วยวิธีการทางพุทธศาสนา โดยจัดให้เข้ารับการฟังธรรมบรรยายจากพระภิกษุ การสนทนาธรรมระหว่างพระภิกษุกับผู้เข้ารับการฝึกอบรม การให้ชมภาพสไลด์ที่เกี่ยวกับจริยธรรมและคุณธรรม ให้มีการรักษาศีลและเจริญภาวนา และการช่วยพัฒนาวัดระยะเวลาในการเข้ารับการฝึกอบรมเป็นเวลา 2 วัน พบว่าการฝึกอบรมทางศาสนานี้มีประโยชน์ในการพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม และยับยั้งมิให้ทัศนคติเชิงจริยธรรมลดลง ส่วนอนินชา จังจริง (2529) ก็ได้ใช้วิธีการทางพุทธศาสนาในการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรม โดยการจัดให้มีการบวชชีพรามณ์เป็นเวลา 15 วัน พบว่า วิธีการฝึกอบรมทางพุทธศาสนานี้สามารถพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมได้เป็นอย่างดี ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการฝึกอบรมทางศาสนาสามารถนำมาใช้ในการถ่ายทอดทางศาสนาได้เป็นอย่างดี และสามารถพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของบุคคลให้สูงขึ้นได้

การให้แสดงบทบาท วิธีการนี้เป็นวิธีที่ให้ได้กแสดงบทบาทเป็นตัวสำคัญในเรื่องที่มีปัญหาขัดแย้งทางจริยธรรม ซึ่งจะทำให้เด็กมีความผูกพันใกล้ชิดกับปัญหาของตัวเองละครในเรื่องเหมือนกับเป็นปัญหาของตน ซึ่งจะเป็นการพัฒนาจริยธรรมและคุณธรรมให้สูงขึ้นได้ ดังงานวิจัยของโกศล มีคุณ (2524) ที่ทำการศึกษาเด็กนักเรียนชายหญิงชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 จำนวน 191 คน โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่ม กลุ่มทดลองที่ 1 ได้รับการฝึกสวมบทบาทพร้อมกับการฝึกใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม กลุ่มทดลองที่ 2 ได้รับการฝึกสวมบทบาทอย่างเดียว กลุ่มทดลองที่ 3 ได้รับการฝึกใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอย่างเดียว ส่วนกลุ่มที่ 4 ซึ่งเป็นกลุ่มควบคุมได้มีการฝึกโดยใช้เนื้อหาวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรมตามหลักสูตร ซึ่งในการฝึกเหตุผลเชิงจริยธรรมนี้ได้ใช้วิธีการเรียนโดยตนเองจากบทเรียนสำเร็จรูปที่สร้างขึ้น ทุกกลุ่มใช้เวลาในการฝึก 15 ครั้ง ๆ ละ 60-100 นาที โดยทำการฝึกทุกวันๆ ละครั้ง พบว่ากลุ่มที่ได้รับการฝึกเหตุผลเชิงจริยธรรม และกลุ่มที่ได้รับการฝึกการสวมบทบาทมีเหตุผลเชิงจริยธรรมและความสามารถในการสวมบทบาทสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างเด่นชัด

การใช้กลุ่มเพื่อให้เกิดการคล้อยตาม วิธีการนี้เป็นอีกวิธีหนึ่งที่สามารถพัฒนาจริยธรรม เพื่อยกระดับจิตใจของเด็กได้ วิธีการก็โดยการใช้อิทธิพลของกลุ่มเพื่อนที่แสดงออกทางจริยธรรม ในระดับเดียวกันทั้งกลุ่ม โดยปกติเด็กวัยรุ่นจะยึดถือแบบอย่างและคล้อยตามกลุ่มที่อยู่ในระดับวัย เดียวกันได้ง่าย ดังนั้นการพัฒนาจริยธรรมโดยการใช้กลุ่มเพื่อให้เกิดการคล้อยตามจึงกระทำได้ดี ในเด็กวัยรุ่น เลอเฟอจี และวัลโลชิน (ดวงเดือน พันธุมนาวินและเพ็ญแข ประจวบจันทึก. 2520 :อ้างอิงมาจาก Lefurgy and Waloshin. 1969) ได้ทดลองใช้วิธีกลุ่มเพื่อน โดยให้เด็ก ชายหญิง ได้รับฟังเหตุผลของเพื่อนๆ โดยเหตุผลที่แสดงนี้เป็นเหตุผลที่สูงหรือต่ำกว่าระดับจริยธรรม ของเด็กผู้นั้น 1 ชั้น ผลปรากฏว่า กลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลสามารถทำให้เกิดการเพิ่มหรือลดชั้นการ พัฒนาทางจริยธรรมได้ และการเปลี่ยนแปลงนี้มีผลที่คงทน วัดพบได้หลังจากการฝึก 100 วัน แต่ การเปลี่ยนจริยธรรมเป็นชั้นที่สูงขึ้นกว่าเดิมมีผลคงทนมากกว่าการเปลี่ยนจริยธรรมเป็นชั้นที่ต่ำ กว่าเดิม

การให้เลียนแบบจากตัวแบบ การใช้ตัวแบบแสดงพฤติกรรมต่างๆ นี้ก็เป็นวิธีการหนึ่ง ที่สามารถพัฒนาจิตใจและพฤติกรรมของบุคคลได้เป็นอย่างดี เพราะจะทำให้ผู้ที่เป็นตัวแบบแสดง พฤติกรรมแล้วผู้เห็นตัวแบบก็มักจะแสดงพฤติกรรมนั้นๆ ตามลักษณะพฤติกรรมของตัวแบบ แต่อย่างไรก็ตามการที่ผู้เห็นตัวแบบแล้วจะกระทำตามหรือไม่ขึ้นอยู่กับลักษณะของตัวแบบ และผลที่เกิดกับตัวแบบเมื่อตัวแบบแสดงพฤติกรรมนั้นๆ เป็นสำคัญ สุเชษฐ์ ม่าเหรัมย์ (2519) ได้ศึกษาการใช้ตัวแบบในการพัฒนาจริยธรรม พบว่าวิธีการใช้ตัวแบบนี้สามารถ พัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมได้

กล่าวโดยสรุปการยกระดับจิตใจโดยวิธีการทั้ง 5 ที่กล่าวมาทั้งการให้ความรู้ในชั้นที่ สูงขึ้นกว่าที่เด็กใช้อยู่ การอบรมทางศาสนา การให้แสดงบทบาท การใช้กลุ่มเพื่อให้เกิด การคล้อยตาม และการให้เลียนแบบจากตัวแบบ เป็นต้น ซึ่งวิธีการเหล่านี้สามารถนำมาใช้ร่วมกัน กับการพัฒนาจิตใจตามของบุคคลตามแนวพุทธได้เป็นอย่างดี เพราะจุดประสงค์ของการพัฒนาจิต ใจของบุคคลตามแนวพุทธก็เพื่อการปลูกฝังและพัฒนาทัศนคติค่านิยม จริยธรรมและคุณธรรมของ บุคคลให้มีลักษณะทางจิตใจให้สูงขึ้นกว่าเดิม

3. การถ่ายทอดทางศาสนา

ในสังคมไทยพุทธศาสนาได้เข้ามามีเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของบุคคลทุกแห่งทุกมุม เรียกได้ว่าประชาชนไทยยึดถือคำสอน ค่านิยม และหลักปฏิบัติทางพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต โดยเชื่อว่าการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพุทธศาสนาจะช่วยให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข ทำให้บุคคลมีพฤติกรรมที่อยู่ในระเบียบของสังคมและยังเป็นการพัฒนาบุคคลให้เป็นผู้มีจริยธรรมสูง ด้วยเหตุที่คำสอนในพุทธศาสนาเป็นมาตรการที่สำคัญในการควบคุมพฤติกรรมของบุคคล ศาสนาจึงอยู่ในความสนใจของบุคคลทั่วไปและรวมไปถึงกระบวนการในการถ่ายทอดทางศาสนาอีกด้วย ซึ่งการถ่ายทอดทางศาสนานี้เพ็ญแข ประจวบปัจจนิก ได้ให้ความหมายว่า “เป็นการถ่ายทอดความเชื่อทางศาสนา ค่านิยมทางศาสนา และหลักปฏิบัติทางศาสนาแก่บุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งแก่เด็กและเยาวชน” (เพ็ญแข ประจวบปัจจนิก. 2528 : 9) ซึ่งจะเห็นได้ว่าลักษณะของการถ่ายทอดทางศาสนานี้เป็นการถ่ายทอดความเชื่อ ค่านิยม และหลักปฏิบัติทางศาสนาจากบุคคลหนึ่งสู่อีกบุคคลหนึ่ง จึงถือได้ว่าการถ่ายทอดทางศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของการถ่ายทอดทางสังคม (Socialization) ด้วย ซึ่งวิธีการที่ใช้ในการถ่ายทอดทางสังคมนั้นก็ใช้การอบรมสั่งสอนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยอาศัยหน่วยทางสังคม (Agents of Socialization) ซึ่งประกอบด้วย ครอบครัว โรงเรียน สื่อมวลชนและสถาบันศาสนาร่วมกันในการถ่ายทอด ส่วนลักษณะของการถ่ายทอดทางศาสนาซึ่งเป็นการถ่ายทอดในด้านความเชื่อ ค่านิยม และหลักปฏิบัติทางศาสนาให้แก่บุคคลนั้น ได้ใช้วิธีการถ่ายทอดเช่นเดียวกับการถ่ายทอดทางสังคม และยิ่งอาศัยหน่วยทางสังคมเป็นผู้ทำการถ่ายทอดทางศาสนาอีกด้วย ซึ่งวิธีการที่ใช้ในการถ่ายทอดทางสังคมนั้นไพรมล วรคุณิพนธ์ (2528 : 31-34) ได้อธิบายถึงวิธีการถ่ายทอดทางสังคมว่าประกอบด้วยวิธีการ 5 วิธีด้วยกัน คือ

วิธีที่ 1 การถ่ายทอดด้วยวิธีการให้รางวัล โดยนำเอารางวัลมาเป็นตัวกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมตามที่ผู้ให้รางวัลต้องการให้ประพฤติปฏิบัติ ซึ่งรางวัลในการกระตุ้นนี้อาจจะเป็นสิ่งของหรือคำชมเชยก็ได้ โดยรางวัลเหล่านี้จะต้องเป็นสิ่งที่ผู้รับรับแล้วเกิดความพึงพอใจ จึงจะได้ผล ซึ่งแมคเดวิดและฮารารี (Mc.David and Harari. 1974) พบว่าการได้รับรางวัล

จะทำให้ผู้รับรางวัลสร้างค่านิยมและทัศนคติทางบวกเพิ่มขึ้น และทัศนคติทางบวกนี้จะแพร่กระจายไปสู่สถานการณ์อื่นๆ ในการเรียนรู้ด้วย ดังนั้นการให้รางวัลจึงไม่เพียงแต่จะขัดเกลาลักษณะนิสัยของบุคคลเท่านั้น แต่ยังเป็นการวางรากฐานในการสร้างทัศนคติและค่านิยมของบุคคลด้วย

วิธีที่ 2 การถ่ายทอดด้วยวิธีการลงโทษ เป็นวิธีการที่ใช้ในการควบคุม หรือบังคับให้บุคคลปฏิบัติตามคำสั่งของผู้ที่ลงโทษ หรือตามกฎเกณฑ์ของสังคมที่วางไว้ แต่ก็มีผู้แย้งว่าการลงโทษนี้อาจก่อให้เกิดพฤติกรรมที่สังคมไม่ต้องการได้ จากการวิจัยของทอร์นไดค์ (Thorndike) พบว่าแทนที่การลงโทษจะทำให้พฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาลดลงกลับทำให้พฤติกรรมเหล่านั้นเพิ่มมากขึ้นแต่เป็นการเพิ่มขึ้นที่เล็กน้อยเท่านั้น (Deese and Hulse, 1967) ส่วนแมคเนลและคนอื่นๆ (McNeil and others, 1978) กลับเชื่อว่าการลงโทษจะเป็นวิธีที่ทำให้บุคคลปฏิบัติตามได้เร็วที่สุดและมีประสิทธิภาพมากที่สุด เพียงแต่ในการใช้วิธีการนี้จะต้องพิจารณาว่าในสถานการณ์ใดจึงจะใช้ได้มีประสิทธิภาพมากที่สุด ซึ่งวิธีการลงโทษนี้โดยทั่วไปมี 2 วิธี คือ การลงโทษทางกาย และการลงโทษทางจิต

วิธีที่ 3 การถ่ายทอดด้วยการเรียนรู้โดยบังเอิญ วิธีนี้เป็นวิธีการถ่ายทอดที่ผู้ถ่ายทอดอาจจะไม่ตั้งใจที่จะถ่ายทอด และผู้รับก็อาจจะไม่เต็มใจที่จะรับการถ่ายทอด แต่บังเอิญการกระทำที่เกิดขึ้นนั้นไปสอดคล้องกับความสุข สบายใจ หรือความทุกข์ใจ คับข้องใจ ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับสิ่งตอบแทนจึงเกิดขึ้น เช่น เมื่อได้ทำบุญใส่บาตรในตอนเช้าแล้วเกิดความสุขสบายใจ ก็มักจะทำบุญใส่บาตรอีกจนติดเป็นนิสัย และเมื่อทำบุญครั้งใดก็จะเกิดความสุขสบายใจเช่นกัน เป็นต้น

วิธีที่ 4 การถ่ายทอดด้วยวิธีการเลียนแบบ วิธีการนี้เด็กจะเรียนรู้ด้วยการเลียนแบบจากสังคม และยังเป็นวิธีการที่เด็กจะทำตามโดยที่เด็กไม่รู้สึกรู้ว่าตนเองกำลังถูกชักจูง การที่บุคคลหรือเด็กจะทำตามตัวแบบหรือไม่นั้น จะขึ้นอยู่กับลักษณะของตัวแบบและผลของตัวแบบที่ได้รับกล่าวคือ หากตัวแบบมีลักษณะที่น่าเชื่อถือน่าไว้วางใจ เด็กก็จะพยายามเลียนแบบลักษณะต่างๆ จากตัวแบบนั้น และหากตัวแบบกระทำพฤติกรรมใดแล้วทำให้ตัวแบบได้รับรางวัลหรือมีความสุขสบายใจ เด็กก็จะพยายามเลียนแบบในพฤติกรรมนั้นๆ เพื่อตนเองจะได้รับรางวัลบ้าง ซึ่งหากเด็กได้รับรางวัลเมื่อแสดงพฤติกรรมนั้นๆ ก็ยิ่งจะทำให้เด็กแสดงพฤติกรรมนั้นๆ อีกจนกลายเป็นนิสัยของเด็กต่อไป นอกจากนี้ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแบบกับผู้เลียนแบบก็มีความสำคัญ ซึ่งถ้าตัวแบบกับผู้เลียนแบบมีความคุ้นเคยสนิทสนมกันการเลียนแบบก็จะเกิดขึ้นง่าย

วิธีที่ 5 การถ่ายทอดด้วยวิธีการเรียนรู้บทบาทบรรทัดฐานและค่านิยมทางสังคม
วิธีการเรียนรู้นี้เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจะประพฤติปฏิบัติ มีความรู้สึก และมองโลกในแง่บวก
เช่นเดียวกับบุคคลอื่นในสังคมซึ่งมีบทบาทเช่นเดียวกับตน วิธีการนี้เป็นวิธีการที่เกี่ยวกับการสร้าง
และการเปลี่ยนทัศนคติ การคล้อยตามกลุ่มที่เป็นบรรทัดฐานและค่านิยมของสังคม

ตามวิธีการการถ่ายทอดทางสังคมที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น การถ่ายทอดทางสังคมเป็นวิธี
การอบรมสั่งสอนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยอาจจะออกมาในรูปของการสั่งสอน
โดยตรง การให้รางวัลหรือการลงโทษ การทำตนเป็นแบบอย่างหรือการเลียนแบบ เป็นต้น ซึ่ง
การถ่ายทอดทางศาสนาได้ใช้วิธีการในการถ่ายทอดเช่นเดียวกับการถ่ายทอดทางสังคมเช่นกัน
เช่น ใช้การสั่งสอนโดยตรงด้วยการบอกให้ทราบว่าอะไรดีอะไรชั่ว ให้รางวัลเมื่อปฏิบัติตาม
คำสั่งสอน และลงโทษเมื่อไม่ปฏิบัติตาม ส่วนการสั่งสอนทางอ้อมก็ใช้วิธีการทำตนเป็นแบบอย่าง
หรือตัวแบบที่ดีที่ปฏิบัติตามคำสอนทางศาสนาอย่างเคร่งครัด นอกจากนี้การถ่ายทอดทางศาสนา
ครอบครัวยังมีอิทธิพลเป็นอย่างมาก และครอบครัวยังเป็นหน่วยทางสังคมที่สามารถ
ทำการถ่ายทอดทางศาสนาได้ดีที่สุดเมื่อเทียบกับหน่วยในการถ่ายทอดทางสังคมอื่นๆ เนื่องจาก
สถาบันครอบครัวได้ใกล้ชิดกับผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนามากที่สุด และการถ่ายทอดทางศาสนา
จะได้รับผลสำเร็จมากน้อยเพียงใดนั้น เพ็ญแข ประจันปัจจนิก ได้กล่าวว่า จะขึ้นอยู่กับความเข้มงวด
ในการถ่ายทอดของบิดามารดา ทั้งในด้านการอบรมสั่งสอนโดยตรงและโดยอ้อม และสภาพแวดล้อมอื่นๆ
โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาพของชุมชนเป็นสำคัญ (เพ็ญแข ประจันปัจจนิก, 2528 : 10) ด้วยเหตุ
นี้หากบิดามารดามีความเข้มงวดในการถ่ายทอดทางศาสนาให้แก่เด็กและขณะเดียวกันก็ได้กระตุ้น
ให้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนและหลักทางศาสนา หรือจัดขวางการกระทำที่ขัดต่อคำสั่งสอนและหลัก
ทางศาสนา มากเท่าใดแล้วการถ่ายทอดทางศาสนาก็จะประสบผลสำเร็จมากขึ้นเท่านั้น

กล่าวโดยสรุปการถ่ายทอดทางศาสนาก็คือ การถ่ายทอดในด้านความเชื่อ ค่านิยม และ
หลักปฏิบัติทางศาสนาจากบุคคลหนึ่งสู่อีกบุคคลหนึ่ง หน่วยทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อการถ่ายทอด
ทางศาสนามากที่สุดก็คือ ครอบครัว และวิธีการที่ใช้ในการถ่ายทอดทางศาสนาก็ได้ใช้วิธีการถ่าย
ทอดเช่นเดียวกับการถ่ายทอดทางสังคม ดังนั้นการถ่ายทอดทางศาสนาจึงถือเป็นส่วนหนึ่งของ
การถ่ายทอดทางสังคมด้วย

ส่วนการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่ได้จัดขึ้นที่วัดม่วงนี้ ก็ได้ใช้วิธีการถ่ายทอดทางศาสนาเช่นเดียวกับกระบวนการถ่ายทอดทางศาสนาที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้ที่ทำการถ่ายทอดในโครงการนี้เป็นพระภิกษุและใช้วิธีการฝึกอบรมทางศาสนา ซึ่งมีลักษณะของการถ่ายทอดทางศาสนาด้วยวิธีการบรรยาย การสาธยาย และการฝึกปฏิบัติ ซึ่งเป็นการสั่งสอนโดยตรง ส่วนการสั่งสอนทางอ้อมใช้วิธีการให้พระภิกษุเป็นตัวแทน และการใช้กลุ่มเพื่อนเพื่อให้เกิดการคล้อยตาม เป็นต้น อีกประการหนึ่งการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนนี้ได้จัดให้พระภิกษุและสามเณรพักอาศัยและกินอยู่หลับนอนในสถานที่เดียวกันเป็นเวลาประมาณหนึ่งเดือน ดังนั้นการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนนี้ ที่ได้จัดขึ้นที่วัดม่วงจึงน่าจะสามารถถ่ายทอดทางศาสนาได้เช่นเดียวกับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว

การฝึกอบรมทางศาสนา

ในการพัฒนาคุณภาพของเด็กและเยาวชนไทยให้มีลักษณะของความเป็นพลเมืองดีในสังคม เด็กเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการอบรมกล่อมเกลามากจากหลายฝ่ายทั้งภาครัฐบาลและเอกชน ตลอดจนจากสถาบันทางสังคมต่างๆ ทั้ง ครอบครัว โรงเรียน สื่อมวลชน และสถาบันทางศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันทางศาสนาซึ่งได้เข้ามามีบทบาทในการปลูกฝังและพัฒนาจริยธรรม คุณธรรมและศีลธรรมอันดีงามให้แก่คนในชาติเป็นอย่างมาก เพราะพุทธศาสนาได้เข้ามามีบทบาทในสังคมไทยตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน จึงทำให้ประชาชนไทยส่วนใหญ่ เกือบร้อยละ 95 ต่างก็นับถือศาสนาพุทธ จึงทำให้พุทธศาสนาได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยเป็นอย่างมาก ฉะนั้นในการปลูกฝังและพัฒนาเด็กและเยาวชนจึงมักจะสอดคล้องแทรกในด้านความเชื่อทางศาสนาเข้าไว้ด้วยเสมอ ในการปลูกฝังจริยธรรม คุณธรรมและศีลธรรมให้แก่ประชาชนพระสงฆ์และศาสนสถานจึงมีบทบาทอย่างมาก ซึ่งรูปแบบและวิธีการที่ใช้ในการปลูกฝังและพัฒนาจริยธรรมของพระสงฆ์นั้นมักจะขึ้นอยู่กับโอกาสและความเหมาะสม เป็นสำคัญวิธีการที่พระสงฆ์มักจะใช้บ่อยๆ นั้นได้แก่ การเทศนา การบรรยายธรรมในโอกาสต่างๆ

หรือการจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กและเยาวชน เช่น โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ หรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรมตามสถานศึกษาต่างๆ การฝึกอบรมทางศาสนา หรือแม้แต่ในช่วงระหว่างของการปิดภาคเรียนฤดูร้อนก็ได้จัดให้มีการฝึกอบรมทางศาสนาตาม โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เป็นต้น ซึ่งวิธีการต่างๆ นี้ถือว่าเป็นการจัดประสบการณ์ ทางศาสนาให้แก่ประชาชนทั้งที่เป็นผู้ใหญ่ เด็กและเยาวชนที่นับถือศาสนาพุทธ ในการวิจัยนี้ได้เน้น ศึกษาเฉพาะการจัดประสบการณ์ทางศาสนาให้แก่เด็กและเยาวชน ตามโครงการบรรพชาสามเณร ภาคฤดูร้อน โดยมีรายละเอียดดังนี้

การจัดการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนนั้นมักจะจัดขึ้น ในช่วงของการปิดภาคเรียนภาคฤดูร้อนซึ่งเป็นช่วงที่มีระยะเวลาที่นานพอสมควร และในการจัดให้มีการ ฝึกอบรมทางศาสนาก็เนื่องจากในช่วงนี้ปิดเรียนเป็นเวลานาน ทำให้นักเรียนส่วนใหญ่ห่างเหิน จากโรงเรียน ทำให้ขาดการควบคุมและอบรมสั่งสอนจากครูบาอาจารย์เป็น เวลาที่นานพอสมควร ถึงแม้ว่าจะมีนักเรียนในบางส่วนช่วยพ่อแม่ประกอบอาชีพก็ตาม แต่ก็มีนักเรียนอีกส่วนหนึ่งที่พากัน เที่ยวเตร่ มีวสันตยาฆมุขต่างๆ จึงอาจจะก่อให้เกิดเป็นปัญหาต่อสังคมได้ ประกอบกับประเพณี ของไทยเมื่อเด็กชายในครอบครัวใดมีอายุสมควรจะเข้ารับการศึกษาล่าเรียน บิดามารดาก็มักจะ นำมาฝากให้พระภิกษุที่วัดเพื่อให้บรรพชาเป็นสามเณรอยู่คอยรับใช้ ศึกษาเล่าเรียนหนังสือและ พระธรรมวินัย แต่ในปัจจุบันประเพณีดังกล่าวไม่ได้รับความนิยมเท่าที่ควรเนื่องจากบทบาท ในการสั่งสอนและให้ความรู้แก่เด็กนั้นเป็นหน้าที่ของโรงเรียนและสถานศึกษาแทน แต่ก็ยังมีคน อีกจำนวนมากที่ยังเล็งเห็นความสำคัญของการส่งบุตรหลานของตนให้เข้ารับการบรรพชา เป็นสามเณรแต่ใช้เวลาในช่วงฤดูร้อนแทนซึ่งในแต่เดิมมักจะจัดกันในช่วงฤดูฝนหรือในช่วง เข้าพรรษา (คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ. 2525 : 1-2) ในการจัดการฝึกอบรมทางศาสนา ตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนนี้มีจุดประสงค์เพื่อ (กรมการศาสนา. 2526 : 1-2, 2531 : 1-2)

- 1) ให้เยาวชนได้มีโอกาสศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างถูกต้อง
- 2) ให้เยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
- 3) ให้เยาวชนได้นำเอาหลักธรรมทางพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้ตามสมควร แก่วัยของตนและเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติต่อไปในอนาคต

- 4) เป็นการปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรมอันดีให้แก่เยาวชน
- 5) ให้เยาวชนได้เกิดความรู้สึกศรัทธาในพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติมากยิ่งขึ้น
- 6) ให้เยาวชนมีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

การจัดการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนนี้มีจุดมุ่งหมายก็เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้ศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติตามพระธรรมวินัย อันเป็นหลักเบื้องต้นแห่งพุทธศาสนาที่พุทธศาสนิกชนทุกคนควรทราบและปฏิบัติได้ ซึ่งในการศึกษาเล่าเรียนและการฝึกอบรมนี้ได้ยึดหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นหลักในการฝึกอบรมทางศาสนา ในการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนนี้ สามเณรจะต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัดตลอดระยะเวลาที่เป็นสามเณร โดยจะต้องประพฤติปฏิบัติดังนี้

- 1) สามเณรจะต้องนุ่งห่มสบงจีวร โกนผม โกนคิ้ว ถือบิณฑบาต และปฏิบัติกิจวัตรประจำวันร่วมกับพระภิกษุสามเณรที่วัดนั้นๆ และใช้ชีวิตประจำวันด้วยการประพฤติปฏิบัติพิกากาย หลับนอนในบริเวณที่วัดจัดไว้

- 2) การสมาทานศีลสิบ หรือข้อห้ามสิบประการ ที่สามเณรจะต้องยึดถือปฏิบัติตลอดเวลาที่อยู่ในภาวะของการเป็นสามเณร ได้แก่

- 2.1 ศีลข้อ 1 เว้นจากการฆ่าสัตว์
- 2.2 ศีลข้อ 2 เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้
- 2.3 ศีลข้อ 3 เว้นจากการประพฤติดิตพรมจรรย์
- 2.4 ศีลข้อ 4 เว้นจากการพูดมุสา (พูดเท็จ)
- 2.5 ศีลข้อ 5 เว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราเมรัย(หรือสิ่งเสพติดทั้งปวง)

อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

- 2.6 ศีลข้อ 6 เว้นจากการบริโภคอาหารในยามวิกาล (หลังจากเที่ยงวันไปจนถึงรุ่งอรุณของวันใหม่)

- 2.7 ศีลข้อ 7 เว้นจากการดูหมิ่นร่ำ ขับร้อง ประโคมดนตรีต่างๆ

2.8 ศิลข้อ 8 เว้นจากตัดทรง ประดับตกแต่งด้วยดอกไม้หอม ของหอมและเครื่องลูบไล้

2.9 ศิลข้อ 9 เว้นจากการนั่งนอน บนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ (ที่นอนยัดด้วยขน)

2.10 ศิลข้อ 10 เว้นจากการรับเงินและทอง

3) การอบรมสั่งสอนและปฏิบัติตามกิจวัตรของสามเณร ในการฝึกอบรมนี้ทางวัดที่จัดให้มีการจัดการบรรพชาจะจัดให้สามเณรพักรวมกันเป็นหมู่ โดยมีพระอาจารย์หรือพระพี่เลี้ยงประมาณ 1 ถึง 6 รูป คอยกำกับดูแลและอบรมสั่งสอนอย่างใกล้ชิดตลอดเวลาในระยะแรกๆ แล้วค่อยๆ ห่างเพื่อให้สามเณรสามารถรับผิดชอบตนเองได้มากขึ้นตามความเหมาะสม ระยะเวลาที่ใช้ในการฝึกอบรมสั่งสอนสามเณรภาคฤดูร้อนประมาณ 30 วัน โดยมีกิจวัตรประจำวันของสามเณรที่จะต้องกระทำตามลำดับอย่างคร่าวๆ ดังนี้

05.00 น ตื่นนอน ไหว้พระ ทำวัตรเช้า ทำสมาธิ

06.00 น ออกบิณฑบาต

07.30 น จันภัตตาหารเช้า

08.00 น เข้าชั้นเรียนประมาณ 3 ชั่วโมง

11.00 น จันภัตตาหารเพล

13.00 น เข้าชั้นเรียนประมาณ 4 ชั่วโมง

17.00 น พักผ่อน สรงน้ำ เตรียมตัวทำวัตรเย็น

18.00 น ทำวัตรเย็นร่วมกับพระภิกษุ

19.00 น ประชุมอบรมรวม รับน้ำปานะ ฝึกปฏิบัติสมถกัมมัฏฐาน ทำสมาธิ

และวิปัสณากรรมฐาน หรือฝึกการสนทนาธรรม รับฟังข้อชี้แจงแก้ไขอบรมความประพฤติ

22.00 น ไหว้พระก่อนนอน แผ่เมตตา เข้านอนพร้อมกันทั้งหมด

ในการกำหนดตารางกิจวัตรประจำวันของสามเณรนี้สามารถปรับปรุงยืดหยุ่นให้เหมาะสมกับวัยและโอกาสของผู้บรรพชาโดยขึ้นอยู่กับว่าจะต้องให้มีเวลาออกข้อกำหนดให้น้อยที่สุด

4) การกำหนดวิชาที่เรียนในช่วงของการอบรมสั่งสอนสามเณรภาคฤดูร้อนนี้ จะจัดให้เข้ารับการอบรมในชั้นเรียนแบบการศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียน ซึ่งมีการกำหนดเกณฑ์การ

ฝึกอบรมตามหลักสูตรจำนวน 182 คาบๆ ละ 40 นาที ฝึกอบรมวันละ 7 คาบ โดยหลักสูตรแบ่งออกเป็น 9 ภาค คือ (กรมการศาสนา, 2531 : 2-19)

ภาคที่ 1	ประวัติพระพุทธศาสนาและพุทธประวัติ	27	คาบ
ภาคที่ 2	ธรรม	37	คาบ
ภาคที่ 3	วินัย	15	คาบ
ภาคที่ 4	ภาวนา	10	คาบ
ภาคที่ 5	ศาสนพิธีและวันสำคัญทางพุทธศาสนา	18	คาบ
ภาคที่ 6	วัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่น	15	คาบ
ภาคที่ 7	พุทธภาษิต	12	คาบ
ภาคที่ 8	การทำวัตรและการอาราธนา	12	คาบ
ภาคที่ 9	จัดตามความต้องการของท้องถิ่น	36	คาบ
รวม		182	คาบ

5) แนวการฝึกอบรม ในการจัดการฝึกอบรมตามหลักสูตรการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนนี้ ใช้วิธีการจัดฝึกอบรมหลายวิธีการด้วยกันทั้งการบรรยาย อธิบาย สำนึก สำนึก (ท่อง เช่น ท่องจำทำวัตรเช้า-เย็น เป็นต้น) ฝึกปฏิบัติ ทดสอบ ทำกิจกรรม เป็นต้น ในการจัดการฝึกอบรมนี้จะแบ่งเป็น 2 ช่วงคือ

ในช่วงของภาคกลางวันจะเป็นการจัดให้ศึกษาวิชาที่มีเนื้อหาที่ทำความเข้าใจและจดจำ ส่วนในช่วงเวลากลางคืนหรือในตอนค่ำจะเป็นวิชาที่เกี่ยวกับการอบรม ฝึกปฏิบัติจริง เช่น การบำเพ็ญสมาธิ การฝึกสมถกัมมัฏฐาน การฝึกวิปัสณาภิรมณ์ การฝึกบรรยายธรรม เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าในการฝึกอบรมทางศาสนาด้วยการจัดให้เด็กและเยาวชนเข้ารับ การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนนี้ เป็นการให้ความรู้แก่เด็กและเยาวชนเป็นอย่างมาก และยังจะเป็นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนลักษณะของความเป็นพลเมืองดีให้แก่เด็ก และเยาวชน

ส่วนในการจัดการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่จัดขึ้น ที่วัดม่วง เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ได้ยึดหลักการปฏิบัติตามหลักสูตรตามโครงการบรรพชา

สามเนรภาคฤดูร้อนที่ได้กล่าวมาเช่นกัน แต่ในบางส่วนได้ปรับตามสภาพแวดล้อมและตามโอกาสที่เหมาะสม เช่น เนื้อหาที่ทำการเรียนการสอนในช่วงกลางวันประกอบด้วยหมวดหลัก 4 หมวดคือ พุทธประวัติ ธรรมวินัย วิจัย และศาสนพิธี เป็นหลัก และในช่วงเวลากลางคืนได้มีการอบรมในด้านและเปี่ยมวินัย การว่ากล่าวตักเตือน สอนกิริยามารยาท และความประพฤติที่เหมาะสมของบรรพชิต ตลอดจนมีการฝึกการบำเพ็ญสมาธิ การฝึกสมถกรรมฐาน การฝึกวิปัสณากรรมฐาน การฝึกบรรยายธรรม นอกจากนี้ยังมีการฝึกการอยู่ร่วมกัน การทำกิจกรรมร่วมกันกับผู้ที่เข้ารับการบรรพชาสามเนรภาคฤดูร้อนคนอื่นๆ (ดังมีรายละเอียดของโครงการฝึกอบรมในภาคผนวก ก.)

ดังนั้นในการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเนรภาคฤดูร้อนนี้ซึ่งได้ใช้วิธีการทั้ง การบรรยาย การสาธยาย การฝึกปฏิบัติ และการทำกิจกรรมร่วมกันมีการฝึกทำสมาธิในแต่ละวัน วันละประมาณ 30-60 นาที และยังมีวิธีการที่ไม่เป็นทางการอีก เช่น การอบรมสั่งสอน การเป็นตัวแทนของพระภิกษุ เป็นต้น ซึ่งวิธีการต่างๆ ที่ใช้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนตามโครงการบรรพชาสามเนรภาคฤดูร้อนนี้ก็เป็นวิธีการพัฒนาจิตใจของบุคคลตามแนวทาง จากการศึกษางานวิจัยที่ทำการศึกษเกี่ยวกับวิธีการพัฒนาตามวิธีการทางพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาบุคคลพบว่า จกาจ ช่วยโต (2521) ได้ศึกษาผลของการฝึกอบรมตามโครงการจริยธรรม ด้วยวิธีการฝึกอบรมจริยธรรมตามวิธีการทางพุทธศาสนา ซึ่งประกอบด้วยการให้ฟังธรรมบรรยายจากพระภิกษุผู้บวชเรียนมานาน การสนทนาธรรมระหว่างพระภิกษุกับผู้เข้ารับการอบรม มีการฝึกปฏิบัติรักษาศีล ฝึกสมาธิและภาวนา ใช้เวลาเข้ารับการฝึกอบรม 2 วัน ในการฝึกอบรมนี้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นนักศึกษาวิทยาลัยครูสงขลาที่เป็นพุทธศาสนิกชนชายหญิงจำนวน 169 คน มีอายุระหว่าง 16 ถึง 23 ปี จากการเข้ารับการฝึกอบรมว่าโครงการฝึกอบรมจริยธรรมนี้มีประโยชน์ในการพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม และสามารถยับยั้งมิให้ทัศนคติเชิงจริยธรรมลดลงมากนัก ซึ่งได้ผลสอดคล้องกับงานวิจัยของอินชา จังจริง (2529) ที่ได้ศึกษาผลของการบวชชีพรามณ์ต่อระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม การวิจัยนี้ได้ใช้วิธีการตามแนวทางพุทธศาสนาในการอบรมจริยธรรมเช่นกัน แต่กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาหญิงจำนวน 80 คน การเข้ารับการฝึกอบรมกลุ่มตัวอย่างจะต้องนั่งขำท่มขำว ถือศีลแปดและประพฤติปฏิบัติเช่นเดียวกับผู้ที่บวชชีพรามณ์นี้ในการวิจัยนี้ใช้เวลาในการฝึกอบรมเป็นเวลา 15 วัน จากการฝึกอบรมพบว่าบวชชีพรามณ์นี้

สามารถพัฒนาระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมให้สูงขึ้นได้เช่นกัน

ดังนั้นวิธีการพัฒนาตามแนวทฤษฎีนี้ สามารถที่จะใช้ในการพัฒนาบุคคลได้เป็นอย่างดี เช่นเดียวกับการใช้วิธีการอื่นๆ เช่น การให้ความรู้ขั้นที่สูงขึ้น 1 ขั้น ด้วยวิธีการใช้สารชักจูง (ทวีวัฒน์ บุญชิต. 2530) การให้แสดงบทบาท (โกศล มีคุณ. 2524) การใช้กลุ่มจูงใจเพื่อให้เกิดการคล้อยตาม การให้เลียนแบบจากตัวแบบ (สุเชษฐ์ มาห์หมัด. 2518) ฉะนั้นในการศึกษานี้ซึ่งได้ใช้วิธีการพัฒนาบุคคลตามแนวทฤษฎีนี้กันจึงคาดว่าจะสามารถพัฒนาจิตลักษณะของบุคคลได้เช่นกัน

การฝึกอบรมทางศาสนากับการพัฒนาลักษณะของเด็กไทย

ในการศึกษานี้ตัวแปรจิตลักษณะของเด็กไทย ได้พิจารณาจากวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเป็นหลัก ซึ่งตัวแปรเหล่านี้ประกอบด้วย วินัยในตนเอง ทศนคติต่อพุทธศาสนา ทศนคติเชิงจริยธรรม และความตระหนักต่อการรับรู้การผิดศีลห้า โดยตัวแปรเหล่านี้คาดว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงซึ่งเป็นผลมาจากการฝึกอบรมทางศาสนา โดยในแต่ละตัวแปรมีรายละเอียดดังนี้

1. การฝึกอบรมทางศาสนากับวินัยในตนเอง

วินัยในตนเอง (self-discipline) หมายถึง ลักษณะของบุคคลที่แสดงถึงความสามารถในการควบคุมอารมณ์ และพฤติกรรมของบุคคลด้วยอำนาจภายในของบุคคลนั้นๆ เพื่อให้พฤติกรรมของตนเป็นไปตามที่ตนมุ่งหวังและไม่ขัดต่อระเบียบกฎเกณฑ์ที่สังคมวางไว้ แม้จะมีสิ่งเร้าจากภายนอก หรือสิ่งเร้าจากภายในตนเอง เช่นอุปสรรคหรือความปรารถนาก็ตามก็ไม่สามารถเปลี่ยนพฤติกรรมหรืออารมณ์ของตนเองที่มุ่งหวังไว้ (ภักตรา นิคมานนท์. 2517; ทีวีวัฒน์ อัศวานิชย์. 2532; วิวาทวัน มูลสถาน. 2523; ยุนดี เตชะอังกูร. 2525; ญาณี ทองพลับ. 2525; สุณารี เตชะโชควิวัฒน์. 2527; รัตนาน นารัตน์. 2531; English and English. 1958:487) ผู้ที่มีวินัยในตนเองจะเป็นบุคคลที่รู้จักกาลเทศะ สนใจและเอาใจใส่ต่อสังคม เป็นผู้มีระเบียบ

และปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม(พรพิมล เฟื่องศรีทอง. 2515:13) วินัยในตนเองเป็นลักษณะของการควบคุมจากภายในตนเอง โดยวินัยในตนเองของแต่ละบุคคลจะพัฒนาไปตามการรับรู้ของตนเองเป็นหลัก(Hopkins. 1955) ส่วนแนวคิดเกี่ยวกับการมีวินัยในตนเองนั้น ได้มีทฤษฎีที่สำคัญที่สามารถอธิบายความมีวินัยในตนเองของบุคคลได้อย่างเด่นชัด 3 ทฤษฎีด้วยกัน คือ ทฤษฎีสององค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลง ทฤษฎีแรงจูงใจทางจริยธรรม และทฤษฎีการเรียนรู้บทบาท ในแต่ละทฤษฎีมีรายละเอียดดังนี้

1.1 ทฤษฎีสององค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลง

ทฤษฎีสององค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลงนี้จะเน้นการเรียนรู้โดยการเทียบเคียง โดยจะให้ความสำคัญในอิทธิพลของสังคม ซึ่งสามารถใช้อธิบายกระบวนการของการพัฒนาการควบคุมภายในหรือความรู้สึกผิดชอบของเด็กได้เป็นอย่างดี ผู้ที่เป็นเจ้าของทฤษฎีนี้ คือ เมอาเรอร์ (Secord and Backman. 1964:537 ; citing Mowrer. 1950) ซึ่งเมอาเรอร์ได้อธิบายถึงความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ โดยอธิบายว่าเด็กจะเลียนแบบพฤติกรรมของผู้ที่ทำให้ตนได้รับความพอใจ การทำให้เด็กเกิดความพอใจนี้อาจเป็นการให้รางวัล การบำบัดหรือสนองความต้องการด้านใดด้านหนึ่ง ขณะที่เด็กอยู่ในสภาพที่พอใจนั้น เขามักจะโต้ตอบกับสิ่งเร้าสองสิ่งซึ่งเกิดขึ้นพร้อมๆ กันเสมอ เช่น การปรณินัติของพ่อแม่กับการพูดหรือลักษณะท่าทาง โดยสิ่งเร้าหนึ่งจะทำให้เกิดความพอใจคือการปรณินัติ กับสิ่งเร้าที่สองซึ่งมีลักษณะกลางๆ ได้แก่การพูดหรือลักษณะท่าทางของผู้ปรณินัติ โดยปกติแล้วสิ่งเร้าที่สองนี้หากเกิดขึ้นโดยอิสระจะไม่มีผลแต่อย่างใดต่อเด็กแต่เมื่อเกิดคู่กับสิ่งเร้าที่หนึ่งบ่อยครั้งเข้าในที่สุดก็จะทำให้สิ่งเร้าที่สองนี้มีคุณสมบัติที่ทำให้เด็กเกิดความรู้สึกพอใจเหมือนกับได้พบสิ่งเร้าที่หนึ่ง ต่อมาเมื่อเด็กเพียงแต่ได้พบกับสิ่งเร้าที่สองคือคำพูดหรือท่าทางของผู้ปรณินัติก็จะทำให้เด็กเกิดความพอใจได้ ในกระบวนการขั้นตอนต่อไปเด็กก็จะพยายามเลียนแบบและเทียบเคียงสิ่งเร้าที่สองเพื่อให้ตนเองเกิดความพอใจ และหากต่อมาเขาได้แสดงพฤติกรรมดังกล่าวออกมาก็จะทำให้ตนเองพอใจทุกครั้ง ทั้งนี้เพราะการแสดงออกของพฤติกรรมที่ได้เลียนแบบจากผู้ใหญ่หรือผู้ปรณินัติในแต่ละครั้งนั้น นอกจากจะได้รับแรงเสริมจากภายในแล้ว ยังได้รับแรงเสริมจากภายนอก อันเกิดจากความพึงพอใจของผู้อื่นอีกด้วย ซึ่งจะทำให้พฤติกรรมที่ทำการเลียนแบบมีความคงทนต่อไป

เมื่อเด็กได้กระทำผิดกรรมนั้นๆ บ่อยครั้งเข้าจนกลายเป็นนิสัยของเด็กต่อไป ด้วยหลักของทฤษฎีดังกล่าวทำให้สามารถอธิบายได้ว่า เด็กจะยอมรับเอาพฤติกรรม กฎเกณฑ์ ค่านิยม และคุณธรรมต่างๆ จากผู้ใหญ่หรือสมาชิกในครอบครัวเป็นสำคัญ นอกจากนี้เมอเรอร์ยังเชื่อว่า เมื่อเด็กโตขึ้นกลุ่มบุคคลที่ทำให้เด็กพอใจจะมีมากขึ้นด้วย ดังนั้นบุคคลที่เป็นตัวแบบให้เทียบเคียงจึงมีมากขึ้น โดยอาจจะ เป็นกลุ่มเพื่อนหรือผู้ใหญ่ในสังคมก็ได้และยังเชื่ออีกว่าความสามารถในการให้รางวัลตนเองหรือวินัยในตนเองจะปรากฏขึ้นอย่างเด่นชัดในเด็กปกติที่อายุประมาณ 8-10 ปี และจะพัฒนาต่อไปจนสมบูรณ์เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ด้วยหลักของการเทียบเคียงนี้วินัยในตนเองก็เกิดขึ้นได้ด้วยการเทียบเคียงพฤติกรรมจากผู้ที่อยู่ใกล้ชิด ดังนั้นเด็กจะมีวินัยในตนเองมากหรือน้อยเพียงใดนั้นจะขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้ที่เป็นตัวแบบเป็นหลัก

1.2 ทฤษฎีแรงจูงใจทางจริยธรรม

ทฤษฎีนี้ผู้ที่เป็นเจ้าของทฤษฎีคือ เพคและแฮวิกเฮริสต์ (Peck and Havighurst) เชื่อว่าการควบคุมอีโกและซูเปอร์อีโก (Ego and Superego control) ร่วมกันจะช่วยทำให้เกิดความต้องการแสดงพฤติกรรมเพื่อผู้อื่นอย่างเหมาะสมและมีเหตุผล และเชื่อว่าพัฒนาการของวินัยในตนเองจะปรากฏอย่างเด่นชัดในเด็กเมื่อมีอายุระหว่าง 8-10 ปี และจะมีปริมาณความคงที่มากขึ้นเมื่อบุคคลนั้นมีอายุมากขึ้น ฉะนั้นการปลูกฝังและพัฒนาความมีจริยธรรมเพื่อเสริมสร้างให้บุคคลเป็นผู้ที่มีวินัยในตนเอง และเป็นผู้ที่เห็นแก่ผู้อื่นอย่างมีเหตุผล จึงจำเป็นที่จะต้องเริ่มในวัยเด็กโดยให้เด็กมีพลังควบคุมอีโกให้มากที่สุด (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2523: 8-9)

1.3 ทฤษฎีการเรียนรู้บทบาท

ตามหลักของทฤษฎีนี้กล่าวว่า บุคคลที่มีชีวิตอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคม ทุกคนจะต้องมีสถานภาพและบทบาทของตน เพราะมีความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ถึงวิธีการที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถที่จะแสดงออกในบทบาทของตนได้อย่างเหมาะสมบุคคลจึงต้องเรียนรู้ในบทบาทของตนและบทบาทของผู้อื่น และจะต้องเรียนรู้ถึงความคาดหวังในบทบาท (role expectation) อันได้แก่ ความคิด ความรู้สึก ค่านิยม และลักษณะพฤติกรรมที่สังคมได้คาดหวังว่าเป็นสิ่งที่เหมาะสมหรือไม่เหมาะสมกับตำแหน่งใด

ตำแหน่งหนึ่ง บุคคลจะต้องเรียนรู้ความคาดหวังทั้งในบทบาทที่เป็นของตนและเป็นของ
ผู้ร่วมบทบาท (role partner) และจะต้องเรียนรู้ถึงพฤติกรรมของบทบาทอื่นได้แก่
พฤติกรรมที่สอดคล้องกับความคาดหวังในบทบาท (โกศล มีคุณ. 2524:10 ; อ้างอิงมาจาก
Secord and Backman. 1964) และการเรียนรู้บทบาทย่อมเป็นไปตามหลักของการเรียนรู้
ทางสังคมแบบต่างๆ เช่น การเรียนรู้จากผลการตอบสนอง (operant learning)
การสอนโดยตรง (direct tuition) การเรียนรู้โดยบังเอิญ (incidental learning)
หรือจากการได้รับรางวัลหรือถูกลงโทษ (reward and punishment) รวมทั้งการเลียนแบบ
(imitation) และการเทียบเคียง (identification)

การเรียนรู้บทบาทของเด็กโดยมากมักจะเรียนรู้จากการสอนโดยตรงจากผู้มีประสบการณ์
มากกว่าซึ่งอาจจะเป็นผู้ใหญ่หรือเพื่อนๆ ก็ได้ โดยเด็กจะได้รับการบอกหรือชี้แนะโดยตรงว่าสิ่งใด
เป็น กฎ ระเบียบ ข้อห้าม สิ่งใดควรประพฤติปฏิบัติ นอกจากนี้เด็กอาจจะเรียนรู้โดยวิธีอื่นๆ
จากการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ร่วมบทบาทหลายๆ และอย่างกว้างขวาง ซึ่งเมื่อเด็กได้เรียนรู้บทบาท
และความคาดหวังในบทบาท เด็กก็จะรับเอาทัศนคติ ค่านิยม คุณธรรม และพฤติกรรมต่างๆ
ที่เขาเรียนรู้มาว่าเป็นสิ่งที่สังคมคาดหวังว่าคนที่อยู่ในบทบาทเช่น เขาควรจะต้องแสดงออกหรือ
มีคุณลักษณะอย่างไร และทำให้เด็กรู้ว่าอะไรเป็นสิ่งที่ผิด รู้จักละอายใจเมื่อทำผิด มีทัศนคติ
ค่านิยม และคุณธรรมที่เหมาะสม รู้จักที่จะยอมรับและกระทำตามกฎเกณฑ์ ระเบียบวินัย
และวัฒนธรรมของสังคม นอกจากนี้บุคคลจะเรียนรู้บทบาทของตนได้ดีเพียงใดนั้นย่อมขึ้นอยู่กับ
สภาพของระบบสังคม สถานการณ์ของการเรียนรู้ และลักษณะภายในของตัวผู้จะเรียนรู้ด้วย
(โกศล มีคุณ. 2524:10-15)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในแต่ละทฤษฎีที่ได้กล่าวมา ล้วนแต่สามารถนำมาใช้ร่วมกันในการ
อธิบายความมีวินัยในตนเองได้เป็นอย่างดี โดยวินัยในตนเองสามารถอธิบายร่วมกันทั้ง 3 ทฤษฎี
ได้ว่า เกิดจากการที่เด็กได้รับการเรียนรู้และทำการเลียนแบบ และเกิดจากการควบคุมด้วยอีโก
และซูเปอร์อีโก ร่วมกันทำให้เกิดวินัยในตนเองขึ้น ซึ่งความมีวินัยในตนเองนี้เป็นลักษณะ
ของความสามารถในการควบคุมตนเอง และยังแสดงถึงการเป็นตัวของตัวเอง (Autonomy)
และความเป็นเอกเทศทางจริยธรรมด้วย (Moral Idenpendence) (ดวงเดือน พันธุมนาวิน.

2523:19) ซึ่งลักษณะดังกล่าวแสดงถึงการบรรลุคุณภาวะทางจิตของบุคคล ดังนั้นการที่บุคคล จะกระทำพฤติกรรมที่เหมาะสมจึงจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ที่เหมาะสมว่าพฤติกรรมที่ดีคืออะไร จะปฏิบัติอย่างไร ซึ่งการที่จะปฏิบัติได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับความเข้าใจและการเรียนรู้และประสบการณ์ ประกอบกับคุณภาวะทางจิต นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับความต้องการที่จะกระทำอันเป็นผลมาจากการคาดหวังผลประโยชน์และคุณค่าของการกระทำ ซึ่งผลประโยชน์และคุณค่าเหล่านี้ถ้าบุคคล ดำเนินถึงสิ่งที่เกิดขึ้นตามสถานการณ์จากภายนอกมากกว่าที่จะขึ้นอยู่กับตนเอง บุคคลผู้นั้นมักจะเป็น เด็กและผู้ที่มีระดับจิตใจต่ำ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2527:59) แต่ถ้าเห็นว่าพฤติกรรมที่ดี ขึ้นอยู่กับการคาดหวังจากภายในตนเองแล้ว ความสุขความพอใจก็จะเป็นรางวัลที่ให้กับตนเอง และจะกล่าวโทษหรือลงโทษตนเองเมื่อกระทำผิด บุคคลเหล่านี้จะกระทำตนอย่างสม่ำเสมอใน ทุกสถานการณ์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก็คือความสามารถในการควบคุมตนเองหรือความมีวินัยในตนเอง ส่วนการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนนี้ ก็สามารถนำเอาทฤษฎี ทั้ง 3 มาใช้อธิบายความมีวินัยในตนเองได้เป็นอย่างดี เพราะการฝึกอบรมนี้ได้ใช้วิธีการทั้ง การสอนโดยตรงจากพระภิกษุสงฆ์ และจากการสอนโดยวิธีการทางอ้อม อันได้แก่ การเป็น ตัวแบบที่ดีของพระภิกษุ เป็นต้น ซึ่งวิธีการต่างๆ เหล่านี้คาดว่าจะสามารถพัฒนาวินัยในตนเอง ของผู้เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาได้เป็นอย่างดี

ส่วนการฝึกอบรมทางศาสนากับวินัยในตนเองนี้ เนื่องจากได้ใช้วิธีการพัฒนาบุคคลตาม แนวพุทธเพื่อการพัฒนาวินัยในตนเองทั้งในด้านการให้การศึกษา การฝึกสมาธิ ตลอดจนได้รับการ อบรมสั่งสอนจากพระภิกษุ จากการวิจัยของรัตน นารัตน์ (2531) ได้ทดลองใช้ วิธีการสอนพบว่า วินัยในตนเองสามารถทำการพัฒนาได้หากใช้วิธีการที่เหมาะสม นอกจากนี้ กัญญา ประสงค์เจริญ (2525) ได้ทดลองใช้เทคนิคแม่แบบเพื่อพัฒนาวินัยในตนเองด้าน ความรับผิดชอบพบว่านักเรียนในกลุ่มที่ได้รับการสอนโดยใช้บทนิทานประกอบหุ่นแม่แบบ มีการพัฒนาวินัยในตนเองด้านความรู้สึกรับผิดชอบสูงกว่านักเรียนในกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติ ลัดดาวรรณ ณ ระนอง (2525) ทดลองใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความมีวินัยในตนเอง กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 28 คน พบว่านักเรียนในกลุ่มทดลอง มีการพัฒนาวินัยในตนเองสูงขึ้นก่อนการทดลอง และสูงกว่าในกลุ่มควบคุมด้วย ยุพดี เตชะอังกูร

(2525) ทดลองใช้หนังสือเป็นสื่อในการพัฒนาวิสัยทัศน์ในตนเอง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 40 คน โดยคัดเลือกจากผู้ที่มีวิสัยทัศน์ในตนเองน้อย แบ่งเป็นกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองกลุ่มละ 20 คน ให้กลุ่มทดลองได้รับความรู้ด้วยการขีดหนังสือ กลุ่มควบคุมได้รับสารข้อสนเทศ ใช้เวลาในการทดลองจำนวน 5 ครั้ง พบว่านักเรียนที่เป็นกลุ่มทดลองมีวิสัยทัศน์ในตนเองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งแสดงว่าการใช้หนังสือเป็นแม่แบบก็สามารถใช้พัฒนาวิสัยทัศน์ในตนเองได้เช่นกัน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการพัฒนาวิสัยทัศน์ในตนเองนั้น สามารถจะทำการพัฒนาได้ด้วยวิธีการใช้ตัวแบบ การใช้กลุ่มกิจกรรม หรือการใช้สื่อเพื่อให้ได้แก่สนใจและเกิดความพึงพอใจในตัวแบบที่มีวิสัยทัศน์ในตนเอง ซึ่งสำหรับในการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนนี้ ได้ใช้วิธีการทางพุทธศาสนาในหลายรูปแบบ และมีวิธีการสอนการควบคุมตนเองให้แก่บุคคล โดยการให้ฝึกทำสมาธิ การฝึกหัดให้มีสติสัมปชัญญะ ดังนั้นในการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนนี้จึงคาดว่าจะสามารถพัฒนาวิสัยทัศน์ในตนเองให้สูงขึ้นได้

2. การฝึกอบรมทางศาสนากับทัศนคติต่อพุทธศาสนา

ทัศนคติ (Attitude) ในสมัยก่อนเชื่อกันว่าเป็นสภาวะความพร้อมของประสาทและจิตใจที่เกิดจากประสบการณ์ของบุคคล ซึ่งประกอบด้วยความรู้สึกที่จะชอบหรือไม่ชอบ และความเชื่อที่อธิบายถึงลักษณะตลอดจนความสัมพันธ์ของสิ่งหนึ่งที่มีต่อสิ่งอื่นๆ ในลักษณะที่พร้อมจะตอบสนองต่อสิ่งเร้าหรือสถานการณ์ในทิศทางที่ได้ประเมินไว้ (Allport. 1967:8 ; Katz. 1960 ; Rokeach. 1960) แต่ต่อมาฟิชเบินและไอเซน (Fishbein and Ajzen. 1975) ได้อธิบายทัศนคติเพิ่มเติมว่า เป็นการเรียนรู้ที่จะตอบสนองต่อความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งอย่างถาวร และมุ่งที่จะตอบสนองต่อสิ่งเร้า นั้น ซึ่งคำอธิบายนี้สอดคล้องกับดวงเดือน พันธุมนาวิน (2523) ที่กล่าวว่าทัศนคตินี้จะประกอบด้วย 3 องค์ประกอบด้วยกัน คือ องค์ประกอบด้านการรู้ (Cognitive Component) องค์ประกอบด้านความรู้สึก (Affective Component) และองค์ประกอบด้านการมุ่งกระทำ (Behavior intention Component) โดยในแต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 องค์ประกอบด้านการรู้ (Cognitive Component) เป็นองค์ประกอบที่เกิดขึ้นเป็นอันดับแรกของผู้คนที่จะเกิดเป็นทัศนคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง การที่จะเกิดทัศนคติจำเป็นต้องมีความรู้ในสิ่งนั้นก่อน และความรู้จะต้องอยู่ในรูปของการประเมินค่าว่าสิ่งนั้นมีคุณหรือมีโทษ

2.2 องค์ประกอบด้านความรู้สึก (Affective Component) เป็นองค์ประกอบที่แสดงถึงความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบพอใจหรือไม่พอใจต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งจะเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติเมื่อผู้คนมีความรู้ในสิ่งนั้น และองค์ประกอบด้านความรู้สึกนี้จะสอดคล้องกับองค์ประกอบด้านการรู้เสมอ

2.3 องค์ประกอบด้านการมุ่งกระทำ (Behavior intention Component) เป็นองค์ประกอบที่เกิดขึ้นหลังจากผู้คนมีความรู้เชิงประเมินค่าเกี่ยวกับสิ่งนั้นๆ แล้วเกิดความรู้สึกต่อสิ่งนั้น ก็จะเกิดความตั้งใจที่จะมุ่งกระทำหรือตอบสนองต่อสิ่งเร้านั้น

ดังนั้นการที่ผู้คนจะมีทัศนคติต่อสิ่งใดนั้น ผู้คนจำเป็นต้องได้รับการกระตุ้นจากสิ่งเร้าภายนอกก่อน สิ่งเร้าเหล่านี้จะเกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ที่บุคคลได้รับการตอบสนองที่เกิดจากการรับรู้จากการกระตุ้นนี้จะแสดงออกมาในรูปของความเชื่อตามการรับรู้ หลังจากนั้นก็จะเกิดอารมณ์หรือความรู้สึกซึ่งจะตอบสนองออกมาในรูปของคำพูดที่แสดงถึงความรู้สึก และหลังจากนั้นก็จะเกิดความพร้อมที่จะกระทำตามการรับรู้และความรู้สึกที่ได้รับ โดยอาจจะออกมาในรูปของพฤติกรรมหรือคำพูดที่เกี่ยวกับพฤติกรรมนั้นๆ ซึ่งจากองค์ประกอบของทัศนคติและกระบวนการเกิดทัศนคตินี้สามารถแสดงเป็นภาพประกอบได้ดังนี้

ทัศนคติของบุคคลให้มีทัศนคติที่เหมาะสมมากขึ้น และในการที่จะทำให้บุคคลมีทัศนคติที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งเปลี่ยนไปจากเดิมนั้น จำเป็นต้องให้บุคคลนั้นได้รับข้อมูลใหม่ที่เหมาะสมกับเรื่องนั้นๆ ซึ่งวิธีที่จะให้บุคคลได้รับข้อมูลใหม่เพื่อเปลี่ยนทัศนคติให้เหมาะสมยิ่งขึ้น แม็คกวายร์ (McGuire, 1969: 175 - 177) ได้เสนอวิธีการชักจูงให้บุคคลรับข้อมูลใหม่เพื่อเปลี่ยนทัศนคติไว้ 4 วิธีคือ

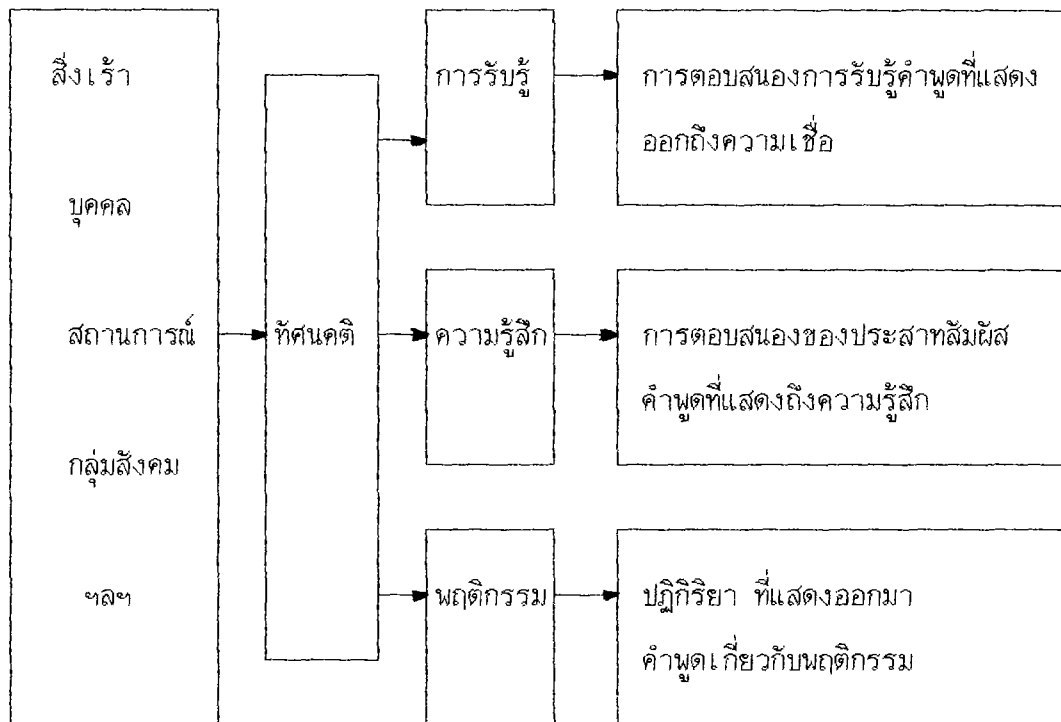
- 1) การให้คำแนะนำ (Suggestion Situation) เป็นวิธีที่บุคคลอื่น เช่น กลุ่มเพื่อน หรือบุคคลที่น่าเชื่อถือ มาเป็นผู้แนะนำสิ่งต่างๆ
- 2) การให้ทำตาม (Conformity Situation) วิธีนี้อาจจะออกมาในรูปของการให้เลียนแบบบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่าหรือที่ตนเองเลื่อมใส เช่น พ่อแม่ ครู เป็นต้น
- 3) การอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion Situation) เป็นวิธีการที่ให้สมาชิกในกลุ่มได้เสนอความคิดเห็นในเรื่องนั้นๆ แล้วหาข้อสรุปที่ถูกต้องเหมาะสม ก็จะทำให้สมาชิกในกลุ่มรับรู้และคล้อยตามได้
- 4) การใช้สารชักจูง (Persuasive Messages) เป็นวิธีการที่กระทำโดยการส่งสารหรือสื่อประเภทต่างๆ ซึ่งสารเหล่านั้นจำเป็นต้องมีเหตุผลที่น่าเชื่อถือจึงจะสามารถโน้มน้าวให้บุคคลที่ได้รับสารชักจูงนั้นเปลี่ยนทัศนคติไปจากเดิมได้

สำหรับการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนก็ได้ใช้วิธีการต่างๆ ทั้ง 4 วิธีนี้ใช้ในการฝึกอบรมเช่นกัน จึงคาดว่าโครงการนี้สามารถเปลี่ยนทัศนคติได้

ส่วนทัศนคติต่อพุทธศาสนา หมายถึง ความรู้ ความรู้สึก ความเชื่อ หรือความคิดเห็น ตลอดจนแนวโน้มของการกระทำพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อเรื่องทางพุทธศาสนา ทั้งในด้านหลักความเชื่อทางพุทธศาสนา หลักธรรมทางพุทธศาสนา วัตรและพระสงฆ์ และประเพณีทางพุทธศาสนา โดยในแต่ละด้านนี้มีรายละเอียดดังนี้

1) หลักความเชื่อทางพุทธศาสนา หมายถึง ความเชื่อที่พุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปยึดถือเป็นหลักในการดำเนินชีวิตสืบต่อกันมาอย่างมั่นคง ในการวิจัยนี้ประกอบด้วย ความเชื่อในเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด กฎแห่งกรรม นรกสวรรค์ บาปบุญ เป็นต้น

2) หลักธรรมทางพุทธศาสนา หมายถึง ข้อธรรมะที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้านำมาสั่งสอนให้พุทธศาสนิกชนนำไปยึดถือปฏิบัติแล้วสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเป็นสุข

ภาพประกอบ 2 แสดงสิ่งกีดขวางของทัศนคติ (Rosenberg and others, 1960:3)

จากภาพประกอบ 2 แสดงสิ่งกีดขวางของทัศนคติ โดยสามารถอธิบายได้ว่าการที่บุคคลเกิดทัศนคติได้นั้น บุคคลนั้นจำเป็นต้องได้รับการกระตุ้นจากสิ่งเร้าภายนอกเสมอ ซึ่งสิ่งเร้าภายนอกนี้อาจเป็นบุคคล สถานการณ์ สิ่งของหรือสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ก็ได้ สิ่งเร้าเหล่านี้จะไปกระตุ้นให้บุคคลเกิดการรับรู้ เกิดความรู้สึกลึก และความพร้อมที่จะแสดงออกเป็นพฤติกรรมที่ตอบสนองต่อสิ่งเร้าเหล่านั้น และการตอบสนองต่อสิ่งเร้านี้อาจจะออกมาในรูปของคำพูด หรือลักษณะท่าทางต่างๆ ดังนั้นการที่บุคคลจะเกิดทัศนคติต่อสิ่งใดนั้นจึงขึ้นอยู่กับ การเรียนรู้และประสบการณ์ที่บุคคลนั้นได้รับจากสิ่งเร้าภายนอกเป็นสำคัญ

จากกระบวนการของการเกิดทัศนคติที่ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น หากบุคคลได้รับข้อมูลจากสิ่งเร้าบิดเบือนไป หรือได้รับไม่ครบถ้วนในสิ่งเร้า นั้นก็จะมีผลทำให้บุคคลนั้นเกิดทัศนคติที่ไม่เหมาะสมต่อสิ่งเร้า นั้นได้ ซึ่งการเกิดทัศนคติที่ไม่เหมาะสมนี้จะส่งผลต่อการเกิดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมตามไปด้วย ดังนั้นในบางครั้งจึงจำเป็นต้องทำการเปลี่ยน

ในการวิจัยนี้ประกอบด้วย หลักโอวาทปาฏิโมกข์ หลักอริยสัจสี่ หลักไตรสิกขา และหลักพรหมวิหารสี่ เป็นต้น โดยในแต่ละหลักธรรมสามารถอธิบายได้ดังนี้ (กรมการศาสนา. 2531)

2.1 หลักโอวาทปาฏิโมกข์ เป็นหลักธรรมที่ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของพุทธศาสนา มีหลักสำคัญ 3 ประการคือ

2.1.1 การเว้นจากการประพฤติดังด้วยกาย วาจา ใจ

2.1.2 การประพฤติดังด้วยกาย วาจา ใจ

2.1.3 การทำใจของตนให้หมดจากเครื่องเศร้าหมอง

2.2 หลักไตรสิกขา เป็นข้อปฏิบัติตามแนวทางของพุทธศาสนาเพื่อเป็นการฝึกอบรมทางด้านกาย วาจา ใจและปัญญา เพื่อให้บุคคลสามารถดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข หลักไตรสิกขานี้ประกอบด้วย

2.2.1 ศีล คือ การฝึกควบคุมความประพฤติทางกายและวาจา

2.2.2 สมาธิ คือ การฝึกควบคุมจิตใจทั้งในด้านคุณภาพและสมรรถภาพ เพื่อให้จิตเข้มแข็งแน่วแน่ สามารถควบคุมตนเองได้ดี

2.2.3 ปัญญา คือ การฝึกปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งทั้งหลาย ตามสภาพความเป็นจริง

2.3 หลักอริยสัจสี่ เป็นหลักธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสรู้และนำมาเผยแผ่เป็นอันดับแรกก่อนหลักธรรมอื่นๆ ซึ่งประกอบด้วย (สิริวัฒน์ คำวันสา. 2529:54-55)

2.3.1 ทุกข์ คือ ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ (Suffering)

2.3.2 สมุทัย คือ สาเหตุให้เกิดทุกข์ (The case of origin of suffer) อันได้แก่ต้นเหตุ 3 ประการคือ กามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหา

2.3.3 นิโรธ คือ ความดับทุกข์ (The cessation or extinction of suffering) ได้แก่การดับต้นเหตุ 3 ประการดังกล่าวแล้ว

2.3.4 มรรค คือ ทางที่จะนำไปสู่ความดับทุกข์ (The path leading to the cessation of suffering)

2.4 หลักพรหมวิหารสี่ เป็นหลักธรรมที่ช่วยให้บุคคลอยู่ในสังคมได้โดยสงบ สันติสุข แบ่งออกเป็น 4 ประการด้วยกันคือ

2.4.1 เมตตา คือ การแผ่ไมตรีจิตไปยังบุคคลอื่น เพื่อกำจัดความโกรธ ความพยาบาท (ความรักใคร่ปรารถนาจะให้อื่นเป็นสุข)

2.4.2 กรุณา คือ ความปรารถนาให้บุคคลหรือสัตว์ทั้งหลายพ้นจากความทุกข์ ความเดือดร้อน (ความสงสารคิดช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์)

2.4.3 มุทิตา คือ การทำจิตใจให้พลอยยินดีต่อความสุขความเจริญของบุคคลอื่น เพื่อกำจัดความอิจฉาริษยา (ยินดีเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข)

2.4.4 อุเบกขา คือ การทำจิตใจให้เป็นกลาง ไม่นินดี ยินร้าย หรือเศร้าโศก เสียใจจนเกินไป (ความวางใจเป็นกลาง)

3) บทบาทของวัดและพระสงฆ์ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์ในด้าน การปฏิบัติตามพระธรรมวินัย การเป็นพระนักพัฒนาทั้ง ในด้านการพัฒนาจิตใจและการพัฒนาวัตถุ ตลอดจนการเป็นศูนย์รวมของชาวบ้าน

4) ประเพณีทางพุทธศาสนา หมายถึง การประพฤติปฏิบัติโดยทั่วไปของพุทธศาสนิกชน ที่ประพฤติปฏิบัติหรือกระทำสืบต่อกันมาในด้านพุทธศาสนา เช่น การทำบุญใส่บาตร การไหว้พระก่อนนอน การฟังเทศน์ เป็นต้น

การที่บุคคลจะเกิดทัศนคติและสามารถพัฒนาทัศนคติต่อพุทธศาสนาได้นั้น บุคคลจำเป็นต้องได้รับการบอกเล่า การเรียนรู้ตลอดจนการมีประสบการณ์เดิมทางด้านพุทธศาสนาบ้างแล้ว จึงจะสามารถพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาได้ เช่นเดียวกับการพัฒนาทัศนคติเชิงจริยธรรม

สำหรับในการศึกษาทัศนคติต่อพุทธศาสนาที่ได้ทำการศึกษาไว้แล้วที่ผ่านมา งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นการวิจัยเชิงสำรวจที่เกี่ยวกับพุทธศาสนากับภูมิหลังของกลุ่มตัวอย่างและการถ่ายทอดทางพุทธศาสนา ดังเช่น

วัฒนา ดิศพงษ์ (2523) ได้ทำการศึกษาความคิดเห็นของเยาวชนที่มีต่อพุทธศาสนา โดยทำการวิจัยกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงปีที่ 3 สายสามัญ พบว่าเยาวชนมีความเข้าใจ

ในหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าน้อย ส่วนใหญ่รู้จักแต่เปลือกนอกของพุทธศาสนา แต่อย่างไรก็ตามเยาวชนก็ยังมีทัศนคติที่ดีต่อพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังพบว่าเยาวชนสนใจและเข้าร่วมพิธีในวันสำคัญทางพุทธศาสนาบ่อย และสนใจที่จะปฏิบัติธรรมส่งเสริมพุทธศาสนาบ่อย

นงเล็ก สุขถิ่นไทย (2527) ได้ทำการศึกษาทัศนคติของนิสิตต่อพุทธศาสนา กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน ทั้งชายและหญิงชั้นปีที่ 1 และปีที่ 4 ทุกคณะ จำนวน 400 คน จากการวิจัยพบว่า นิสิตเกษตรส่วนใหญ่มีความเข้าใจความหมายของคำว่าพระพุทธรูปและพระสงฆ์ และมีทัศนคติที่ดีต่อพุทธศาสนา และยังพบอีกว่านิสิตมีความคิดเห็นเกี่ยวกับพุทธศาสนาในปัจจุบันว่า พุทธศาสนากำลังเสื่อมลง สาเหตุอาจเป็นเพราะพระสงฆ์บางรูปประพฤติตนไม่เหมาะสมทำให้ประชาชนขาดความศรัทธาและไม่สนใจในศาสนา

นิพนธ์ เทียมทิพานุกร (2527) ศึกษาทัศนะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒต่อพุทธศาสนาและพระสงฆ์ กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตชั้นปีที่ 1 ถึงปีที่ 4 ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒทั้ง 8 วิทยาเขต จำนวน 850 คน พบว่า นิสิตส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อพุทธศาสนาและต่อพระสงฆ์

วันชัย มีกลาง (2530) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเจตคติ ความรู้ความเข้าใจ การปฏิบัติตาม และการได้รับการถ่ายทอดทางพุทธศาสนาของนิสิตระดับอุดมศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นนิสิตระดับอุดมศึกษาจำนวน 510 คน จากมหาวิทยาลัย 9 แห่ง พบว่าเจตคติ ความรู้ความเข้าใจ การปฏิบัติตาม และการได้รับการถ่ายทอดทางพุทธศาสนา มีความสัมพันธ์ทางบวกกันเกือบทุกคู่ ยกเว้นความรู้ความเข้าใจกับการได้รับการถ่ายทอดทางพุทธศาสนาจากบิดามารดาซึ่งไม่มีความสัมพันธ์กัน นอกจากนี้ยังพบว่าในรอบปีหนึ่งนิสิตส่วนใหญ่เข้าร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนาบ่อยกล่าวคือนิสิตที่รายงานว่ามีเคยเข้าร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนามีร้อยละ 13.21 นิสิตที่เข้าร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนา 2-3 ครั้ง มีจำนวนมากที่สุดคือร้อยละ 29.98 และนิสิตที่เข้าร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนา 9-11 ครั้ง มีจำนวนน้อยที่สุดคือร้อยละ 3.75

ส่วนงานวิจัยที่มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับการวิจัยที่ทำการศึกษาครั้งนี้คือ งานวิจัยของพัฒนา ชูเชื้อ (2508) ได้ทำการศึกษาการอบรมพุทธศาสนาและความคิดเห็นของเด็กวัยรุ่นที่มีต่อพุทธศาสนาในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยทำให้เยาวชนได้รับ

การอบรมเกี่ยวกับพุทธศาสนา จะทำให้เยาวชนมีทัศนคติที่ดีต่อพุทธศาสนามากขึ้นและมีพัฒนาการทางจิตใจดีขึ้น พบว่านักเรียนส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อโรงเรียนพุทธศาสนวันอาทิตย์ มีความคิดรวบยอดที่ถูกต้องต่อพุทธศาสนา เมื่อมาศึกษาแล้วมีพัฒนาการทางอารมณ์ความประพฤติและจิตใจดีขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่านักเรียนมีทัศนคติที่ถูกต้องต่อพระสงฆ์ เช่น เห็นว่าพระสงฆ์เป็นผู้ที่พยายามสละกิเลสทั้งปวง เป็นผู้มีประโยชน์ต่อพุทธศาสนา และพุทธศาสนิกชน เพราะเป็นผู้นำเอาคำสอนมาเผยแพร่ให้คนปฏิบัติ สอดคล้องกับงานวิจัยของศุภกาญจน์ ภักดีศรี (2523) ที่ได้ศึกษาการเปรียบเทียบความรู้ในทางพุทธศาสนาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 ถึงปีที่ 5 ที่ศึกษาพระพุทธรูปในโรงเรียนพุทธศาสนวันอาทิตย์ กับนักเรียนโรงเรียนสามัญ พบว่านักเรียนโรงเรียนพุทธศาสนวันอาทิตย์มีความรู้เกี่ยวกับพุทธประวัติและพุทธสาวก ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรม และความคิดเกี่ยวกับการดำรงชีวิตประจำวันตามหลักธรรมสูงกว่านักเรียนในโรงเรียนสามัญ และนักเรียนโรงเรียนพุทธศาสนวันอาทิตย์มีระดับความคิดเห็นดีกว่านักเรียนโรงเรียนสามัญ

ดังนั้นในการศึกษานี้เป็นการฝึกอบรมทางศาสนาที่ให้แก่เด็กนักเรียนเข้ารับการศึกษานี้เนื้อหาและศึกษาการปฏิบัติธรรมอย่างถูกวิธี และให้ได้รับการอบรมสั่งสอนในสิ่งที่ถูกต้องควรจากพระภิกษุซึ่งปฏิบัติดีปฏิบัติชอบในสิ่งที่ถูกต้องควรตลอดจนยังได้อยู่ใกล้ชิดกับวัดอีกด้วย ซึ่งในการฝึกอบรมนี้จึงคาดว่าจะทำให้เด็กที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนจะมีทัศนคติที่ดีต่อพุทธศาสนา ทั้งในด้านความเชื่อทางศาสนา ด้านหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา บทบาทของวัดและพระสงฆ์ และการปฏิบัติตามประเพณีทางพุทธศาสนามากขึ้นด้วย

3. การฝึกอบรมทางศาสนากับทัศนคติเชิงจริยธรรม

ทัศนคติเชิงจริยธรรม (Moral attitude) นั้น หมายถึง ความรู้ ความรู้สึก และการมุ่งกระทำของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับลักษณะหรือพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่างๆ ทั้งคุณธรรมหรือทugendธรรมต่างๆ เช่น ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม ความเห็นแก่ตัว การเบียดเบียนผู้อื่น การช่วยเหลือผู้อื่น เป็นต้น ว่าตนมีความรู้ในด้านนั้น ชอบหรือไม่ชอบลักษณะนั้นๆ และพร้อมหรือไม่พร้อมที่จะกระทำตามลักษณะนั้นๆ มากน้อยเพียงใด ซึ่งทัศนคติเชิงจริยธรรมของบุคคลส่วนมากจะ

สอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้นๆ แต่บุคคลในสถานการณ์ปกติอาจมีทัศนคติที่แตกต่างไปจากค่านิยมของสังคมก็ได้ (ดวงเดือน พันธุมนาวินและเพ็ญแข ประจวบปัจจนิก. 2520:4-5) และในการที่บุคคลจะเกิดทัศนคติเชิงจริยธรรมหรือพัฒนาให้เปลี่ยนไปจากเดิมนั้นก็มีลักษณะเช่นเดียวกับการเกิดทัศนคติและการเปลี่ยนทัศนคติเพียงแต่ว่าในการพัฒนาทัศนคติเชิงจริยธรรมนั้น สิ่งเร้าที่ทำให้เกิดการพัฒนาทัศนคติเชิงจริยธรรมเป็นโครงการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนซึ่งถือว่าเป็นสถานการณ์ที่กระตุ้นให้บุคคลเกิดการพัฒนาทัศนคติเชิงจริยธรรมขึ้น

ส่วนการฝึกอบรมทางศาสนากับทัศนคติเชิงจริยธรรมนี้ ได้มีผู้ศึกษาโดยใช้ตัวแปรทัศนคติเชิงจริยธรรม ดังเช่น จกาจ ช่วยโต (2521) ทำการศึกษาค้นคว้าผลของการฝึกอบรมตามโครงการจริยธรรมสำหรับนักศึกษาชายหญิงที่นับถือศาสนาพุทธ จำนวน 169 คน โดยจัดให้เข้าร่วมโครงการจำนวน 96 คน ใช้เวลาในการเข้าร่วมโครงการเป็นเวลา 2 วัน พบว่าผู้เข้าร่วมโครงการฝึกอบรมมีทัศนคติเชิงจริยธรรมดีกว่าผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการฝึกอบรม ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจวบปัจจนิก (2520) ศึกษาจริยธรรมของเยาวชนไทย โดยทำการทดลองเพื่อศึกษาพฤติกรรมซื่อสัตย์ในสถานการณ์ยั่วแหย่และการใช้ตัวแบบประกอบ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชายจำนวน 300 คน ซึ่งมีอายุระหว่าง 12 ถึง 17 ปี ที่กำลังเรียนอยู่ในชั้น มศ.1 และมศ.2 โรงเรียนสหศึกษา โดยให้นักเรียนเข้ารับการทดลองแล้ววัดทัศนคติเชิงจริยธรรม จากการทดลองพบว่า การตรึงรางวัล และการมีตัวแบบที่กระทำความดีมีอิทธิพลต่อความซื่อสัตย์ และยังพบอีกว่า หากบุคคลมีทัศนคติเชิงจริยธรรมที่ดีแล้วจะมีพฤติกรรมการโกงในสถานการณ์ยั่วแหย่โดยวิมล อยู่ไว (2527) ก็ได้ศึกษาทัศนคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนประถมศึกษาที่อ่านหนังสือการ์ตูนโตราเอมอน โดยทำการทดลองเปรียบเทียบประเภทของหนังสือการ์ตูนกับที่มีการแนะนำและไม่แนะนำ การทดลองนี้ใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 180 คน ที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ถึงปีที่ 6 ใช้เวลาในการทดลอง 20 วัน จากการทดลองพบว่า ประเภทของหนังสือไม่มีผลทำให้ทัศนคติเชิงจริยธรรมแตกต่างกัน แต่กลับพบว่าวิธีการสอนมีผลต่อทัศนคติเชิงจริยธรรม กล่าวคือ กลุ่มที่อ่านหนังสือการ์ตูนโดยมีการแนะนำมีทัศนคติเชิงจริยธรรมสูงกว่ากลุ่มที่อ่านหนังสือการ์ตูนโดยไม่มีการแนะนำอย่างเชื่อมั่นได้ ส่วนทวีวัฒน์ บุญชิต (2530) ได้ศึกษาผลของการชักจูงโดยใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในการเปลี่ยนทัศนคติ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ซึ่งเป็นผู้ใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นที่ 3 อย่างเด่นชัด จำนวน 120 คน เป็นชาย 60 คน หญิง 60 คน กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดถูกสุ่มเข้ากลุ่มทดลอง 2 กลุ่ม กลุ่มควบคุม 1 กลุ่ม โดยในแต่ละกลุ่มประกอบด้วยนักเรียนชายที่มีบุคลิกภาพแบบเคร่งครัดมาก 10 คน และเคร่งครัดน้อย 10 คน และนักเรียนหญิงที่มีบุคลิกภาพแบบเคร่งครัดมาก 10 คน และเคร่งครัดน้อย 10 คน รวมเป็นกลุ่มละ 40 คน โดยกลุ่มทดลองที่ 1 ให้อ่านสารชักจูงขั้นสูง กลุ่มทดลองที่ 2 ให้อ่านสารชักจูงขั้นต่ำ และกลุ่มควบคุมอ่านสารควบคุม ใช้เวลาในการทดลองวันละ 50 นาที เป็นเวลา 1 สัปดาห์ หลังจากนั้นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดถูกวัดด้วยแบบวัดทัศนคติที่มีต่อเรื่องทั้ง 4 เรื่องคือ เรื่องงู ครุ ซึ่งจัดเป็นเรื่องที่คุ้นเคยมาก และเรื่องสินค้าไทย การไปเที่ยวต่างประเทศ ซึ่งจัดเป็นเรื่องที่คุ้นเคยน้อย จากการทดลองพบว่ากลุ่มที่ได้รับสารชักจูงขั้นสูง และกลุ่มที่ได้รับสารชักจูงขั้นต่ำมีทัศนคติสูงกว่ากลุ่มที่ได้รับสารควบคุม และเมื่อทำการวิเคราะห์รายละเอียดใน 4 เรื่องที่ใช้เป็นสารชักจูงพบว่า เรื่องครุ เมื่อวัดทัศนคติด้านความรู้สึกพอใจ กลุ่มที่ได้รับสารชักจูงขั้นสูงมีทัศนคติที่ดีต่อครุสูงกว่ากลุ่มที่ได้รับสารชักจูงขั้นต่ำ และทั้งสองกลุ่มมีทัศนคติที่ดีต่อครุสูงกว่ากลุ่มที่ได้รับสารควบคุม ส่วนเรื่องอื่นๆไม่พบว่ากลุ่มที่ได้รับสารชักจูงขั้นสูงมีทัศนคติสูงกว่ากลุ่มที่ได้รับสารชักจูงขั้นต่ำจนถึงระดับที่ยอมรับได้ จากการวิจัยแสดงว่าการใช้สารชักจูงตามหลักเหตุผลเชิงจริยธรรมมีประโยชน์ในการเปลี่ยนทัศนคติของเด็กได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องเกี่ยวกับครุ

ดังนั้นในการพัฒนาทัศนคติเชิงจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนนั้น จำเป็นที่จะต้องได้รับการปลูกฝังจริยธรรม คุณธรรม จากบุคคลที่เป็นตัวแบบที่ดี และในการปลูกฝังจำเป็นที่จะต้องได้รับความแนะนำ คำชี้แนะ และการอบรมสั่งสอน หรืออาจจะใช้สารชักจูงก็ได้ จึงจะสัมฤทธิ์ผล ซึ่งในการวิจัยนี้ได้ใช้วิธีการฝึกอบรมตามแนวทางพุทธศาสนา ตลอดจนได้รับการอบรมสั่งสอนจากตัวแบบที่เป็นพระภิกษุ ซึ่งสังคมยอมรับว่าเป็นบุคคลที่มีคุณธรรมและจริยธรรมที่สูงกว่าบุคคลธรรมดาและเป็นบุคคลที่น่าเลื่อมใสมาเป็นพระพี่เลี้ยงในโครงการ ตลอดจนเป็นผู้ทำการฝึกอบรมสั่งสอนผู้เข้ารับการฝึกอบรมด้วย ด้วยเหตุนี้การฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนนี้จึงน่าจะสามารถพัฒนาทัศนคติเชิงจริยธรรมได้

4. การฝึกอบรมทางศาสนากับการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า

การรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า (Sensitive to the five precepts) หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่ตระหนักในการรับรู้ว่าสถานการณ์ใดทำอะไรไปแล้วผิดศีลบ้าง ซึ่งศีลห้านี้เป็นหลักหรือข้อปฏิบัติของบุคคลที่เป็นพุทธมามกะที่จะต้องปฏิบัติตาม และถือได้ว่าเป็นศีลห้าหรือข้อห้าม 5 ประการเป็นพื้นฐานของการถือว่าเป็นคน ศีลห้าหรือข้อห้าม 5 ประการนี้ประกอบด้วย (บุญกอบ วิสตะนันท์. 2524)

ศีลข้อที่ 1 "ปาณาติปาตา เวรมณี" คือเว้นจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิตอันเป็นการทำให้ชีวิตอื่นตกลงไป การทรมานจองจำชีวิตอื่นโดยผิดทำนองคลองธรรม ทำร้ายร่างกายของผู้อื่น การใช้เครื่องมือที่ทำด้วยหนังสัตว์ซึ่งส่งเสริมให้มีการฆ่าสัตว์

ศีลข้อที่ 2 "อทินนาทานา เวรมณี" คือการงดเว้นจากการประทุษร้ายทรัพย์สินของผู้อื่น ได้แก่การงดเว้นจากการถือเอาทรัพย์สินของผู้อื่นมาเป็นของตนโดยไม่ชอบด้วยทำนองคลองธรรม และไม่มีสิทธิ์เพราะเจ้าของไม่อนุญาต

ศีลข้อที่ 3 "กาเมสุ มิฉฉาจารา เวรมณี" คือการงดเว้นจากการประพฤติดิฉินในกาม ซึ่งคำว่า "กาม" นี้มิได้หมายถึงแต่เรื่องเพศเพียงอย่างเดียวแต่ยังหมายถึง ความใคร่ ความปรารถนา ความอยาก นอกจากนี้ยังหมายถึง จิตกำหนัด จิตมัวเมาด้วย (เขมานันทิกสุข. 2518: 10)

ศีลข้อที่ 4 "มสุชาวาทา เวรมณี" คือการงดเว้นจากการพูดเท็จ ส่อเสียด ยุยง คั่นคำ กล่าวคำหยาบ ตลบตะแลง เพ้อเจ้อ เป็นต้น ซึ่งการพูดเท็จก็คือการพูดที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง โดยปกติคนที่พูดไม่ตรงความจริงมักเป็นคนที่น่ารังเกียจ ดังนั้นการผิดศีลข้อ 4 จึงเป็นสิ่งไม่ดี ซึ่งอาจจะทำให้ตัวผู้พูดและผู้อื่นเกิดความเดือดร้อนได้

ศีลข้อที่ 5 "สุราเมรัยมัชฌิมาทฏฐาณา เวรมณี" คือการงดเว้นจากการดื่มสุรา เมรัย เครื่องดองของเมา ใช้ยาประเภทยาเสพติด ตมกลืนระเหยของทินเนอร์ ฯลฯ ซึ่งกิตติวุฒโฑภิกขุ (2517 : 3) กล่าวว่า ความเมาเป็นเหตุที่ทำให้ตั้งตนอยู่ในความประมาท นอกจากนี้การผิดศีลข้อที่ 5 นี้จะทำให้เป็นเหตุที่จะนำไปสู่การผิดศีลข้ออื่นๆด้วย

จะเห็นได้ว่าศีลห้าหรือข้อห้าม 5 ประการนี้ จะสามารถช่วยทำให้บุคคลประพฤติดิปฏิบัติ

ให้เป็นพลเมืองที่ดีในสังคมได้ บุญกอบ วิสมิตะนันท์ (2524 : 168-169) ได้กล่าวถึงศีลห้าว่าเป็นตัวช่วยควบคุมกาย วาจา ให้เรียบร้อย และประพฤติปฏิบัติแต่ในสิ่งที่ควรประพฤติ ซึ่งจะทำให้สังคมอยู่กันอย่างมีความสุข ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ในการฝึกอบรมเพื่อให้เด็กและเยาวชนมีความความตระหนักต่อการผิดศีลห้าเพิ่มขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของการยกระดับธรรมจริยาในเด็ก และในการที่จะยกระดับธรรมจริยาในเด็กได้นั้น ผู้ทำการฝึกอบรมจำเป็นต้องมีธรรมจริยาสูง จึงจะสามารถพัฒนาได้

การฝึกอบรมทางศาสนากับการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า จากการวิจัยของ บุญกอบ วิสมิตะนันท์ (2524) ที่ได้ทำการศึกษาธรรมจริยาของครูไทยในภาคกลาง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อค้นหาความสัมพันธ์แห่งธรรมจริยาของครูกับศิษย์ กลุ่มตัวอย่างเป็นครูที่ทำการสอนในชั้นประถมศึกษาจำนวน 593 คน และนักเรียนที่ครูเหล่านี้สอนจำนวน 2,654 คน จากการวิจัยพบว่าครูที่มีทัศนคติที่ดีต่อศิษย์มาก เมื่อสั่งสอนฝึกอบรมศิษย์แล้วได้ผลดีที่ทำให้ศิษย์มีธรรมจริยาสูง ส่วนครูที่มีทัศนคติที่ดีต่อศิษย์น้อยและในขณะเดียวกันก็ไม่สั่งสอนฝึกอบรมหรือเกี่ยวข้องกับศิษย์มากนัก ศิษย์จะมีธรรมจริยาสูงกว่าครูที่มีทัศนคติที่ดีต่อศิษย์น้อยแต่สั่งสอนฝึกอบรมได้มาก ส่วนครูที่มีทัศนคติที่ดีต่อศิษย์มากแต่ใช้วิธีสั่งสอนฝึกอบรมศิษย์ที่ไม่ถูกต้องก็จะทำให้ศิษย์มีธรรมจริยาดำด้วย นอกจากนี้ยังพบว่าครูที่มีธรรมจริยาสูงศิษย์ก็จะมีธรรมจริยาด้านต่าง ๆ สูงด้วย ดังนั้นจากการวิจัยนี้พอจะสรุปได้ว่าครูที่มีธรรมจริยาสูงมักมีศิษย์ที่มีธรรมจริยาสูงด้วย และถ้าครูมีการอบรมสั่งสอนฝึกอบรมศิษย์อย่างถูกต้องหลัก รวมทั้งครูและศิษย์มีทัศนคติที่ดีต่อกันมากตลอดจนศิษย์รับรู้มากเกี่ยวกับการสั่งสอนของครูว่าถูกต้องหลัก ศิษย์จะมีธรรมจริยาสูง

ส่วนในการวิจัยนี้ได้ทำการฝึกอบรมทางศาสนาให้แก่เด็กไทย โดยผู้ทำการฝึกอบรมสั่งสอนนี้คือพระสงฆ์ ซึ่งถือว่าเป็นบุคคลที่มีธรรมจริยาสูงกว่าปุถุชนธรรมดา เพราะพระสงฆ์เป็นผู้ที่เคร่งในพระธรรมวินัยทางพุทธศาสนา ประกอบกับในการศึกษานี้ได้ใช้วิธีการตามแนวการสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ฉะนั้นการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนนี้จะสามารถพัฒนาการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าได้

ลักษณะของบุคคลที่ส่งเสริมการพัฒนาจิตลักษณะของเด็กไทย

จากวัตถุประสงค์ในการวิจัยนี้ประการหนึ่งก็คือ ต้องการศึกษาดูว่ามีลักษณะใดบ้างของบุคคลที่ส่งเสริมการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเป็นพิเศษ ซึ่งจากการประมวลเอกสารพบว่าลักษณะของบุคคลที่จะส่งเสริมการพัฒนาจิตลักษณะของเด็กไทยที่มีผลแตกต่างกันไปคือ

1. ความสามารถในการปรับตัว หมายถึงความสามารถของบุคคลในการเผชิญกับปัญหาต่างๆ ความเป็นอยู่ การปรับปรุงตัว โดยจะต้องคำนึงถึงความเป็นจริงต่างๆ นอกจากนี้ยังต้องเป็นผู้ที่สามารถจะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขภายใต้กฎเกณฑ์ต่างๆ ของสังคม ซึ่งบุคคลที่มีความสามารถในการปรับตัวได้ดีจะเป็นบุคคลที่มีสุขภาพจิตดีด้วย และยังเป็นบุคคลที่สามารถที่จะตัดสินใจแก้ปัญหาเฉพาะหน้าไปได้ด้วยดี รู้จักวิธีการที่จะเผชิญกับปัญหาต่างๆ รอบตัวได้อย่างมีเหตุผลและกล้าเผชิญกับความจริง ยอมรับเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น (โสภา ชูพิกุลชัย, 2529: 148-149) ซึ่งในการจัดให้เด็กเข้ารับการฝึกอบรมตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนนี้ถือได้ว่าเป็นการจัดสภาพแวดล้อมที่แตกต่างไปจากสภาพความเป็นอยู่เดิม ฉะนั้นในการพัฒนาจิตลักษณะของเด็กจำเป็นจะต้องคำนึงถึงความสามารถในการปรับตัวของเด็กด้วย เพราะการจัดให้เด็กเข้ารับการอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนนี้ถือได้ว่าเป็นการจัดสภาพแวดล้อม จัดสภาพสังคมใหม่ จึงอาจจะทำให้เด็กเกิดความรู้สึกขาดความเป็นอิสระและความเป็นส่วนตัวได้ ซึ่งรอดนีและฟอร์ด (Rodney and Ford, 1971: 21) ได้กล่าวถึงลักษณะของการปรับตัวไม่ได้ของเด็กว่าจะมีลักษณะการกระสับกระส่าย ต้อร้น ก้าวร้าว โศกเศร้า หงอยเหงา ขี้แย หนีห่างจากเพื่อนฝูง นิ่งซบเซา เหม่อลอย เป็นต้น โดยสิ่งเหล่านี้จะมีผลต่อความสามารถในการบูรณาการแห่งบุคลิกภาพของเด็กตลอดจนการปฏิบัติตนตามพื้นฐานของสังคมได้ และบุคคลที่สามารถปรับตัวได้ดีในสังคมจะมีความสามารถในการเรียนรู้สูงและมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ ได้อย่างราบรื่น ซึ่งความสามารถในการปรับตัวนี้ ชีร์วัฒน์ นิเจนตร (2526) ได้ใช้เป็นตัวแปรเดียวกันกับสุขภาพจิต โดยได้อธิบายความหมายของสุขภาพจิตว่าเป็นสภาพอารมณ์และจิตใจที่แสดงถึงความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อม

โดยผู้ที่มีสุขภาพจิตดีจะเป็นผู้ที่สามารถเข้าใจตนเองและผู้อื่นได้อย่างถูกต้อง มีความร่าเริงแจ่มใส อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ส่วนผู้ที่มีสุขภาพจิตไม่ดีจะมีลักษณะที่ตรงข้ามโดยมักจะเข้ากับผู้อื่นไม่ค่อยได้ และมีลักษณะเป็นบุคคลที่ปรับตัวไม่ได้ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าความสามารถในการปรับตัว กับสุขภาพจิตจะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันมาก หรืออาจจะกล่าวได้ว่าหากบุคคลมีสุขภาพจิตดีแล้ว จะเป็นบุคคลที่มีความสามารถในการปรับตัวสูงด้วย ชลธิ์ กุลประดิษฐ์ (2527) ได้ศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติที่มีต่อวัฒนธรรมไทย การปรับตัวทางสังคม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในเขตเมืองนันทยา กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงปีที่ 6 จำนวน 282 คน พบว่าการปรับตัวทางสังคมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับทัศนคติที่มีต่อวัฒนธรรมไทย แสดงว่าหากบุคคล มีความสามารถในการปรับตัวทางสังคมดีแล้วจะเป็นบุคคลที่มีทัศนคติต่อวัฒนธรรมไทยดีด้วย ส่วนชिरวัฒน์ นิเจนตร (2526) ได้ศึกษาสภาพเชิงจิต-สังคมในโรงเรียนกับสุขภาพจิตของนักเรียน วิทยุในเขตกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 5 และเทียบเท่า ซึ่งเรียนอยู่ในสถานศึกษาของกรมสามัญศึกษาและกรมอาชีวศึกษาจำนวน 1,122 คน พบว่าลักษณะ ความเชื่ออำนาจในตน (ซึ่งเป็นลักษณะหนึ่งของความมีวินัยในตนเอง) มีความสัมพันธ์กับสุขภาพจิต

ดังนั้นในการวิจัยนี้บุคคลที่มีความสามารถในการปรับตัวสูง เมื่อผ่านการฝึกอบรม ทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน จะเป็นบุคคลที่มีพัฒนาการในด้านวินัย ในตนเอง ทัศนคติต่อพุทธศาสนา ทัศนคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าสูงด้วย

2. ปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว ในการศึกษาปริมาณการ ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการอบรมเลี้ยงดูด้วย เนื่องจากครอบครัวจะเป็นหน่วยแรกที่ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดลักษณะต่างๆที่สังคมต้องการทั้ง ในด้านบทบาทหน้าที่ ค่านิยม ประเพณีและศาสนาที่สังคมต้องการ ซึ่งในแต่ละครอบครัว จะทำการถ่ายทอดสิ่งต่างๆเหล่านี้ไม่เท่าเทียมกัน จึงทำให้เด็กและเยาวชนมีลักษณะการตอบสนอง ต่อสิ่งเหล่านี้ไม่เท่าเทียมกันด้วย แต่เมื่อเด็กและเยาวชนได้เข้ารับการฝึกอบรมตามโครงการ บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ซึ่งเป็นกระบวนการในการปลูกฝังค่านิยม ประเพณีและศาสนา ให้แก่เด็กและเยาวชนอย่างถูกต้อง ซึ่งอาจจะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเชิงจริยธรรม ทัศนคติต่อพุทธศาสนา การรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า และในที่สุดก็จะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง

ความมีวินัยในตนเอง ในการวิจัยปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวนี้ วันชัย มีกลาง (2530) ได้ทำการศึกษาไว้แต่เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเจตคติ ความรู้ความเข้าใจ การปฏิบัติตนและการได้รับการถ่ายทอดทางพุทธศาสนา โดยจากการวิจัยพบว่า ปริมาณการถ่ายทอดทางศาสนามีความสัมพันธ์กับเจตคติและการปฏิบัติตามหลักคำสอนในพุทธศาสนา แสดงว่าเจตคติและการปฏิบัติตามหลักคำสอนในพุทธศาสนาขึ้นอยู่กับปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว นอกจากนี้ ลัดดาวัลย์ พรศรีสมุทรและวิลาสลักษณ์ ชั่ววัลลี (2524) ได้ทำการศึกษาครอบครัวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมทางจิตใจของไทย 5 ด้านคือ ความซื่อสัตย์ การมีสัมมาคารวะ ความเอื้อเฟื้อ ความกตัญญูทวาทะและการยึดถือบาปบุญ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนรัฐบาลในกรุงเทพมหานคร จำนวน 979 คน เป็นชาย 523 คน หญิง 456 คน พบว่านักเรียนที่ได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางจิตใจทั้ง 5 ด้านมากมีการอนุรักษ์วัฒนธรรมทางจิตใจมากกว่านักเรียนที่ได้รับการถ่ายทอดน้อย และพบว่านักเรียนที่มีฐานะความเป็นอยู่ต่ำได้รับการถ่ายทอดเรื่องความกตัญญูทวาทะที่มากกว่านักเรียนที่มีฐานะความเป็นอยู่สูง นักเรียนที่บิดามารดามีระดับการศึกษาสูงได้รับการถ่ายทอดและมีการอนุรักษ์วัฒนธรรมทางจิตใจทั้ง 5 ด้าน มากกว่านักเรียนที่บิดามารดามีระดับการศึกษาต่ำ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าเด็กและเยาวชนที่ได้รับการถ่ายทอดค่านิยม ประเพณีและศาสนาจากครอบครัวในปริมาณที่สูงอยู่แล้วเมื่อได้รับการปลูกฝังสิ่งเหล่านี้จากสถาบันศาสนาก็เป็นเพียงการตอกย้ำให้แก่เด็กเท่านั้น จึงทำให้วินัยในตนเอง ทศนคติต่อพุทธศาสนา ทศนคติเชิงจริยธรรม การรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า เปลี่ยนแปลงไปไม่มากนักเมื่อเทียบกับผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดค่านิยม ประเพณีและความเชื่อจากครอบครัวน้อย

ดังนั้นในการวิจัยนี้ผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวน้อย เมื่อได้รับการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนจะมีการพัฒนาในด้านวินัยในตนเอง ทศนคติที่ดีต่อพุทธศาสนา ทศนคติเชิงจริยธรรม การรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า สูงกว่าผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมาก นอกจากนี้ผู้ที่บิดามารดามีระดับการศึกษาต่ำ มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ และได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวน้อย เมื่อได้รับการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนจะมีวินัยในตนเอง

ทัศนคติที่ดีต่อพุทธศาสนา ทัศนคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า สูงกว่าผู้ที่ติดตามตามีระดับการศึกษาสูง มีฐานะทางเศรษฐกิจสูง และได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมาก

3. ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา เป็นความรู้ความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับพุทธศาสนาของบุคคลที่ได้รับจากประสบการณ์ที่ผ่านมา โดยความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนานี้อาจจะได้รับการถ่ายทอดจากครอบครัว โรงเรียน สื่อมวลชน หรือสถาบันทางศาสนา ทั้งในรูปของประสบการณ์โดยตรงและโดยอ้อม ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาในวัชชัย มีกลาง (2530) ได้ใช้เป็นตัวแปรในการศึกษาพร้อมกับเจตคติ โดยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเจตคติ ความรู้ความเข้าใจ การปฏิบัติตาม และการได้รับการถ่ายทอดทางพุทธศาสนาของนิสิตระดับอุดมศึกษา จำนวน 510 คน พบว่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพุทธศาสนามีความสัมพันธ์ทางบวกกับเจตคติต่อพุทธศาสนา และยังพบว่าความรู้ความเข้าใจ และการได้รับการถ่ายทอดทางพุทธศาสนาจากบิดามารดามีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปฏิบัติตามหลักคำสอนในพุทธศาสนา ส่วนศุภกาญจน์ ภักดีศรี (2523) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความรู้ในทางพุทธศาสนาของนักเรียนที่ศึกษาพุทธศาสนาในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์กับนักเรียนโรงเรียนสามัญ พบว่านักเรียนที่เรียนในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีความรู้ความเข้าใจพุทธศาสนาสูงกว่านักเรียนโรงเรียนสามัญ ดังนั้นความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาจึงมีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อพุทธศาสนา กล่าวคือ เมื่อบุคคลมีความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนามากก็จะมีทัศนคติที่ดีต่อพุทธศาสนา และเมื่อบุคคลเหล่านี้เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาย่อมจะมีการพัฒนาวิสัยในตนเอง ทัศนคติต่อพุทธศาสนา ทัศนคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าสูงขึ้นกว่ากลุ่มอื่น เนื่องจากเมื่อบุคคลมีทัศนคติที่ดีต่อพุทธศาสนาแล้วก็จะยอมรับในสิ่งที่โครงการบรรพชาสามเณรได้อบรมสั่งสอนได้ง่าย จึงทำให้มีการพัฒนามากกว่าผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาน้อย

นิยามปฏิบัติการ

ความมีวิสัยในตนเอง หมายถึง ลักษณะของบุคคลที่แสดงถึงความสามารถในการควบคุม

อารมณ์และพฤติกรรมของตนด้วยอำนาจภายในของบุคคลนั้นๆ เพื่อให้พฤติกรรมของตนเป็นไปตามที่ตนมุ่งหวัง และพฤติกรรมนั้นต้องไม่ขัดต่อระเบียบ กฎเกณฑ์ที่สังคมวางไว้ แม้จะมีสิ่งรบกวนจากภายนอก หรือสิ่งรบกวนจากภายในก็ตาม ก็ไม่สามารถจะเปลี่ยนพฤติกรรมหรืออารมณ์ของตนเองจากที่มุ่งหวังไว้ วินัยในตนเองนี้สามารถวัดได้โดยใช้แบบวัดวินัยในตนเอง ซึ่งประกอบด้วยข้อคำถามที่สมมติขึ้นเป็นสถานการณ์ต่างๆ จำนวน 15 ข้อ ในแต่ละข้อมีคำตอบ 2 ตัวเลือก คือ ตัวเลือกที่แสดงว่ามีวินัยในตนเอง (ให้คะแนน 1 คะแนน) และตัวเลือกที่แสดงถึงความไม่มีวินัยในตนเอง (ให้คะแนน 0 คะแนน) และจะให้ผู้ตอบให้เหตุผลว่าทำไมจึงตัดสินใจดังกล่าว โดยให้ผู้ตอบเลือกตอบจาก 2 ข้อที่ให้ไว้ ในเหตุผล 2 ข้อนี้จะแสดงถึงความมีวินัยในตนเอง และความไม่มีวินัยในตนเอง การคิดคะแนนในแต่ละข้อจะคิดคะแนนรวมทั้งสองตอน โดยถ้าเลือกคำตอบที่แสดงถึงความมีวินัยในตนเองทั้งสองตอนจะได้คะแนน 2 คะแนน ถ้าเลือกคำตอบที่แสดงถึงความมีวินัยในตนเองเฉพาะตอนแรกจะได้คะแนน 1 คะแนน แต่ถ้าเลือกตอบในตอนแรกที่ไม่แสดงถึงความไม่มีวินัยในตนเองจะได้คะแนน 0 คะแนน โดยจะไม่พิจารณาตอนที่สอง ผู้ที่มีคะแนนรวมสูงกว่า เป็นบุคคลที่มีวินัยในตนเองสูงกว่าผู้ที่ได้คะแนนรวมต่ำกว่า

ทัศนคติต่อพุทธศาสนา หมายถึง ความรู้ ความรู้สึกหรือความคิดเห็นรวมทั้งแนวโน้มของการกระทำที่มีต่อเรื่องทางพุทธศาสนา ซึ่งสำหรับการวิจัยนี้จะหมายถึง ทัศนคติต่อหลักธรรม คำสอนทางพุทธศาสนา ต่อความเชื่อทางพุทธศาสนา บทบาทของวัดและพระสงฆ์ และการปฏิบัติตามประเพณีทางพุทธศาสนา ซึ่งสามารถวัดได้โดยใช้แบบวัดที่มีผู้วิจัยสร้างขึ้นจำนวน 40 ข้อ โดยแบ่งเป็นด้านหลักธรรมทางพุทธศาสนาจำนวน 10 ข้อ ด้านความเชื่อทางพุทธศาสนาจำนวน 10 ข้อ ด้านบทบาทของวัดและพระสงฆ์จำนวน 10 ข้อ ด้านการปฏิบัติตามประเพณีทางพุทธศาสนาจำนวน 10 ข้อ รวมเป็น 40 ข้อ ในแต่ละข้อมีมาตรในการประเมิน 4 หน่วยประกอบด้วย เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง พิสัยของคะแนนจึงอยู่ระหว่าง 40 ถึง 160 คะแนน ผู้ตอบที่ได้คะแนนสูงถือว่าเป็นผู้ที่มีทัศนคติที่ดีต่อพุทธศาสนา ส่วนผู้ที่ได้คะแนนต่ำถือว่าเป็นผู้ที่มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อพุทธศาสนา

ทัศนคติเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกพอใจหรือไม่พอใจคุณธรรมหรือพฤติกรรมต่าง ๆ เช่น ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม ความเห็นแก่ตัว การเบียดเบียนผู้อื่น การช่วยเหลือผู้อื่น เป็นต้น ผู้ที่มีความรู้สึกพอใจในพฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่สังคมยกย่องและมีความรู้สึกไม่พอใจในพฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่สังคมรังเกียจจัดว่าเป็นผู้ที่มีทัศนคติเชิงจริยธรรมที่ดี ส่วนผู้ที่มีความรู้สึกตรงกันข้ามกับที่กล่าวมาถือว่าเป็นผู้ที่มีทัศนคติเชิงจริยธรรมไม่ดี ทัศนคติเชิงจริยธรรมนี้สามารถวัดได้โดยใช้แบบวัดทัศนคติเชิงจริยธรรมซึ่งประกอบด้วยข้อความต่างๆ ที่แสดงถึงการกระทำเชิงจริยธรรม จำนวน 20 ข้อ แต่ละข้อมีมาตรวัด 4 หน่วยให้เลือกตอบ จากเห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง นิสัยของคะแนนการวัดจึงอยู่ระหว่าง 20 ถึง 80 คะแนน ผู้ที่ได้คะแนนต่ำหมายถึงมีทัศนคติเชิงจริยธรรมไม่ดี ส่วนผู้ที่ได้คะแนนสูงหมายถึงมีทัศนคติเชิงจริยธรรมดี

การรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีความตระหนักในการรับรู้ว่ามีสถานการณ์ใดทำอะไรไปแล้วผิดศีลบ้าง ในการวิจัยนี้จะศึกษาเฉพาะศีลห้าซึ่งประกอบด้วย 1) ห้ามฆ่าสัตว์ 2) ห้ามลักทรัพย์ 3) ห้ามประพฤตินิโคตม 4) ห้ามพูดเท็จ 5) ห้ามดื่มสุราเมรัย การรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้านี้สามารถวัดได้ด้วยแบบวัดศีลห้าจำนวน 15 ข้อ ลักษณะของแบบวัดเป็นภาพที่แสดงสถานการณ์ของการกระทำผิดศีลห้า โดยได้ภาพในแต่ละภาพจะมีคำตอบให้เลือก 5 ตัวเลือก ที่แสดงถึงปริมาณความพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจในภาพลดหลั่นกันไป คือ พอใจมาก พอใจพอสมควร มีความเป็นกลางๆ ไม่ค่อยพอใจ และข้อความที่บ่งถึงความเป็นผู้มีศีล ผู้ที่ได้คะแนนรวมทั้งฉบับสูงถือว่าเป็นผู้ที่มีการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าสูง ส่วนผู้ที่ได้คะแนนรวมทั้งฉบับต่ำถือว่าเป็นผู้ที่มีการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าต่ำ

ปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว หมายถึง การที่บุคคลได้รับการอบรมสั่งสอน การกระทำเป็นตัวแบบ รวมทั้งการให้การเสริมแรงและการคาดหวังในพฤติกรรมทางพุทธศาสนาด้วยการให้รางวัลหรือการลงโทษจากครอบครัว ซึ่งในการวิจัยนี้หมายถึง การถ่ายทอดในด้านหลักธรรม ความเชื่อทางพุทธศาสนา และการปฏิบัติตามประเพณี

ทางพุทธศาสนา ปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวนี้สามารถวัดได้ด้วย แบบวัดปริมาณการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวจำนวน 30 ข้อ ในแต่ละข้อมีมาตรวัด ประเมินค่าแบบ 4 หน่วย คือ บ่อยที่สุด บ่อย นานๆครั้ง ไม่เคยเลย พิสัยของคะแนน อยู่ระหว่าง 30 ถึง 120 คะแนน ผู้ที่ได้คะแนนรวมทั้งฉบับสูงถือว่าเป็นบุคคลที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมาก ส่วนผู้ที่ได้คะแนนรวมทั้งฉบับต่ำถือว่าเป็นบุคคลที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวน้อย

ความสามารถในการปรับตัว หมายถึง การที่ผู้ตอบแบบสอบถามรายงานว่าตนเอง มีความสามารถที่จะอยู่ในสังคมอย่างเป็นสุข โดยการปฏิบัติตนได้ตามแนวทางส่วนใหญ่ของสังคม ตลอดจนเข้าใจสภาพของตนเองและสภาพความสัมพันธ์กับผู้อื่น ซึ่งความสามารถในการปรับตัวนี้ วัดได้โดยใช้แบบวัดความสามารถในการปรับตัวจำนวน 20 ข้อ ในแต่ละข้อมีมาตรวัดประเมินค่า ชนิด 4 หน่วย คือ มากที่สุด มาก น้อย น้อยที่สุด พิสัยของคะแนนอยู่ระหว่าง 20 ถึง 80 คะแนน ผู้ที่ได้คะแนนรวมทั้งฉบับสูงแสดงว่าเป็นผู้ที่มีความสามารถในการปรับตัวมาก ส่วนผู้ที่ได้คะแนนรวมทั้งฉบับต่ำแสดงว่าเป็นผู้ที่มีความสามารถในการปรับตัวน้อย

ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา หมายถึง ความรู้ความเข้าใจในพุทธศาสนาของนักเรียนก่อน เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ในเรื่องเกี่ยวกับความ เชื่อทางศาสนา หลักธรรมทางศาสนา และประเพณีทางศาสนา สามารถวัดได้โดยแบบวัด ความรู้ความเข้าใจในพุทธศาสนาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจำนวน 30 ข้อคำถาม เป็นแบบปรนัย 4 ตัวเลือก พิสัยของคะแนนอยู่ระหว่าง 0 ถึง 30 คะแนน ผู้ที่ได้คะแนนสูงถือว่าเป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับ พุทธศาสนามาก ส่วนผู้ที่ได้คะแนนต่ำถือว่าเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับพุทธศานาน้อย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

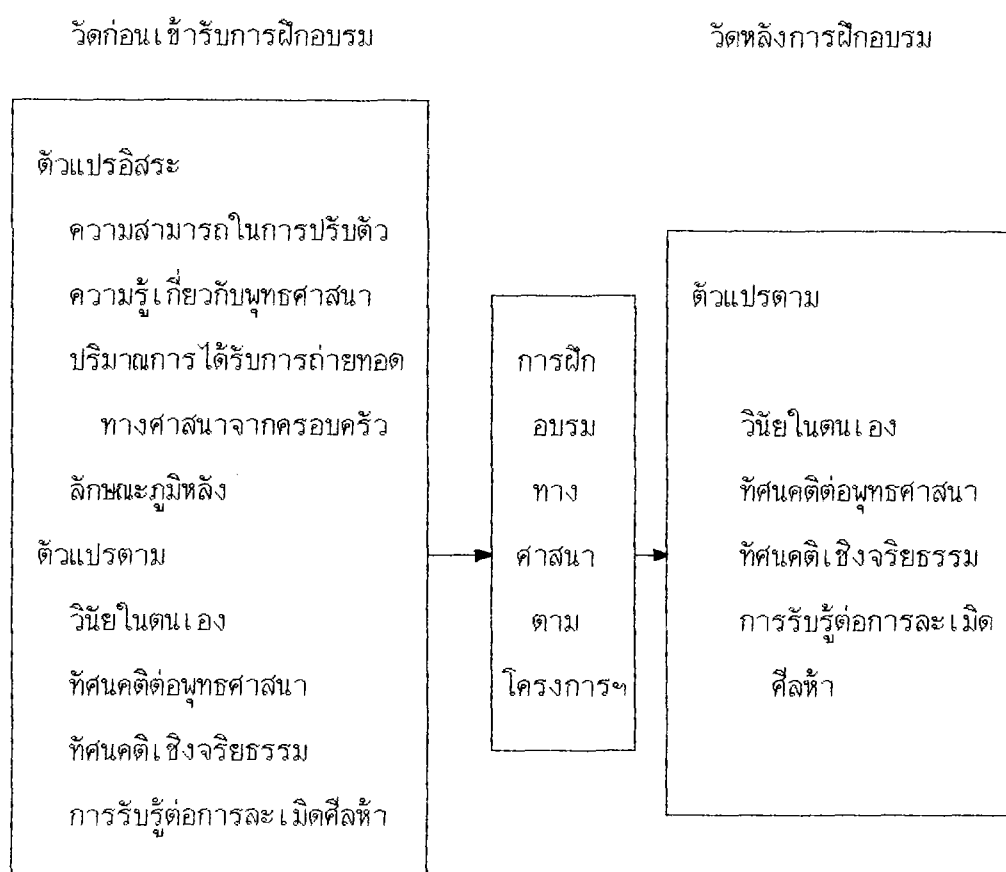
จากการประมวลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้สามารถกำหนดกรอบแนวคิด

ในการวิจัย ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาประสิทธิผลของการเข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา ตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ตัวแปรที่ศึกษาพิจารณาจากจุดประสงค์และวิธีการ ในการดำเนินการฝึกอบรมตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ตลอดจนจากการประมวล เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง. ตัวแปรเหล่านี้ประกอบด้วย วินัยในตนเอง ทักษะคิดต่อพุทธศาสนา ทักษะคิดเชิงจริยธรรม การรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า ความสามารถในการปรับตัว ปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา และลักษณะภูมิหลังของผู้เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา การวิจัยนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับการวิจัยเชิงทดลองเนื่องจากการวัด ตัวแปรก่อนการทดลองและหลังการทดลองทั้งในกลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาและกลุ่มที่ไม่ได้ เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ดังนั้นในการเก็บข้อมูล จึงทำเป็น 2 ระยะ คือ

ระยะแรกเก็บข้อมูลก่อนเข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณร ภาคฤดูร้อน ทั้งกลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาและกลุ่มที่ไม่ได้เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา

ระยะที่สองเก็บข้อมูลหลังจากสิ้นสุดการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณร ภาคฤดูร้อน ทั้งกลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาและกลุ่มที่ไม่ได้เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา

กรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้สามารถเขียนแสดงเป็นภาพประกอบได้ดังนี้

ภาพประกอบ 3 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

จากภาพประกอบ 3 แสดงกรอบแนวคิดของการวิจัยในการวัดครั้งแรกได้ทำการวัดความสามารถในการปรับตัว ปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา ลักษณะภูมิหลัง วินัยในตนเอง ทัศนคติต่อพุทธศาสนา ทัศนคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าของผู้เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาและผู้ที่ไม่ได้เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา ตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ส่วนในการวัดครั้งที่สองซึ่งทำการวัดหลังจากการฝึกอบรมทางศาสนาโดยทำการวัดตัวแปรตาม 4 ตัว คือ วินัยในตนเอง ทัศนคติต่อพุทธศาสนา ทัศนคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าทั้งผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาและผู้ที่ไม่ได้เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรตามทั้ง 4 โดยมีตัวแปรอิสระหรือตัวแปรลักษณะส่วนบุคคลเป็นตัวแปรส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรตาม

สมมติฐาน

จากการประมวลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้สามารถนำมาตั้งเป็นสมมติฐานในการวิจัยเพื่อตอบจุดมุ่งหมายของการวิจัยได้ดังนี้

ตอบจุดมุ่งหมายของการวิจัยข้อ 1 มีการทดสอบสมมติฐานดังนี้

สมมติฐานข้อ 1 ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน มีการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทศณคติต่อพุทธศาสนา ทศณคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าสูงกว่าผู้ที่ไม่ได้เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

ตอบจุดมุ่งหมายของการวิจัยข้อ 2 มีการทดสอบสมมติฐานดังนี้

สมมติฐานข้อ 2 ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา และมีความสามารถในการปรับตัวสูง เมื่อผ่านการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน มีการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทศณคติต่อพุทธศาสนา ทศณคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าสูงกว่ากลุ่มอื่น

สมมติฐานข้อ 3 ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา และได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวน้อย เมื่อผ่านการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน มีการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทศณคติต่อพุทธศาสนา ทศณคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าสูงกว่ากลุ่มอื่น

สมมติฐานข้อ 4 ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา และมีความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนามาก เมื่อผ่านการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน มีการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทศณคติต่อพุทธศาสนา ทศณคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าสูงกว่ากลุ่มอื่น

สมมติฐานข้อ 5 ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา ที่มีมารตาระดับการศึกษาต่ำ เมื่อผ่านการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน มีการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทศนคติต่อพุทธศาสนา ทศนคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลทำสูงกว่ากลุ่มอื่น

สมมติฐานข้อ 6 ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่มีบิดารดับการศึกษาต่ำ และมีระดับฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ เมื่อผ่านการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน มีการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทศนคติต่อพุทธศาสนา ทศนคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลทำสูงกว่ากลุ่มอื่น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาถึงผลของการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่มีต่อตัวแปรทางจิตวิทยา สังคมวิทยา โดยในบทนี้กล่าวถึงกระบวนการในการดำเนินการวิจัยทั้งลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือวัดตัวแปร วิธีดำเนินการเก็บข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล โดยในแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดดังนี้

ประชากร

ประชากร ในการวิจัยนี้ประชากรเป็นเด็กนักเรียนชายชั้นประถมศึกษาปีที่ 4, 5 และ 6 ปีการศึกษา 2533 ที่กำลังเรียนอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร ในเขตหนองแขม และภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร จำนวน 31 โรงเรียน 5,590 คน

กลุ่มตัวอย่างและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยนี้กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กนักเรียนชาย ที่เรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4, 5 และ 6 ปีการศึกษา 2533 จากโรงเรียนวัดม่วง โรงเรียนบางแค (เนืองสังวาลย์อนุสรณ์) และโรงเรียนเพชรเกษม ที่อาศัยอยู่ในเขตหนองแขมหรือเขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร โดยแบ่งเป็นกลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนรุ่น 12 ณ วัดม่วง เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร จำนวน 50 คน และที่ไม่ได้เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน จำนวน 50 คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 100 คน

การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษานี้ได้แบ่งการเลือกกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่มคือ

1. กลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา เลือกกลุ่มตัวอย่างจากกลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนรุ่น 12 ที่วัดม่วง เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร โดยพิจารณาว่าจะต้องกำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ,5 และ 6 ปีการศึกษา 2533 ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานครที่มีนักเรียนเข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนสูงสุดจำนวน 3 โรงเรียน โดยคัดเลือกได้จากโรงเรียนวัดม่วงจำนวน 37 คน โรงเรียนบางแค(เนืองสังวาลย์อนุสรณ์) จำนวน 6 คน และโรงเรียนเพชรเกษมจำนวน 7 คน รวม 50 คน

2. กลุ่มที่ไม่ได้เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา เลือกกลุ่มตัวอย่างจากกลุ่มที่ไม่ได้เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนรุ่น 12 ที่วัดม่วง เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร โดยพิจารณาว่าจะต้องอยู่ในชั้นเรียนเดียวกับกลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน โดยคัดเลือกโรงเรียนที่มีนักเรียนเข้าโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนสูงสุดซึ่งทำการคัดเลือกได้จำนวน 3 โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดม่วง โรงเรียนบางแค(เนืองสังวาลย์อนุสรณ์) โรงเรียนเพชรเกษม แล้วทำการสุ่มนักเรียนจากโรงเรียนเหล่านี้เท่ากับจำนวนนักเรียนที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน รุ่น 12 ที่วัดม่วง เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร จากการสุ่มนักเรียนที่ไม่ได้เข้าโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 50 คนโดยสุ่มจากโรงเรียนวัดม่วงจำนวน 37 คน โรงเรียนบางแค(เนืองสังวาลย์อนุสรณ์)จำนวน 6 คน และโรงเรียนเพชรเกษมจำนวน 7 คน รวม 50 คน

จากการเลือกกลุ่มตัวอย่างทั้งกลุ่มที่เข้าและกลุ่มที่ไม่ได้เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนรุ่น 12 ที่วัดม่วง เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร จำนวน 100 คน สามารถนำมาแสดงเป็นตารางของกลุ่มตัวอย่างได้ดังตาราง 2 ดังนี้

ตาราง 2 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษานี้

กลุ่ม	วัดม่วง	บางแค (เนื่องสังวาลย์อนุสรณ์)	เพชรเกษม	รวม
เข้า	37	6	7	50
ไม่เข้า	37	6	7	50
รวม	74	12	14	100

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือวัดตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยนี้เป็นแบบวัดที่ถามเกี่ยวกับ วินัยในตนเอง ทักษะคิดเชิงจริยธรรม ทักษะคิดต่อพุทธศาสนา การรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า ปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว ความสามารถในการปรับตัว ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา และลักษณะภูมิหลังของผู้ตอบแบบสอบถาม ดังมีรายละเอียดของแบบวัดดังต่อไปนี้

แบบวัดความมีวินัยในตนเอง ใช้แบบวัดความมีวินัยในตนเองที่สร้างขึ้นตามลักษณะของ วัวห์วัน มูลสถาน (2523) และได้ใช้นิยามปฏิบัติการบางข้อของ วัวห์วัน มูลสถาน มาสร้างเป็นแบบวัดความมีวินัยในตนเอง ซึ่งประกอบด้วยมีความรับผิดชอบ ตั้งใจจริง (ควบคุมตนเอง) เคารพในสิทธิของผู้อื่น การอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของสังคม มีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ 0.83 ลักษณะของแบบวัดประกอบด้วยข้อคำถามที่สมมติขึ้นเป็นสถานการณ์ต่างๆ จำนวน 15 ข้อในแต่ละข้อมีคำตอบ 2 ตัวเลือก คือ ตัวเลือกที่แสดงความมีวินัยในตนเอง (ให้คะแนน 1 คะแนน) และตัวเลือกที่แสดงถึงความไม่มีวินัยในตนเอง (ให้คะแนน 0 คะแนน) และจะให้ผู้ตอบให้เหตุผลว่าทำไมจึงตัดสินใจดังกล่าวโดยให้ผู้ตอบเลือกตอบจาก 2 ข้อที่ให้ไว้ ในเหตุผล 2 ข้อนี้จะแสดงถึง

ความมีวินัยในตนเองและความไม่มีวินัยในตนเอง (ตูรายละเอียดของแบบวัดในภาคผนวก ข) การคิดคะแนนในแต่ละข้อจะคิดคะแนนรวมทั้งสองตอน โดยถ้าเลือกคำตอบที่แสดงถึงความมีวินัยในตนเองทั้งสองตอนจะได้คะแนน 2 คะแนน ถ้าเลือกคำตอบที่แสดงถึงความมีวินัยในตนเองเฉพาะตอนแรกจะได้คะแนน 1 คะแนน แต่ถ้าเลือกตอบในตอนแรกที่ไม่แสดงถึงความมีวินัยในตนเองจะได้คะแนน 0 คะแนน โดยจะไม่พิจารณาตอนที่สอง

แบบวัดทัศนคติต่อพุทธศาสนา เป็นแบบวัดที่ผู้วิจัยได้ทำการสร้างขึ้น โดยศึกษาจากงานวิจัยของวันชัย มืกลาง (2530) และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เอกสาร และบทความทางด้านพุทธศาสนา ลักษณะเนื้อหาของแบบวัดทัศนคติต่อพุทธศาสนา ในการวิจัยนี้แบ่งออกเป็น 4 ด้านด้วยกันคือ ด้านความเชื่อทางพุทธศาสนา ด้านหลักธรรมทางพุทธศาสนา ด้านบทบาทของวัดและพระสงฆ์ และด้านการปฏิบัติตามประเพณีทางพุทธศาสนา โดยได้ทำการสร้างด้านละ 12 ข้อ รวม 48 ข้อ แล้วนำไปทดลองใช้กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจริง แล้วนำมาวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนก แล้วคัดเลือกเฉพาะข้อที่มีค่าอำนาจจำแนกสูงด้านละ 10 ข้อ ดังนั้นแบบวัดทัศนคติต่อพุทธศาสนาที่นำมาใช้จริงรวมทั้งฉบับจำนวน 40 ข้อ โดยในการวิจัยนี้พบว่ามีความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.84 ลักษณะของแบบวัดในแต่ละข้อมีมาตรฐานในการประเมิน 4 หน่วย ให้เลือกตอบประกอบด้วย เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง (ตูรายละเอียดของแบบวัดในภาคผนวก ข) ในการคิดคะแนนมีเกณฑ์การให้คะแนนเป็น 2 กรณีคือ

กรณีข้อความทางบวก การให้คะแนนจะให้ 4,3,2,1 ตามลำดับจากเห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย และ ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

ส่วนกรณีข้อความทางลบ การให้คะแนนจะให้ 1,2,3,4 ตามลำดับจากเห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย และ ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

ทัศนคติเชิงจริยธรรม เป็นแบบวัดที่ผู้วิจัยนำมาจากกลาง ช่วยโต (2521) เนื่องจากได้ใช้นิยามปฏิบัติการเดียวกันและลักษณะของสถานการณ์ในการฝึกอบรมก็คล้ายคลึงกัน แบบวัดที่ใช้

มีจำนวน 20 ข้อ ซึ่งจงอาจ ช่วยโตพบว่ามีความเชื่อมั่นของแบบวัดนี้เท่ากับ 0.72 ผู้วิจัยได้นำมาปรับปรุงจำนวนข้อคำถามและการใช้ภาษาในข้อคำถามให้เหมาะสมแก่กลุ่มตัวอย่าง และปรับปรุงมาตรประเมินค่าที่ใช้ในการตอบจากเดิม 11 หน่วย 8 ตัวเลือกเป็น 4 หน่วย 4 ตัวเลือกจากเห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง และหาค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดได้เท่ากับ .78 ลักษณะของแบบวัดทัศนคติเชิงจริยธรรมนี้ประกอบด้วยข้อความต่างๆ ที่แสดงถึงการกระทำเชิงจริยธรรมโดยเป็นลักษณะของการประเมินความรู้สึกที่เป็นผลมาจากการกระทำดีหรือกระทำชั่วและปริมาณความพร้อมที่จะกระทำดีหรือกระทำชั่ว (ดูรายละเอียดของแบบสอบถามในภาคผนวก ข) ในการคิดคะแนนมีเกณฑ์การให้คะแนนเป็น 2 กรณีคือ

กรณีข้อความทางบวก การให้คะแนนจะให้ 4,3,2,1 ตามลำดับจากเห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

ส่วนกรณีข้อความทางลบ การให้คะแนนจะให้ 1,2,3,4 ตามลำดับจากเห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

แบบวัดการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า เป็นแบบวัดที่ผู้วิจัยได้นำมาจากแบบวัดของบุญกอบ วิสะมิตะนันท์ (2524) เนื่องจากผู้วิจัยได้ใช้นิยามปฏิบัติการเดียวกัน ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.7825 ซึ่งเดิมมี 25 ข้อ โดยผู้วิจัยได้นำมาปรับปรุงใหม่เพื่อให้เหมาะกับกลุ่มตัวอย่างแล้วเลือกเฉพาะข้อที่มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อที่สูงจำนวน 15 ข้อ โดยให้มีคำถามที่ถามในเรื่องศีลแต่ละหัวข้อๆ ละ 3 คำถาม และการวิจัยนี้ผู้วิจัยพบว่าแบบวัดการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้ามีความเชื่อมั่นเท่ากับ .8725 มีค่าอำนาจจำแนกระหว่าง 3.97 ถึง 14.42 ลักษณะของแบบวัดเป็นภาพที่แสดงสถานการณ์การกระทำผิดศีลห้าโดยได้ภาพมีคำตอบให้เลือก 3 ตัวเลือก ในแต่ละตัวเลือกแสดงถึงปริมาณการคล้อยตามหรือไม่คล้อยตามในภาพลดหลั่นกันไป คือ เห็นด้วยต่อภาพ มีความเป็นกลางๆ ไม่แสดงถึงการเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยต่อภาพ และไม่เห็นด้วยต่อภาพซึ่งเป็นข้อความที่บ่งถึงความเป็นผู้มีศีล ในการใช้แบบวัดการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้านี้เพื่อวัดปริมาณของความตระหนักหรือปริมาณของการรับรู้ในสถานการณ์ว่าสถานการณ์ใดไม่ควรประพฤติปฏิบัติ (ดูรายละเอียดของแบบวัดในภาคผนวก ข) ในการคิดคะแนนมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

เห็นด้วยต่อภาพ	ให้คะแนน	1	คะแนน
แสดงความเป็นกลางๆ	ให้คะแนน	2	คะแนน
ไม่เห็นด้วยต่อภาพ	ให้คะแนน	3	คะแนน

แบบวัดปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว แบบวัดปริมาณการ

ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว เป็นแบบวัดที่ผู้วิจัยนำมาจากแบบวัดของวันชัย มีกลาง (2530) ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดเท่ากับ 0.937 โดยได้นำมาปรับปรุงภาษาของ ข้อคำถามให้เหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่างแต่ยังคงเนื้อหาเดิมไว้ และผู้วิจัยพบว่าแบบวัดนี้มีค่า ความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .7819 ลักษณะของข้อคำถามเป็นข้อความที่เกี่ยวกับการ ได้รับการถ่ายทอดทางพุทธศาสนาจากครอบครัวใน 3 ด้าน คือ ด้านความเชื่อ อันเป็นหลัก ทางพุทธศาสนา ได้แก่ การเวียนว่ายตายเกิด เรื่องกฎแห่งกรรม เรื่องนรกสวรรค์ เรื่องบาปบุญ เป็นต้น จำนวน 10 ข้อ ด้านหลักธรรมทางพุทธศาสนา ได้แก่ หลักอริยสัจสี่ หลักไตรสิกขา หลักพรหมวิหารสี่ หลักโอวาทปาติโมกข์ เป็นต้นจำนวน 10 ข้อ และด้านการได้รับการ ถ่ายทอดประเพณีทางศาสนาจำนวน 10 ข้อ รวมจำนวนข้อของแบบวัดทั้งฉบับ 30 ข้อ ในแต่ละข้อมีมาตรวัดประเมินค่าแบบ 4 หน่วย คือ บ่อยที่สุด บ่อย นานๆครั้ง และไม่เคยเลย (ดูรายละเอียดของแบบวัดในภาคผนวก ข)

เกณฑ์การให้คะแนน ในการให้คะแนนแบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ

ข้อความของข้อคำถามที่มีความหมายเป็นเชิงบวกจะให้คะแนน 4,3,2,1

ตามลำดับจากบ่อยที่สุด บ่อย นานๆครั้ง และไม่เคยเลย

ส่วนข้อความของข้อคำถามที่มีความหมายเป็นเชิงลบจะให้คะแนน 1,2,3,4

ตามลำดับจากบ่อยที่สุด บ่อย นานๆครั้ง และไม่เคยเลย

แบบวัดความสามารถในการปรับตัว เป็นแบบวัดที่ผู้วิจัยได้นำมาจากแบบวัดของ

นรินทร์ แจ่มจำรัส (2527) ซึ่งได้สร้างขึ้นจากแนวความคิดของกอร์โลว์ (Gorlow.

1968 : 75-76) และแบบวัดของสมาน กำเนิด (2520) แบบวัดความสามารถในการปรับตัวนี้

มีจำนวน 20 ข้อ เดิมในแต่ละข้อมีมาตรวัดประเมิณค่าชนิด 5 หน่วย คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อยและน้อยที่สุด ส่วนในการศึกษานี้ผู้วิจัยได้ทำการปรับปรุงลักษณะข้อคำถามและลักษณะคำตอบเป็นมาตรประเมิณค่า 4 หน่วย คือ จริงที่สุด จริง ไม่จริง ไม่จริงเลย ผู้วิจัยพบว่าแบบวัดนี้มีค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .8021 ลักษณะของข้อคำถามได้ถามถึงความรู้สึกรู้หรือพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวว่ารู้สึกหรือเคยปฏิบัติตนต่อสิ่งต่างๆ อย่างไร (ดูรายละเอียดของแบบสอบถามในภาคผนวก ข)

เกณฑ์การให้คะแนน เนื่องจากข้อคำถามในแบบวัดมี 2 ลักษณะคือ ข้อความทางบวก และข้อความทางลบ ดังนั้นการให้คะแนนจึงมี 2 กรณี ดังนี้

ข้อคำถามที่เป็นข้อความทางบวกจะให้คะแนนจาก 4,3,2,1 ตามลำดับจาก จริงที่สุดจริง ไม่จริง และไม่จริงเลย

ส่วนข้อคำถามที่เป็นข้อความทางลบจะให้คะแนนจาก 1,2,3,4 ตามลำดับจาก จริงที่สุดจริง ไม่จริง และไม่จริงเลย

แบบวัดความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา เป็นแบบวัดความรู้ความเข้าใจในพุทธศาสนาของนักเรียนก่อนเข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ในเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนา หลักธรรมทางศาสนา และประเพณีทางศาสนา โดยผู้วิจัยได้สร้างคำถามจากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยและเนื้อหาในหลักสูตรการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนจำนวน 30 ข้อ โดยแบ่งเป็นด้านความเชื่อทางพุทธศาสนาจำนวน 10 ข้อ ด้านหลักธรรมจำนวน 10 ข้อ ด้านประเพณีทางศาสนาจำนวน 10 ข้อ และมีค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .82 ลักษณะคำตอบเป็นแบบปรนัย 4 ตัวเลือก (ดูรายละเอียดของแบบสอบถามในภาคผนวก ข)

เกณฑ์การให้คะแนน ในการตอบแบบวัดนี้ผู้วิจัยให้คะแนน

0 คะแนน เมื่อผู้ตอบตอบผิด

1 คะแนน เมื่อผู้ตอบตอบถูก

แบบสอบถามภูมิหลัง ในการวิจัยนี้ ได้ให้ผู้ตอบรายงานเกี่ยวกับภูมิหลังทางชีวสังคม และลักษณะบางประการของครอบครัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งแบบสอบถามภูมิหลังนี้มีลักษณะทั้งที่ให้ตอบในช่องว่าง และเลือกคำตอบที่มีอยู่ในแบบสอบถาม โดยแบ่งเป็น

ลักษณะภูมิหลังของผู้ตอบ เช่น ชื่อ นามสกุล ชั้นเรียน อายุ จำนวนครั้งในการเข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา เป็นต้น

ลักษณะของครอบครัว เช่น ระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ระดับการศึกษาของบิดามารดา เป็นต้น (ดูรายละเอียดของแบบสอบถามในภาคผนวก ข)

ในการวิจัยนี้แบบวัดที่ใช้ในการศึกษา ได้ใช้เกณฑ์คะแนนค่าเฉลี่ยของกลุ่มในการแบ่งกลุ่มสูงกลุ่มต่ำของแบบวัดแต่ละฉบับ

การสร้างเครื่องมือ

ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยทำการสร้างเครื่องมือในการวัดตัวแปร 2 ฉบับ คือ แบบวัดทัศนคติต่อพุทธศาสนา และแบบวัดความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา ส่วนแบบวัดตัวแปรอื่นๆ ได้มีผู้สร้างไว้แล้ว โดยผู้วิจัยนำมาปรับปรุงภาษาของข้อคำถามและลักษณะคำตอบ เพื่อให้ตรงตามเนื้อหาที่ต้องการศึกษาและให้เหมาะกับกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาในครั้งนี้

การหาคุณภาพเครื่องมือ

ในการวิจัยนี้ใช้แบบวัดทั้งที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเองและแบบวัดที่ผู้อื่นได้สร้างไว้แล้วและนำมาปรับปรุงข้อคำถามและลักษณะการตอบใหม่เพื่อให้เหมาะกับกลุ่มตัวอย่าง แต่ยังคงเนื้อหาเดิมของแบบวัดนั้นไว้ และในบางตัวแปรก็ทำการสร้างเพิ่มเติมเพื่อให้เหมาะกับลักษณะของการวิจัยนี้ ดังนั้นในการหาคุณภาพเครื่องมือจึงมีรายละเอียดดังนี้

การหาความเที่ยงตรง (Validity) ในการหาความเที่ยงตรงในการวิจัยนี้ เนื่องจากแบบวัดที่ใช้ในการศึกษาได้ทำการปรับปรุงใหม่ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องทำการหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบวัดใหม่โดย

1. แบบวัดทัศนคติต่อพุทธศาสนา และแบบวัดความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา ให้ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านพุทธศาสนาจำนวน 2 ท่านและคณะกรรมการควบคุมปริญญาโทพิจารณาเนื้อหาของแบบวัดแต่ละข้อว่าครอบคลุมนิยามปฏิบัติการหรือไม่ รวมทั้งลงความเห็นว่แบบวัดข้อใดมีความหมายในทางบวกหรือทางลบ
2. แบบวัดวินัยในตนเอง แบบวัดทัศนคติเชิงจริยธรรม แบบวัดการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า แบบวัดความสามารถในการปรับตัว และแบบวัดปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว ให้ครูผู้สอนในระดับประถมศึกษาจำนวนของภาษาที่ใช้พร้อมทั้งแก้ไขภาษาให้เหมาะสมกับเด็กประถมศึกษา
3. แบบวัดการรับรู้การละเมิดศีลห้า ให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาภาพและเนื้อหาว่าตรงกับศีลข้อใด พร้อมทั้งพิจารณาน้ำหนักคะแนนของคำตอบในแต่ละข้อ

การหาค่าอำนาจจำแนก (Discrimination) ในการหาค่าอำนาจจำแนกของแบบวัดในการวิจัยนี้จะหาทุกแบบวัดที่ใช้ในการวิจัยนี้ (ยกเว้นแบบวัดความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา) โดยจะนำไปทดลองใช้กับกลุ่มที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างจริงหลังจากนั้นนำมาวิเคราะห์ข้อคำถามเป็นรายข้อ (Item Analysis) ด้วยเทคนิค 27 เปอร์เซนต์ ของกลุ่มที่ได้คะแนนสูงกับกลุ่มที่ได้คะแนนต่ำ และทดสอบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยรายข้อโดยใช้สถิติที่ (t-test) (ประกอบ กรรณสูตร. 2525 : 139 - 141) ด้วยสูตร

$$t = \frac{\bar{X}_H - \bar{X}_L}{\sqrt{\frac{S^2_H}{n_H} + \frac{S^2_L}{n_L}}}$$

เมื่อ t	แทน Distribution ของ t
S_H^2, S_L^2	แทน ความแปรปรวนของคะแนนรายข้อในกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ
$\bar{X}_H, \bar{X}_L$	แทน คะแนนเฉลี่ยรายข้อในกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ
n_H, n_L	แทน จำนวนคนในกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ

ส่วนแบบวัดความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา ได้ทำการหาความยากง่าย (P) โดยการวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยรายข้อ และหาค่าอำนาจจำแนกรายข้อด้วยสถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r_{pb1}) (Guilford, 1950 : 328 - 331) ด้วยสูตร

$$r_{pb1s} = \frac{M_p - M_q}{\sigma_t} \sqrt{\frac{pq}{t}}$$

เมื่อ r_{pb1s}	แทนค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์
M_p	แทนคะแนนเฉลี่ยสำหรับกลุ่มสูง
M_q	แทนคะแนนเฉลี่ยสำหรับกลุ่มต่ำ
σ_t	แทนค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด
p	แทนสัดส่วนของคนที่ตอบถูกในแต่ละข้อ
q	แทนสัดส่วนของคนที่ตอบผิดในแต่ละข้อ

การหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) การหาค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดที่ใช้ในการวิจัยนี้ ทั้งแบบวัดวินัยในตนเอง ทักษะคิดเชิงจริยธรรม ทักษะคิดต่อพุทธศาสนา การรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า ความสามารถในการปรับตัว และปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว จะหาหลังจากได้หาค่าอำนาจจำแนกรายข้อแล้ว โดยเลือกเฉพาะข้อที่มีนัยสำคัญ นำมาหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ซึ่งเป็นแบบวัด

ที่มีคำตอบเป็นมาตรประเมินค่า (ประคอง กรรมสูตร. 2525 : 52 - 54) ด้วยสูตร

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left[1 - \frac{\sum S^2_1}{S^2_x} \right]$$

- เมื่อ α แทน ค่าความเชื่อมั่นของแบบวัด
 n แทน จำนวนข้อของแบบวัด
 S^2_1 แทน ความแปรปรวนของคะแนนแต่ละข้อ
 S^2_x แทน ความแปรปรวนของคะแนนทั้งฉบับ

ส่วนแบบวัดความรู้ความเข้าใจในพุทธศาสนาได้ใช้สูตร KR- 20 ในการวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (ประคอง กรรมสูตร. 2525 : 46 - 52) ด้วยสูตร

$$r_{tt} = \frac{n}{n-1} \left[1 - \frac{\sum pq}{S^2_x} \right]$$

- เมื่อ r_{tt} แทน ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ
 n แทน จำนวนข้อของแบบทดสอบ
 p แทน สัดส่วนของคนทำถูกในแต่ละข้อ
 q แทน สัดส่วนของคนทำผิดในแต่ละข้อ
 S^2_x แทน ความแปรปรวนของคะแนนทั้งฉบับ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยนี้ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ตามลำดับขั้นตอนดังนี้

- 1 ผู้วิจัยขอหนังสือแนะนำตัวจากบัณฑิตวิทยาลัย เพื่อติดต่อขอความร่วมมือในการดำเนินการวิจัยต่อเจ้าอาวาสวัดม่วง เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร
- 2 ผู้วิจัยขอหนังสือแนะนำตัวจากบัณฑิตวิทยาลัย เพื่อติดต่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากโรงเรียนที่มีนักเรียนเข้าร่วมโครงการสูงสุดจำนวน 3 โรงเรียนคือโรงเรียนวัดม่วง โรงเรียนบางแค(เนื่องสังวาลย์อนุสรณ์) และโรงเรียนเพชรเกษม
- 3 ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการนำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้เตรียมไว้ไปให้กลุ่มตัวอย่างตอบก่อนเข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา
- 4 ผู้วิจัยนำแบบสอบถามชุดเดิมให้กลุ่มตัวอย่างตอบหลังจากสิ้นสุดการฝึกอบรมทางศาสนา

การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยนี้ประกอบด้วย

1. สถิติ t-test แบบ Independent Group เพื่อทดสอบสมมติฐานที่ 1 โดยมีสูตรทางสถิติคือ (Glass and Stanly, 1970 : 295)

$$t = \frac{\bar{X}_1 - \bar{X}_2}{\sqrt{\left[\frac{(n_1 - 1) S_1^2 + (n_2 - 1) S_2^2}{n_1 + n_2 - 2} \right] \left[\frac{1}{n_1} + \frac{1}{n_2} \right]}}$$

$$df = n_1 + n_2 - 2$$

เมื่อ	t	แทนค่าสถิติที่ใช้พิจารณาค่าที่
$\bar{X}_1, \bar{X}_2$		แทนค่าเฉลี่ยของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม
S_1^2, S_2^2		แทนความแปรปรวนของกลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมและไม่เข้ารับการฝึกอบรม
df		แทนชั้นแห่งความอิสระ

2. การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทาง (two - way anlysis of variance) เพื่อทดสอบสมมติฐานที่ 2 , 3 , 4 และ 5 โดยมีสูตรในการวิเคราะห์คือ (Myers. 1979 : 114)

สำหรับความแตกต่างตามองค์ประกอบ ก. $F = \frac{MS_A}{MS_{S/AB}}$

$$MS_{S/AB}$$

สำหรับความแตกต่างตามองค์ประกอบ ข. $F = \frac{MS_B}{MS_{S/AB}}$

$$MS_{S/AB}$$

สำหรับความแตกต่างตามองค์ประกอบ ก X ข $F = \frac{MS_{AB}}{MS_{S/AB}}$

$$MS_{S/AB}$$

เมื่อ MS_A แทนความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม ก

MS_B แทนความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม ข

MS_{AB} แทนความแปรปรวนของปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม ก กับกลุ่ม ข

$MS_{S/AB}$ แทนความแปรปรวนภายในกลุ่ม

3. การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสามทาง (three - way analysis of variance) เพื่อทดสอบสมมติฐานที่ 6 โดยมีสูตรในการวิเคราะห์คือ (Myers. 1979 : 124)

สำหรับความแตกต่างตามองค์ประกอบ ก. $F = \frac{MS_A}{MS_{S/ABC}}$

$$MS_{S/ABC}$$

สำหรับความแตกต่างตามองค์ประกอบ ข.
$$F = \frac{MS_B}{MS_{S/ABC}}$$

สำหรับความแตกต่างตามองค์ประกอบ ค.
$$F = \frac{MS_C}{MS_{S/ABC}}$$

สำหรับความแตกต่างตามองค์ประกอบ ก X ข
$$F = \frac{MS_{AB}}{MS_{S/ABC}}$$

สำหรับความแตกต่างตามองค์ประกอบ ก X ค
$$F = \frac{MS_{AC}}{MS_{S/ABC}}$$

สำหรับความแตกต่างตามองค์ประกอบ ข X ค
$$F = \frac{MS_{BC}}{MS_{S/ABC}}$$

สำหรับความแตกต่างตามองค์ประกอบ ก X ข X ค
$$F = \frac{MS_{ABC}}{MS_{S/ABC}}$$

เมื่อ MS_A	แทนความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม ก
MS_B	แทนความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม ข
MS_C	แทนความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม ค
MS_{AB}	แทนความแปรปรวนของปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม ก กับกลุ่ม ข
MS_{AC}	แทนความแปรปรวนของปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม ก กับกลุ่ม ค
MS_{BC}	แทนความแปรปรวนของปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม ข กับกลุ่ม ค
MS_{ABC}	แทนความแปรปรวนของปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม ก กับกลุ่ม ข และ ค
$MS_{S/ABC}$	แทนความแปรปรวนภายในกลุ่ม

ทั้งการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทาง (two-way ANOVA) และแบบสามทาง (three-way ANOVA) เมื่อพบว่าสมมติฐานมีนัยสำคัญทางสถิติจะทำการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยทีละคู่ด้วยวิธี 'Scheffe' โดยมีสูตรในการวิเคราะห์คือ (Kohout. 1974)

$$S = \sqrt{(k - 1) F_{crit}} \sqrt{\frac{MS_{Error} (C_j)^2}{(n_j)}}$$

โดยที่

k	คือจำนวนของกลุ่มตัวอย่างที่ทำการเปรียบเทียบ
F _{crit}	คือค่าเอฟที่ได้จากการเปิดตาราง สำหรับระดับ (k-1) และ (N-k) ที่ระดับนัยสำคัญที่ต้องการ
MS _{Error}	คือความแปรปรวนภายในกลุ่ม
C _j	คือสัมประสิทธิ์ของคะแนนเฉลี่ย
n _j	คือจำนวนคนในแต่ละกลุ่ม

ซึ่งในการวิจัยนี้ได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS* (Statistical Package for the Social Sciences version 10)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือ ต้องการศึกษาประสิทธิผลของการเข้าร่วมโครงการการฝึกอบรมทางศาสนา ที่มีต่อการพัฒนาจิตลักษณะของเด็กไทย ซึ่งในการศึกษานี้ได้ทำการศึกษาเด็กนักเรียนระดับประถมศึกษาที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน โดยวิธีการที่นำมาใช้ในการฝึกอบรมทางศาสนานี้ได้นำเอาหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา มาใช้ในการฝึกอบรมทางศาสนา พร้อมกันนั้นได้นำเอาตัวแปรลักษณะส่วนบุคคลที่เกี่ยวกับการฝึกอบรมทางศาสนาเช่น ความสามารถในการปรับตัว ความรู้ที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา ปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว และลักษณะทางชีวสังคมในด้านระดับการศึกษาของบิดามารดา ระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวมาร่วมในการศึกษาด้วย ทั้งนี้สิ่งที่จะศึกษาว่าการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนจะสามารถพัฒนาจิตลักษณะซึ่งประกอบด้วยวินัยในตนเอง ทศนคติต่อพุทธศาสนาทั้งในด้านรวมและรายด้าน 4 ด้านคือ ด้านความเชื่อทางพุทธศาสนา ด้านหลักธรรมทางพุทธศาสนา ด้านบทบาทของวัดและพระสงฆ์ และด้านการปฏิบัติตามประเพณีทางศาสนา ทศนคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าได้หรือไม่

สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติค่าที (t-test) ในการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนากับกลุ่มที่ไม่ได้เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา ใช้สถิติวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทาง (two-way ANOVA) และสถิติวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสามทาง (three-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนคะแนนความแตกต่างของตัวแปรตามที่พิจารณาตามตัวแปรอิสระตั้งแต่สองตัวขึ้นไป

โดยผู้วิจัยได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยนี้ออกเป็น 3 ตอนด้วยกัน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับกลุ่มตัวอย่าง

ตอนที่ 2 ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทักษะคิดต่อพุทธศาสนา ทักษะคิดเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า ของกลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนากับกลุ่มที่ไม่ได้เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา

ตอนที่ 3 วิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทักษะคิดต่อพุทธศาสนา ทักษะคิดเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า โดยพิจารณาตามลักษณะส่วนบุคคลที่แตกต่างกัน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเป็นนักเรียนชายชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ถึง 6 มีอายุระหว่าง 9-14 ปี อายุโดยเฉลี่ย 10.8 ปี ส่วนระดับการศึกษาของบิดาและมารดาส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษาปีที่ 4 คิดเป็นร้อยละ 52 และ 67 อาชีพของบิดาและมารดาส่วนใหญ่ มีอาชีพในกลุ่มอาชีพผู้ใช้แรงงานขั้นต่ำโดยคิดเป็นร้อยละ 43 และ 51 (ตาราง 23 ภาคผนวก ค.)

นอกจากนี้เมื่อพิจารณาความสามารถในการปรับตัว ปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว และความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา ซึ่งทั้ง 3 ตัวแปรนี้ได้ใช้คะแนนค่าเฉลี่ยในการแบ่งกลุ่มเป็นหลัก โดยในแต่ละตัวแปรสามารถอธิบายได้ดังนี้ ความสามารถในการปรับตัว มีคะแนนเฉลี่ย 64.99 พิสัยคะแนน 46 ถึง 81 คะแนน ถือเอาผู้ที่ได้คะแนนตั้งแต่ 65 ขึ้นไป เป็นผู้ที่มีความสามารถในการปรับตัวสูงและผู้ที่ได้คะแนนน้อยกว่า 65 ถือว่าเป็นผู้ที่มีความสามารถในการปรับตัวต่ำ ปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมีคะแนนเฉลี่ย 80.5 คะแนน พิสัยคะแนน 64 ถึง 104 คะแนน โดยถือเอาผู้ที่ได้คะแนนตั้งแต่ 81 คะแนนขึ้นไป เป็นผู้ที่มีปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมาก และผู้ที่ได้คะแนนต่ำกว่า 81 คะแนนถือว่าเป็นผู้ที่มีปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวน้อย ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนามีคะแนนเฉลี่ย 20.18 พิสัยคะแนน 8 ถึง 27 คะแนน ถือเอาผู้ที่ได้

คะแนนตั้งแต่ 21 คะแนนขึ้นไปเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา มาก และผู้ที่ได้คะแนนต่ำกว่า 21 คะแนนถือว่าเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา น้อย (ตาราง 24 ภาคผนวก ค.)

ส่วนวินัยในตนเอง ทศณคตัตถ์อนุทธศาสนา ทศณคตติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า ได้แสดงในรูปของค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ทั้งก่อน-หลังและคะแนนการพัฒนา ทั้งในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยดังแสดงในตาราง 3 ดังนี้

ตาราง 3 ค่าสถิติพื้นฐานของวินัยในตนเอง ทักษะคิดค้นุทธศาสตร์ด้านรวม ทักษะคิดค้นุทธศาสตร์ด้านความเชื่อทางพุทธศาสนา ด้านหลักธรรมทางพุทธศาสนา ด้านบทบาทของวัด และพระสงฆ์ ด้านการปฏิบัติตามประเพณีทางพุทธศาสนา ทักษะคิดเชิงจริยธรรม การรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า ทั้งในกลุ่มรวม กลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาและกลุ่มที่ไม่ได้เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา

ตัวแปร	กลุ่ม	N	ก่อนเข้าโครงการฯ		หลังสิ้นสุดโครงการฯ		การโยกย้าย	
			$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD
ความมีวินัยในตนเอง	รวม	100	24.330	4.826	26.480	4.775	2.150	4.370
	ฝึกอบรม	50	23.540	5.556	27.320	4.474	3.780	4.381
	ไม่ฝึกอบรม	50	25.120	3.863	25.640	4.960	0.520	3.738
ทักษะคิดค้นุทธศาสตร์ด้านรวม	รวม	100	117.770	9.781	120.790	11.439	3.020	10.219
	ฝึกอบรม	50	116.340	10.534	121.160	10.891	4.820	9.319
	ไม่ฝึกอบรม	50	119.200	8.841	120.420	12.063	1.220	10.841
ทักษะคิดค้นุทธศาสตร์ด้านความเชื่อ	รวม	100	30.200	3.627	31.960	3.640	1.760	4.461
	ฝึกอบรม	50	29.780	3.909	32.620	3.469	2.840	5.056
	ไม่ฝึกอบรม	50	30.620	3.307	31.300	3.721	0.680	3.502
ทักษะคิดค้นุทธศาสตร์ด้านหลักธรรม	รวม	100	25.090	2.412	27.410	3.045	2.320	3.432
	ฝึกอบรม	50	25.560	2.314	27.800	3.057	2.240	3.390
	ไม่ฝึกอบรม	50	24.620	2.440	27.020	3.014	2.400	3.505
ทักษะคิดค้นุทธศาสตร์ด้านวัดและพระสงฆ์	รวม	100	31.810	4.532	31.080	4.685	-0.730	5.247
	ฝึกอบรม	50	30.660	4.943	30.500	4.181	-0.160	4.778
	ไม่ฝึกอบรม	50	32.960	3.790	31.660	5.117	-1.300	5.669
ทักษะคิดค้นุทธศาสตร์ด้านการปฏิบัติตามประเพณี	รวม	100	31.810	4.532	30.340	4.120	-1.470	5.171
	ฝึกอบรม	50	30.660	4.943	30.240	4.207	-0.420	4.820
	ไม่ฝึกอบรม	50	32.960	3.790	30.440	4.072	-2.520	5.342
ทักษะคิดเชิงจริยธรรม	รวม	100	58.770	7.963	57.830	6.350	-0.940	8.020
	ฝึกอบรม	50	58.900	7.944	58.220	7.046	-0.680	7.739
	ไม่ฝึกอบรม	50	58.640	8.060	57.440	5.614	-1.200	8.362
การรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า	รวม	100	36.230	4.632	37.880	4.427	1.650	4.918
	ฝึกอบรม	50	36.400	4.046	39.000	3.758	2.600	4.116
	ไม่ฝึกอบรม	50	36.060	5.188	36.760	4.788	0.700	5.486

จากตาราง 3 พบว่าวินัยในตนเอง ทักษะคิดต่อพุทธศาสนาโดยรวม ด้านความเชื่อทางศาสนา ด้านหลักธรรมทางศาสนา และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า มีคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงในทางที่สูงขึ้นทั้งในกลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาและกลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา แต่ในกลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนามีการเปลี่ยนแปลงมากกว่าส่วนทักษะคิดต่อพุทธศาสนาด้านบทบาทของวัดและพระสงฆ์ ด้านการปฏิบัติตามประเพณีทางศาสนา และทัศนคติเชิงจริยธรรม ไม่มีการพัฒนาสูงขึ้นแต่มีการเปลี่ยนแปลงลดลง โดยมีคะแนนเฉลี่ยลดลงจากก่อนเข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา ซึ่งในกลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนามีการเปลี่ยนแปลงที่ลดลงมากกว่ากลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา

ตอนที่ 2 ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนากับกลุ่มที่ไม่ได้เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานข้อที่ 1 ที่ว่า " กลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนามีการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทักษะคิดต่อพุทธศาสนา ทักษะคิดเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าสูงกว่ากลุ่มที่ไม่ได้เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา " โดยใช้สถิติค่าที (t-test) ปรากฏผลการวิเคราะห์ดังแสดงในตาราง 4

ตาราง 4. เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทักษะคิดค้นพุทธศาสนาในด้านรวม
 ทักษะคิดค้นพุทธศาสนาในด้านต่างๆ 4 ด้าน ทักษะคิดเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า
 ระหว่างผู้เข้าร่วมการฝึกอบรมทางศาสนากับผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วมการฝึกอบรมทางศาสนา

ตัวแปร	กลุ่ม	ค่าสถิติ			
		จำนวน	คะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลง	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่าที
วินัยในตนเอง	ฝึกอบรม	50	3.7800	4.381	4.00 ***
	ไม่ฝึกอบรม	50	0.5200	3.738	
ทักษะคิดค้นพุทธศาสนา ด้านรวม	ฝึกอบรม	50	4.8200	9.319	1.78 *
	ไม่ฝึกอบรม	50	1.2200	10.841	
ทักษะคิดค้นพุทธศาสนา ด้านความเชื่อทาง พุทธศาสนา	ฝึกอบรม	50	2.8400	5.056	2.48 **
	ไม่ฝึกอบรม	50	0.6800	3.502	
ทักษะคิดค้นพุทธศาสนา ด้านหลักธรรมทาง พุทธศาสนา	ฝึกอบรม	50	2.2400	3.390	-0.23
	ไม่ฝึกอบรม	50	2.4000	3.505	
ทักษะคิดค้นพุทธศาสนา ด้านวัฒนธรรมและ ประเพณี	ฝึกอบรม	50	-0.1600	4.778	1.09
	ไม่ฝึกอบรม	50	-1.3000	5.669	
ทักษะคิดค้นพุทธศาสนา ด้านการปฏิบัติตาม พระเนติทางศาสนา	ฝึกอบรม	50	-0.4200	4.8200	2.06 *
	ไม่ฝึกอบรม	50	-2.5200	5.342	
ทักษะคิดเชิงจริยธรรม	ฝึกอบรม	50	-0.6800	7.739	0.32
	ไม่ฝึกอบรม	50	-1.2000	8.362	
การรับรู้ต่อการละเมิด ศีลห้า	ฝึกอบรม	50	2.6000	4.116	1.96 *
	ไม่ฝึกอบรม	50	0.7000	5.486	

***, **, * ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .001, .01 และ .05 ตามลำดับ

จากตาราง 4 พบว่ากลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา มีคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง การเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาด้านความเชื่อทางศาสนา และการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาโดยรวม ด้านการปฏิบัติตามประเพณีทางศาสนา และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าสูงกว่ากลุ่มที่ไม่ได้เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาอย่างมีนัยสำคัญที่ .001, .01 และ .05 ตามลำดับ แต่ไม่พบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาด้านหลักธรรมทางศาสนา ด้านบทบาทของวัดและพระสงฆ์ และทัศนคติเชิงจริยธรรมระหว่างกลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนากับกลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา

เพื่อเป็นการศึกษาเพิ่มเติมในตัวแปรที่ไม่พบความแตกต่างระหว่างกลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา และกลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาจึงได้ทำการวิเคราะห์ในกลุ่มย่อย ซึ่งได้พบผลที่น่าสนใจดังต่อไปนี้คือ

พบการฝึกอบรมทางศาสนาส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาด้านบทบาทของวัดและพระสงฆ์ในกลุ่มที่มีความสามารถในการปรับตัวต่ำ ดังแสดงในตาราง 5

ตาราง 5 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาด้านบทบาทของวัด และพระสงฆ์ระหว่างผู้เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนากับผู้ที่ไม่ได้เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา ศึกษาเฉพาะกลุ่มที่มีความสามารถในการปรับตัวต่ำ จำนวน 54 คน

ตัวแปร	กลุ่ม	ค่าสถิติ			
		จำนวน	คะแนนเฉลี่ยของการเปลี่ยนแปลง	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่าที
ทัศนคติต่อพุทธศาสนา	ฝึก	27	0.8148	4.907	2.06 *
ด้านบทบาทของวัดและพระสงฆ์	ไม่ฝึก	27	-2.5556	6.919	

* ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

ตาราง 5 กลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา มีคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาด้านบทบาทของวัดและพระสงฆ์สูงกว่ากลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 โดยพบผลเฉพาะกลุ่มที่มีความสามารถในการปรับตัวต่ำ

ตอนที่ 3 วิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทักษะคิดต่อ
พุทธศาสนา ทักษะคิดเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า พิจารณาตามลักษณะ
ส่วนบุคคลที่แตกต่างกัน

ในการวิเคราะห์ข้อมูลนี้เพื่อทดสอบสมมติฐานข้อ 2-6 โดยจะแยกพิจารณาตาม
สมมติฐานในแต่ละข้อ ดังนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานข้อ 2 ที่กล่าวว่า "ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรม
ทางศาสนา และมีความสามารถในการปรับตัวสูง เมื่อผ่านการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการ
บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนมีการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทักษะคิดต่อพุทธศาสนา ทักษะคิด
เชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้ามากกว่ากลุ่มอื่น" การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบ
สมมติฐานข้อ 2 ได้ใช้รูปแบบการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทาง และการเปรียบเทียบรายคู่
ตามวิธีของเชฟเฟ (Scheffe') ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงได้ด้วยตาราง 6 ที่จะเสนอต่อไปนี้

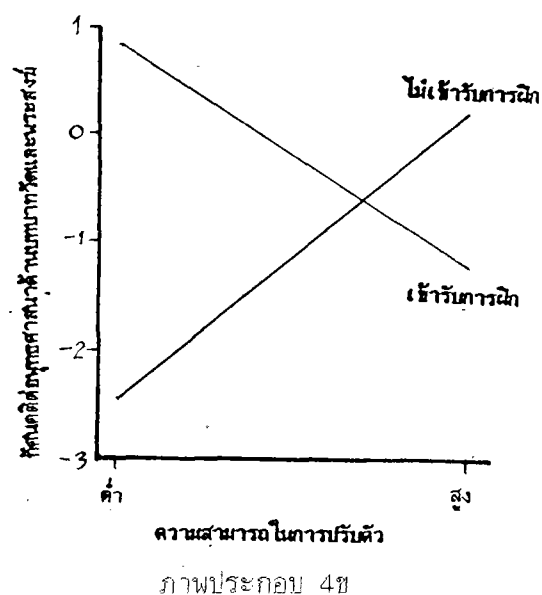
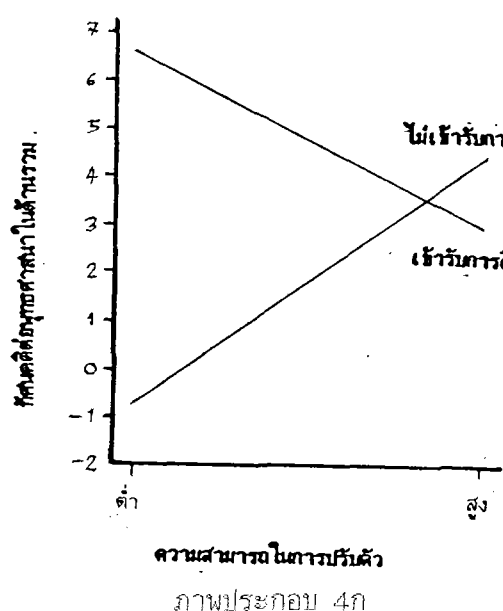
ตาราง 6 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทักษะคิดต่อ
พุทธศาสนาในด้านรวม ทักษะคิดต่อพุทธในด้านต่าง ๆ 4 ด้าน ทักษะคิดเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อ
การละเมิดศีลห้าโดยพิจารณาจากการฝึกอบรมทางศาสนาและความสามารถในการปรับตัว

ตัวแปร	แหล่งความแปรปรวน	ดีเอฟ	เอสเอส	एमएस	เอฟ
วินัยในตนเอง	การฝึกอบรม (ก)	1	265.690	265.690	16.384 *
	การปรับตัว (ข)	1	10.178	10.178	<1
	ก x ข	1	58.071	58.071	3.581
	ส่วนที่เหลือ	96	1556.812	16.217	
ทักษะคิดต่อ	การฝึกอบรม (ก)	1	324.000	324.000	3.296
	การปรับตัว (ข)	1	19.627	19.627	<1
	ก x ข	1	558.649	558.649	5.684 *
	ส่วนที่เหลือ	96	9435.684	98.288	
พุทธศาสนา	การฝึกอบรม (ก)	1	116.640	116.640	6.103 *
	การปรับตัว (ข)	1	0.044	0.044	<1
	ก x ข	1	18.922	18.922	<1
	ส่วนที่เหลือ	96	1834.634	19.111	
ศาสนาด้าน	การฝึกอบรม (ก)	1	0.640	0.640	<1
	การปรับตัว (ข)	1	13.452	13.452	1.151
	ก x ข	1	30.048	30.048	2.572
	ส่วนที่เหลือ	96	1121.620	11.684	
หลักธรรม	การฝึกอบรม (ก)	1	32.490	32.490	1.226
	การปรับตัว (ข)	1	2.313	2.313	<1
	ก x ข	1	145.992	145.992	5.507 *
	ส่วนที่เหลือ	96	2544.915	26.510	
ทางศาสนา	การฝึกอบรม (ก)	1	110.250	110.250	4.195 *
	การปรับตัว (ข)	1	10.801	10.801	<1
	ก x ข	1	2.773	2.773	<1
	ส่วนที่เหลือ	96	2523.085	26.282	
ทักษะคิดต่อพุทธ	การฝึกอบรม (ก)	1	6.760	6.760	<1
	การปรับตัว (ข)	1	4.221	4.221	<1
	ก x ข	1	14.472	14.472	<1
	ส่วนที่เหลือ	96	6342.187	66.064	
ทักษะคิดเชิง	การฝึกอบรม (ก)	1	90.395	90.395	3.797 *
	การปรับตัว (ข)	1	0.145	0.145	<1
	ก x ข	1	22.612	22.612	<1
	ส่วนที่เหลือ	96	2281.742	23.768	

* ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

จากตาราง 6 เป็นการศึกษาถึงผลของการฝึกอบรมทางศาสนา และความสามารถในการปรับตัวที่มีต่อคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทั้งคนคิดต่อพุทธศาสนา ทั้งคนคิดเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า พบผลดังนี้

ก). ปฏิสัมพันธ์ระหว่างการฝึกอบรมทางศาสนา และความสามารถในการปรับตัว ที่ส่งผลต่อคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาโดยรวม และทัศนคติต่อพุทธศาสนา ด้านบทบาทของวัดและพระสงฆ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 (ค่าเอฟเท่ากับ 5.684 และ 5.507) ซึ่งสามารถเสนอผลของปฏิสัมพันธ์ระหว่างการฝึกอบรมทางศาสนา กับความสามารถในการปรับตัว ในรูปของกราฟได้ดังภาพประกอบ 4ก และ 4ข

จากภาพประกอบ 4ก จะเห็นได้ว่าเส้นตรง 2 เส้นตัดกัน จึงแสดงว่าการฝึกอบรมทางศาสนาและความสามารถในการปรับตัวร่วมกันส่งผลต่อคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาโดยรวม และเมื่อพิจารณาลักษณะของเส้นตรงสามารถอธิบายได้ว่า ในกลุ่มที่มีความสามารถ

ในการปรับตัวต่ำพบว่าผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนามีคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาด้านรวมมากกว่าผู้ที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา และในกลุ่มที่มีความสามารถในการปรับตัวสูงพบว่า ผู้ที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนามีคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาด้านรวมมากกว่าผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา

และจากภาพประกอบ 4 ข แสดงว่าการฝึกอบรมทางศาสนาและความสามารถในการปรับตัวร่วมกันส่งผลต่อคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาด้านบทบาทของวัดและพระสงฆ์ และเมื่อพิจารณาลักษณะของเส้นตรงสามารถอธิบายได้ว่าในกลุ่มที่มีความสามารถในการปรับตัวต่ำพบว่า ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนามีคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาด้านบทบาทของวัดและพระสงฆ์มากกว่าผู้ที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา และในกลุ่มที่มีความสามารถในการปรับตัวสูงพบว่าผู้ที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนามีคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาด้านบทบาทของวัดและพระสงฆ์มากกว่าผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา

เพื่อให้เห็นความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาด้านรวมและทัศนคติต่อพุทธศาสนาด้านบทบาทของวัดและพระสงฆ์ ระหว่างกลุ่มทั้ง 4 คือ กลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่มีความสามารถในการปรับตัวสูง กลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่มีความสามารถในการปรับตัวต่ำ กลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่มีความสามารถในการปรับตัวสูง และกลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่มีความสามารถในการปรับตัวต่ำ จึงได้ทำการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่างกลุ่มทั้ง 4 กลุ่ม โดยใช้สถิติการเปรียบเทียบรายคู่ตามวิธีของเชฟเฟ้ (Scheffe') ดังผลในตาราง 7 และ ตาราง 8

ตาราง 7 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาในด้านรวม
พิจารณาจากการฝึกอบรมทางศาสนาและความสามารถในการปรับตัว

คะแนนเฉลี่ย	$\bar{X}_{21}$	$\bar{X}_{12}$	$\bar{X}_{22}$	$\bar{X}_{11}$
	-1.37	2.74	4.26	6.59
$\bar{X}_{21} = -1.37$	-	4.11	5.63 *	7.96 *
$\bar{X}_{12} = 2.74$		-	1.52	3.85
$\bar{X}_{22} = 4.26$			-	2.33

* ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

หมายเหตุ

$\bar{X}_{ij}$ คือ คะแนนเฉลี่ยของการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาในด้านรวมพิจารณา
ตามการฝึกอบรมทางศาสนาและความสามารถในการปรับตัว

- i คือ การฝึกอบรมทางศาสนา โดยที่ 1 = เข้ารับการฝึก ; 2 = ไม่เข้ารับการฝึก
j คือ ความสามารถในการปรับตัว โดยที่ 1 = ปรับตัวต่ำ ; 2 = ปรับตัวสูง

จากตาราง 7 พบว่ากลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่มีความสามารถในการปรับตัว
ต่ำเมื่อผ่านการฝึกอบรมทางศาสนา มีคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาในด้านรวม
มากกว่ากลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่มีความสามารถในการปรับตัวต่ำ อย่างมีนัยสำคัญ
ทางสถิติที่ระดับ .05 และกลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่มีความสามารถในการปรับตัวสูง
เมื่อผ่านการฝึกอบรมทางศาสนา มีคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาในด้านรวม
มากกว่ากลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาและมีความสามารถในการปรับตัวต่ำ อย่างมีนัยสำคัญ
ทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนกลุ่มอื่นมีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 8 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาด้านบทบาท
ของวัดและพระสงฆ์ พิจารณาตามการฝึกอบรมทางศาสนาและความสามารถในการปรับตัว

คะแนนเฉลี่ย	$\bar{X}_{21}$	$\bar{X}_{12}$	$\bar{X}_{22}$	$\bar{X}_{11}$
	-2.56	-1.30	0.17	0.81
$\bar{X}_{21} = -2.56$	-	1.26	2.73	3.37 *
$\bar{X}_{12} = -1.30$	-	-	1.47	2.11
$\bar{X}_{22} = 0.17$	-	-	-	0.64

* ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

หมายเหตุ

$\bar{X}_{ij}$ คือ คะแนนเฉลี่ยของการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาด้านบทบาทของวัด
และพระสงฆ์ พิจารณาตามการฝึกอบรมทางศาสนาและความสามารถในการปรับตัว

i คือ การฝึกอบรมทางศาสนา โดยที่ 1 = เข้ารับการฝึก ; 2 = ไม่เข้ารับการฝึก

j คือ ความสามารถในการปรับตัว โดยที่ 1 = ปรับตัวต่ำ ; 2 = ปรับตัวสูง

จากตาราง 8 พบว่ากลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่มีความสามารถ
ในการปรับตัวต่ำเมื่อผ่านการฝึกอบรมทางศาสนา มีคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อ
พุทธศาสนาในด้านบทบาทของวัดและพระสงฆ์มากกว่ากลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่มี
ความสามารถในการปรับตัวต่ำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ข). ผลของการฝึกอบรมทางศาสนา จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าการฝึกอบรมทาง
ศาสนาส่งผลต่อคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทัศนคติต่อพุทธศาสนาด้านความเชื่อ

ทางศาสนา ด้านการปฏิบัติตามประเพณีทางศาสนา และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

ค). ความสามารถในการปรับตัว พบว่าความสามารถในการปรับตัวที่ต่างกันไม่ส่งผลต่อคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทศคติต่อพุทธศาสนา ทศคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

จากการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทางเพื่อทดสอบสมมติฐานที่ 2 และทดสอบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีการเชฟเฟ้(Scheffe') จึงสรุปได้ว่ากลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนามีคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงทศคติต่อพุทธศาสนาในด้านรวม และด้านบทบาทของวัดและพระสงฆ์มากกว่ากลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา เฉพาะในกลุ่มการปรับตัวต่ำอย่างเชื่อมั่นได้ ส่วนกลุ่มที่มีความสามารถในการปรับตัวสูงและไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนามีการเปลี่ยนแปลงทศคติต่อพุทธศาสนาในด้านรวมและด้านบทบาทของวัดและพระสงฆ์สูงกว่ากลุ่มที่มีความสามารถในการปรับตัวต่ำและไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา เท่านั้น สมมติฐานข้อ 2 จึงได้รับการยอมรับเป็นบางส่วน

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานข้อ 3 ที่กล่าวว่า " ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา และได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวน้อย เมื่อผ่านการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนมีการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทศคติต่อพุทธศาสนาในด้านรวม ทศคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้ามากกว่ากลุ่มอื่น " จากการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานข้อ 3 ได้ใช้รูปแบบการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทาง และการเปรียบเทียบรายคู่ตามวิธีของเชฟเฟ้ (Scheffe') ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงได้ด้วยตาราง 9 ดังนี้

ตาราง 9 วิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการเปลี่ยนแปลงของวินัยในตนเอง ทักษะคิดค้นุทธศาสนา
ในด้านรวม ทักษะคิดค้นุทธในด้านต่าง ๆ 4 ด้าน ทักษะคิดเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า
โดยพิจารณาตามการฝึกอบรมทางศาสนาและปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว

ตัวแปร	แหล่งความแปรปรวน	ดีเอฟ	เอสเอส	एमเอส	เอฟ
วินัยในตนเอง	การฝึกอบรม (ก)	1	265.099	265.099	15.970 *
	การถ่ายทอดทางศาสนา (ข)	1	0.036	0.036	<1
	ก x ข	1	31.469	31.469	1.896
	ส่วนที่เหลือ	96	1593.555	16.600	
ทักษะคิดค้นุทธศาสนา	การฝึกอบรม (ก)	1	290.037	290.037	2.861
	การถ่ายทอดทางศาสนา (ข)	1	242.993	242.993	2.397
	ก x ข	1	38.165	38.165	<1
	ส่วนที่เหลือ	96	9732.802	101.383	
ทักษะคิดค้นุทธศาสนาด้านความเชื่อทางศาสนา	การฝึกอบรม (ก)	1	117.254	117.251	6.118 *
	การถ่ายทอดทางศาสนา (ข)	1	0.632	0.632	<1
	ก x ข	1	13.038	13.038	<1
	ส่วนที่เหลือ	96	1839.930	19.166	
ทักษะคิดค้นุทธศาสนาหลักธรรมทางศาสนา	การฝึกอบรม (ก)	1	1.526	1.526	<1
	การถ่ายทอดทางศาสนา (ข)	1	52.798	52.798	4.557 *
	ก x ข	1	0.009	0.009	<1
	ส่วนที่เหลือ	96	1112.314	11.587	
ทักษะคิดค้นุทธศาสนาด้านวัฒนธรรมและประเพณี	การฝึกอบรม (ก)	1	29.606	29.606	1.062
	การถ่ายทอดทางศาสนา (ข)	1	17.098	17.098	<1
	ก x ข	1	1.111	1.111	<1
	ส่วนที่เหลือ	96	2675.012	27.865	
ทักษะคิดค้นุทธศาสนาตามประเพณีทางศาสนา	การฝึกอบรม (ก)	1	100.950	100.950	3.905
	การถ่ายทอดทางศาสนา (ข)	1	52.042	52.042	2.013
	ก x ข	1	3.120	3.120	<1
	ส่วนที่เหลือ	96	2481.498	25.849	
ทักษะคิดเชิงจริยธรรม	การฝึกอบรม (ก)	1	5.981	5.981	<1
	การถ่ายทอดทางศาสนา (ข)	1	6.195	6.195	<1
	ก x ข	1	32.704	32.704	<1
	ส่วนที่เหลือ	96	6321.981	65.854	
การรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า	การฝึกอบรม (ก)	1	88.420	88.420	3.710
	การถ่ายทอดทางศาสนา (ข)	1	1.755	1.755	<1
	ก x ข	1	15.090	15.090	<1
	ส่วนที่เหลือ	96	2287.655	23.830	

* ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

จากตาราง 9 เป็นการศึกษาถึงผลของการฝึกอบรมทางศาสนา และปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวที่มีต่อคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทศนคติต่อพุทธศาสนา ทศนคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า พบผลดังนี้

ก). ไม่พบปฏิสัมพันธ์ระหว่างการฝึกอบรมทางศาสนา กับปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวที่ส่งผลต่อคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทศนคติต่อพุทธศาสนา ทศนคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

ข). ผลของการฝึกอบรมทางศาสนา จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า การฝึกอบรมทางศาสนาฯ ส่งผลต่อคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทศนคติต่อพุทธศาสนา ด้านความเชื่อทางศาสนา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 (ค่าเอฟเท่ากับ 15.970 และ 6.118)

ค). พบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงทศนคติต่อพุทธศาสนา ด้านหลักธรรมทางศาสนา ระหว่างกลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมาก กับกลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวน้อย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 (ค่าเอฟเท่ากับ 4.55)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทาง เพื่อทดสอบสมมติฐานที่ 3 จึงไม่มีหลักฐานเพียงพอที่จะสนับสนุนสมมติฐานข้อนี้ และเพื่อเป็นการศึกษาผลของการฝึกอบรมทางศาสนา กับปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว ซึ่งจากการวิเคราะห์เพิ่มเติมในกลุ่มย่อย พบผลที่น่าสนใจ 2 ข้อดังนี้ (ตารางที่ 10-16)

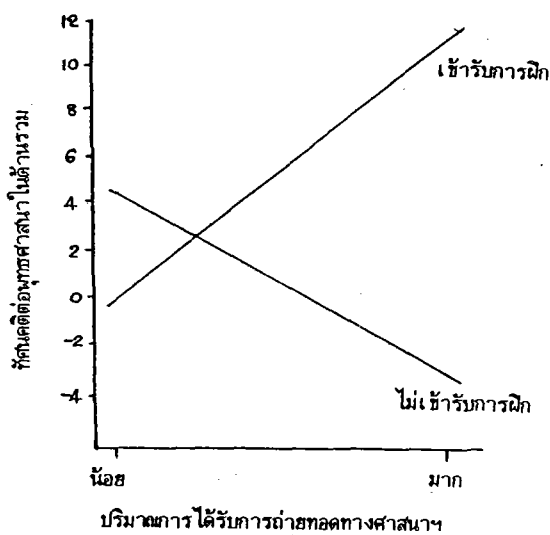
1). พบปฏิสัมพันธ์ระหว่างการฝึกอบรมทางศาสนา กับปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว ในคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงทศนคติต่อพุทธศาสนา ด้านรวม ด้านบทบาทของวัดและพระสงฆ์ และทศนคติเชิงจริยธรรม ในกลุ่มที่ครอบครัวมีระดับฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง ดังแสดงในตาราง 10

ตาราง 10 วิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนา
ในด้านรวม ด้านบทบาทของวัดและพระสงฆ์ และทัศนคติเชิงจริยธรรม โดยพิจารณาตาม
การฝึกอบรมทางศาสนาและปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว ในกลุ่มที่
ครอบครัวมีระดับฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง จำนวน 29 คน

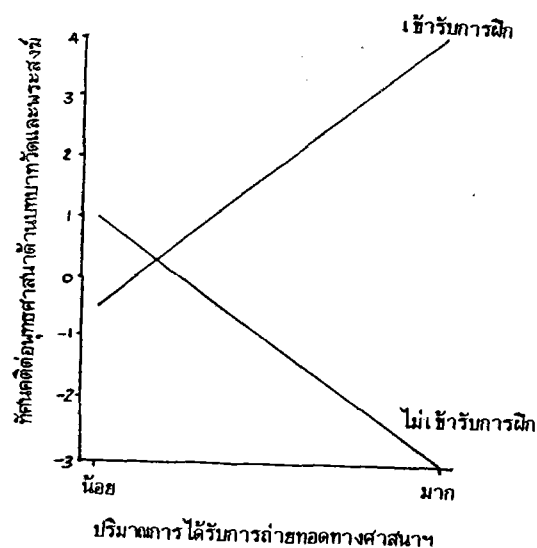
ตัวแปร	แหล่งความแปรปรวน	ดีเอฟ	เอสเอส	เอ็มเอส	เอฟ
ทัศนคติต่อ พุทธศาสนา ด้านรวม	การฝึกอบรม (ก)	1	52.861	52.861	<1
	การถ่ายทอดทางศาสนา (ข)	1	69.612	69.612	<1
	ก x ข	1	593.761	593.761	5.252 *
	ส่วนที่เหลือ	25	2826.489	113.060	
ทัศนคติต่อ พุทธศาสนา วัดและพระสงฆ์	การฝึกอบรม (ก)	1	17.791	17.791	<1
	การถ่ายทอดทางศาสนา (ข)	1	4.378	4.378	<1
	ก x ข	1	116.936	116.936	6.273 *
	ส่วนที่เหลือ	25	466.000	18.640	
ทัศนคติ เชิงจริยธรรม	การฝึกอบรม (ก)	1	60.389	60.389	1.359
	การถ่ายทอดทางศาสนา (ข)	1	38.844	38.844	<1
	ก x ข	1	201.602	201.602	4.536 *
	ส่วนที่เหลือ	25	1111.052	44.442	

* ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

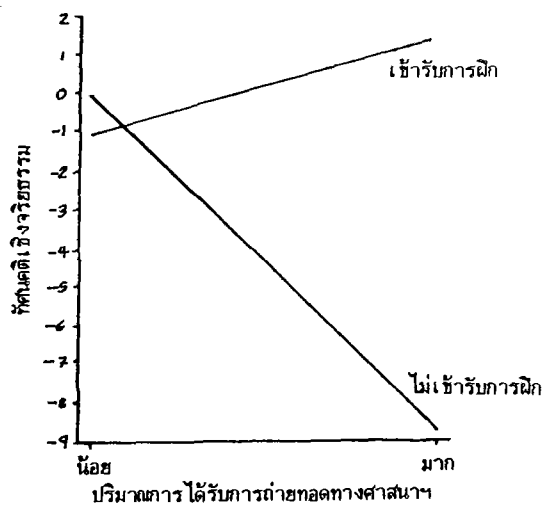
จากตาราง 10 พบปฏิสัมพันธ์ระหว่างการฝึกอบรมทางศาสนา กับปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวที่ส่งผลต่อคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนา ด้านรวมด้านวัดและพระสงฆ์ และทัศนคติเชิงจริยธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 (ค่าเอฟเท่ากับ 5.252, 6.273 และ 4.536) ซึ่งสามารถแสดงผลของปฏิสัมพันธ์ได้ดังภาพประกอบ 5ก , 5ข และ 5ค

ภาพประกอบ 5ก

ภาพประกอบ 5ข

ภาพประกอบ 5ค

อบรมทางศาสนาที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมาก กลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวน้อย และกลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวน้อย จึงได้ทำการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่างกลุ่มทั้ง 4 กลุ่ม โดยใช้สถิติการเปรียบเทียบรายคู่ตามวิธีของเชฟเฟ (Scheffe') ดังผลในตาราง 11 , 12 และ ตาราง 13

ตาราง 11 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาในด้านรวม โดยพิจารณาตามการฝึกอบรมทางศาสนาและปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวศึกษาเฉพาะกลุ่มที่ครอบครัวมีระดับฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง

	$\bar{X}_{22}$	$\bar{X}_{11}$	$\bar{X}_{21}$	$\bar{X}_{12}$
คะแนนเฉลี่ย	-3.50	-0.13	4.10	11.43
$\bar{X}_{22} = -3.50$	-	3.37	7.60	14.93 *
$\bar{X}_{11} = -0.13$	-	-	4.23	11.56 *
$\bar{X}_{21} = 4.10$	-	-	-	7.33

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

หมายเหตุ

$\bar{X}_{ij}$ คือ คะแนนเฉลี่ยของการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาในด้านรวม

พิจารณาตามการฝึกอบรมทางศาสนาและปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว

i คือ การฝึกอบรมทางศาสนา โดยที่ 1 =เข้ารับการฝึก ; 2 =ไม่เข้ารับการฝึก

j คือ ปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว โดยที่

1 =ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาบ่อย ; 2 =ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาไม่บ่อย

จากตาราง 11 พบว่ากลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมากมีคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาในด้านรวมมากกว่ากลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมาก และกลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมากมีคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาในด้านรวมมากกว่ากลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาแต่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวน้อยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

ตาราง 12 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาในด้านวัดและพระสงฆ์ โดยพิจารณาตามการฝึกอบรมทางศาสนาและปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวศึกษาเฉพาะกลุ่มที่ครอบครัวมีระดับฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง

	$\bar{X}_{22}$	$\bar{X}_{11}$	$\bar{X}_{21}$	$\bar{X}_{12}$
คะแนนเฉลี่ย	-3.00	-0.50	1.00	4.00
$\bar{X}_{22} = -3.00$	-	2.50	4.00	7.00 *
$\bar{X}_{11} = -0.50$	-	-	1.50	4.50
$\bar{X}_{21} = 1.00$	-	-	-	3.00

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

หมายเหตุ

$\bar{X}_{ij}$ คือ คะแนนเฉลี่ยของการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาด้านบทบาทของวัดและพระสงฆ์ พิจารณาตามการฝึกอบรมทางศาสนาและปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว

i คือ การฝึกอบรมทางศาสนา โดยที่ 1 = เข้ารับการฝึก ; 2 = ไม่เข้ารับการฝึก

j คือ ปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว โดยที่

1 = ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาบ่อย ; 2 = ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาไม่บ่อย

จากตาราง 12 พบว่ากลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมากมีคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาในด้านบทบาทของวัดและพระสงฆ์ มากกว่ากลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

ตาราง 13 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเชิงจริยธรรม โดยพิจารณาตามการฝึกอบรมทางศาสนาและปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว ศึกษาเฉพาะกลุ่มที่ครอบครัวมีระดับฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง

	$\bar{X}_{22}$	$\bar{X}_{11}$	$\bar{X}_{21}$	$\bar{X}_{12}$
คะแนนเฉลี่ย	-8.75	-1.13	0.00	1.29
$\bar{X}_{22} = -8.75$	-	7.62	8.75 *	10.04 *
$\bar{X}_{11} = -1.13$	-	-	1.13	2.42
$\bar{X}_{21} = 0.00$	-	-	-	1.29

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

หมายเหตุ

$\bar{X}_{ij}$ คือ คะแนนเฉลี่ยของการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเชิงจริยธรรม พิจารณาตามการฝึกอบรมทางศาสนาและปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว

i คือ การฝึกอบรมทางศาสนา โดยที่ 1 = เข้ารับการฝึก ; 2 = ไม่เข้ารับการฝึก

j คือ ปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว โดยที่

1 = ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาน้อย ; 2 = ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนามาก

จากตาราง 13 พบว่ากลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมากมีคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเชิงจริยธรรม มากกว่ากลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาแต่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมาก และกลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวน้อยมีคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเชิงจริยธรรม มากกว่ากลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาแต่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

2). พบปฏิสัมพันธ์ระหว่างการฝึกอบรมทางศาสนากับปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว ในการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าในกลุ่มที่ครอบครัวมีระดับฐานะทางเศรษฐกิจสูงและในกลุ่มที่ครอบครัวมีระดับเศรษฐกิจต่ำ ดังแสดงในตาราง 14

ตาราง 14 วิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า โดยพิจารณาตามการฝึกอบรมทางศาสนาและปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว ในกลุ่มที่ครอบครัวมีระดับฐานะทางเศรษฐกิจต่ำและสูงจำนวน 36 คน และ 21 คน ตามลำดับ

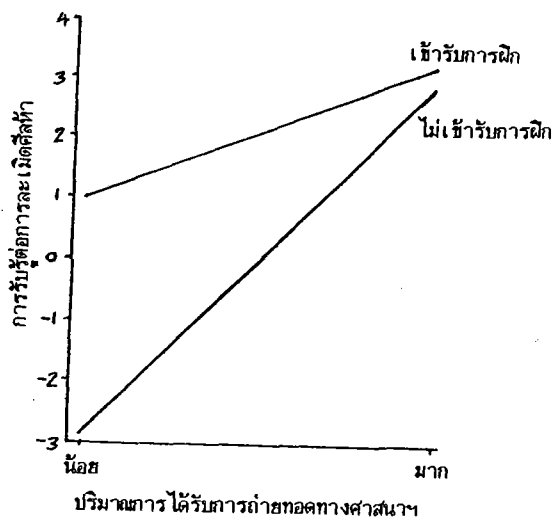
กลุ่มฐานะเศรษฐกิจ	แหล่งความแปรปรวน		ดีเอฟ	เอสเอส	एमएस	เอฟ
ต่ำ	การฝึกอบรม (ก)		1	53.283	53.283	2.160
	การถ่ายทอดทางศาสนา (ข)		1	48.069	48.069	1.949
	ก x ข		1	136.483	136.483	5.533 *
	ส่วนที่เหลือ		32	789.398	24.669	

ตาราง 14 (ต่อ)

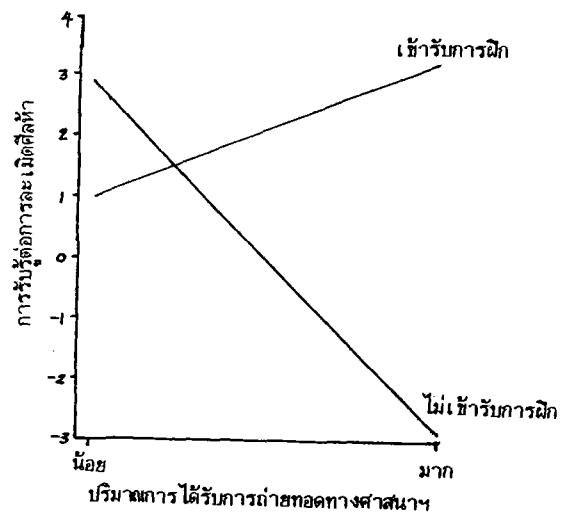
กลุ่มฐานะเศรษฐกิจ	แหล่งความแปรปรวน		ดีเอฟ	เอสเอส	เอ็มเอส	เอฟ
สูง	การฝึกอบรม	(ก)	1	2.881	2.881	<1
	การถ่ายทอดทางศาสนา	(ข)	1	13.778	13.778	<1
	ก x ข		1	190.675	190.675	7.511 *
	ส่วนที่เหลือ		17	431.583	25.387	

* ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

จากตาราง 14 พบปฏิสัมพันธ์ระหว่างการฝึกอบรมทางศาสนากับปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว ในการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า ในกลุ่มที่ครอบครัวมีระดับฐานะทางเศรษฐกิจสูงและในกลุ่มที่ครอบครัวมีระดับเศรษฐกิจต่ำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่.05 (ค่าเอฟเท่ากับ 7.511 และ 5.533) และเมื่อนำปฏิสัมพันธ์ระหว่างการฝึกอบรมทางศาสนากับปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว มาเขียนในรูปของกราฟ สามารถแสดงได้ดังภาพประกอบ 6ก และ 6ข

ภาพประกอบ 6ก

ภาพประกอบ 6ข

จากภาพประกอบ 6ก เส้นตรง 2 เส้นไม่ขนานกันและมีแนวโน้มที่จะตัดกันแสดงว่าการฝึกอบรมทางศาสนาน่าจะมีปฏิสัมพันธ์กับปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าในกลุ่มที่มีระดับฐานะทางเศรษฐกิจสูง และเมื่อพิจารณาลักษณะของกราฟสามารถอธิบายได้ว่าในกลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวน้อย พบว่ากลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนามีคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้ามากกว่ากลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา และเมื่อพิจารณาในกลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมาก พบว่ากลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนามีคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้ามากกว่ากลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาเช่นกัน

จากภาพประกอบ 6ข แสดงว่าการฝึกอบรมทางศาสนามีปฏิสัมพันธ์กับปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าในกลุ่มที่มีระดับฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ และเมื่อพิจารณาลักษณะของกราฟสามารถอธิบายได้ว่าในกลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวน้อยพบว่ากลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนามีคะแนน

เฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้ามากกว่ากลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา และเมื่อพิจารณาในกลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมากกว่ากลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนามีคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้ามากกว่ากลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา

เพื่อให้เห็นความแตกต่างคะแนนเฉลี่ยของการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าระหว่างกลุ่มทั้ง 4 คือ กลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวน้อย กลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมาก กลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวน้อย และกลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวน้อย จึงได้ทำการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มทั้ง 4 กลุ่ม โดยใช้สถิติการเปรียบเทียบรายคู่ตามวิธีของเชฟเฟ้(Scheffe') ดังผลในตาราง 15 และตาราง 16

ตาราง 15 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดลิขสิทธิ์ โดยพิจารณาตามการฝึกอบรมทางศาสนาและปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว
ศึกษาเฉพาะกลุ่มที่ครอบครัวมีระดับฐานะทางเศรษฐกิจสูง

คะแนนเฉลี่ย	$\bar{X}_{21}$	$\bar{X}_{22}$	$\bar{X}_{11}$	$\bar{X}_{12}$
คะแนนเฉลี่ย	-0.50	0.50	1.75	3.86
$\bar{X}_{21} = -0.50$	-	1.00	2.00	4.36 *
$\bar{X}_{22} = 0.50$	-	-	1.25	2.36
$\bar{X}_{11} = 1.75$	-	-	-	2.11

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

หมายเหตุ

$\bar{X}_{ij}$ คือ คะแนนเฉลี่ยของการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดลิขสิทธิ์ พิจารณาตามการฝึกอบรมทางศาสนาและปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว

i คือ การฝึกอบรมทางศาสนา โดยที่ 1 = เข้ารับการฝึก ; 2 = ไม่เข้ารับการฝึก

j คือ ปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว โดยที่

1 = ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาบ่อย ; 2 = ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาไม่บ่อย

จากตาราง 15 พบว่ากลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมากมีคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดลิขสิทธิ์มากกว่ากลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวบ่อยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

ตาราง 16 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า โดยพิจารณาตามการฝึกอบรมทางศาสนาและปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว
ศึกษาเฉพาะกลุ่มที่ครอบครัวมีระดับฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ

คะแนนเฉลี่ย	$\bar{X}_{22}$	$\bar{X}_{11}$	$\bar{X}_{21}$	$\bar{X}_{12}$
	-2.89	1.00	2.91	3.20
$\bar{X}_{22} = -2.89$	-	3.89	5.80 *	6.094 *
$\bar{X}_{11} = 1.00$	-	-	1.91	2.20
$\bar{X}_{21} = 2.91$	-	-	-	0.29

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

หมายเหตุ

$\bar{X}_{1j}$ คือ คะแนนเฉลี่ยของการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า พิจารณาตามการฝึกอบรมทางศาสนาและปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว

i คือ การฝึกอบรมทางศาสนา โดยที่ 1 = เข้ารับการฝึก ; 2 = ไม่เข้ารับการฝึก

j คือ ปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว โดยที่

1 = ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาบ่อย ; 2 = ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาไม่บ่อย

จากตาราง 16 พบว่ากลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมากมีคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้ามากกว่ากลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมาก และกลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวน้อยมีคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้ามากกว่า กลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมากอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

จากการวิเคราะห์เพิ่มเติม (ตารางที่ 10-16) จึงมีหลักฐานสนับสนุนสมมติฐานข้อ 3 เป็นบางส่วนคือ ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา และได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวน้อย เมื่อผ่านการฝึกอบรมทางศาสนาแล้วมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาในด้านรวม ด้านบทบาทของวัดและพระสงฆ์ และทัศนคติเชิงจริยธรรมสูงกว่ากลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาและได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมาก เฉพาะกลุ่มที่มีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง และต่ำ

นอกจากนี้ยังพบผลที่สนับสนุนสมมติฐานข้อ 3 คือ พบว่าผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา และได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวน้อยจะมีการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า สูงกว่ากลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาและได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาทางศาสนาจากครอบครัวมาก ทั้งในกลุ่มที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูงและต่ำ

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานข้อ 4 ที่กล่าวว่า " ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาฯ และมีความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา มาก เมื่อผ่านการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนมีการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทัศนคติต่อพุทธศาสนา ทัศนคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้ามากกว่ากลุ่มอื่น " จากการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานข้อ 4 ได้ใช้รูปแบบการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทาง และการเปรียบเทียบรายคู่ตามวิธีของเชฟเฟ (Scheffe') ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงได้ด้วยตาราง 17 ดังนี้

ตาราง 17 วิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทักษะคิดต่อพุทธศาสนา
ในด้านรวม ทักษะคิดต่อพุทธในด้านต่างๆ 4 ด้าน ทักษะคิดเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า
โดยพิจารณาตามการฝึกอบรมทางศาสนา และความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา

ตัวแปร	แหล่งความแปรปรวน	ดีเอฟ	เอสเอส	एमเอส	เอฟ
วินัยในตนเอง	การฝึกอบรม (ก)	1	259.903	259.903	15.426 *
	ความรู้ (ข)	1	3.642	3.642	<1
	ก x ข	1	3.969	3.969	<1
	ส่วนที่เหลือ	96	1617.449	16.848	
ทักษะคิดต่อพุทธศาสนา	การฝึกอบรม (ก)	1	305.776	305.776	2.932
	ความรู้ (ข)	1	1.108	1.108	<1
	ก x ข	1	1.028	1.028	<1
	ส่วนที่เหลือ	96	10011.824	104.290	
ทักษะคิดต่อพุทธศาสนาด้านความเชื่อทางศาสนา	การฝึกอบรม (ก)	1	114.006	114.006	5.939 *
	ความรู้ (ข)	1	1.562	1.562	<1
	ก x ข	1	9.173	9.173	<1
	ส่วนที่เหลือ	96	1842.865	19.197	
ทักษะคิดต่อพุทธศาสนาด้านหลักธรรมทางศาสนา	การฝึกอบรม (ก)	1	2.096	2.096	<1
	ความรู้ (ข)	1	5.206	5.206	<1
	ก x ข	1	0.516	0.516	<1
	ส่วนที่เหลือ	96	1159.399	12.077	
ทักษะคิดต่อพุทธศาสนาด้านวัตรและนระสงฆ์	การฝึกอบรม (ก)	1	24.543	24.543	<1
	ความรู้ (ข)	1	2.594	2.594	<1
	ก x ข	1	15.909	15.909	<1
	ส่วนที่เหลือ	96	2674.717	27.862	
ทักษะคิดต่อพุทธศาสนาด้านการปฏิบัติตามพระเนติทางศาสนา	การฝึกอบรม (ก)	1	74.270	74.270	2.917
	ความรู้ (ข)	1	21.712	21.712	<1
	ก x ข	1	71.103	71.103	2.793
	ส่วนที่เหลือ	96	2443.846	25.457	
ทักษะคิดเชิงจริยธรรม	การฝึกอบรม (ก)	1	23.705	23.705	<1
	ความรู้ (ข)	1	63.367	63.367	<1
	ก x ข	1	18.195	18.195	<1
	ส่วนที่เหลือ	96	6279.318	65.410	
การรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า	การฝึกอบรม (ก)	1	116.345	116.345	5.013 *
	ความรู้ (ข)	1	33.015	33.015	1.423
	ก x ข	1	43.472	43.472	1.873
	ส่วนที่เหลือ	96	2228.013	23.208	

* ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

จากตาราง 17 เป็นการศึกษาผลของการฝึกอบรมทางศาสนา และความรู้ที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาในการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทศนคติต่อพุทธศาสนา ทศนคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า พบผลดังนี้

ก). จากการวิเคราะห์ข้อมูลไม่พบปฏิสัมพันธ์ระหว่างการฝึกอบรมทางศาสนากับความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา ในการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทศนคติต่อพุทธศาสนา ทศนคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

ข). จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า การฝึกอบรมทางศาสนาส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทศนคติต่อพุทธศาสนา ด้านความเชื่อทางศาสนา และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 (ค่าเอฟเท่ากับ 15.426 , 5.939 และ 5.013)

ค). ไม่พบความแตกต่างของการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทศนคติต่อพุทธศาสนา ทศนคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า ระหว่างกลุ่มที่มีความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาสูงและต่ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

และเมื่อพิจารณาผลของการฝึกอบรมกับความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาในกลุ่มย่อยก็ ไม่พบว่า จะส่งผลร่วมกันในการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทศนคติต่อพุทธศาสนา ทศนคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า

ดังนั้นในการทดสอบสมมติฐานข้อ 4 จึงไม่มีหลักฐานเพียงพอที่จะสนับสนุนสมมติฐานนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานข้อ 5 ที่กล่าวว่า " ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่มีมารดามีระดับการศึกษาต่ำ เมื่อผ่านการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนมีการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทศนคติต่อพุทธศาสนา ทศนคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้ามากกว่ากลุ่มอื่น " จากการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานข้อ 5 ได้ใช้รูปแบบการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทาง และการเปรียบเทียบรายคู่ตามวิธีของเชฟเฟ(Scheffe') ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงได้ด้วยตาราง 18 ดังนี้

ตาราง 18 วิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทักษะคิดค้นุทธศาสนา
ในด้านรวม ทั้ง 4 ด้าน ทักษะคิดเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า โดยพิจารณา
ตามการฝึกอบรมทางศาสนา และระดับการศึกษาของมารดา

ตัวแปร	แหล่งความแปรปรวน	ดีเอฟ	เอสเอส	एमएस	เอฟ
วินัยในตนเอง	การฝึกอบรม (ก)	1	266.239	266.239	16.012 *
	ระดับการศึกษา (ข)	1	0.890	0.890	<1
	ก x ข	1	27.924	27.924	1.679
	ส่วนที่เหลือ	96	1596.246	16.628	
ทักษะคิดค้นุทธศาสนา	การฝึกอบรม (ก)	1	327.388	328.388	3.145
	ระดับการศึกษา (ข)	1	19.866	19.866	<1
	ก x ข	1	0.372	0.372	<1
	ส่วนที่เหลือ	96	9993.721	104.101	
ทักษะคิดค้นุทธศาสนา	การฝึกอบรม (ก)	1	116.588	116.588	6.039 *
	ระดับการศึกษา (ข)	1	0.000	0.000	<1
	ก x ข	1	0.290	0.290	<1
	ส่วนที่เหลือ	96	1853.310	19.305	
ด้านหลักกรรม	การฝึกอบรม (ก)	1	0.723	0.723	<1
	ระดับการศึกษา (ข)	1	5.215	5.215	<1
	ก x ข	1	0.099	0.099	<1
	ส่วนที่เหลือ	96	115.806	12.081	
ด้านบทบาทและ พระสงฆ์	การฝึกอบรม (ก)	1	33.183	33.183	1.187
	ระดับการศึกษา (ข)	1	7.881	7.881	<1
	ก x ข	1	1.750	1.750	<1
	ส่วนที่เหลือ	96	2683.583	17.954	
ทักษะคิดค้นุทธศาสนา	การฝึกอบรม (ก)	1	113.658	113.658	4.412 *
	ระดับการศึกษา (ข)	1	55.119	55.119	2.140
	ก x ข	1	8.512	8.512	<1
	ส่วนที่เหลือ	96	2473.029	25.761	
ทักษะคิดเชิงจริยธรรม	การฝึกอบรม (ก)	1	9.958	9.958	<1
	ระดับการศึกษา (ข)	1	637.261	637.261	10.689 *
	ก x ข	1	0.063	0.063	<1
	ส่วนที่เหลือ	96	5724.556	59.620	
การรับรู้ต่อการละเมิด ศีลห้า	การฝึกอบรม (ก)	1	89.479	89.479	3.733
	ระดับการศึกษา (ข)	1	3.033	3.033	<1
	ก x ข	1	0.456	0.456	<1
	ส่วนที่เหลือ	96	2301.012	23.969	

* ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

จากตาราง 18 เป็นการศึกษาผลของการฝึกอบรมทางศาสนา และระดับการศึกษาของมารดาในการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทศนคติต่อพุทธศาสนา ทศนคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า พบผลดังนี้

ก). จากการวิเคราะห์ข้อมูลไม่พบปฏิสัมพันธ์ระหว่างการฝึกอบรมทางศาสนากับระดับการศึกษาของมารดาในการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทศนคติต่อพุทธศาสนา ทศนคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

ข). จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า การฝึกอบรมทางศาสนาส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทศนคติต่อพุทธศาสนา ด้านความเชื่อทางศาสนา และด้านการปฏิบัติตามประเพณีทางศาสนา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 (ค่าเอฟเท่ากับ 16.012 , 6.039 และ 4.412)

ค). ไม่พบความแตกต่างของการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทศนคติต่อพุทธศาสนา ทศนคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า ระหว่างกลุ่มที่มารดามีระดับการศึกษาสูงและต่ำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

และเมื่อพิจารณาผลการฝึกอบรมร่วมกับระดับการศึกษาของมารดาในกลุ่มย่อยก็ไม่พบว่า ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทศนคติต่อพุทธศาสนา ทศนคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า

ดังนั้นในการทดสอบสมมติฐานข้อ 5 จึงไม่มีหลักฐานเพียงพอที่จะสนับสนุนสมมติฐานนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานข้อ 6 ที่กล่าวว่า " ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา ที่บิดามีระดับการศึกษาต่ำและมีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ เมื่อผ่านการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนมีการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทศนคติต่อพุทธศาสนา ทศนคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้ามากกว่ากลุ่มอื่น " จากการวิเคราะห์เพื่อทดสอบสมมติฐานข้อ 6 ได้ใช้รูปแบบการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสามทาง และการเปรียบเทียบรายคู่ตามวิธีของเชฟเฟ (Scheffe') ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถแสดงได้ในตาราง 19 ดังนี้

ตาราง 19 วิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทักษะคิดต่อพุทธศาสนา
ในด้านรวม ทักษะคิดต่อพุทธในด้านต่างๆ 4 ด้าน ทักษะคิดเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิด
ศีลห้าโดยพิจารณาตามการฝึกอบรมทางศาสนา ระดับการศึกษาของบิดาและระดับเศรษฐกิจของครอบครัว

ตัวแปร	แหล่งความแปรปรวน	ดีเอฟ	เอสเอส	एमएस	เอฟ
วินัยในตนเอง	การฝึกอบรม (ก)	1	249.414	249.414	14.085 *
	ระดับการศึกษา (ข)	1	1.177	1.177	<1
	ระดับเศรษฐกิจ (ค)	2	66.299	33.150	1.872
	ก x ข	1	36.696	36.696	2.072
	ก x ค	2	3.857	1.929	<1
	ข x ค	2	17.755	8.878	<1
	ก x ข x ค	2	96.331	48.166	2.720
	ส่วนที่เหลือ	74	1310.339	17.707	
ทักษะคิดต่อพุทธศาสนา	การฝึกอบรม (ก)	1	178.651	178.651	1.643
	ระดับการศึกษา (ข)	1	67.708	67.708	<1
	ระดับเศรษฐกิจ (ค)	2	62.450	31.225	<1
	ก x ข	1	14.795	14.795	<1
	ก x ค	2	70.587	35.293	<1
	ข x ค	2	390.751	195.376	1.794
	ก x ข x ค	2	5.393	2.697	<1
	ส่วนที่เหลือ	74	8057.214	108.881	
ทักษะคิดต่อพุทธศาสนาด้านความเชื่อทางศาสนา	การฝึกอบรม (ก)	1	80.121	80.121	4.426 *
	ระดับการศึกษา (ข)	1	109.742	109.742	6.063 *
	ระดับเศรษฐกิจ (ค)	2	85.314	42.657	2.024
	ก x ข	1	8.322	8.322	<1
	ก x ค	2	25.215	12.607	<1
	ข x ค	2	11.215	5.608	<1
	ก x ข x ค	2	10.513	5.256	<1
	ส่วนที่เหลือ	74	1339.480	18.101	

ตาราง 19 (ต่อ)

ตัวแปร	แหล่งความแปรปรวน	ดีเอฟ	เอสเอส	एमएस	เอฟ
ทัศนคติต่อพุทธศาสนา	การฝึกอบรม (ก)	1	16.933	16.933	1.414
	ระดับการศึกษา (ข)	1	0.349	0.349	<1
	ระดับเศรษฐกิจ (ค)	2	14.432	7.216	<1
	ก x ข	1	13.453	13.453	1.124
	ก x ค	2	2.897	1.448	<1
	ข x ค	2	48.545	24.272	2.027
	ก x ข x ค	2	2.831	2.831	<1
ส่วนที่เหลือ		74	886.021	11.973	
วัดและพระสงฆ์	การฝึกอบรม (ก)	1	13.934	13.934	<1
	ระดับการศึกษา (ข)	1	1.178	1.178	<1
	ระดับเศรษฐกิจ (ค)	2	156.869	78.435	2.645
	ก x ข	1	0.338	0.338	<1
	ก x ค	2	10.286	5.143	<1
	ข x ค	2	54.624	27.312	<1
	ก x ข x ค	2	7.644	3.822	<1
ส่วนที่เหลือ		74	2193.992	29.649	
ด้านการปฏิบัติตามประเพณีทางศาสนา	การฝึกอบรม (ก)	1	71.137	71.137	2.690
	ระดับการศึกษา (ข)	1	29.087	29.087	1.100
	ระดับเศรษฐกิจ (ค)	2	39.398	19.699	<1
	ก x ข	1	1.657	1.657	<1
	ก x ค	2	39.769	19.884	<1
	ข x ค	2	59.401	29.700	1.123
	ก x ข x ค	2	74.352	37.176	1.406
ส่วนที่เหลือ		74	1956.826	26.444	

ตาราง 19 (ต่อ)

ตัวแปร	แหล่งความแปรปรวน	ดีเอฟ	เอสเอส	एमएस	เอฟ
ทัศนคติเชิง จริยธรรม	การฝึกอบรม (ก)	1	13.922	13.922	<1
	ระดับการศึกษา (ข)	1	26.467	26.467	<1
	ระดับเศรษฐกิจ (ค)	2	8.289	4.144	<1
	ก x ข	1	33.290	33.290	<1
	ก x ค	2	218.295	109.147	1.812
	ข x ค	2	68.235	34.117	<1
	ก x ข x ค	2	20.864	10.432	<1
	ส่วนที่เหลือ	70	4456.912	60.229	
การรับรู้ต่อการ ละเมิดศีลห้า	การฝึกอบรม (ก)	1	77.596	77.596	3.242
	ระดับการศึกษา (ข)	1	0.331	0.331	<1
	ระดับเศรษฐกิจ (ค)	2	0.085	0.042	<1
	ก x ข	1	8.317	8.317	<1
	ก x ค	2	29.479	14.739	<1
	ข x ค	2	98.844	49.422	2.065
	ก x ข x ค	2	134.034	67.017	2.800
	ส่วนที่เหลือ	74	1770.970	23.932	

* ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

จากการวิเคราะห์ความแปรปรวนที่แสดงในตาราง 19 เป็นการศึกษาค้นคว้าของการฝึกอบรมทางศาสนา ระดับการศึกษาของบิดาและระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ในการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทศนคติต่อพุทธศาสนา ทศนคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า โดยพบผลดังนี้

ก). จากการวิเคราะห์ข้อมูลไม่พบปฏิสัมพันธ์ระหว่างการฝึกอบรมทางศาสนา ระดับการศึกษาของบิดา และระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ในการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทศนคติต่อพุทธศาสนา ทศนคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า อย่างมีนัยสำคัญที่.05

ข). จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าการฝึกอบรมทางศาสนาส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทศนคติต่อพุทธศาสนาด้านความเชื่อทางศาสนา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่.05 (ค่าเอฟเท่ากับ 14.085 และ 4.426)

ค). พบความแตกต่างของการเปลี่ยนแปลงทศนคติต่อพุทธศาสนาด้านความเชื่อทางศาสนา ระหว่างกลุ่มที่บิดามีระดับการศึกษาสูงและต่ำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่.05 (ค่าเอฟเท่ากับ 6.063)

ง). ไม่พบความแตกต่างของการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทศนคติต่อพุทธศาสนา ทศนคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า ระหว่างกลุ่มที่ครอบครัวมีฐานะทางเศรษฐกิจสูง กลาง และต่ำ อย่างมีนัยสำคัญที่.05

ดังนั้นในการวิจัยนี้จึงไม่มีหลักฐานเพียงพอที่จะสนับสนุนสมมติฐานที่ 6 และเพื่อเป็นการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการฝึกอบรมทางศาสนา ระดับการศึกษาของบิดา และระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ซึ่งจากการวิเคราะห์ข้อมูลพบผลที่น่าสนใจดังนี้ (ตาราง 20-22)

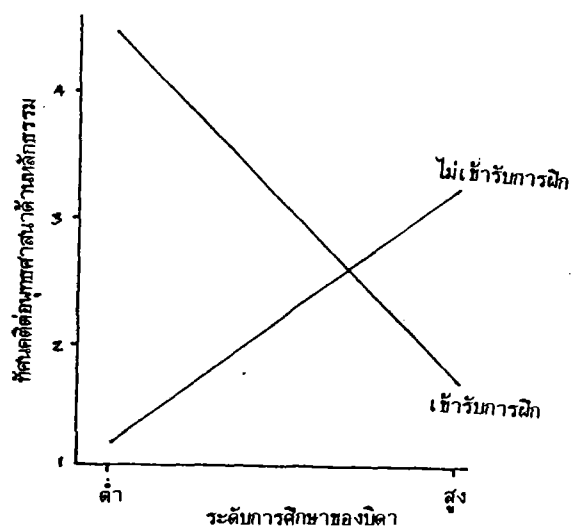
พบปฏิสัมพันธ์ระหว่างการฝึกอบรมทางศาสนากับระดับการศึกษาของบิดาที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทศนคติต่อพุทธศาสนาด้านหลักธรรมทางศาสนา และพบปฏิสัมพันธ์ระหว่างการฝึกอบรมทางศาสนากับระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า ในกลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมาก ดังแสดงในตาราง 20

ตาราง 20 วิเคราะห์ความแปรปรวนของการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาด้านหลักธรรมทางศาสนา และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า พิจารณาตามการฝึกอบรมทางศาสนา ระดับการศึกษาของบิดา และระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ในกลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมาก

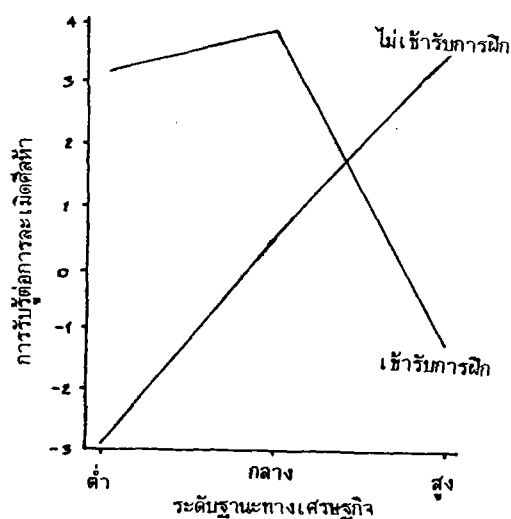
ตัวแปร	แหล่งความแปรปรวน	ดีเอฟ	เอสเอส	एमएस	เอฟ
ทัศนคติต่อ พุทธศาสนา ด้านหลักธรรม	การฝึกอบรม (ก)	1	11.461	11.461	1.330
	ระดับการศึกษา (ข)	1	0.436	0.436	<1
	ระดับเศรษฐกิจ (ค)	2	34.926	17.463	2.027
	ก x ข	1	38.268	38.268	4.442 *
	ก x ค	2	6.986	3.493	<1
	ข x ค	2	36.739	18.370	2.132
	ก x ข x ค	2	28.970	14.485	1.681
	ส่วนที่เหลือ	30	258.450	8.615	
การรับรู้ต่อ การละเมิด ศีลห้า	การฝึกอบรม (ก)	1	52.920	52.920	3.434
	ระดับการศึกษา (ข)	1	48.381	48.381	3.139
	ระดับเศรษฐกิจ (ค)	2	32.185	16.092	1.044
	ก x ข	1	1.501	1.501	<1
	ก x ค	2	211.176	105.588	6.851 *
	ข x ค	2	17.413	8.707	<1
	ก x ข x ค	2	41.748	20.874	1.354
	ส่วนที่เหลือ	30	462.350	15.412	

* ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

จากตาราง 20 พบปฏิสัมพันธ์ระหว่างการฝึกอบรมทางศาสนากับระดับการศึกษาของบิดา ในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาด้านหลักธรรมทางศาสนา และพบปฏิสัมพันธ์ระหว่างการฝึกอบรมทางศาสนากับระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวในการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า ในกลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่.05 (ค่าเอฟเท่ากับ 4.442 และ 6.851) และเมื่อนำปฏิสัมพันธ์ระหว่างการฝึกอบรมทางศาสนากับระดับการศึกษาของบิดา และปฏิสัมพันธ์ระหว่างการฝึกอบรมทางศาสนากับระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว มาเขียนในรูปของกราฟสามารถแสดงได้ดังรูป 7ก และ 7ข

ภาพประกอบ 7ก

ภาพประกอบ 7ข

จากภาพประกอบ 7ก แสดงว่าการฝึกอบรมทางศาสนามีปฏิสัมพันธ์กับระดับการศึกษาของบิดาส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาด้านหลักธรรมทางศาสนาในกลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมาก และเมื่อพิจารณาลักษณะของกราฟสามารถอธิบายได้ว่าในกลุ่มที่บิดามีระดับการศึกษาต่ำพบว่ากลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนามีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาด้านหลักธรรมทางศาสนา มากกว่ากลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา และในกลุ่มที่บิดา

มีระดับการศึกษาสูงพบว่ากลุ่มไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนามีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาด้านหลักธรรมทางศาสนามากกว่ากลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา

และจากภาพประกอบ 7ข แสดงว่าการฝึกอบรมทางศาสนามีปฏิสัมพันธ์กับระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าในกลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมาก และเมื่อพิจารณาลักษณะของกราฟสามารถอธิบายได้ว่าในกลุ่มที่มีระดับเศรษฐกิจของครอบครัวต่ำพบว่ากลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนามีการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้ามากกว่ากลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา ในกลุ่มที่มีระดับเศรษฐกิจของครอบครัวปานกลางพบว่ากลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนามีการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้ามากกว่ากลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา และในกลุ่มที่มีระดับเศรษฐกิจของครอบครัวสูงพบว่ากลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนามีการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้ามากกว่ากลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา

เพื่อให้เห็นความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าระหว่างกลุ่มทั้ง 4 คือ กลุ่มเข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่บิดามีระดับการศึกษาต่ำ กลุ่มเข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่บิดามีระดับการศึกษาสูง กลุ่มไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่บิดามีระดับการศึกษาต่ำ และกลุ่มไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาแต่บิดามีระดับการศึกษาสูง และเพื่อให้เห็นความแตกต่างระหว่างกลุ่มทั้ง 6 คือ กลุ่มเข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่ครอบครัวมีระดับฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ กลุ่มเข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่ครอบครัวมีระดับฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง กลุ่มเข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่ครอบครัวมีระดับฐานะทางเศรษฐกิจสูง กลุ่มไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่ครอบครัวมีระดับฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ กลุ่มไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่ครอบครัวมีระดับฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง และกลุ่มไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาแต่ครอบครัวมีระดับฐานะทางเศรษฐกิจสูง จึงได้ทำการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยระหว่างกลุ่มทั้ง 4 กลุ่ม และ 6 กลุ่ม โดยใช้สถิติการเปรียบเทียบรายคู่ตามวิธีของเชฟเฟ (Scheffe') ดังผลในตาราง 21 และตาราง 22

ตาราง 21 คะแนนเฉลี่ยของการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาด้านหลักธรรมทางศาสนา
พิจารณาตามการฝึกอบรมทางศาสนา และระดับการศึกษาของบิดา ในกลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอด
ทางศาสนาจากครอบครัวมาก

	$\bar{X}_{21}$	$\bar{X}_{22}$	$\bar{X}_{12}$	$\bar{X}_{11}$
คะแนนเฉลี่ย	1.22	1.73	3.25	4.50
$\bar{X}_{21} = 1.22$	-	0.51	2.03	3.28*
$\bar{X}_{22} = 1.73$		-	1.52	2.77*
$\bar{X}_{12} = 3.25$			-	1.25

* ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

หมายเหตุ

$\bar{X}_{ij}$ คือ คะแนนเฉลี่ยของการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาด้านหลักธรรมทางศาสนา
พิจารณาตามการฝึกอบรมทางศาสนา และระดับการศึกษาของบิดา

- i คือ การฝึกอบรมทางศาสนา โดยที่ 1 = เข้ารับการฝึก ; 2 = ไม่เข้ารับการฝึก
j คือ ระดับการศึกษาของบิดา โดยที่ 1 = ต่ำ ; 2 = สูง

จากตาราง 21 พบว่ากลุ่มเข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่บิดามีระดับการศึกษาต่ำ มีการ
เปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาด้านหลักธรรมทางศาสนาสูงกว่ากลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรม
ทางศาสนาที่บิดามีระดับการศึกษาต่ำอย่างมีนัยสำคัญที่ .05 และกลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทาง
ศาสนาที่บิดามีระดับการศึกษาต่ำ มีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาด้านหลักธรรมทางศาสนา
สูงกว่ากลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่บิดามีระดับการศึกษาสูงอย่างมีนัยสำคัญที่ .05

ตาราง 22 คะแนนเฉลี่ยของการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า พิจารณาตามการฝึก
อบรมทางศาสนา และระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ในกลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดทาง
ศาสนาจากครอบครัวมาก

คะแนนเฉลี่ย	$\bar{X}_{21}$	$\bar{X}_{13}$	$\bar{X}_{22}$	$\bar{X}_{11}$	$\bar{X}_{23}$	$\bar{X}_{12}$
คะแนนเฉลี่ย	-2.89	-1.25	0.50	3.20	3.50	3.86
$\bar{X}_{21} = -2.89$	-	1.64	3.39	6.09 *	6.39 *	6.75 *
$\bar{X}_{13} = -1.25$		-	1.75	4.45	4.75	5.11
$\bar{X}_{22} = 0.50$			-	2.70	3.00	3.36
$\bar{X}_{11} = 3.20$				-	0.30	0.66
$\bar{X}_{23} = 3.50$					-	0.36

* ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

หมายเหตุ

$\bar{X}_{1j}$ คือ คะแนนเฉลี่ยของการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าพิจารณาตาม
การฝึกอบรมทางศาสนา และระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว

- i คือ การฝึกอบรมทางศาสนา โดยที่ 1 = เข้ารับการฝึก ; 2 = ไม่เข้ารับการฝึก
j คือ ระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว โดยที่ 1 = ต่ำ ; 2 = กลาง ; 3 = สูง

จากตาราง 22 พบว่ากลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่มีระดับฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ
กลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่มีระดับฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง และกลุ่มที่ไม่เข้ารับ
การฝึกอบรมทางศาสนาที่มีระดับฐานะทางเศรษฐกิจสูง มีการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า
มากกว่ากลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่มีระดับฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
ที่ .05

จากผลการวิเคราะห์เพิ่มเติม (ตาราง 20-22) พบผลบางส่วนที่สนับสนุนสมมติฐานข้อ 6
คือพบว่า กลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาและบิดามีระดับการศึกษาต่ำมีการเปลี่ยนแปลง
ทัศนคติต่อพุทธศาสนาด้านหลักธรรมทางศาสนาสูงที่สุด ซึ่งพบเฉพาะกลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดทาง
ศาสนาจากครอบครัวมาก

สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

บทย่อ

ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เป็นผู้ที่มีคุณภาพตามที่สังคมต้องการนั้น จำเป็นต้องทำการพัฒนาทั้งในด้านร่างกาย สติปัญญา และคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้ง ครอบครัว โรงเรียน สื่อมวลชน และศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันศาสนาจำเป็นต้องเข้ามามีบทบาทต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนในด้านคุณธรรมจริยธรรม เพราะศาสนาเป็นเครื่องมือกล่อมเกลাজิตใจได้เป็นอย่างดี และวิธีการหนึ่งที่สถาบันศาสนาจะกระทำได้คือการจัดประสบการณ์ทางศาสนาให้กับสมาชิกในสังคม โดยอาจจะออกมาในรูปของการเทศนา การบรรยายธรรม การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน ตลอดจนการจัดการฝึกอบรมทางศาสนา เป็นต้น ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนในด้านวินัยในตนเอง ทักษะคิดต่อพุทธศาสนา ทักษะคิดเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าของเด็ก

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

1 เพื่อศึกษาประสิทธิผลของการเข้าร่วมการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนในด้านวินัยในตนเอง ทักษะคิดต่อพุทธศาสนา ทักษะคิดเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าของเด็ก

2 เพื่อเปรียบเทียบวินัยในตนเอง ทักษะคิดต่อพุทธศาสนา ทักษะคิดเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า ระหว่างเด็กที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาและเด็กที่ไม่ได้เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่มีลักษณะส่วนบุคคลแตกต่างกัน

สมมติฐานในการวิจัย

จากการประมวลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้สามารถนำมาตั้งเป็นสมมติฐานในการวิจัยเพื่อตอบจุดมุ่งหมายของการวิจัยได้ดังนี้

ตอบจุดมุ่งหมายของการวิจัยข้อ 1 มีการทดสอบสมมติฐานดังนี้

สมมติฐานข้อ 1 ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนมีการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทศนคติต่อพุทธศาสนา ทศนคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าในทางที่สูงขึ้นมากกว่าผู้ที่ไม่ได้เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

ตอบจุดมุ่งหมายของการวิจัยข้อ 2 มีการทดสอบสมมติฐานดังนี้

สมมติฐานข้อ 2 ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา และมีความสามารถในการปรับตัวสูงเมื่อผ่านการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนมีการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทศนคติต่อพุทธศาสนา ทศนคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าในทางที่สูงขึ้นมากกว่ากลุ่มอื่น

สมมติฐานข้อ 3 ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา และได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวน้อย เมื่อผ่านการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนมีการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทศนคติต่อพุทธศาสนา ทศนคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าในทางที่สูงขึ้นมากกว่ากลุ่มอื่น

สมมติฐานข้อ 4 ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา และมีความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนามาก เมื่อผ่านการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน มีการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทศนคติต่อพุทธศาสนา ทศนคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าในทางที่สูงขึ้นมากกว่ากลุ่มอื่น

สมมติฐานข้อ 5 ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา ที่มารดามีระดับการศึกษาดำเมื่อผ่านการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน มีการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทศนคติต่อพุทธศาสนา ทศนคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าในทางที่สูงขึ้นมากกว่ากลุ่มอื่น

สมมติฐานข้อ 6 ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่มีบิดามีระดับการศึกษาต่ำ และมีระดับฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ เมื่อผ่านการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน มีการเปลี่ยนแปลงวิถีในตนเอง ทศศคติต่อพุทธศาสนา ทศศคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าในทางที่สูงขึ้นมากกว่ากลุ่มอื่น

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากร เป็นเด็กนักเรียนชายชั้นประถมศึกษาปีที่ 4, 5 และ 6 ปีการศึกษา 2533 ที่เรียนอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร ในเขตหนองแขม และเขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร จำนวน 31 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น 5,590 คน
2. กลุ่มตัวอย่าง เป็นเด็กนักเรียนชายที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 4, 5 และ 6 ปีการศึกษา 2533 โรงเรียนวัดม่วง โรงเรียนบางแค(เนืองสังวาลย์อนุสรณ์) และโรงเรียนเพชรเกษม ที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนรุ่น 12 ที่วัดม่วง เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร จำนวน 50 คน และที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาจำนวน 50 คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 100 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ใช้แบบวัดจำนวน 8 ฉบับด้วยกัน โดยในแต่ละฉบับมีรายละเอียดดังนี้

ฉบับที่ 1 แบบวัดลักษณะภูมิหลังของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยถามเกี่ยวกับชื่อ โรงเรียน ชั้นเรียน อายุ ระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ระดับการศึกษาของบิดามารดา

ฉบับที่ 2 แบบวัดความมีวินัยในตนเอง เป็นแบบวัดที่กำหนดสภาพสถานการณ์ขึ้น ที่บ่งบอกถึงความมีวินัยในตนเอง จำนวน 15 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดเท่ากับ 0.83

ฉบับที่ 3 แบบวัดทัศนคติต่อพุทธศาสนา เป็นแบบวัดที่ถามเกี่ยวกับเรื่องทางศาสนา 4 ด้าน คือ ด้านความเชื่อทางพุทธศาสนา ด้านหลักธรรมทางพุทธศาสนา ด้านบทบาทของวัด และพระสงฆ์ และด้านการปฏิบัติตามประเพณีทางพุทธศาสนา ด้านละ 8 ข้อ รวม 36 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดเท่ากับ 0.84

ฉบับที่ 4 แบบวัดทัศนคติเชิงจริยธรรม เป็นแบบวัดที่แสดงถึงการกระทำเชิงจริยธรรม โดยเป็นลักษณะของการประเมินความรู้สึกที่เป็นผลมาจากการกระทำที่ดีหรือกระทำ ความชั่วและปริมาณความพร้อมที่จำกระทำดีหรือกระทำชั่ว จำนวน 20 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นของ แบบวัดเท่ากับ 0.78

ฉบับที่ 5 แบบวัดการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า เป็นแบบวัดที่มีภาพแสดงสถานการณ์ของการกระทำผิดศีลห้า โดยได้ภาพมีคำตอบให้เลือกตอบ 3 ตัวเลือก จำนวน 15 ข้อ มีค่าความ เชื่อมั่นของแบบวัดเท่ากับ 0.87

ฉบับที่ 6 แบบวัดปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว เป็นแบบวัด ที่ถามเกี่ยวกับการได้รับการถ่ายทอดพุทธศาสนาจากครอบครัวใน 3 ด้าน คือ ด้านความเชื่อ อันเป็นหลักทางพุทธศาสนา ด้านหลักธรรมทางพุทธศาสนา และด้านการถ่ายทอดประเพณีทาง ศาสนาจากครอบครัว โดยในแต่ละด้านมี 10 ข้อ รวม 30 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นของแบบวัด เท่ากับ 0.78

ฉบับที่ 7 แบบวัดความสามารถในการปรับตัว เป็นแบบวัดที่ถามถึงความรู้สึกหรือ พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวว่ารู้สึกหรือเคยปฏิบัติตนต่อสิ่งต่างๆ อย่างไร มีจำนวน 20 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดเท่ากับ 0.80

ฉบับที่ 8 แบบวัดความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา เป็นแบบวัดที่ถามเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจในพุทธศาสนาด้านความเชื่อทางศาสนา ด้านหลักธรรมทางศาสนา และด้านประเพณี ทางศาสนา จำนวน 30 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดเท่ากับ 0.82

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยนี้ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 ครั้ง โดยครั้งแรกทำการเก็บรวบรวม ข้อมูลช่วงก่อนเข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน รุ่น 12 และในครั้งที่สองทำการเก็บรวบรวมข้อมูลช่วงหลังการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชา สามเณรภาคฤดูร้อน เพื่อศึกษาผลของการฝึกอบรมทางศาสนาว่าสามารถเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทัศนคติต่อพุทธศาสนา ทัศนคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า มากน้อยเพียงใด

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษานี้ ได้ใช้สถิติค่าที (t-test) แบบสองกลุ่มที่เป็นอิสระ (Independent Group) เพื่อทดสอบสมมติฐานข้อที่ 1 และใช้สถิติการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทาง (two-way Analysis of Variance) เพื่อทดสอบสมมติฐานข้อที่ 2, 3, 4 และ 5 วิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสามทาง (three-way Analysis of Variance) เพื่อทดสอบสมมติฐานข้อที่ 6 และเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ด้วยวิธีการเชฟเฟ (Scheffe') เมื่อพบว่าผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนมีนัยสำคัญทางสถิติ

สรุปผลและอภิปรายผลการวิจัย

ในส่วนนี้ผู้วิจัยได้นำผลจากการฝึกอบรมทางศาสนาที่ได้วิเคราะห์ข้อมูลมาสรุปและอภิปรายผล เพื่อให้เห็นภาพโดยรวมของสิ่งที่ได้พบจากการวิจัย และเพื่อให้เห็นความเกี่ยวข้องระหว่างการฝึกอบรมทางศาสนาและลักษณะส่วนบุคคลบางประการของผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่คาดว่าเป็นการส่งเสริมจิตลักษณะสำคัญที่ต้องการพัฒนาในตัวผู้เข้ารับการฝึกอบรมซึ่งได้แก่ วินัยในตนเอง ทศนคติต่อพุทธศาสนา ทศนคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า ซึ่งในการสรุปและการอภิปรายผลการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้พิจารณาตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยเป็นสำคัญ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. พิจารณาตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยที่ 1 ที่ต้องการศึกษาประสิทธิผลของการฝึกอบรมทางศาสนาต่อการเปลี่ยนแปลงจิตลักษณะด้านวินัยในตนเอง ทศนคติต่อพุทธศาสนา ทศนคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า ในการวิจัยนี้พบว่าการฝึกอบรมทางศาสนาส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทศนคติต่อพุทธศาสนา และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าอย่างเชื่อมั่นได้ ส่วนทศนคติเชิงจริยธรรมพบว่าการฝึกอบรมทางศาสนาไม่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงโดยในแต่ละตัวแปรมีรายละเอียดดังนี้

1.1 วินัยในตนเอง พบว่ากลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนามีการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเองในทางที่สูงขึ้นมากกว่ากลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา การที่พบว่าการฝึกอบรมทางศาสนาส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเองนี้ เนื่องจากในช่วงเวลา 1 เดือนที่นักเรียนได้

ใช้ชีวิตอย่างเพศบรรพชิต โดยได้บรรพชาเป็นสามเณรซึ่งตลอดระยะเวลาของการบรรพชา สามเณรจะต้องปฏิบัติอยู่ในกรอบวินัยตามพระวินัยของสมณะเพศ โดยเริ่มตั้งแต่ตื่นนอนจนถึงเข้านอน โดยให้ปฏิบัติเป็นกิจวัตรประจำวันที่ทุกคนที่เข้ารับการฝึกอบรมจำเป็นต้องปฏิบัติจะหลักเลียงมิได้ ซึ่ง ได้แก่ การสวดมนต์ไหว้พระ แผ่เมตตา ฝึกสมาธิ ทำวัตรเช้า-เย็น ออกบิณฑบาตอย่างพระภิกษุ นอนอาหารเพียง 2 มื้อ (เช้า-เพล) เรียนปริยัติธรรม ปฏิบัติกัมมัฏฐาน การประพฤติปฏิบัติธรรม อย่างสำรวม เป็นต้น วิธีการเหล่านี้เป็นลักษณะของการควบคุมทั้งจากภายในและภายนอก เป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาวิสัยในตนเองได้เป็นอย่างดี ออซเบล (Ausubel, 1969 : 189 -190) ได้กล่าวถึงวิสัยในตนเองว่ามีรากฐานมาจากการควบคุมภายในและภายนอกตนเป็นสำคัญ โดยการควบคุมภายนอกเป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาวิสัยในตนเอง การควบคุมภายนอกได้แก่ การดูแลที่สม่ำเสมอ การบังคับและการลงโทษ เป็นต้น วิธีการเหล่านี้สอดคล้องกับวิธีการที่ใช้ ในการฝึกอบรมให้แก่สามเณร นอกจากนี้ในการฝึกอบรมทางศาสนาพระนี้เลี้ยงได้ใช้วิธีการดูแล สามเณรเหล่านี้ด้วยวิธีการให้ความรัก การเอาใจใส่ และใช้เหตุผลเป็นหลักในการอบรมสั่งสอน และการให้คำแนะนำ เสนอแนะ ในช่วงของการฝึกอบรมเป็นการช่วยทำให้เด็กมีการพัฒนาวิสัย ในตนเองได้เป็นอย่างดี (คุชฎี ทรัพย์ปรง, 2529 : 13 - 14) ดังนั้นการฝึกอบรมทางศาสนา นี้จึงส่งผลให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีการเปลี่ยนแปลงวิสัยในตนเองในระดับที่สูงขึ้น ผลวิจัยนี้สอดคล้องกับอินชา จังจริง (2529) ที่ศึกษาผลของการบวชชีพรามณ์โดยใช้วิธีการฝึกอบรมทาง พุทธศาสนา กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาหญิงที่กำลังศึกษาอยู่ชั้น ป.กศ.สูง ปีที่ 1 ปีการศึกษา 2527 ของวิทยาลัยพลศึกษาในจังหวัดภาคกลางจำนวน 80 คน ระยะเวลาที่เข้ารับการฝึกอบรมเป็นเวลา 15 วัน พบว่าผลของการบวชชีพรามณ์สามารถพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านต่างๆ ทั้งการปฏิบัติ ตามหลักธรรมของพุทธศาสนา ความเอื้อเฟื้อ ความยุติธรรม ความกตัญญูกตเวที ความมีระเบียบวินัย ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความสันโดษ และความอดทน เป็นต้นให้สูงขึ้น

1.2 ทศนคติต่อพุทธศาสนา จากการที่พบว่า การฝึกอบรมทางศาสนาส่งผลทำให้เกิด การเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาในทางที่สูงขึ้น โดยในกลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมศาสนามีการ เปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาสูงขึ้นมากกว่ากลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรม เหตุที่พบเช่นนี้เนื่อง จากในการฝึกอบรมนี้มีจุดประสงค์เพื่อชักนำเยาวชนให้ใกล้ชิดพระพุทธศาสนา ให้มีการศึกษาเล่า

เรียนและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอันเป็นหลักเบื้องต้นแห่งพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง ตลอดจน ให้ได้รับการเรียนรู้และปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเป็นเวลา 1 เดือน เมื่อเด็กได้รับรู้ในสิ่งที่ถูกต้องและรับรู้ว่าสิ่งที่ตนเองได้รับจากการเข้ารับการฝึกอบรมมีประโยชน์จึงมีผลทำให้ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาในทางที่สูงขึ้นมากกว่าผู้ที่ไม่ได้เข้ารับการฝึกอบรม ซึ่งวิธีการที่ใช้นี้เทียบได้กับวิธีการชักจูงให้บุคคลเปลี่ยนทัศนคติของแม็คกวายร์ (McGuire, 1985:256-257) คือ (1) จัดให้อ่านเอกสารที่น่าเชื่อถือ ซึ่งในที่นี้เทียบได้กับการจัดให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาได้รับการสอน การบรรยาย การอธิบาย ของพระสงฆ์ผู้เคร่งทั้งทางด้านปริยัติและปฏิบัติ (2) การให้บุคคลที่น่าเชื่อถือมาพูดอธิบายชักจูงให้เกิดการคล้อยตามในที่นี้คือการที่พระสงฆ์ผู้ใหญ่ในวัดอบรมสั่งสอน (3) การเลียนแบบความเชื่อ ทัศนคติ และการปฏิบัติ จากผู้ที่ตนเลื่อมใสศรัทธา (4) การทำตามหมู่ชนหรือกลุ่มเพื่อน ซึ่งในที่นี้เด็กได้เข้ามาอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเป็นหมู่คณะทางศาสนาได้มีการคบหากับผู้ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบและเคร่งครัดในด้านการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา จึงมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาในทางที่สูงขึ้น และเมื่อพิจารณาทัศนคติต่อพุทธศาสนาเป็นรายด้านแล้วพบว่าการฝึกอบรมทางศาสนามีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาในด้านความเชื่อทางศาสนาและด้านการปฏิบัติตามประเพณีทางศาสนาในระดับที่เชื่อมั่นได้ ผลการวิจัยนี้จึงสอดคล้องกับจกจาง ช้วยโต และดวงเดือน พันธุมนาวิน (2533) ที่ได้ศึกษาจิตลักษณะทางพุทธและผลของการบวชด้านความตระหนักถึงผลดีของการบวช ทัศนคติต่อคุณธรรม และเหตุผลเชิงจริยธรรมของพระสงฆ์และฆราวาสที่เป็นเพื่อนกันพบว่า กลุ่มพระสงฆ์(ผู้ผ่านการบวชเรียน) มีความเชื่อและค่านิยมทางพุทธสูงกว่ากลุ่มฆราวาส(ผู้ไม่ผ่านการบวชเรียน) ดังนั้นจึงแสดงให้เห็นว่าในการจัดประสบการณ์ทางศาสนาในที่นี้คือการจัดการฝึกอบรมทางศาสนาที่สามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาในด้านความเชื่อทางศาสนา และการปฏิบัติตามประเพณีทางศาสนาได้

นอกจากนี้เมื่อทำการพิจารณาเพิ่มเติมพบว่าการฝึกอบรมทางศาสนาส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาในด้านบทบาทของวัดและพระสงฆ์โดยเฉพาะในกลุ่มที่มีความสามารถในการปรับตัวต่ำ ทั้งนี้เนื่องจากผู้ที่มีความสามารถในการปรับตัวต่ำเมื่อเข้ามาอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น บุคคลนั้นจะพยายามปรับตัวให้เข้ากับบุคคลอื่นตามหลักของกระบวนการปรับตัวที่ว่า เมื่อบุคคล

เข้ามาอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ต่างไปจากเดิมบุคคลนั้นจะพยายามปรับตัวให้เป็นไปตามสภาพแวดล้อมตามความต้องการของสังคมนั้นด้วยการปรับตัว ซึ่งกระบวนการปรับตัวนี้นัก นิธยาน (2520 : 107 - 111) ได้กล่าวถึงกระบวนการปรับตัวของบุคคลว่าขึ้นอยู่กับแรงผลักดันภายในและภายนอกเป็นสำคัญ ซึ่งหากบุคคลได้รับแรงผลักดันอย่างเหมาะสมแล้วจะทำให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างราบรื่น โดยแรงผลักดันภายในประกอบด้วยแรงกระตุ้นจากภายในบุคคลซึ่งเกิดจากสภาพทางสรีระของบุคคลและประสบการณ์ทางสังคมที่บุคคลได้เรียนรู้ในชีวิตที่ผ่านมา ส่วนแรงผลักดันภายนอกเกิดจากความต้องการของร่างกายที่ต้องการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมเพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ด้วยดีในสภาพแวดล้อมใหม่และจากข้อเรียกร้องของสังคมหรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์กัน ด้วยเหตุนี้จึงมีผลทำให้ผู้ที่มีความสามารถในการปรับตัวต่ำพยายามที่จะปรับตัวให้อยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้ ซึ่งในขณะที่บุคคลมีการปรับตัวเมื่อเข้ามาอยู่ในโครงการฝึกอบรมทางศาสนาได้รับการดูแลเอาใจใส่จากพระพี่เลี้ยงอย่างใกล้ชิด และได้รับความรู้ตลอดจนแนวทางในการปฏิบัติอย่างถูกต้องจึงมีผลทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ดีต่อบทบาทของวัดและพระสงฆ์มากขึ้น

1.3 การรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า พบว่าการฝึกอบรมทางศาสนาส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าอย่างเชื่อมั่นได้โดยกลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนามีการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าในทางที่เพิ่มสูงขึ้นมากกว่ากลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากวิธีการที่ใช้ในการฝึกอบรมโดยยึดหลักไตรสิกขาหรือสิกขาสามที่ประกอบด้วยศีลสมาธิและปัญญาเป็นแนวในการฝึกอบรม ประกอบกับในเนื้อหาที่ใช้ในการสอนยังได้มีการเน้นในเรื่องของศีลห้าและแนวการปฏิบัติตามหลักศีลห้า ตลอดจนการให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ปฏิบัติตามแนวพระธรรมวินัยทางพุทธศาสนาอย่างจริงจัง จึงทำให้ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนามีการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าสูงขึ้นได้เป็นอย่างดี

1.4 ทัศนคติเชิงจริยธรรม จากการที่พบว่าการฝึกอบรมทางศาสนาไม่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเชิงจริยธรรมอย่างเชื่อมั่นได้ในทางที่สูงขึ้นแต่จากการทดสอบแล้วพบว่าคะแนนเฉลี่ยของการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเชิงจริยธรรมของทั้ง 2 กลุ่มลดลง โดยเมื่อพิจารณารายละเอียดคะแนนเฉลี่ยของการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเชิงจริยธรรมแล้วพบว่ากลุ่มที่เข้ารับการ

ฝึกอบรมทางศาสนามีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเชิงจริยธรรมในทางที่ลดลงน้อยกว่ากลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา ฉะนั้นแสดงว่าการฝึกอบรมทางศาสนาด้วยวิธีการให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ประพฤติกฎปฏิบัติตนตามสมณะเพศที่ต้องยึดถือปฏิบัติตามหลักศีล(ศีล 10) สมาธิ และภาวนา^{นี้}ไม่สามารถพัฒนาทัศนคติเชิงจริยธรรมได้ เป็นเพียงการยับยั้งการเสื่อมถอยของทัศนคติเชิงจริยธรรมเท่านั้นแต่ก็ไม่ถึงระดับที่ยอมรับได้ ทั้งนี้อาจเนื่องจากวิธีการของการฝึกอบรมและระยะเวลาที่ใช้ในการฝึกอบรมไม่เหมาะสมกับการฝึกอบรมครั้งนี้ โดยในการฝึกอบรมนี้ไม่เปิดโอกาสให้สามเณรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างได้แสดงออกเกี่ยวกับทัศนคติใหม่ที่ตนได้เรียนรู้และยอมรับมา เพื่อให้มีการปลูกฝังให้มั่นคงยิ่งขึ้น(เนื่องจากลักษณะการสอนเป็นแบบการบรรยาย) ซึ่งแม็กควายร์ (McGuire, 1985 : 257-258) ได้กล่าวถึงการเข้ามาอยู่ในชุมชนหรือหมู่คณะทางศาสนาที่ทำให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม และการยอมรับคุณธรรมต่างๆ ได้มาก โดยการที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงสิ่งเหล่านี้ได้นั้นจะขึ้นอยู่กับสถานการณ์ 3 ประการ คือ (1) การทำให้เกิดความคิดทางอุดมการณ์โดยการทำให้ทุกคนที่เข้ามาอยู่ในหมู่คณะใหม่นี้จะทั้งบทบาท หน้าที่ และสถานภาพเดิมในสังคมเดิมมามีบทบาทใหม่จึงจะทำให้บุคคลนั้นมีความจำเป็นจะต้องมีทัศนคติ ความเชื่อและค่านิยมใหม่ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ด้วย (2) การสร้างโอกาสให้บุคคลได้แสดงออกเกี่ยวกับทัศนคติใหม่ที่ตนเรียนรู้และยอมรับ เพื่อหมู่คณะจะได้ให้การส่งเสริมปลูกฝังให้มั่นคงต่อไป และ(3) เพิ่มความต้องการหรือความอยากบางประการให้แก่บุคคล เพื่อที่จะใช้เป็นโอกาสในการจัดหารางวัลหรือแรงเสริมที่ตรงกับความต้องการของเขา เพื่อจะใช้ในการเปลี่ยนทัศนคติของบุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพสูง เช่น การสร้างความต้องการที่จะรู้ การกระตุ้นความรู้สึกลึกซึ้งและละเอียดเมื่อกระทำสิ่งที่สังคมใหม่ไม่ต้องการ เป็นต้น ประกอบกับโสภกา ชูพิกุลชัยและคนอื่นๆ (2531) ได้ทำการศึกษาค่านิยม ประเพณีและวัฒนธรรมของครอบครัวชาวไทยที่มีต่อการอบรมเลี้ยงดูบุตรพบว่า ครอบครัวส่วนใหญ่มีทัศนคติเกี่ยวกับค่านิยม ประเพณีและวัฒนธรรมในด้านบวก แต่มีทัศนคติเกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมในด้านลบคือเห็นด้วยและยอมรับว่าในสังคมปัจจุบันนี้ค่านิยมที่ควรยึดถือคือ รัฐบาลตำรวจเป็นยอดดี น้ำขึ้นให้รีบตัก ปลาใหญ่กินปลาเล็ก รัฐบาลเป็นปึกแผ่นเป็นทาง เมื่อไม่ได้ด้วยเล่ห์ก็เอาด้วยกล ทำดีได้ดีมีที่ไหนทำชั่วได้ดีมีถมไป เป็นต้น

ว่าเรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องปกติในสังคม ซึ่งการที่พบเช่นนี้ทำให้การถ่ายทอดความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติต่อจริยธรรมจากครอบครัวไปยังบุตรหลานของตนจึงมีลักษณะที่เป็นไปในด้านลบในบางส่วน จึงส่งผลทำให้เด็กและเยาวชนมีทัศนคติเชิงจริยธรรมในทางที่ลดลงทั้งกลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมและกลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรม แต่ในกลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมได้รับการอบรมสั่งสอนจากพระภิกษุที่รู้ซึ่งในหลักธรรมพระพุทธศาสนา จึงมีผลทำให้ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมมีความเข้าใจในหลักธรรมทางพุทธศาสนาอันเป็นหลักในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง จึงทำให้ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเชิงจริยธรรมในทางที่ลดลงน้อยกว่าผู้ที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรม ผลการวิจัยนี้จึงสอดคล้องกับผลจาก ช่วยโต (2521) ที่ได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาผลของการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาตามโครงการจริยธรรม กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเป็นนักศึกษาชายหญิงอายุ 16 ถึง 23 ปี จำนวน 169 คน ในวิทยาลัยครูสงขลา พบว่านักศึกษาที่เข้ารับการฝึกปฏิบัติธรรมตามโครงการจริยธรรมมีทัศนคติที่ดีต่อคุณธรรมลดลงน้อยกว่านักศึกษาที่ไม่เข้ารับการฝึกปฏิบัติธรรมตามโครงการจริยธรรม

ฉะนั้นจากจุดมุ่งหมายที่ 1 ที่ต้องการศึกษาประสิทธิผลของการฝึกอบรมทางศาสนาที่ใช้วิธีการหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญาที่สามารถพัฒนาวิสัยในตนเอง ทัศนคติต่อพุทธศาสนาในด้านรวม ด้านความเชื่อทางศาสนา ด้านการปฏิบัติตามประเพณีทางศาสนา และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลทำให้สูงขึ้นได้เป็นอย่างดี

2. พิจารณาตามจุดมุ่งหมายที่ 2 ที่ต้องการเปรียบเทียบวิสัยในตนเอง ทัศนคติต่อพุทธศาสนา ทัศนคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า ระหว่างเด็กที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาและเด็กที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่มีลักษณะส่วนบุคคลที่แตกต่างกัน ซึ่งในการวิจัยนี้ลักษณะส่วนบุคคลที่ทำการศึกษาประกอบด้วย ความสามารถในการปรับตัว ปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา ระดับการศึกษาของบิดามารดา ระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 วิสัยในตนเอง เมื่อศึกษาลักษณะส่วนบุคคลในเรื่องความสามารถในการปรับตัว ปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา ระดับการศึกษาของบิดามารดาและระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ร่วมกับการฝึกอบรมทางศาสนาไม่พบ

ว่าตัวแปรดังกล่าวส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง โดยมีรายละเอียดของลักษณะส่วนบุคคล ดังนี้

ความสามารถในการปรับตัวไม่ส่งผลร่วมกับการฝึกอบรมทางศาสนาในการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง และเมื่อพิจารณาเฉพาะตัวแปรความสามารถในการปรับตัวก็ไม่พบผลที่มีการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง เหตุที่ไม่พบอาจเป็นเพราะบุคคลไม่ว่าจะมีความสามารถในการปรับตัวสูงหรือต่ำเมื่อผ่านการฝึกอบรมทางศาสนาแล้วความสามารถในการปรับตัวนี้จะมีการพัฒนาขึ้นด้วยกระบวนการปรับตัวตามแรงผลักดันภายในและแรงผลักดันภายนอกเป็นสำคัญ ซึ่งในที่นี้การที่บุคคลได้รับการดูแลเอาใจใส่จากพระพี่เลี้ยงซึ่งถือว่าเป็นแรงผลักดันภายนอกทำให้ผู้ที่มีความสามารถในการปรับตัวต่ำมีการปรับตัวในทางที่สูงขึ้น จึงมีผลทำให้ความสามารถในการปรับตัวไม่ส่งผลร่วมกับการฝึกอบรมทางศาสนาในการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง

ปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวไม่ส่งผลร่วมกับการฝึกอบรมทางศาสนาในการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง และเมื่อพิจารณาเฉพาะตัวแปรปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวก็ไม่พบผลต่อการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง เหตุที่ไม่พบอาจอธิบายได้ว่าปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวนี้เป็นการถ่ายทอดในด้านความเชื่อ ค่านิยม และแนวในการปฏิบัติที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาเท่านั้น ซึ่งเป็นการควบคุมจากภายนอกที่เป็นพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเองเท่านั้น แต่เมื่อได้รับการฝึกอบรมทางศาสนาที่มีการควบคุมทั้งจากภายนอกและจากภายใน ซึ่งการควบคุมภายในก็ด้วยการที่นักเรียนเหล่านี้ได้เข้ามาอยู่ในสมณะเพศของสามเณรจึงจำเป็นต้องควบคุมทั้งทางกายและจิตใจของตนเองให้เหมาะสม ซึ่งวิธีการที่ใช้ในการควบคุมภายในของการฝึกอบรมทางศาสนานี้ก็โดยการฝึกควบคุมจิตใจด้วยการฝึกทำสมาธิอยู่เสมอ ดังที่กูต (Good, 1959 : 176) ได้กล่าวถึงการพัฒนาวินัยในตนเองว่ามีรากฐานมาจากการควบคุมภายในและการควบคุมภายนอก แต่จุดสำคัญของการพัฒนาวินัยในตนเองอยู่ที่การควบคุมจากภายในตนเองเป็นสำคัญ โดยการควบคุมภายนอกเป็นเพียงพื้นฐานของการเรียนรู้หรือยอมรับในคุณค่าอันจะนำไปสู่ความสามารถในการบังคับพฤติกรรมของตนเท่านั้น ซึ่งการควบคุมภายนอกนี้เกิดขึ้นตั้งแต่วัยเด็กก็โดยการได้รับการอบรมเลี้ยงดูการเป็นแบบอย่างจากบิดามารดา ด้วยเหตุนี้ผู้ที่เข้าฝึกอบรมทางศาสนาแม้ว่าจะได้รับการถ่ายทอด

ทางศาสนาจากครอบครัวมานาน้อยต่างกันก็ตาม เมื่อเข้ามารับการฝึกอบรมทางศาสนาแล้วย่อมไม่ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเองต่างกันไม่มากนัก

ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาไม่ส่งผลร่วมกับการฝึกอบรมทางศาสนาในการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง และเมื่อพิจารณาเฉพาะตัวแปรความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาก็ไม่พบผลต่อการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง เนื่องจากความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาเป็นความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาในด้านความเชื่อทางศาสนา หลักการทางศาสนาและประเพณีทางศาสนาเท่านั้นซึ่งไม่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวินัยในตนเองเลย จึงไม่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเองมากนัก

ระดับการศึกษาของบิดามารดาไม่ส่งผลร่วมกับการฝึกอบรมทางศาสนาในการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง และเมื่อพิจารณาเฉพาะระดับการศึกษาของบิดาและของมารดาก็ไม่พบว่าส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ซึ่งอาจเป็นเพราะในการศึกษาครั้งนี้กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเป็นกลุ่มที่มาจากครอบครัวที่มีระดับการศึกษาของบิดาและของมารดาค่อนข้างต่ำเป็นส่วนใหญ่ โดยระดับการศึกษาของบิดามีถึงร้อยละ 56 ที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษาปีที่ 4 และระดับการศึกษาของมารดามีถึงร้อยละ 78 ที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษาปีที่ 4 (ตาราง 25 ภาคผนวก ค.) โดยระดับการศึกษาของบิดาในกลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมกับกลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมมีระดับการศึกษาไม่ต่างกัน และระดับการศึกษาของมารดาในกลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมกับกลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมก็มีระดับการศึกษาที่ไม่ต่างกัน จึงมีผลทำให้วินัยในตนเองไม่แตกต่างกันอย่างชัดเจน ซึ่งเป็นไปได้ว่าการที่วินัยในตนเองไม่ต่างกันนั้นอาจเป็นเพราะที่จริงแล้วระดับการศึกษาของบิดาและของมารดาไม่ได้ต่างกันนั่นเอง

ระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวไม่ส่งผลร่วมกับการฝึกอบรมทางศาสนาในการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง และเมื่อพิจารณาเฉพาะระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวที่ต่างกันพบว่ามีการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเองที่ไม่ต่างกัน การที่พบเช่นนี้อาจอธิบายได้ว่าผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาถึงแม้ว่าจะมาจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ต่างกันก็ตาม แต่เมื่อเข้ามารับการฝึกอบรมทางศาสนาด้วยวิธีการไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา จึงพบว่ามีการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเองในทางที่สูงขึ้นเท่าๆ กัน ผลที่ได้สอดคล้องกับโกศล มีคุณ (2521)

ที่พบว่าผู้ที่มาจากครอบครัวที่มีระดับฐานะ เศรษฐกิจต่างกัน เมื่อผ่านการฝึกอบรมจะ ไม่ส่งผลทำให้ความสามารถในการสวมบทบาทต่างกันแต่อย่างใด

2.2 ทัศนคติต่อพุทธศาสนา เมื่อทำการศึกษาลักษณะส่วนบุคคลที่คาดว่าจะมีผลร่วมกับการฝึกอบรมทางศาสนาต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนา ในเรื่องความสามารถในการปรับตัว ปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา ระดับการศึกษาของบิดามารดา และระดับเศรษฐกิจของครอบครัว พบผลที่น่าสนใจดังนี้

ความสามารถในการปรับตัวมีผลร่วมกับการฝึกอบรมทางศาสนาในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนา โดยพบว่าผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่มีความสามารถในการปรับตัวต่ำมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาในด้านรวม และด้านบทบาทของวัดและพระสงฆ์มากกว่าผู้ที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่มีความสามารถในการปรับตัวต่ำ การที่พบผลเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าเมื่อเด็กที่มีความสามารถในการปรับตัวต่ำเข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาได้รับการดูแลเอาใจใส่จากพระพี่เลี้ยง และได้เห็นตัวแบบที่น่าเชื่อถือ ตลอดจนได้รับการอบรมสั่งสอนในสิ่งที่ดี ทำให้มีการยอมรับในสิ่งที่พระสอนได้ง่ายๆ จึงมีผลให้มีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาในด้านรวม ด้านบทบาทของวัดและพระสงฆ์ให้สูงขึ้น ประกอบกับเมื่อเข้ามารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่ได้รับ เนื้อหาเกี่ยวกับพุทธศาสนาจึงมีผลทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาให้สูงขึ้นมากกว่าผู้ที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่มีความสามารถในการปรับตัวต่ำ

ปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวในกลุ่มรวม ไม่ส่งผลร่วมกับการฝึกอบรมทางศาสนาในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนา และเมื่อพิจารณาเฉพาะปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวพบว่าการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาพอๆ กัน แต่เมื่อทำการวิเคราะห์ในกลุ่มย่อยพบว่าผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมาก เมื่อผ่านรับการฝึกอบรมทางศาสนามีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาในด้านรวม และด้านบทบาทของวัดและพระสงฆ์มากกว่าผู้ที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาแต่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมากโดยพบเฉพาะในกลุ่มที่มีครอบครัวมีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง แสดงว่าพ่อแม่ได้ทำการอบรมสั่งสอน การให้การสนับสนุน การปฏิบัติเป็นแบบอย่าง การสร้างความรู้สึที่ดีต่อพุทธศาสนาให้กับเด็กมากอยู่แต่เดิมหรือมีความพร้อมที่จะรับมากอยู่แต่เดิมแล้ว เมื่อเด็กได้รับ

การกระตุ้นจากการฝึกอบรมที่เกี่ยวกับศาสนาโดยให้ได้รับความรู้ความเข้าใจในหลักพุทธศาสนามากยิ่งขึ้นและให้ปฏิบัติตามวินัยทางพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัดด้วยแล้ว ย่อมทำให้สามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาไปได้มากกว่าเด็กที่ไม่ได้รับการกระตุ้นจากการฝึกอบรมทางศาสนา และเหตุที่พบเฉพาะกลุ่มที่มีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลางอาจเนื่องจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลางได้ใช้วิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบใช้เหตุผล โดยพ่อแม่จะให้ความอบอุ่น มีการชี้แนะสั่งสอนบุตรด้วยเหตุผล (ดวงเดือน พันธุมนาวินและเพ็ญแข ประจณปัจจนิก. 2521)

ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาไม่ส่งผลร่วมกับการฝึกอบรมทางศาสนาในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนา และเมื่อพิจารณาเฉพาะความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาพบว่ากลุ่มที่มีความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาต่างกันมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาไม่แตกต่างกัน การที่พบเช่นนี้อาจอธิบายได้ว่าเนื่องจากความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาที่ศึกษาในครั้งนี้มีคะแนนเฉลี่ยค่อนข้างสูงคือมีถึง 20.18 คะแนน (ตาราง 24 ภาคผนวก ค.) ประกอบกับกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษานี้มีระดับอายุที่ใกล้เคียงกันจึงมีความเชื่อทางศาสนาที่ใกล้เคียงกัน นอกจากนี้เนื่องจากในการจัดการฝึกอบรมทางศาสนาที่ใช้หลักของศีล สมาธิ และปัญญาเป็นหลัก และอยู่ในกรอบแห่งวินัยตามความเหมาะสมของการอยู่ในสมณะเพศสามเณร ให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียนในหลักทางพุทธศาสนา และได้ลงมือปฏิบัติจริงตามที่ได้ศึกษาเล่าเรียน จึงมีผลทำให้ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนามีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาในทางที่สูงขึ้นไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาต่างกันก็ตาม

ระดับการศึกษาของบิดามารดาไม่ส่งผลร่วมกับการฝึกอบรมทางศาสนาในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนา และเมื่อพิจารณาเฉพาะระดับการศึกษาของบิดาและของมารดาพบว่าระดับการศึกษาของบิดามีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาแตกต่างกัน โดยนักเรียนที่บิดามีการศึกษาสูงมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาด้านความเชื่อทางศาสนาสูงกว่านักเรียนที่บิดามีการศึกษาต่ำ ส่วนระดับการศึกษาของมารดาที่ต่างกันไม่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนา ผลที่พบนี้สามารถอธิบายได้ว่าเนื่องจากในการจัดการฝึกอบรมทางศาสนาได้ใช้วิธีการไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญาเป็นหลัก และให้ปฏิบัติตนอยู่ในกรอบแห่งวินัยตามความเหมาะสมของการอยู่ในสมณะเพศสามเณร ให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียน และได้ลงมือปฏิบัติจริงตามที่ได้ศึกษา

จึงมีผลทำให้ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนามีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาในทางที่สูงขึ้นไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีบิตามารตาระดับการศึกษาที่ต่างกันก็ตาม แต่เมื่อศึกษาในกลุ่มย่อยพบว่าระดับการศึกษาของบิตามารตาส่งผลร่วมกับการฝึกอบรมทางศาสนาในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนา ด้านหลักธรรมทางศาสนา โดยพบเฉพาะในกลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมาก ซึ่งพบว่าผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมที่บิตามารตาศึกษาสูงมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนา ด้านหลักธรรมทางศาสนา มากกว่าผู้ที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมที่บิตามารตาศึกษาต่ำ

ระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวไม่ส่งผลร่วมกับการฝึกอบรมทางศาสนาในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนา และเมื่อพิจารณาเฉพาะระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวที่ต่างกันพบมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจอธิบายได้ว่าไม่ว่าผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมจะมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ต่างกัน เมื่อเข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาแล้วย่อมมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนาในทางที่สูงขึ้นมากกว่าผู้ที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการฝึกอบรมทางศาสนาที่ใช้วิธีการฝึกแบบไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา ร่วมกับการเป็นแบบอย่างที่ดีของพระสงฆ์ที่เป็นพระพี่เลี้ยง ตลอดจนการใช้เหตุผลในการอบรมสั่งสอนชี้แนะในการฝึกอบรมทางศาสนา จึงมีผลทำให้ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมได้รับความรู้ความเข้าใจในพุทธศาสนามากขึ้น ได้เล็งเห็นถึงคุณประโยชน์และคุณค่าของศาสนามากยิ่งขึ้น โดยไม่ว่าจะมาจากครอบครัวที่มีฐานะต่างกันก็ตาม

2.3 ทัศนคติเชิงจริยธรรม เมื่อทำการศึกษาลักษณะส่วนบุคคลที่คาดว่าจะมีผลร่วมกับการฝึกอบรมทางศาสนาต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเชิงจริยธรรม ซึ่งประกอบด้วยความสามารถในการปรับตัว ปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา ระดับการศึกษาของบิตามารดา และระดับเศรษฐกิจของครอบครัว โดยพบผลดังนี้

ความสามารถในการปรับตัวไม่ส่งผลร่วมกับการฝึกอบรมทางศาสนาต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเชิงจริยธรรม และเมื่อพิจารณาเฉพาะความสามารถในการปรับตัวพบว่าความสามารถในการปรับตัวที่ต่างกันไม่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเชิงจริยธรรม ผลที่พบนี้อาจอธิบายได้ว่าเนื่องจากในการจัดการฝึกอบรมทางศาสนา ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รับการดูแลเอาใจใส่จากพระพี่เลี้ยงเป็นอย่างดีทั้งในด้านการอบรมสั่งสอน การชี้แนะแนวทางในการปฏิบัติ ตลอดจน

การกินอยู่หลับนอน ซึ่งในการจัดการฝึกอบรมนี้เลี้ยงจะอยู่ฉันอาหารร่วมกับสามเณรที่เข้ารับการฝึกอบรมและเมื่อสามเณรจำวัดพระพี่เลี้ยงต้องคอยดูแลเอาใจใส่การจำวัดหลับนอนของสามเณรด้วย ประกอบกับผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้อยู่ร่วมกับสามเณรรูปอื่นๆ ตลอดระยะเวลา 1 เดือนเต็ม ฉะนั้นจึงมีผลทำให้ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมแม้จะมีความสามารถในการปรับตัวต่อก็ปรับตัวให้เข้ากับสามเณรองค์อื่นๆ จึงมีผลทำให้ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเชิงจริยธรรมในทางที่ใกล้เคียงกันแม้ว่าจะมีความสามารถในการปรับตัวต่างกันก็ตาม

ปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวไม่ส่งผลร่วมกับการฝึกอบรมทางศาสนาในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเชิงจริยธรรม แต่เมื่อพิจารณาในกลุ่มย่อยเฉพาะครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลางพบว่าปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวร่วมกับการฝึกอบรมทางศาสนาส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเชิงจริยธรรมกล่าวคือ ในกลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมาก ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนามีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเชิงจริยธรรมในทางที่สูงขึ้นมากกว่าผู้ที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาอย่างเด่นชัด การที่เป็นพบผลเช่นนี้เนื่องจากเด็กที่ได้รับการถ่ายทอดคำนิยม ความเชื่อ แนวการปฏิบัติในด้านศาสนาจากครอบครัวมาก ทำให้มีความพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติเชิงจริยธรรมแต่เดิมอยู่ก่อนแล้ว เมื่อได้เข้ามารับการฝึกอบรมทางศาสนาซึ่งเป็นเครื่องตอกย้ำจึงมีผลทำให้ทัศนคติเชิงจริยธรรมหรือทัศนคติต่อคุณธรรมในกลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนามากกว่ากลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา และที่พบเฉพาะในกลุ่มที่มีระดับฐานะทางเศรษฐกิจปานกลางเนื่องจากครอบครัวระดับนี้ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลเป็นส่วนใหญ่ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจณปัจจโก. 2521) โดยวิธีการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลนี้เป็นลักษณะที่พ่อแม่จะให้ความรักความอบอุ่น การชี้แนะสั่งสอนแก่ลูกของตนเอง ซึ่งดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจณปัจจโก (2521) พบว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบรักและแบบใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์เกี่ยวข้องกับจิตลักษณะจริยธรรมของนักเรียนวัยรุ่นในปริมาณที่เด่นชัดกว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบอื่นๆ

ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาไม่มีผลร่วมกับการฝึกอบรมทางศาสนาในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเชิงจริยธรรม และเมื่อพิจารณาความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาที่ต่างกันพบว่ามีมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเชิงจริยธรรมไม่แตกต่างกัน เหตุที่ไม่พบนี้อาจอธิบายได้ว่าเนื่องจากกลุ่มตัวอย่างที่

เข้ารับการฝึกอบรมแม้จะมีความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาเดิมแตกต่างกันตั้งแต่ก่อนเข้ารับการฝึกอบรม เมื่อเข้ารับการฝึกอบรมแล้วได้รับการอบรมสั่งสอนในเรื่องเกี่ยวกับพุทธศาสนาทั้งได้รับเนื้อหาทางด้านหลักธรรมทางศาสนาที่ใช้ในการดำเนินชีวิต จึงทำให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักของการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง และยังได้รับการฝึกฝน การปฏิบัติตนตามหลักพระธรรมวินัยอย่างจริงจังจึงมีผลทำให้ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมแม้จะมีความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาเดิมแตกต่างกันก็ตาม เมื่อเข้ามารับการฝึกอบรมตามหลักทางศาสนาแล้วจึงมีผลทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเชิงจริยธรรมไม่แตกต่างกัน ซึ่งผลที่พบนี้จึงสอดคล้องกับการวิจัยของฉกาจ ช่วยโต (2520) ที่ศึกษาผลของการฝึกอบรมตามโครงการจริยธรรม กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเป็นนักศึกษาวิทยาลัยครูสงขลาจำนวน 169 คน พบว่าผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่มีความสามารถในการเรียนสูงหรือต่ำไม่ส่งผลทำให้มีการพัฒนาด้านทัศนคติเชิงจริยธรรมที่แตกต่างกันอย่างเด่นชัด

ระดับการศึกษาของบิดามารดาไม่มีผลร่วมกับการฝึกอบรมทางศาสนาในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเชิงจริยธรรม และเมื่อพิจารณาระดับการศึกษาของบิดามารดาที่ต่างกันพบว่าการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเชิงจริยธรรมไม่แตกต่างกัน การที่ไม่พบอาจอธิบายได้ว่าเนื่องจากบิดาและมารดาของกลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำและมีอาชีพส่วนใหญ่เป็นผู้ใช้แรงงาน จึงทำให้บิดามารดาไม่ค่อยมีเวลาในการดูแลบุตรของตนเท่าที่ควร และมักจะสั่งสอนบุตรของตนด้วยอารมณ์เป็นที่ตั้งมากกว่าการใช้เหตุผล (Kay. 1975 : 30 อ้างอิงจากดวงเดือน พันธุมนาวินและเพ็ญแข ประจณปัจจุโก. 2520 : 28) ทั้งนี้เนื่องจากบิดาและมารดาที่มีการศึกษาค่อนข้างต่ำจึงขาดความรู้ความเข้าใจในการอบรมเลี้ยงดูบุตรจึงเลี้ยงดูบุตรของตนอย่างตามบุญตามกรรมจึงทำให้เด็กที่มาจากครอบครัวที่บิดามารดามีระดับการศึกษาต่ำขาดความพร้อมที่จะรับการฝึกอบรมจึงมีผลทำให้มีทัศนคติเชิงจริยธรรมไม่สูงขึ้น ซึ่งให้ผลสอดคล้องกับงานวิจัยของอุทัย เกษร (2528) ที่ทำการศึกษาเด็กเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 เขตการศึกษา 8 จำนวน 850 คน พบว่านักเรียนที่บิดามารดามีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีทัศนคติต่อคุณธรรมไม่แตกต่างกัน

ระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวไม่ส่งผลร่วมกับการฝึกอบรมทางศาสนาในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเชิงจริยธรรม และเมื่อพิจารณาเฉพาะระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว

ที่ต่างกันก็ไม่พบว่ามีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเชิงจริยธรรมแต่อย่างใด การที่พบเช่นนี้อาจอธิบายได้ว่าเนื่องจากกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษานี้มีลักษณะความเชื่อทางศาสนาและการยึดหลักทางศาสนาสำหรับการดำเนินชีวิตที่คล้ายคลึงกัน (ตาราง 26, 27 ภาคผนวก ค.) จึงมีผลทำให้เมื่อเข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาจึงทำให้ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมทางแล้วได้รับการอบรมสั่งสอนตามหลักไตรสิกขาในเรื่องเกี่ยวกับพุทธศาสนาทั้งได้รับเนื้อหาทางด้านหลักธรรมทางศาสนาที่ใช้ในการดำเนินชีวิต จึงทำให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักของการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง และยังได้รับการฝึกฝน การปฏิบัติตนตามหลักพระธรรมวินัยอย่างจริงจัง จึงทำให้ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ต่างกันมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเชิงจริยธรรมไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอุทัย เกษร (2528) ที่พบว่านักเรียนที่มีฐานะความเป็นอยู่ของครอบครัวต่างกัน มีทัศนคติต่อคุณธรรมไม่แตกต่างกัน

2.4 การรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า เมื่อทำการศึกษาลักษณะส่วนบุคคลที่คาดว่ามีส่วนร่วมกับการฝึกอบรมทางศาสนาต่อการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าซึ่งประกอบด้วยความสามารถในการปรับตัว ปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา ระดับการศึกษาของบิดามารดา และระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว โดยพบผลดังนี้

ความสามารถในการปรับตัวไม่มีผลร่วมกับการฝึกอบรมทางศาสนาในการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า และเมื่อพิจารณาเฉพาะความสามารถในการปรับตัวที่ต่างกันก็พบว่าไม่พบผลต่อการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า ซึ่งอาจเนื่องมาจากการฝึกอบรมที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รับการดูแล เอาใจใส่จากพระพี่เลี้ยงเป็นอย่างดี ตลอดจนได้รับการฝึกอบรมตามโปรแกรมที่เหมือนกัน และเด็กเหล่านั้นได้อยู่ร่วมกันตลอดระยะเวลา 1 เดือนเต็ม โดยจุดมุ่งหมายของการฝึกอบรมทางศาสนานี้ก็เพื่อให้เด็กที่เข้ารับการฝึกอบรมมีเวลาว่างให้น้อยที่สุดจึงมีผลทำให้ไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีความสามารถในการปรับตัวสูงหรือต่ำเมื่อเข้ารับการฝึกอบรมซึ่งได้รับการเอาใจใส่มากขึ้นกว่าเด็กที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรม ประกอบกับโครงการฝึกอบรมนี้ยังได้จัดให้เด็กอยู่ร่วมกันจึงมีผลทำให้ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมที่มีความสามารถในการปรับตัวต่างกัน มีการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าในทางที่สูงขึ้นในปริมาณที่ไม่ต่างกัน

ปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวไม่มีผลร่วมกับการฝึกอบรมทางศาสนาต่อการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าในกลุ่มรวม แต่เมื่อพิจารณาในกลุ่มย่อยพบว่าปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมีผลร่วมกับการฝึกอบรมทางศาสนาต่อการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าในกลุ่มที่ครอบครัวมีระดับฐานะทางเศรษฐกิจสูง และกลุ่มที่ครอบครัวมีระดับฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ โดยในกลุ่มที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูงพบว่าผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมากมีการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าในทางที่สูงขึ้นมากกว่าผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวน้อย ส่วนในกลุ่มที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำพบว่าผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมากมีการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าในทางที่สูงขึ้นมากกว่าผู้ที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมาก การที่พบเช่นนี้แสดงให้เห็นว่าการฝึกอบรมทางศาสนาสามารถนำมาใช้ในการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าให้เพิ่มสูงขึ้นได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มที่ครอบครัวมีฐานะทางเศรษฐกิจสูงและต่ำ สาเหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องจากบิดาและมารดาให้การอบรมสั่งสอนและเป็นแบบอย่างที่ดีโดยเฉพาะอย่างยิ่งการอบรมสั่งสอนหลักความเชื่อ ค่านิยมทางศาสนา ตลอดจนการปฏิบัติตามประเพณีทางศาสนาให้แก่บุตรได้เห็นและชักชวนให้ปฏิบัติตามมากจึงมีส่วนทำให้เมื่อเข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนามีการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าให้สูงขึ้นไม่ว่ามาจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ต่างกันก็ตาม ซึ่งผลการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของครอบครัวในด้านการถ่ายทอดความเชื่อ ค่านิยมและแนวทางการปฏิบัติต่อการนับถือศาสนาของบุคคลนั้นต่างก็พบว่าครอบครัวมีบทบาทต่อการนับถือศาสนาและค่านิยมทางศาสนาเป็นอย่างมาก (ฉกาจช่วยโตและดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2534 ; ลัดดาวัลย์ พรศรีสมุทรและวิลาสลักษณ์ ชั่ววัลลี, 2524 ; วันชัย มีกลาง, 2530)

ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาไม่ส่งผลร่วมกับการฝึกอบรมทางศาสนาในการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า และเมื่อพิจารณาเฉพาะความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาที่ต่างกันพบว่ามีการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจอธิบายได้ว่าเนื่องจากกลุ่มตัวอย่างได้ศึกษาอยู่ในระดับชั้นที่ใกล้เคียงกันมากคือศึกษาอยู่ระหว่างชั้นประถมศึกษาปีที่

ที่ 4 ถึง 6 จึงทำให้มีความแตกต่างระหว่างความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา ก่อนเข้ารับการฝึกอบรม ไม่มากนัก ประกอบกับในการฝึกอบรมทางศาสนา^{นี้}ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมได้รับการอบรมสั่งสอนตาม แนวศีลสมาธิ และปัญญาเช่นเดียวกันและเนื้อหาที่ทำการสอนเป็นหลักทางพุทธศาสนาในการดำเนิน ชีวิตในสังคม รวมทั้งให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเข้ารับการฝึกปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย โดยต้อง สมาทานศีลอยู่เป็นนิจจึงมีผลทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความเข้าใจในศีลมากขึ้น ทำให้เมื่อทำ กับข้อมูลครั้งหลังผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่มีความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาต่างกันจึงมีการเปลี่ยนแปลง การรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าใกล้เคียงกัน

ระดับการศึกษาของบิณฑบาตไม่ส่งผลร่วมกับการฝึกอบรมทางศาสนาในการเปลี่ยนแปลง การรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า และเมื่อพิจารณาเฉพาะระดับการศึกษาของบิณฑบาตที่ต่างกัน ไม่พบ ว่ามีการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าแตกต่างกันแต่อย่างใด ซึ่งอาจเป็นเพราะแม้บุคคล จะมีบิณฑบาตหรือมารดา มีระดับการศึกษาสูงหรือต่ำก็ตาม แต่เมื่อเข้ารับการฝึกอบรมทางแล้วได้รับอบรม สั่งสอน การดูแลเอาใจใส่จากพระพี่เลี้ยง และได้รับการฝึกอบรมตามโปรแกรมการฝึกอบรมเดียวกัน จึงมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าในทางที่สูงขึ้นในปริมาณที่เท่าๆกัน อีกประการหนึ่งอาจมาจากลักษณะพื้นฐานทางการศึกษาบิดาและมารดาของกลุ่มตัวอย่างก็ได้ที่มีผล ทำให้ไม่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า เพราะกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษานี้บิดา มารดา มีระดับการศึกษาค่อนข้างต่ำ กล่าวคือ บิดาร้อยละ 56 มีระดับการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษา ปีที่ 4 จนถึงประถมศึกษาปีที่ 4 มารดาร้อยละ 78 มีระดับการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษาปีที่ 4 จนถึงประถมศึกษาปีที่ 4 (ตาราง 25 ภาคผนวก ค.)

ระดับฐานะทางเศรษฐกิจไม่ส่งผลร่วมกับการฝึกอบรมทางศาสนาในการเปลี่ยนแปลง การรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าในกลุ่มรวม แต่พบในกลุ่มย่อยเฉพาะกลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนา จากครอบครัวมาก โดยพบว่าผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่มีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง มีการเปลี่ยนแปลงจิตลักษณะการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าในทางที่สูงขึ้นมากกว่าผู้ที่ไม่เข้ารับการฝึ กอบรมทางศาสนาที่ครอบครัวมีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ แสดงว่าระดับฐานะทางเศรษฐกิจที่ต่างกัน จะส่งเสริมการเข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาต่อการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า นอกจากนี้ยังพบอีกว่าผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำมีการเปลี่ยนแปลง

จิตลักษณะการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าในทางที่สูงขึ้นมากกว่าผู้ที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่ครอบครัวมีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ การที่พบเช่นนี้อาจเนื่องจากเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำนั้นมีความจำเป็นในการหาเลี้ยงชีพทำให้พ่อแม่ไม่มีเวลาดูแลของตนเอง ปล่อยให้บุตรอยู่กันตามลำพัง ซึ่งเป็นเหตุให้บุตรคบหาเพื่อนที่ไม่ดีได้ ทั้งพ่อแม่บางคนก็ลงโทษบุตรตนเองเกินกว่าเหตุด้วยอารมณ์ อันเนื่องมาจากความเห็นเตเห็น้อยจากการทำมาหากิน จึงทำให้นักเรียนที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำเมื่อได้มาเข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่ได้รับการดูแลเอาใจใส่ ใช้เหตุผลในการอบรมสั่งสอนเป็นหลัก และได้แบบอย่างที่ดีจากพระพี่เลี้ยงจึงมีผลทำให้มีการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าในทางที่สูงขึ้นมากกว่ากลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำในงานวิจัยของดวงเดือน พันธุมนาวินและเพ็ญแข ประจวบจันทน์ (2520) ที่พบว่านักเรียนที่มาจากครอบครัวฐานะต่ำ มีจริยธรรมด้านเหตุผลต่ำกว่านักเรียนฐานะปานกลางและสูง ส่วนบุญกอบ วิสมิตะนันท์ (2524) ก็พบว่านักเรียนที่มีฐานะปานกลาง มีธรรมจริยาสูงกว่านักเรียนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูงและต่ำ

ข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะทั้งสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ปฏิบัติและสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป โดยมีรายละเอียดดังนี้

ข้อเสนอแนะสำหรับการปฏิบัติ

จากผลการวิจัยที่พบทำให้สามารถเสนอแนะการปฏิบัติได้ดังนี้

1. จากการที่พบว่า การฝึกอบรมทางศาสนาที่ใช้วิธีการไตรสิกขา คือศีล สมาธิ และปัญญา เป็นแนวในการฝึกอบรมนี้สามารถเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทศนคติต่อพุทธศาสนา และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าในเด็กและเยาวชนได้เป็นอย่างดี ซึ่งการฝึกอบรมนี้ถือว่าเป็นการจัดประสบการณ์ทางศาสนาให้กับเด็กและเยาวชน เพื่อการพัฒนาลักษณะพื้นฐานทางจริยธรรมและคุณธรรม ดังนั้นผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนทั้งครอบครัว โรงเรียน และศาสนา ควรจะคำนึงถึงวิธีการจัดประสบการณ์ทางศาสนาไม่ว่าจะออกมาในรูปของ การพาไปเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนา การพาไปฟังเทศน์จากพระภิกษุผู้ทรงคุณวุฒิในวันสำคัญต่างๆ การให้เด็กเข้ารับการบวชเรียนใน

ช่วงปิดภาคเรียน การนิมนต์พระผู้ทรงคุณวุฒิมาช่วยสอนศีลธรรมในโรงเรียน เป็นต้น ซึ่งการจัดให้เด็กและเยาวชนได้เข้ามาใกล้ชิดศาสนามากยิ่งขึ้นจะทำให้ทัศนคติที่ดีต่อพุทธศาสนา ได้รับความรู้ความเข้าใจในพุทธศาสนา และทำให้มีจริยธรรม คุณธรรมที่ได้จากการได้รับประสบการณ์ทางศาสนา เพื่อให้เป็นรากฐานของการพัฒนาบุคคลต่อไป

2. จากการที่พบว่าครอบครัวมีส่วนสำคัญยิ่งต่อการส่งเสริมการฝึกอบรมเพื่อการเปลี่ยนแปลงจิตลักษณะของผู้เข้ารับการฝึกอบรม โดยพบว่าผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดความเชื่อ ค่านิยม และแนวการปฏิบัติตนตามพุทธมามกะจากครอบครัวยิ่งมากเท่าใด จะเป็นส่วนช่วยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงจิตลักษณะในทางที่เพิ่มมากขึ้นเท่านั้น ฉะนั้นครอบครัวควรจะให้การดูแลเอาใจใส่บุตรของตนให้มากโดยพยายามสั่งสอนชี้แนะความประพฤติ เป็นแบบอย่างอันดีให้แก่บุตรหลานของตน ซึ่งจะเป็นการส่งผลให้เด็กในครอบครัวนั้นเป็นบุคคลที่พร้อมจะพัฒนาจริยธรรม คุณธรรมและลักษณะที่สังคมต้องการ โดยวิธีการที่ครอบครัวควรใช้ในการถ่ายทอดทางศาสนาสู่บุตรของตนนั้นอาจจะทำได้หลายวิธีโดยขึ้นอยู่กับโอกาสเป็นสำคัญ เช่น การพูดจาอบรมสั่งสอนเด็ก การกระทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีในฐานะพุทธมามกะ และส่งเสริมให้เด็กปฏิบัติตามหลักศาสนาโดยการให้รางวัลหรือสนับสนุนเมื่อเด็กกระทำตามที่ต้องการ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรที่จะศึกษาวิจัยต่อไปว่า วิธีการฝึกอบรมทางศาสนาที่ใช้วิธีการศีล สมาธิ และปัญญานี้จะมีผลหรือไม่ต่อการพัฒนาวิโยในตนเอง ทัศนคติต่อพุทธศาสนา และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้กับกลุ่มประชากรอื่นที่มีลักษณะแตกต่างไปจากกลุ่มตัวอย่าง เช่น กลุ่มที่ไม่ใช่นักเรียน (เด็กที่จบประถมศึกษาแล้วแต่ไม่เรียนต่อ) กลุ่มผู้ใหญ่ หรือกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพต่างๆ เป็นต้น เพื่อให้มีความแน่ใจว่าวิธีการนี้เหมาะแก่การพัฒนาไม่ว่าจะเป็นกลุ่มใดก็ตาม

2. หากเป็นไปได้ควรมีการวิจัยในลักษณะของการติดตามผลเพื่อศึกษาว่าผลที่เกิดขึ้นจากการฝึกอบรมนี้ว่าจะมีความคงทนมากน้อยเพียงใด

3. ในการวิจัยนี้ไม่ได้ทำการศึกษาถึงผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในด้านต่างๆ ทั้งกิริยาท่าทางตลอดจนมารยาทที่แสดงออกของผู้เข้ารับการฝึกอบรมเลยดังนั้นหากมีการวิจัยในแนวนี้จึงควร

มีการศึกษาในด้านพฤติกรรมด้วยว่าเมื่อได้เข้ารับการฝึกอบรมแล้วมีพฤติกรรมใดบ้างที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

4. จากการวิจัยนี้พบว่าครอบครัวมีอิทธิพลต่อความเชื่อและการปฏิบัติตนของเยาวชนเป็นอย่างมาก ฉะนั้นจึงควรมีการวิจัยที่เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวและการฝึกอบรมของวัดในการถ่ายทอดทางศาสนากับผลของความเชื่อ และการปฏิบัติของเด็กและเยาวชนให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

5. จากการวิจัยนี้พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่บิดามีระดับการศึกษาต่างกันเมื่อเข้ารับการฝึกอบรมมีการพัฒนาทัศนคติต่อพุทธศาสนามากขึ้น ดังนั้นในการศึกษาครั้งต่อไปจึงควรศึกษาถึงบทบาทของบิดาต่อการพัฒนาลักษณะทางจิตของเด็กและเยาวชนต่อไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- การศาสนา, กรม. คำแนะนำในการจัดบรรพชาและอุปสมบทพระภิกษุสามเณรภาคฤดูร้อน.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2526.
- การศาสนา, กรม. หลักสูตรฝึกอบรมสามเณรในการบรรพชาภาคฤดูร้อน. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์การศาสนา, 2531.
- กิตติวุฒโฒภิกขุ, พระ. "ดื่มน้ำเมา," ธรรมะประจำวันเล่ม 2. กรุงเทพฯ: พรหมประสิทธิ์
การพิมพ์, 2517.
- กันยา ประสงค์เจริญ. ผลการใช้เทคนิค "แม่แบบ" เพื่อพัฒนาวิสัยทัศน์ในตนเองด้านความรู้สึก
รับผิดชอบ. ปรินญาพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร, 2526. อัดสำเนา.
- โกศล มีคุณ. การวิจัยเชิงทดลองฝึกอบรมการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและทักษะในการ
สวมบทบาทของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษา. ปรินญาพนธ์ กศ.ด. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2526. อัดสำเนา.
- เขมานันทภิกขุ, พระ. "ความหมายของชีวิต," บรรยาย ณ หอประชุม มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน 14 สิงหาคม 2518. นนทบุรี : โรงพิมพ์สถานสงเคราะห์
หญิงปากเกร็ดกรมประชาสงเคราะห์, 2518.
- คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. อินไซด์แชน ๖ อะไร
อยู่ในตระกูล. กรุงเทพฯ : กองศึกษาและเผยแพร่การพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการ
พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2530.
- คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ, สำนักงาน. คู่มือการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน. กรุงเทพฯ :
บริษัทประชาชนจำกัด, 2525.
- ฉกวจ ช่วยโต. การศึกษาผลของการฝึกอบรมตามโครงการจริยธรรมสำหรับนักศึกษาวิทยาลัยครู
สงขลา. ศศ.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2521.
อัดสำเนา.
- ฉกวจ ช่วยโตและดวงเดือน พันธุมนาวิน. ลักษณะทางจิตสังคมที่เกี่ยวกับการบวชในพุทธศาสนา
ของชาวไทย ในภาคใต้. รายงานการวิจัยฉบับที่ 43 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2533.

- ชาลี/ หวานจำ. การทดลองฝึกสมาธิที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ และระดับ
เหตุผลเชิงจริยธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. กศ.ม. กรุงเทพฯ :
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2530. อัดสำเนา.
- ชลธิ์ กุลประดิษฐ์. ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติที่มีต่อวัฒนธรรมกับการปรับตัวทางสังคมของ
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในเขตเมืองพัทยา. ปรินทิพนิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ :
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2527. อัดสำเนา.
- ชีรวัดณ์ นิเจเนตร. สภาพเชิงจิต - สังคมในโรงเรียนกับสุขภาพจิตของนักเรียนวัยรุ่นในเขต
กรุงเทพมหานคร. ปรินทิพนิพนธ์ กศ.ด. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
 ประสานมิตร, 2526. อัดสำเนา.
- ญาณิ ทองพลับ. การทดลองสอนความมีวินัยทางสังคมด้วยชุดการสอนในกลุ่มการงาน
และพื้นฐานอาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. ปรินทิพนิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ :
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2525. อัดสำเนา.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. จิตวิทยาการปลูกฝังความมีวินัยแห่งตน. สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2523.
- _____. "จิตวิทยาการปลูกฝังความมีวินัยแห่งตน," วารสารแนะแนว. 18(91) ;
 กุมภาพันธ์ 2527.
- _____. พฤติกรรมศาสตร์ เล่ม 2 : จิตวิทยาจริยธรรมและจิตวิทยาภาษา. กรุงเทพฯ :
 สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชจำกัด, 2524.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจันปัจจนิก. จริยธรรมของเยาวชนไทย. รายงาน
 การวิจัยฉบับที่ 21 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
 ประสานมิตร, 2520.
- คุณิ ทรัพย์ปรุง. ผลการใช้บทบาทสมมติเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงาน ของนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดรางบัว กรุงเทพมหานคร. ปรินทิพนิพนธ์ กศ.ม.
 กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2525. อัดสำเนา.
- ทวิวัฒน์ บุญชิต. ผลของการชักจูงโดยใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในการเปลี่ยนเจตคติ.
 ปรินทิพนิพนธ์ วท.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2530.
 อัดสำเนา.

- นกลีเก้ สุธกัณโทย. ทัศนคติของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน ต่อบุทธศาสนา.
 ปรินญาณินพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2527. อัดสำเนา.
- นรินทร์ แจ่มจำรัส. ผลของการเข้าร่วมกิจกรรมค่ายพักแรมที่มีต่อมโนภาพเกี่ยวกับตนเองของเด็ก
จากชุมชนแออัด. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ด. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- ประสานมิตร, 2527. อัดสำเนา.
- นวลศิริ เปาโรหิตและคนอื่นๆ. จิตวิทยาพัฒนาการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2520.
- นิพนธ์ เทียมทิพาบุญกร. ทัศนะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒต่อบุทธศาสนาและพระสงฆ์.
 ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2527.
 อัดสำเนา.
- นิภา นิธยาณ. การปรับตัวและบุคลิกภาพ จิตวิทยาเพื่อการศึกษาและชีวิต. กรุงเทพฯ :
 สารศึกษาการพิมพ์, 2520.
- บุญกอบ วิสมิตะนันท์. ธรรมจริยาของครูไทยในภาคกลาง. รายงานการวิจัย ฉบับที่ 30
 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2524.
- ประคอง กรรณสูตร. สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บรรณกิจ,
 2525.
- พรพิมล วรวิชุดิพุทธวงศ์. "การขัดเกลาทางสังคม," จิตวิทยาสังคมร่วมสมัย. 25-30 ;
 คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2528.
- พรพิมล เฟื่องศรีทอง. การศึกษาเปรียบเทียบบุคลิกภาพของครูกับนักวิทยาศาสตร์. ปรินญาณินพนธ์
 กศ.ม. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร, 2515. อัดสำเนา.
- พระญาณสังวร, สมเด็จพระสังฆราช. หลักพระพุทธศาสนา. คณะอนุกรรมการส่งเสริมศาสนา
 ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2526.
- พุทธทาสภิกขุ, พระ. ศาสนาคืออะไร. กรุงเทพฯ : สมชายการพิมพ์, 2520.
- พุทธทาสภิกขุ, พระ. ศึกษาธรรมะอย่างถูกวิธี หรือธรรมวิภาคนวภูมิ : คำบรรยายธรรม
ของพุทธทาสภิกขุ ในพรรษาปีพุทธศักราช 2500. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ :
 กองตำราคณะธรรมทาน สำนักพิมพ์พุทธศาสตร์, 2528.

- เพ็ญแข ประจักษ์ปัจฉิม. การพัฒนาเกี่ยวกับการถ่ายทอดทางศาสนา: ความสำคัญและการสนับสนุนซึ่งกันและกัน. จุลสารฉบับที่ 5 สถาบันวิจัยพุทธศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2528.
- เพ็ญแข ประจักษ์ปัจฉิมและอ้อมเดือน สดมณี. การยึดหลักทางศาสนาในการดำเนินชีวิตของชาวชนบทไทย และแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลง. รายงานการวิจัยฉบับที่ 34 สถาบันวิจัยพุทธศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2529.
- พัฒนา ชูเชื้อ. การศึกษาเรื่องการอบรมพุทธศาสนาและความคิดเห็นของเขที่มีต่อพุทธศาสนาในโรงเรียนพุทธศาสนาวินาศิษฐ์. วิทยานิพนธ์ ค.บ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2508. อัดสำเนา.
- ฟุ้งเฟื่อง เครือตราชู. สรุปคำบรรยายรายวิชาพุทธปรัชญาเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2527.
- ภัทรา นิคมานนท์. ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติต่อการถือศีลห้า ความรู้สึกรับผิดชอบ วินัยในตนเอง ความเกรงใจ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2517. อัดสำเนา.
- ยุพดี เตชะอังกูร. การทดลองขีดหนึ่งตะลุมเป็นสื่อกลางเพื่อพัฒนาจริยธรรมด้านวินัยแห่งตนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2525. อัดสำเนา.
- ราชวรุมณี, พระ. พุทธธรรม : มัชฌิมสูตร/ มัชฌิมปฏิบัติ ฉบับปรับปรุงและขยายความ. กรุงเทพฯ : คณะธรรมกรรม, 2525.
- รัตน นภารัตน์. การศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและควมมีวินัยในตนเองของนักเรียนชั้น ม. 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาโดยใช้การสอนแบบบูรณาการกับการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2531. อัดสำเนา.
- ลัดดาวัลย์ พรศรีสมุทร และวิลาสลักษณ์ ชั่ววลี. ครอบครัวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมทางจิตใจของไทย. รายงานการวิจัยฉบับที่ 25 สถาบันวิจัยพุทธศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2524.

ลัดดาวรรณ ณ. ระนอง. การทดลองใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาวินัยในตนเอง. ปรินทิพ
 กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2525. อัดสำเนา.

วไลพร ภวภูตานนท์ ณ.มหาสารคาม. จิตวิทยาพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : คณะสังคมศาสตร์
 และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, มปป.

วิมล อยู่ไว. การศึกษาผลการอ่านหนังสือการ์ตูนเรื่อง โดราเอมอนต่อทัศนคติเชิงจริยธรรม
 ของนักเรียนประถมศึกษาในจังหวัดลพบุรี. ปรินทิพ กศ.ม. กรุงเทพฯ :
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2527. อัดสำเนา.

วิวัฒน์ อัคราวิชัย. ความสัมพันธ์ระหว่างวินัยในตนเองกับความซื่อสัตย์ของเด็กไทย. ปรินทิพ
 กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2523. อัดสำเนา.

วิวัฒน์ มูลสถาน. ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดู และความมีวินัยในตนเอง.
 ปรินทิพ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2523.
 อัดสำเนา.

วัฒนา ดิศพงษ์. ความคิดเห็นของเยาวชนที่มีต่อพุทธศาสนา พศ. 2521. วิทยานิพนธ์ ค.บ.
 กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523. อัดสำเนา.

วันชัย มีกลาง. ความสัมพันธ์ระหว่างเจตคติ ความรู้ ความเข้าใจ การปฏิบัติตาม
 และการได้รับการถ่ายทอดทางพุทธศาสนาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยใน
 กรุงเทพมหานคร. ปรินทิพ วท.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
 ประสานมิตร, 2530. อัดสำเนา.

ศุภกาญจน์ ภักดีศรี. เปรียบเทียบความรู้ในพุทธศาสนาของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4-5
 ที่ศึกษาพุทธศาสนาวันอาทิตย์กับนักเรียนโรงเรียนสามัญ. วิทยานิพนธ์ ค.บ. กรุงเทพฯ :
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522. อัดสำเนา.

สมาน กำเนิด. การอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ที่มีต่อการปรับตัวของเด็ก. ปรินทิพ กศ.ม.
 กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2523. อัดสำเนา.

สิริวัฒน์ คำวันสา. ปรัชญาพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัย
 ศิลปากร, 2529.

- สุจริต เพียรชอบ. "รายงานการวิจัยเรื่องคุณลักษณะของเยาวชนไทยที่พึงปรารถนา,"
ข่าวสารวิจัยการศึกษา. 9(1) : 19 - 24 ; ตุลาคม - พฤศจิกายน, 2528.
- สุเชษฐ์ มา هرم. อิทธิพลของการเป็นแบบอย่างต่อการพัฒนาจริยธรรมของเยาวชนไทย.
 ปรินทิพไนท์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร,
 2519. อัดสำเนา.
- สุทิน เนียมพลับ. "แนวทางพัฒนาคุณลักษณะของเยาวชนด้านจริยธรรม,"
การวิจัยทางการศึกษา. 14 (4): 2527.
- สุนารี เตชะโชควัฒน์. ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดู วินัยในตนเอง และ
 ความภาคภูมิใจในตนเอง. ปรินทิพไนท์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
 ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2515. อัดสำเนา.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. "หลักธรรมสำคัญของพุทธศาสนา," การศึกษาเอกชน. 8(4) :
 13 - 14 ; มกราคม 2526.
- โสภา ชูนิกุลชัย. ความรู้เบื้องต้น ทางจิตวิทยา. มปท. คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
 มหาวิทยาลัยมหิดล, 2529.
- โสภา ชูนิกุลชัย และคนอื่นๆ. การศึกษาทัศนคติเกี่ยวกับจริยธรรม ค่านิยม และประเพณีและวัฒนธรรม
 ของครอบครัวไทย ที่มีผลต่อการอบรมเลี้ยงดู : ศึกษาเฉพาะกรณีในเขตกรุงเทพมหานคร.
 กรุงเทพ : สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2531.
- อินเ้า จังจริง. ผลของการบวชชีนราหมณ์ต่อระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักศึกษา
 วิทยาลัยพลศึกษาในจังหวัดภาคกลาง. ปรินทิพไนท์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
 ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2529. อัดสำเนา.
- อุทัย เกษร. การศึกษาคุณธรรม 4 ประการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในเขตการศึกษา 8.
 ปรินทิพไนท์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2529.
 อัดสำเนา.

- Allport, Gordon W. "Attitude," in Martin Fishbein. (ed.)
Reading in Attitude Theory and Measurement. New York:
John Wiley and Sons, Inc., 1967.
- Ausubel, David P. Theory and Problems of Child Development. (2 nd)ed.
New York : Grune & Strattion, 1969.
- Deese, J. and S.H. Hulse. The Psychology of Learning. 3 rd ed.
New York: McGraw - Hill, 1967.
- Dele, Baugman. What do Students Really Want?. Bloomington
Indiana : Phi Kappa Educational Foundation , 1972.
- English, H.B. and A.C. English. A Comprehensive Dictionary of
Psychology and Psychoanalytical Terms. Longman Green and Co,
1958.
- Fishbein, M. and Iceh Ajzen. Belief, Attitude, Intention and
Behavior: An Introduction to Theory and Research. Philippines:
Addison - Wesley Publishing Company. Inc., 1975.
- Frank, J.K. Statisite for Social Scientist : A Coordinated Learning
System. NewYork : Jhon Wiley & Sons, 1974.
- Good ,Carter V. Dictionary of Education. New York : McGraw - hil
Book Company.inc., 1959.
- Gorlow, leon. Readings in the Psychology of Adjustment. 2nd.ed.,
New York: McGraw - Hill, 1968.
- Guilford, J.P. Fundamental Statistics in Psychology and Education.
New York: McGraw - Hill Book Company, Inc., 1950.
- Harris, Anton T. " A Study of The Relationship Between Stage of Moral
Development and The Religious Factors of Knowledge, Beleif and
Practic in Catholic High School Adolescents," Dessertation
Abstracts International. 42(2) : 638-A ; August, 1981.

- Hopkins, I.L. "How Children Develop Discipline" Journal of the Association for Childhood Education International. 31(6): February, 1955.
- Katz, D. "The Functional Approach to the study of Attitude," Public Opinion Quarterly. 24: 163 - 204 ; August, 1960.
- Kay , W. Moral Education. London : George Allen Ltd. , 1975.
- LeFurgy, W.G. and G.W. Waloshin. "Immediate and long-term effects of experimenttally induced social influence in the modification of adolescents moral judgments," Journal of Personality and Social Psychological. 104-110 ; December, 1969.
- McGuire, W. J. "The Nature of Attitude and Attitude Change," The Handbook of Social Psychology. V.3,. G. Lindzey & E. Aronson. Addison Wesley, 1969.
- _____. "Attitude and Attitude Change," in Lindzey, G., & Aronson, E (eds.) Handbook of Social Psychology. Vol.2, Special Fields and Applications. New York : Random House , Chapter 19 , 1985.
- McNeil, E.B, G.R. Fuller and J. Extrada. Psychology Today and Tomorrow. San Francisco: Confield Press, 1978.
- Mowrer, Orval Hobart. Learning and Behavior. New York: Wiley, 1960.
- Myers , Jerome L. Fundamental of Experimental Design. 3 rd ed. Boston : Allyn and bacon , inc, 1979.
- Rodney, Lynn S. and Phyllis M. Ford. Camp Administration Schools Communities Organizations. New York: The Ronald Press Company, 1971.
- Rokeach, Milton. The Open and Closed Mind; Investigations into the Nature of Belief Systems and Personality Systems. New York: Basic Books, 1960.

Rosenberg, G. and others. Attitude Organization and Change.
New Haven : Yale University, 1960.

Secord Paul, F. and Carl. W. Backman . Social Psychology. New York :
McGraw - Hill Book Company, 1964.

Vincent, B.R. "The Effects of Two-Teaching Approaches on the Moral
Judgment of Sixth Grade Children," Dissertation Abstracts.
37(10) ; april, 1976.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนรุ่นปี 2533 รุ่นที่ 12

ณ วัดม่วง แขวงหลักสอง เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

หลักการและเหตุผล

เนื่องจากทางวัดม่วง ได้จัดให้มีการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนมาเป็นเวลา 11 ปี ติดต่อกัน ซึ่งได้รับผลดีมาตลอดสามารถทำให้เยาวชนได้มีโอกาสเข้ามาใกล้ชิดศาสนาและศึกษาเล่าเรียนปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยในทางศาสนาอันเป็นหลักเบื้องต้นแห่งพุทธศาสนาอย่างจริงจัง เป็นการปูทางพื้นฐานที่จะเข้าถึงพระพุทธศาสนาและยังเป็นการปลูกฝังคุณธรรมอันดีงามที่เหมาะสมกับเยาวชน สามารถเป็นผู้นำปฏิบัติดีปฏิบัติชอบและเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของประเทศชาติต่อไป นอกจากนี้ยังเป็นการจัดให้เด็กได้ใช้เวลาว่างในช่วงปิดภาคเรียนให้เกิดประโยชน์แทนที่จะใช้เวลาในช่วงปิดภาคเรียนไปในการเที่ยวเตร่คบเพื่อนอันอาจนำไปสู่ทางที่หลงผิดได้

วัตถุประสงค์ของการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

1. เพื่อนำเยาวชนของชาติให้เข้าใกล้ชิดพระพุทธศาสนา
2. เพื่อปลูกฝังศีลธรรมให้แก่เยาวชนไทย
3. เพื่อเป็นการวิปทอดพระพุทธศาสนาให้วัฒนาสถาวรต่อไป
4. เพื่อรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของไทยอันมีมาแต่โบราณให้สืบต่อไป
5. เพื่อแก้ปัญหาเยาวชนให้เป็นพลเมืองดีของชาติต่อไปในอนาคต

กำหนดการในการรับสมัคร

ในการรับสมัครผู้ที่จะเข้ารับการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเริ่มรับสมัครตั้งแต่วันที่ 1 จนถึง 31 มีนาคม 2533

กำหนดการมอบตัวผู้ขอบรรพชา

ในการมอบตัวเพื่อเตรียมการฝึกซ้อมเริ่มตั้งแต่วันที่ 31 มีนาคม 2533 ถึง วันที่ 5 เมษายน 2533

กำหนดการบรรพชา

ในการจัดการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่ได้จัดขึ้นที่ วัดม่วง แขวงหลักสอง เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร มีหมายกำหนดการดังนี้

วันพฤหัสบดีที่ 6 เมษายน 2533

เวลา 16.00 น. โภชนาการ

เวลา 19.00 น. เทศน์สอนนาถ

วันศุกร์ที่ 7 เมษายน 2533

เวลา 08.00 น. ทำพิธีบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

เวลา 11.00 น. ร่วมกันถวายภัตตาหารเพลแด่พระภิกษุสามเณรเป็นการฉลอง

กำหนดการฝึกอบรม การฝึกอบรมสามเณรจะเริ่มดำเนินการหลังจากบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ตั้งแต่วันที่ 7 เมษายนจนถึงวันที่ 6 พฤษภาคม 2533 จึงจะทำการลาสิกขาโดยมีระยะเวลาในการฝึกอบรม 1 เดือน

คุณสมบัติของผู้ที่เข้าบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

คุณสมบัติของผู้ที่จะเข้าบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนมีดังนี้

1. จะต้องบรรพชากับพระอุปัชฌาย์ที่ได้รับการแต่งตั้งโดยถูกต้องตามกฎหมายเถรสมาคม และเข้ารับการบรรพชาในเขตซึ่งพระอุปัชฌาย์นั้นมีสิทธิ์ให้การบรรพชาได้
2. จะต้องได้พบพระอุปัชฌาย์ให้ท่านสอบสวนคุณลักษณะที่จะบวชได้ก่อน กล่าวคือผู้ที่ขอบรรพชาต้อง

ก). มีอายุตั้งแต่ 9 ถึง 17 ปี

ข). เป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตตำบลหรืออำเภอที่จะบวช มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง ไม่เป็นคนจรจัด

ค). มีความรู้อ่านออกและเขียนภาษาไทยได้

ง). มีสมณวัตรครบถ้วนและถูกต้องตามพระวินัย

จ). เป็นผู้สามารถกล่าวคำบรรพชาได้ด้วยตนเองและถูกต้องไม่วิบัติ

3. จะต้องมิบิดามารดาหรือผู้ปกครองมาขอตัวและรับรองให้เข้าบรรพชา

การจัดการบรรพชาสามเณรและการฝึกอบรมภาคฤดูร้อน

ในการจัดการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนรุ่น 12 ที่จัดขึ้นที่วัดม่วง แขวงหลักสอง เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ได้แบ่งช่วงของการอธิบายเป็น 4 ช่วงด้วยกันคือ

1. ก่อนวันบรรพชา
2. วันพิธีบรรพชา
3. ระหว่างการบรรพชา
4. การลาสิกขา

โดยในแต่ละช่วงที่ผู้วิจัยได้ทำการแบ่งไว้นี้มีรายละเอียดดังนี้

ช่วงก่อนวันบรรพชา

ในช่วงก่อนวันบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ประมาณ 1 เดือน ผู้สมัครต้องปฏิบัติดังนี้

1. ทำการสมัครเข้ารับการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน โดยในการรับสมัครผู้ที่จะเข้ารับการบรรพชาเป็นสามเณรภาคฤดูร้อนเปิดรับสมัครตั้งแต่วันที่ 1 - 31 มีนาคม 2533 โดยผู้ที่มีความประสงค์ในการบวชจะต้องพามารดาหรือผู้ปกครองมาพบกับพระสงฆ์ผู้ดำเนินการรับสมัครด้วย และจะต้องกรอกรายละเอียดในใบสมัครข้างล่างนี้

ใบสมัครบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

วัดม่วง แขวงหลักสอง เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

วันที่ เดือน พ.ศ.

ข้าพเจ้า นามสกุล

เกิดวันที่ เดือน พ.ศ. อายุ ... ปี

บิดาชื่อ..... มารดาชื่อ..... อยู่บ้านเลขที่

หมู่ที่ ตรอก/ซอย ถนน

แขวง เขต จังหวัด

โทร.....

ปัจจุบันศึกษาอยู่ที่โรงเรียน ชั้น.....

แขวง เขต จังหวัด

มีความประสงค์ขอสมัครเข้าบรรพชาเป็นสามเณรภาคฤดูร้อนเพื่อศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรม
คำสอนของพระพุทธศาสนา ณ วัดม่วง เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ด้วยความยินดี
และจะปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ที่ทางวัดได้กำหนดไว้ด้วยดีทุกประการ เพราะว่าข้าพ
เจ้ามีศรัทธาที่จะบรรพชา และศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง

ลงชื่อ ผู้สมัคร

(.....)

คำรับรองของ บิดา มารดา และผู้ปกครอง

ข้าพเจ้า (นาย นาง นางสาว) นามสกุล
อายุ ปี อยู่บ้านเลขที่ หมู่ที่ แขวง เขต
จังหวัด โทร โดยเกี่ยวข้องกับ
ของผู้สมัคร และยินยอมให้ (ผู้สมัคร) ได้เข้าบรรพชา
เป็นสามเณรด้วยความเต็มใจ ตามที่ผู้สมัครได้ลงชื่อสมัครไว้แล้วนั้น

ลงชื่อ ผู้ปกครอง

(.....)

พระผู้สมัครลงชื่อรับรองการสมัคร

ลงชื่อ

(.....)

...../...../.....

2. หลังจากสมัครเรียบร้อยแล้วพระผู้สมัครจะให้ใบรายละเอียดของการบรรพชา
พร้อมบทท่องจำที่ผู้ประสงค์จะบรรพชาจำเป็นต้องท่องให้ได้ก่อนวันบรรพชา พร้อมกันนี้พระผู้รับ
สมัครจะนัดให้ผู้ขอบรรพชาไปเล่าเรียน ท่องจำ และฝึกซ้อม การขอบรรพชาและมารยาทใน
การครองเพศบรรพชิตซึ่งนัดในวันที่ 1 เมษายน 2533 ก่อนวันบรรพชาสามเณร 5 วัน โดยมี
รายละเอียดของการฝึกซ้อมดังนี้

2.1 มารยาทไทย ได้แก่ การนั่งคือ นั่งโหยง(นั่งคุกเข่า) และนั่งพับเพียบ การกราบไหว้ คือ การประนมมือ การไหว้ การกราบแบบธรรมดา และการกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ การเดินเข้าและการลุกขึ้นเดิน

2.2 คำขอพระรัตนตรัย และขอพรพรชา คำขอไตรสรณคมน์ คีล 10 คำขอลิขัย และขอให้เป็นผู้ปฎิมาย์ให้ เป็นภาษาบาลีที่ผู้ขอพรพรชาสามเณรต้องจำให้ได้คล่องแคล่วก่อนถึงวันพรพรชา

2.3 การชักซ้อมพิธีพรพรชา ตั้งแต่การแห่ภาคเข้าอุโบสถ การขอลิขัยพระรัตนตรัย การขอพรพรชา การฟังโอวาท การรับตรปิฎกัมมัญฐาน การครองผ้า การขอไตรสรณคมน์และคีล10 การรับคำสั่งพระอุปัชฌาย์ การรับไตรสรณคมน์และคีล10 การขอและรับนิลย

2.4 มารยาทของสามเณร เช่น การยืน เดิน นั่ง อย่างสำรวมในโอกาสต่างๆ การทำความเคารพและการรับการเคารพ การประเคนและการรับประเคน ตลอดจนการใช้คำสรรพนามในการพูดจา และคำสวดมนต์ไหว้พระ ทำวัตรเช้า ทำวัตรเย็น เป็นต้น

3. วันก่อนเข้ารับการพรพรชา 1 วัน คือวันที่ 6 เมษายน 2533 โดยมีรายละเอียดดังนี้

ในช่วงเช้าตั้งแต่เวลา 9.00 น. เป็นการซ้อมขนาดครั้งสุดท้าย

ส่วนในช่วงบ่ายเวลา 15.00 น. ผู้ปกครองนำบุตรหลานของตนมาส่งเพื่อฟังรายละเอียดและชักซ้อมอีกครั้งหนึ่ง

หลังจากนั้นเวลา 16.00 น. ทำพิธีปลงผมโดยการโกนผม คิ้ว หนวด เครา ผู้ทำการโกนในครั้งนี้คือพระภิกษุที่อยู่ในวัด (ดูภาพประกอบ 8)

เวลา 18.00 น. ผู้ปกครองจัดให้เด็กที่จะประสงค์จะพรพรชาที่เข้าพิธีปลงผมแล้วนั่งห่มด้วยผ้าขาว เพื่อเตรียมการฝึกซ้อมอีกหนเป็นหนสุดท้าย

เวลา 19.00 น. ประธานฝ่ายคฤหัสถ์มาถึงในพิธี ซึ่งประธานฝ่ายคฤหัสถ์คือ ร้อยตรีเกรียงศักดิ์ โลหะชาละ ตำแหน่งผู้อำนวยการสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร

เวลา 20.00 น. เทศน์สอนนาค โดยท่านกิตติคุณโฆภิกขุ สำนักสงฆ์จิตตภาวัน ซึ่งท่านเทศน์ในเรื่อง อนิสงฆ์ของการบวช (ดูภาพประกอบ 9) ซึ่งพอสรุปได้ว่า

ผู้ที่บรรพชาเป็นสามเณรแล้วตลอดระยะเวลาที่บรรพชาอยู่นั้น หากตั้งใจประพฤติดี ประพฤติชอบ ด้วยศรัทธา ความเชื่อ ความเลื่อมใส ในคุณของพระรัตนตรัยเป็นอันดี ย่อมได้รับ ผลเอนกประการกล่าวโดยย่อได้ 7 ข้อด้วยกันคือ

- (1) สมองของคุณบิดามารดาผู้บังเกิดเกล้า และแก่ผู้มีอุปการะคุณแก่ตน
- (2) ได้เป็นศาสนทายาท คือ เป็นผู้สืบเชื้อสายอายุพระพุทธศาสนา ทั้งโดยเพศและโดยคำสอน
- (3) ได้สร้างสมอบรมบารมีไว้ในพระพุทธศาสนา อันจะเป็นวาสนาบารมีติดตามตน ไปอำนวยความสะดวกให้แก่งตนเองต่อไปในภายภาคหน้า
- (4) เป็นผู้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์แก่ตนในทางที่ดีงาม
- (5) เป็นผู้ได้รับการฝึกอบรมกายวาจาใจ ให้เป็นระเบียบเรียบร้อยดีงามตามคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา
- (6) เป็นผู้ที่ได้ฝึกหัดอภัยทานและปฏิบัติตนให้เป็นคนดีมีความอดทน รู้จักรับผิดชอบ สามารถช่วยตัวเองได้
- (7) เป็นผู้ได้รับการอบรมจิตใจ ให้เป็นคนมีความกตัญญูกตเวทิต่อผู้มีพระคุณและผู้มีอุปการะคุณแก่ตน

วันพิธีบรรพชา

ในวันนี้เริ่มตั้งแต่ 8.00 น. พระภิกษุร่วมพิธีและพระอุปัชฌาย์จะเข้านั่งยังอาสนะสงฆ์ ในศาลาการเปรียญ บิดามารดา ผู้ปกครองและคณะกรรมการฝ่ายคฤหัสถ์นำชบวนแห่หน้าเข้าสู่อุโบสถโดยเวียนขวารอบอุโบสถ 3 รอบ (ดูภาพประกอบ 10) แล้วนำชบวนแห่กลับมายังศาลาการเปรียญ บิดามารดาหรือผู้ปกครองมอบผ้าไตรสำหรับสามเณรพร้อมด้วยดอกไม้ธูปเทียนและเครื่องสักการะให้แก่ผู้ขอบรรพชา แล้วให้ทุกคนนั่งพับเพียบเป็นแถวหันหน้าไปยังพระอุปัชฌาย์ บิดามารดาผู้ปกครองและคณะกรรมการฝ่ายคฤหัสถ์นั่งข้างหลังและสองข้างของหมู่ผู้เข้าบรรพชา โดยมีการไหว้พระรับศีลร่วมกันโดยพระอุปัชฌาย์ประธานสงฆ์ในพิธีเป็นผู้ให้ศีล เสร็จแล้วเริ่มพิธีบรรพชาโดยจัดให้บรรพชาพร้อมกันทั้งหมด

เริ่มพิธีโดยผู้ขอบรรพชานั่งคุกเข่า กราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ 3 หนพร้อมกัน

แล้วประนมมือประคองผ้าไตรและเครื่องสักการะ เดินเข้าเข้าไปหาพระอุปัชฌาย์ เมื่อได้ระยะที่
กำหนดให้วางผ้าไตรลงทางด้านซ้ายมือโดยวางราบให้ยาวไปด้านหน้า แล้วนำเครื่องสักการะ
เข้าไปถวายพระอุปัชฌาย์เมื่อพระอุปัชฌาย์รับแล้วกราบลงแบบเบญจางคประดิษฐ์ 3 ครั้ง แล้วนั่งคุก
เข่าประนมมือประคองผ้าไตรไว้กับอก เปล่งวาจาถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง แล้วขอพรพรพชาดังนี้
ยืนขึ้นแล้วเปล่งวาจาพร้อมกัน

อุกาสะ วันทามิ ภันเต, ลัทธิัง อะปะราธัง ชะมะถะ เมภันเต, มะยา กะตัง ปุณฺณัง
สามินา อะนุโมทิตฺตัง, สามินา กะตัง ปุณฺณัง มัยหัง, ทาตฺตัง สาธุ สาธุ อะนุโมทามิ (1 จบ)

อุกาสะ การุญฺญัง กัตตะวา, ปิณฑัง เทชะ, เม ภันเต,

(นั่งคุกเข่าประนมมือว่า)

อะหัง ภันเต, ปิณฑัง ยาจามิ,

ทุติยัมปิ อะหัง ภันเต, ปิณฑัง ยาจามิ,

ตะติยัมปิ อะหัง ภันเต, ปิณฑัง ยาจามิ,

ลัทธิะทุกขะ, นิสสะระณะ นิพพานะ, ลัทธิกะระ ฌิตถายะ, อิมัง กาสาวัง ตะเหตุตะวา,
ปิณฑาเชชะ มัง ภันเต, อุกัมปัง อูปาทายะ, (ว่า 3 จบ) ถวายผ้าไตรอุปัชฌาย์แล้วว่าต่อไป

ลัทธิะทุกขะ, นิสสะระณะ นิพพานะ, ลัทธิกะระ ฌิตถายะ, เอตัง กาสาวัง กัตตะวา,
ปิณฑาเชชะ มัง ภันเต, อุกัมปัง อูปาทายะ, (ว่า 3 จบ) กราบลงนั่งประนมมือฟังพระอุปัชฌาย์
สอนต่อไป

พระอุปัชฌาย์สอนกัมมัฏฐานให้ว่าตาม ดังนี้

เกสา โลมา นะชา หันตา ตะโจ ตะโจ หันตา นะชา โลมา เกสา (เสร็จแล้วว่าเองอีกครั้ง)

(ออกไปหมั่นแล้วเข้ามา ที่เดิม ว่าดังนี้) (ดูภาพประกอบ 11)

อุกาสะ การุญฺญัง กัตตะวา, ติสสะระณะ สะหะ, สีสานิ เมชะ, เม ภันเต,

อะหัง ภันเต, สะระณะสีลัง ยาจามิ,

ทุติยัมปิ อะหัง ภันเต, สะระณะสีลัง ยาจามิ,

ตะติยัมปิ อะหัง ภันเต, สะระณะสีลัง ยาจามิ,

ลำดับนั้น พระอุปัชฌาย์กล่าวคำนโมสการให้ผู้มุ่งบรรพชาว่าดังนี้

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ (ว่า 3 จบ)

จากนั้นพระอุปัชฌาย์กล่าวคำว่า " ยะมะหัง วะทามิ ตัง วะเทติ " ฟังรับว่า อามะ กันเต.
ครั้นแล้วพระอุปัชฌาย์ให้เปล่งวาจาว่าสรณคัมภีร์ ว่าตามดังนี้

พุทฺธัง สะระนัง คัจฉามิ,
ธัมมํ สะระนัง คัจฉามิ,
สังฆัง สะระนัง คัจฉามิ,
ทุติยัมปิ พุทฺธัง สะระนัง คัจฉามิ,
ทุติยัมปิ ธัมมํ สะระนัง คัจฉามิ,
ทุติยัมปิ สังฆัง สะระนัง คัจฉามิ,
ตะติยัมปิ พุทฺธัง สะระนัง คัจฉามิ,
ตะติยัมปิ ธัมมํ สะระนัง คัจฉามิ,
ตะติยัมปิ สังฆัง สะระนัง คัจฉามิ,

เมื่อจบแล้ว พระอุปัชฌาย์กล่าวว่า " ติสระณะกะมะณัง นิฏฐิตัง " ฟังรับว่า อามะ กันเต.
แล้วให้ว่าตามดังต่อไปนี้

ปาณาติปาตา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
อะทินนาทานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
อะพรหมจะรียา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
มุสาวาทา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
สุราเมรัยเมมฺหะชะ ปะมาทัฏฐาณา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
วิกาสะโกชะนา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
นัจจะคิตะ วาทีตะ วิสูกะ ทัสสะนา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
มาลาคันทะ วิเลปะนะ ธารณะมัตตะนะ วิฏฺฐะณัฏฐาณา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
อุจจาสะยะนะ มะหาสะยะนา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
ชาตะรูปะระชะตะ ปะฏิคคะหะนา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ (ว่าเองอีกหน)

(เสร็จแล้วให้รับเครื่องอัฐบริขาร)

แล้วพระอุปัชฌาย์กล่าวต่อไปว่า

สิมานิ ทะสะ ลิกขา ปะทานิ สะมาทียามิ (ว่าตาม 3 ทน) กราบลงแล้วยืนขึ้นว่า

วันทามิ ภันเต, สัพพัง อะปะราธัง ชะมะอะ เม ภันเต, มะยา กะตัง ปุณฺณัง สามินา
อะนุโมทิตัพพัง, สามินา กะตัง ปุณฺณัง มัยหัง, ทาตัพพัง สาธุ สาธุ อะนุโมทามิ.

(เสร็จแล้วกราบลง 3 ทน)

นับเป็นการเสร็จพิธีการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน จากนั้นบิดามารดาหรือผู้ปกครองถวาย
เครื่องใช้ระหว่างบรรพชาแก่สามเณรและถวายภัตตาหารเพล กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล รับพรพระ
ระหว่างการบรรพชา

ในระหว่างการบรรพชาเป็นสามเณรนี้ ได้จัดให้สามเณรทุกคนเข้ารับการอบรมสั่งสอน
และปฏิบัติตามกิจวัตรของสามเณรเป็นเวลา 1 เดือน โดยมีกิจวัตรประจำวันและหัวข้อที่ทำการฝึก
อบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนดังนี้

กิจวัตรประจำวัน ตลอดระยะเวลา 1 เดือน

- 05.00 น ตื่นนอน ไหว้พระ ทำวัตรเช้า ทำสมาธิ
- 06.00 น ออกบิณฑบาต (ดูภาพประกอบ 12)
- 07.30 น ฉันทภัตตาหารเช้า
- 08.00 น เข้าชั้นเรียนประมาณ 2 ชั่วโมง
- 11.00 น ฉันทภัตตาหารเพล (ดูภาพประกอบ 23)
- 13.00 น เข้าชั้นเรียนประมาณ 3 ชั่วโมง
- 17.00 น ฝึกผ่อน สรงน้ำ เตรียมตัวทำวัตรเย็น
- 18.00 น ทำวัตรเย็นร่วมกับพระภิกษุ
- 19.00 น ประชุมอบรมรวม ฝึกปฏิบัติสมถกัมมัฏฐาน ทำสมาธิ และวิปัสณา
กัมมัฏฐาน หรือฝึกการสนทนาธรรม รับฟังข้อชี้แจงแก้ไขข้อบกพร่อง อบรมความประพฤติ
- 21.00 น ฉันทน้ำปานะ (ดูภาพประกอบ 19)
- 22.00 น ไหว้พระก่อนนอน แผ่เมตตา เข้านอนพร้อมกันทั้งหมด

โดยในวันธรรมสวนะหรือวันสำคัญทางพุทธศาสนาที่มีพิธีการและกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง
การทำบุญที่วัดจะ ไม่มีการเรียนการสอนในวันนั้น เช่น วันพระ วันสงกรานต์ เป็นต้น

ส่วนหัวข้อที่ทำการฝึกอบรมทางศาสนาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่ใช้ในการเรียนการสอนในครั้งนี้อยู่ประกอบด้วย

1. พุทธประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา ในหัวข้อนี้มีเนื้อหาที่สอนคือ

1.1 ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ถิ่นกำเนิด การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชมพูทวีป การได้ตรัสสาวก การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทยสมัยพระเจ้าอโศก สมัยลพนา และสมัยสุโขทัย

1.2 พุทธประวัติ ชาตภูมิ จนถึงนิพพาน การบำเพ็ญพุทธกิจ พุทธจริยา

1.3 ประวัติการบรรพชา และอันสงฆ์ของการบรรพชา

1.4 พระรัตนตรัย ไตรสิกขา

1.5 ความสำคัญของพระพุทธศาสนาต่อสังคมไทย

(ดูภาพประกอบ 13)

2. คำฉันท์การ บทสวดมนต์ไหว้พระ สามเณรสิกขา ซึ่งประกอบด้วย บทฉันท์การ บทสวดมนต์ไหว้พระ บททำวัตรเช้า-เย็น บทพิจารณา บทเจริญพระพุทธคุณ ธรรมคุณและสังฆคุณ บทแผ่เมตตา บทอาราธนาศีล อาราธนาธรรม อาราธนาพระปริตร บทกรวดน้ำ และบทให้พร เป็นต้น ที่สามเณรต้องกล่าวเจริญ สวด ภาวนา ในกิจวัตรประจำวันตลอดระยะเวลาที่บรรพชาเป็นสามเณรอยู่ โดยการจัดให้สามเณรท่องจำเป็นภาษาบาลีสอนและอธิบายให้ทราบคำแปล โดยในบางส่วนได้สอนในเวลาเรียน และในบางส่วนได้สอนนอกเวลาเรียน โดยให้ท่องในเวลาเช้าและเวลาเย็น

3. ข้อปฏิบัติสำหรับสามเณรและคฤหัสถ์ชาวพุทธ ในส่วนนี้ได้ทำการสอนในเรื่องของข้อห้ามและข้อปฏิบัติสำหรับสามเณรและพระพุทธานุศาสนิกชนฝ่ายคฤหัสถ์ เช่น ศีลห้า ศีล 10 อุกุศลกรรมบท เสด็จวัตร 75 เญยจกัลยาณธรรม กุศลกรรมบท เป็นต้น

4. ธรรมในนวกวาท ในหมวดนี้ได้ใช้สอนในช่วงเวลากลางวันโดยจัดสอน ธรรมะตามหลักสูตรหรือธรรมศึกษาตรีในหนังสือนวกวาท ดังต่อไปนี้ (ภาพประกอบ 14)

ธรรมหมวด 2

(1) ธรรมคัมภีร์โลก 2 ดังนี้

(1.1) หิริ (ความละอายต่อความชั่ว)

- (1.2) โอตตัปปะ (ความเกรงกลัวต่อความชั่ว)
- (2) ธรรมทำให้งาม มี 2 ประการดังนี้
 - (2.1) ชันติ (ความอดทน)
 - (2.2) โสรัจจะ (ความรักความประณีตหมดจดเรียบร้อยงดงาม)
- (3) ธรรมมีอุปการะมาก 2 ดังนี้
 - (3.1) สติ (ความระลึกได้ สำนึกอยู่ไม่เผลอ)
 - (3.2) สัมปชัญญะ (ความรู้ชัด เข้าใจชัดตลใจความเป็นจริง)
- (4) บุคคลหาได้ยาก 2 ดังนี้
 - (4.1) บุพการี (ผู้ทำอุปการะก่อน)
 - (4.2) กตัญญูทเวที (ผู้รู้อุปการะที่เขาทำแล้วและตอบแทน)

ธรรมหมวด 3

- (5) อกุศลมูล 3 (ต้นตอของความชั่ว) มี 3 ประการ คือ
 - (5.1) โลภะ (ความอยากได้)
 - (5.2) โทสะ (ความคิดประทุษร้าย)
 - (5.3) โมหะ (ความหลง)
- (6) กุศลมูล 3 (ต้นตอของความดี) มี 3 ประการคือ
 - (6.1) อโลภะ (ความไม่โลภ ความคิดเพื่อแผ่)
 - (6.2) อโทสะ (ความไม่คิดประทุษร้าย)
 - (6.3) อโมหะ (ความไม่หลง ปัญญา)
- (7) ทugend 3 หรือ อกุศลกรรมบท 10 (ทางทำความชั่ว) ประกอบด้วย
 - (7.1) กายทุจริต (ความประพฤติชั่วทางกาย) มี 3 คือ
 - (7.1.1) การทำชีวิตให้ตกล่วง
 - (7.1.2) การลักทรัพย์
 - (7.1.3) ความประพฤติผิดในกาม
 - (7.2) วจีทุจริต (ความประพฤติชั่วด้วยวาจา) มี 4 คือ
 - (7.2.1) การพูดเท็จ

- (7.2.2) การพูดวาจาเสื่อมเสีย
- (7.2.3) การพูดวาจาหยาบคาย
- (7.2.4) พูดเพ้อเจ้อ
- (7.3) มโนทุจริต (ความประพฤติชั่วด้วยใจ)
 - (7.3.1) เฟ่งเล็งอยากได้ของเขา
 - (7.3.2) พยาบาทคิดร้ายผู้อื่น
 - (7.3.3) เห็นผิดจากครรลองคลองธรรม
- (8) สุจริต 3 หรือ กุศลกรรมบท 10 (ทางทำความดี) ประกอบด้วย
 - (8.1) กายสุจริต (ความประพฤติชอบด้วยกาย) มี 3 คือ
 - (8.1.1) เว้นจากการฆ่า
 - (8.1.2) เว้นจากการลักทรัพย์
 - (8.1.3) เว้นจากการประพฤติดีในกาม
 - (8.2) วจีสุจริต (ความประพฤติชอบด้วยวาจา) มี 4 คือ
 - (8.2.1) เว้นจากการพูดเท็จ
 - (8.2.2) เว้นจากการพูดส่อเสียด
 - (8.2.3) เว้นจากการพูดคำหยาบ
 - (8.2.4) เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ
 - (8.3) มโนสุจริต (ความประพฤติชอบด้วยใจ) มี 3 คือ
 - (8.3.1) ไม่โลภอยากได้ของเขา
 - (8.3.2) ไม่พยาบาทปองร้ายเขา
 - (8.3.3) เห็นชอบตามครรลองคลองธรรม
- (9) บุญกิริยาวัตถุ 3 และบุญกิริยาวัตถุ 10 มีดังนี้
 - (9.1) ทานมัย (ทำบุญด้วยการให้ปันสิ่งของ)
 - (9.2) สีลมัย (ทำบุญด้วยการประพฤติดีมีระเบียบวินัย)
 - (9.3) ภาวนามัย (ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา ผูกอบรมทางจิตใจ)

ถ้าเป็นบุญกิริยาวัตถุ 10 ประการ มีต่อไปว่า

- (9.4) อปจายมัย (ทำบุญด้วยการประพัตถ์อ่อนน้อม)
- (9.5) เวชยาวัจจมัย (ทำบุญด้วยการช่วยชวนช่วยรับใช้)
- (9.6) ปัตติทานมัย (ทำบุญด้วยการเฉลี่ยผลความดีให้แก่ผู้อื่น)
- (9.7) ปัตตานุโมทนามัย (ทำบุญด้วยการยินดีในความดีของผู้อื่น)
- (9.8) ฐัมมัสสวนมัย (ทำบุญด้วยการฟังธรรมศึกษาหาความรู้)
- (9.9) ฐัมมเทศนามัย (ทำบุญด้วยการอบรมสั่งสอนธรรมให้ความรู้)
- (9.10) ทิฏฐุชุกัมม (ทำบุญด้วยกับทำความเห็นให้ตรง)
- (10) พระรัตนตรัย (สิ่งสำหรับเคารพบูชาสูงสุดของพุทธศาสนิกชน) 3 อย่าง คือ
 - (10.1) พระพุทธเจ้า (พระผู้ตรัสรู้เองและสอนให้ผู้อื่นรู้ตาม)
 - (10.2) พระธรรม (คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลักความจริงและหลักความประพฤติ)
 - (10.3) พระสงฆ์ (หมู่สาวกผู้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า)
- (11) ไตรลักษณ์ หรือสามัญลักษณ์ะ 3 ประกอบด้วย
 - (11.1) อนิจจตา (ความไม่เที่ยง)
 - (11.2) ทุกขตา (ความเป็นทุกข์)
 - (11.3) อนัตตตา (ความเป็นของไม่ใช่ตน)
- (12) พุทธโอวาท 3 หลักใหญ่ในคำสอนของพระพุทธเจ้า คือ
 - (12.1) ไม่ทำความชั่วทั้งปวง
 - (12.2) ทำแต่ความดี
 - (12.3) ทำใจของตนให้สะอาดบริสุทธิ์

ธรรมหมวด 4

- (13) มราวาสธรรม 4 (หลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์) ประกอบด้วย
 - (13.1) สัจจะ (ความจริง ความซื่อสัตย์)
 - (13.2) ทมะ (การข่มใจ การรู้จักควบคุมจิตใจ)
 - (13.3) ขันติ (ความอดทน)
 - (13.4) จาคะ (ความเสียสละ)

(14) อันตรายของภิกษุสามเณรผู้บวชใหม่ 4 อย่าง ดังนี้

- (14.1) อุดทนต่อคำสอนไม่ได้
- (14.2) เป็นคนเห็นแก่ปากแก้ท้อง
- (14.3) เพลิดเพลินในกามคุณ
- (14.4) รักผู้หญิง

(15) อิทธิบาท 4 (คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย)

- (15.1) ฉันทะ (ความพอใจ)
- (15.2) วิริยะ (ความเพียร)
- (15.3) จิตตะ (ความคิด)
- (15.4) วิมังสา (ความไตร่ตรอง)

ธรรมหมวด 5

(16) พละ 5 (ธรรมอันเป็นกำลัง) ประกอบด้วย

- (16.1) สัทธา (ความเชื่อ)
- (16.2) วิริยะ (ความเพียร)
- (16.3) สติ (ความระลึกได้)
- (16.4) สมาธิ (ความตั้งใจมั่น)
- (16.5) ปัญญา (ความรอบรู้)

(17) นิวรณ์ 5 (สิ่งที่กั้นจิตไม่ให้ก้าวหน้าในคุณธรรม)

- (17.1) กามฉันทะ (พอใจรักใคร่ในอารมณ์ที่ชบสรมีรูปเป็นต้น)
- (17.2) พยาบาท (ความคิดปองร้ายผู้อื่น)
- (17.3) ถีนะ (ความที่จิตใจหดหู่และเชื่องซึม)
- (17.4) อุทธัจจกุกกุกจะ (ความฟุ้งซ่านและร้อนใจ)
- (17.5) วิจิกิฉา (ความลังเลสงสัย)

(18) เบญจกัลยาณธรรม (ธรรมอันดีงาม) ประกอบด้วย 5 ประการ คือ

- (18.1) เมตตาและกรุณา
- (18.2) สัมมาอาชีวะ

- (18.3) กามลึงวร (ความลึบวระวังรู้ยับยั้งควบคุมตนในกามารมณ์)
- (18.4) ลัจจะ
- (18.5) สติสัมปชัญญะ
- (19) อนันตริยกรรม 5 (กรรมหนักที่สุดซึ่งให้ผลทันที) ดังนี้
 - (19.1) มาตุฆาต (ฆ่ามารดา)
 - (19.2) ปิตุฆาต (ฆ่าบิดา)
 - (19.3) อรหันตฆาต (ฆ่าพระอรหันต์)
 - (19.4) โลหิตุปบาท (ทำร้ายพระพุทธเจ้าจนพระโลหิตห่อขึ้น)
 - (19.5) สังฆเภท (ยังสงฆ์ให้แตกกัน)

ธรรมหมวด 6

- (20) ทิศ 6 (หน้าที่ของบุคคล 6 ประการ คือ)
 - (20.1) ปุรัตถิมทิศ – ทิศเบื้องหน้า (มารดาบิดา) บุตรพึงบำรุงบิดามารดา ดังนี้
 - (20.1.1) ทานเลี้ยงแล้ว เลี้ยงท่านตอบ
 - (20.1.2) ช่วยทำงานของท่าน
 - (20.1.3) ดำรงวงศ์สกุล
 - (20.1.4) ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท
 - (20.1.5) เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน
 - (20.2) ทักขิณทิศ – ทิศเบื้องขวา (ครู อาจารย์) ศิษย์พึงบำรุงครูอาจารย์ ดังนี้
 - (20.2.1) ลูกต้อนรับ
 - (20.2.2) เข้าไปหา
 - (20.2.3) ใฝ่ใจเรียน
 - (20.2.4) ประนินยัติ
 - (20.2.5) เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ
 - (20.3) ปัจฉิมทิศ (บุตรภรรยา)
 - (20.4) อุตตรทิศ (มิตรสหาย)

(20.5) เทวภูมิทิศ (คนรับใช้และคนงาน)

(20.6) อุปริมทิศ – ทิศเบื้องบน (สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ หรือพระสงฆ์) คฤหัสถ์ย่อมบำรุง
พระสงฆ์ ดังนี้

(20.6.1) จะทำสิ่งใด ก็ทำด้วยเมตตา

(20.6.2) จะพูดสิ่งใด ก็พูดด้วยเมตตา

(20.6.3) จะคิดสิ่งใด ก็คิดด้วยเมตตา

(20.6.4) ต้อนรับด้วยความเต็มใจ

(20.6.5) อุปถัมภ์ด้วยปัจจัย 4

(21) อายุมช 6 (ช่องทางของความเลื่อม 6 ประการ) ดังนี้

(21.1) ติตสุราและของมีนเมา

(21.2) ชอบเที่ยวกลางคืน

(21.3) ชอบเที่ยวดูการละเล่น

(21.4) ติดการพนัน

(21.5) คบคนชั่วเป็นมิตร

(21.6) เกียจคร้านการทำงาน

ธรรมหมวด 10

(22) มงคลสูตร (มงคล 38 ประการ ซึ่งพุทธศาสนิกชนทุกคนควรจดจำ เข้าใจและปฏิบัติเป็นกิจ) ซึ่งในที่นี้จะนำเสนอเฉพาะที่ทำการสอนบางมงคลที่เหมาะสมกับวัยเท่านั้น มีดังนี้

(22.1) มงคลที่ 1 ไม่คบคนพาล

(22.2) มงคลที่ 2 คบบัณฑิต

(22.3) มงคลที่ 3 บูชาคนที่ควรบูชา

(22.4) มงคลที่ 4 อยู่ในถิ่นที่มีสิ่งแวดล้อมดี

(22.5) มงคลที่ 6 ตั้งตนไว้ชอบ

(22.6) มงคลที่ 7 ศึกษาเล่าเรียนมาก

(22.7) มงคลที่ 9 มีระเบียบวินัย

- (22.8) มงคลที่ 11 บำรุงบิดามารดา
- (22.9) มงคลที่ 15 รู้จักให้
- (22.10) มงคลที่ 16 ประพฤติธรรม
- (22.11) มงคลที่ 19 เว้นจากความชั่ว
- (22.12) มงคลที่ 20 เว้นจากดื่มเ้าเมา
- (22.13) มงคลที่ 22 เคารพ
- (22.14) มงคลที่ 23 สุภาพอ่อนน้อม
- (22.15) มงคลที่ 25 กตัญญู
- (22.16) มงคลที่ 26 พังธรรมตามกาล
- (22.17) มงคลที่ 27 อุตุน
- (22.18) มงคลที่ 30 สันทนาธรรมตามกาล
- (22.19) มงคลที่ 31 รู้จักบังคับควบคุมตน
- (22.20) มงคลที่ 32 ประพฤติพรหมจรรย์

5. วิสัยบัญญัติ เป็นข้อกำหนดที่สามเนรจะต้องเข้าใจและต้องปฏิบัติอยู่ในกรอบของพระวินัยโดยมีรายละเอียดดังนี้ (ภาพประกอบ 16)

- (1) เบญจศีล ศีลสิบ ให้รู้วินัยทั้งของคฤหัสถ์และวินัยของสามเนร
- (2) อนุศาสน์ 8 ประกอบด้วย นิสสัย 4 และอภยกิจ 4
 - (2.1) นิสสัย 4 เป็นปัจจัยเครื่องอาศัยของบรรพชิต มี 4 อย่าง คือ เที้ยววิณฑบาต เน้นห่มผ้าบังสุกุล อยู่โคนไม้ และฉนเ้าดองด้วยน้ำมูกเน้า
 - (2.2) อภยกิจ 4 กิจที่ไม่ควรทำของพระภิกษุและสามเนร 4 อย่าง คือ เ้าพเมณุน ลักของเข่า ผ่าลัตว์ นุดอวดคุณพิเศษที่ไม่มีในตน
- (3) ลิกขาของภิกษุสามเนร มี 3 อย่าง คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งความสำรวมกายวาจาให้เรียบร้อยชื่อว่า ศีล ความรักษาใจมั่นชื่อว่า สมาธิ และความรอบรู้ในกองสังขารชื่อว่าปัญญา
- (4) อาบัติ คือโทษที่เกิดเพราะความละเมิดในข้อที่พระพุทเจ้าห้าม ซึ่งอาบัตินี้

7 อย่าง คือ ปาราชิก สังฆาทิเสส ถุลลัจฉัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ ทพภาสิต โดย ปาราชิก นั้นเมื่อภิกษุสามเณรต้องเข้าแล้วจะขาดจากการเป็นภิกษุสามเณร สังฆาทิเสสต้องเข้าแล้วต้องอยู่กรรมจึงพ้นได้ อาบัติอีก 5 อย่างในภิกษุสามเณรต้องเข้าแล้วต้องแสดงต่อหน้าสงฆ์ หรือคณะหรือภิกษุรูปใดรูปหนึ่งจึงพ้นได้ ซึ่งอาการที่พระภิกษุสามเณรจะต้องอาบัติมี 6 อย่างคือ

- (4.1) ต้องด้วยไม่ละอาย
- (4.2) ต้องด้วยไม่รู้ว่สิ่งนี้เป็นอาบัติ
- (4.3) ต้องด้วยสงสัยแล้วขึ้นทำลงไป
- (4.4) ต้องด้วยสำคัญว่าควรในของที่ไม่ควร
- (4.5) ต้องด้วยสำคัญว่าควรในของที่ไม่ควร
- (4.6) ต้องด้วยลืมนสติ

6. ศาสนพิธีและข้อปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนในสังคม ได้ทำการสอนในเรื่องของการปฏิบัติศาสนพิธีในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและการทำบุญบำเพ็ญกุศลตามประเพณีซึ่งเป็นเรื่องที่กุลบุตรชาวไทยพุทธศาสนิกชนทุกคนที่ผ่านการบวชเรียนแล้วจะต้องปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ดังนั้นในการจัดการเรียนการสอนในหมวดนี้จึงมีรายละเอียดของเนื้อหา ดังนี้ (ภาพประกอบ 15)

- (1) ความหมายของศาสนพิธี กุศลพิธี บุญพิธี ทานพิธี และปกิดกะพิธี ตลอดจนความรู้เกี่ยวกับพระราชพิธี พระราชกุศลและรัฐพิธี
- (2) วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา พิธีเวียนเทียน และการปฏิบัติตนของพุทธศาสนิกชนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การฟังพระเจริญพระพุทธมนต์ การฟังพระธรรมเทศนา
- (3) การทำบุญเนื่องด้วยประเพณีในครอบครัว พิธีทำบุญเลี้ยงพระ การทำบุญงานมงคลต่างๆ การตระเตรียมงานของเจ้าภาพ การอาราธนาพระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ การตั้งโต๊ะหมู่บูชา การวางต้ายสายสิญจน์ การเชิญพระพุทธรูปมาตั้งที่บูชา การปลุกเสกอาสนะสำหรับพระสงฆ์ การเตรียมเครื่องรับรองพระสงฆ์ การตั้งภาชนะสำหรับทำน้ำมนต์ การจุดธูปเทียน การอาราธนาศีล อาราธนาพระปริตร และข้อปฏิบัติในการเลี้ยงพระ
- (4) การบำเพ็ญกุศลเกี่ยวกับการตาย การจัดการศพ การทำบุญ 7 วัน 50 วัน 100 วัน การฃาปนกิจศพ การทำบุญอุทิศ การอาราธนาธรรม

(5) การถวายทานต่างๆ วิธีการและคำถวายทานประเภทต่างๆ ที่จำเป็นและสมควรตามประเพณี

(6) ข้อปฏิบัติในการประกอบพิธี ปกิณพิธี และมารยาทในส่วนที่เกี่ยวกับพิธีและพระภิกษุสงฆ์ เช่น การนั่ง การไหว้ การกราบพระ การประเคนของพระ การทำหนังสืออาราธนา และทำใบปวารณาถวายจุดปัจจัย วิธีและคำอาราธนาศีล อาราธนาพระปริตร อาราธนาธรรม วิธีและคำกรวดน้ำ วิธีจับต้ายสายสิญจน์

(7) ความรู้เกี่ยวกับพิธีสงฆ์ ในงานทำบุญบำเพ็ญกุศล และงานเทศกาลต่างๆ

7. การบำเพ็ญสมาธิ การเดินจงกรม การศึกษาสมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐานตามสมควรและความสามารถในการศึกษาในการศึกษาของสามเณร ซึ่งในการบำเพ็ญสมาธิและการฝึกการเดินจงกรมนี้ได้นำเนินการในช่วงเวลาทำวัตรเช้าและหลังทำวัตรเย็นเป็นเวลาประมาณ 30 นาที โดยมีจุดมุ่งหมายของการบำเพ็ญสมาธิและการปฏิบัติดังนี้

7.1 จุดมุ่งหมายของการบำเพ็ญสมาธิ ในการบำเพ็ญสมาธิหรือการฝึกสมาธิสำหรับสามเณรภาคฤดูร้อนนี้ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อการบรรลุมรรคผลนิพพาน เพื่อเห็นนรกสวรรค์ หรือเพื่อความมีฤทธิ์มีอำนาจศักดิ์สิทธิ์ แต่มีจุดมุ่งหมายเพื่อฝึกอบรมจิตใจที่มีกระแสฟุ้งซ่านไปในอารมณ์ต่างๆ ให้มารวมกันตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียวที่ต้องการ ในการประกอบกิจในชีวิตประจำวัน กระแสจิตใจจะได้มีความเข้มแข็งมั่นคงไม่หวั่นไหวง่าย เมื่อมีสมาธิแล้วจะมีผลทำให้ไม่ฟุ้งซ่านในขณะที่ศึกษาเล่าเรียน ทำให้เรียนในวิชาต่างๆ อย่างเข้าใจดี ถูกต้องตามความเป็นจริง มีความทรงจำแม่นยำดี ไม่ลืมเลือนง่าย

7.2 วิธีปฏิบัติในการบำเพ็ญสมาธิ หลังจากได้ทำวัตรเช้า-เย็นเรียบร้อยแล้วพระอาจารย์ก็จะให้บำเพ็ญสมาธิโดยการให้นั่งขัดสมาธิคือ ขาขวาทับขาซ้าย มือขวาทับมือซ้าย วางหงายไว้บนหน้าตัก ตั้งตัวตรง มองทอดสายตาลงประมาณ 2 ศอก แล้วหลับตา กำหนดลมหายใจเข้า - ออก ฟังนึกถึงคำบริกรรมตามวิธีอานาปานัสสติ คือ การกำหนดลมหายใจเข้าออก พร้อมกับพุทธานุสสติ คือ

ขณะหายใจเข้า ฟังนึกถึงพระพุทธคุณว่า " พุท "

ขณะหายใจออก ฟังนึกถึงพระพุทธคุณว่า " โธ "

ซึ่งในขณะที่นั่งบริกรรมจะต้องฟังมีสติสัมปชัญญะ รู้สึกรู้สียอยู่เสมอ โดยในการบำเพ็ญสมาธินี้จะเริ่มจากระยะเวลาสั้นๆ เพียง 10 นาทีแล้วค่อยเพิ่มขึ้น โดยในขณะที่นั่งบำเพ็ญสมาธินี้ พระอาจารย์จะกล่าวแนะนำตลอดเวลา เมื่อออกจากการฝึกสมาธิทุกครั้งจะมีการกล่าวคำแผ่เมตตาแก่ตนและสัตว์ทั้งหลายด้วยภาษาบาลีและคำแปล (ภาพประกอบ 17 - 18)

8. นำสามเณรออกไปทัศนศึกษา ณ.พุทธมณฑล ตำบลศาลายา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม และที่สวนหลวง ร.9 (วันที่ 30 เมษายน และวันที่ 1 พฤษภาคม 2533)

นอกจากนี้ในระหว่างการบริหารจะจัดให้สามเณรเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญของไทย กับญาติโยม ซึ่งในช่วงนี้เป็นช่วงระหว่างเทศกาลประเพณีสงกรานต์ (ดูภาพประกอบ 20 - 22) การลาสิกขา

เมื่อสามเณรได้ศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยมาครบกำหนดเวลาคณะกรรมการฝ่ายสงฆ์ได้จัดให้มีการประเมินผลการฝึกอบรมทางศาสนา โดยการทดสอบความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เพื่อรับวุฒิบัตร จากนั้นในวันที่ 6 พฤษภาคม 2533 ในช่วงเช้าได้จัดให้มีการแสดงความคิดเห็นในการที่ตนได้มีโอกาสมาบรรพชา แล้วมีการแจกรางวัลและแจกวุฒิบัตรแก่สามเณรทุกคน โดยมีสมเด็จพระธีรญาณมุนี เจ้าคณะภาค 1 กรุงเทพมหานครเป็นประธาน ฝ่ายสงฆ์เป็นผู้แจกและให้โอวาทเกี่ยวกับข้อปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนหลังจากลาสิกขาลาเพศแล้ว โดยสรุปได้ 4 ข้อดังนี้

1. ห้ามฆ่าสัตว์
2. ห้ามลักทรัพย์
3. มีความกตัญญูแก่ผู้ที่อุปถัมภ์ค้ำชู ผู้ปกครอง และผู้มีพระคุณ
4. มีความซื่อสัตย์ซื่อตรงทั้งในการทำงาน และการศึกษาเล่าเรียน

จากนั้นในช่วงบ่ายของวันที่ 6 เมษายน 2533 เวลา 15.00 น. เป็นพิธีลาสิกขาโดยเริ่มด้วยการบูชาพระรัตนตรัยสวดมนต์ไหว้พระอย่างย่อ สามเณรผู้จะลาสิกขากล่าวคำขอขมาต่อเจ้าอาวาส เจ้าอาวาสรับมาแล้วให้โอวาทเกี่ยวกับหน้าที่และการประพฤติปฏิบัติตนของพุทธศาสนิกชนที่เป็นศฤงคาร แล้วให้ผู้ขอลาสิกขาเปล่งวาจาขอลาสิกขา 3 ครั้ง จากนั้นเจ้าอาวาสจะเปลื้องผ้ากาสาวพัตร์ออกจากตัวสามเณร แล้วให้ไปนั่งชาม่มขาว แล้วกลับเข้ามาอาราธนาศีลต่อเจ้าอาวาส เมื่อรับศีลแล้วกล่าวคำประกาศตนเป็นพุทธมามกะ หลังจากนั้นพระอาจารย์และพระพี่เลี้ยงได้สวดยถาลัมพินีเป็นการให้พรเป็นอันเสร็จพิธี

ภาพประกอบ 8 แสดงการปลงผมเด็กที่จะเข้ารับการบรรพชาสามเณร

ภาพประกอบ 9 การเทศน์โล่อนาคก่อนบรรพชา

ภาพประกอบ 10 การเดินเวียนรอบโบสถ์ 3 รอบก่อนเข้ารับ
การบรรพชา

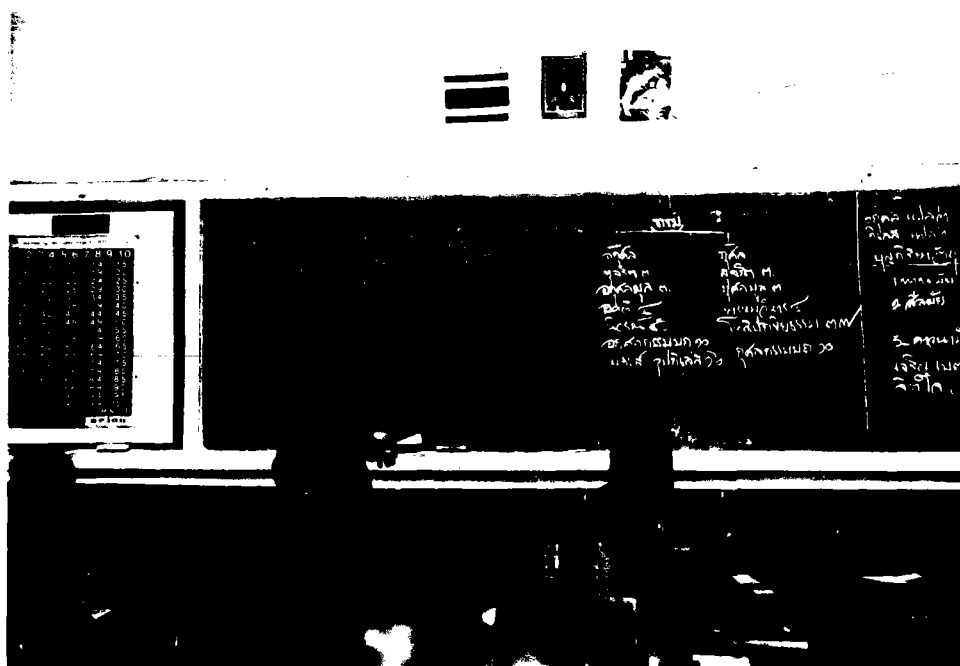
ภาพประกอบ 11 พิธีการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

ภาพประกอบ 12 การออกกัมไพฑาตของสามเณรภาคฤดูร้อน

ภาพประกอบ 13 การเรียนการสอนวิชาพุทธประวัติของสามเณรภาคฤดูร้อน

ภาพประกอบ 14 การเรียนการสอนวิชาธรรมวิภาคของสามเณรภาคฤดูร้อน

ภาพประกอบ 15 การเรียนการสอนวิชาศาสนพิธีของสามเณรภาคฤดูร้อน

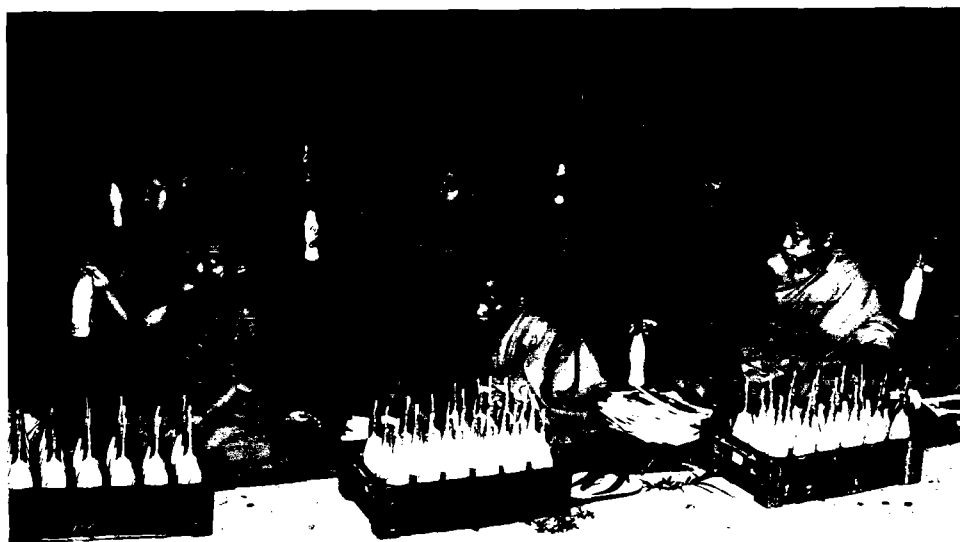
ภาพประกอบ 16 การเรียนการสอนวิชาวินัยของสามเณรภาคฤดูร้อน

ภาพประกอบ 17 แสดงการฝึกสมาธิของสามเณรในห้องประชุม

ภาพประกอบ 18 แสดงการฝึกสมาธิของสามเณรที่ประชุมลานดิน

ภาพประกอบ 19 การจมน้ำปาณะหลังจากการฝึกสมาธิ

ภาพประกอบ 20 การเข้าร่วมกิจกรรมในวันสงกรานต์

ภาพประกอบ 21 การสรงน้ำพระอาจารย์และพระพี่เลี้ยงของสามเณรเนื่องในวันสงกรานต์

ภาพประกอบ 22 แสดงการสรงน้ำพระของญาติโยมเนื่องในวันสงกรานต์

ภาพประกอบ 23 การเลี้ยงภัตตาหารเพลแด่พระภิกษุ สามเณร

ภาคผนวก ข

แบบสอบถามและค่าอำนาจจำแนกของแบบสอบถาม

ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้น

คำแนะนำ ให้นักเรียนกรอกข้อความลงในช่องว่างที่เว้นไว้ และขีดเครื่องหมายถูก (✓) ข้างหน้าตัวเลือกในข้อที่กำหนดตัวเลือกไว้ โดยตอบให้ตรงกับความเป็นจริงเกี่ยวกับตัวนักเรียนเองและตอบให้ครบทุกข้อด้วย

ก. รายละเอียดเกี่ยวกับตัวผู้ตอบ

1. ชื่อผู้ตอบ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี
2. ที่อยู่ที่ติดต่อได้.....
3. ภาคเรียนใหม่อยู่ชั้น.....ห้อง.....โรงเรียน.....
4. ปัจจุบันอาศัยอยู่กับ.....
5. ใครเป็นผู้ที่ต้องการให้บวช.....
6. บวชสามเณรภาคฤดูร้อนครั้งนี้เป็นครั้งที่.....
7. สาเหตุที่มาบวชสามเณรภาคฤดูร้อนเพราะ.....
8. อุดมคติที่นักเรียนยึดถือในการปฏิบัติในชีวิตประจำวันคือข้อใด (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)
 ไม่มีเป้าหมายเฉพาะไปตามดวง
 ตามความชอบและความสนใจของตนเอง
 พยายามปรับปรุงตนเองให้ทันเพื่อนเสมอ
 ดำรงชีวิตอยู่ในศีลธรรม และกฎระเบียบของสังคม
 หุ่นตนเองเพื่อประโยชน์ของสังคม
 อื่นๆ (ระบุ).....
9. ลักษณะความเชื่อทางพุทธศาสนาของนักเรียน (เลือกได้เพียงข้อเดียว)
 เชื่อกันได้ ไม่เชื่อกันได้ ไม่จำเป็น
 เชื่อตามคนอื่น เช่น บิดามารดา ญาติ พระ ฯลฯ
 ไม่เชื่อเนื่องจากบิดามารดา ญาติ หรือเพื่อนๆ ไม่เชื่อ
 ยังอยู่ในระหว่างการตัดสินใจว่าจะเชื่อหรือไม่เชื่อ

.... เชื่อโดยการตัดสินใจด้วยตนเอง

.... ไม่เชื่อโดยการตัดสินใจด้วยตนเอง

10. ในรอบปีที่ผ่านมา นักเรียนได้ทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา เช่น ทำบุญใส่บาตร

ฟังธรรม ร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนา เป็นต้น บ่อยเพียงใด

.... ไม่เคยเลย

.... เพียงครั้งเดียว

.... ประมาณ 2 - 3 ครั้ง

.... ประมาณ 4 - 5 ครั้ง

.... ประมาณ 6 - 8 ครั้ง

.... ประมาณ 9 - 11 ครั้ง

.... มากกว่า 11 ครั้ง

ข. รายละเอียดเกี่ยวกับพ่อ แม่และผู้ปกครองของนักเรียน

1. ระดับการศึกษาสูงสุดของพ่อหรือผู้ปกครอง

ระดับการศึกษาสูงสุดของแม่

.... ไม่ได้รับการศึกษาหรือไม่จบ ป.4

.... ไม่ได้รับการศึกษาหรือไม่จบ ป.4

.... จบ ป.4

.... จบ ป.4

.... จบ ป.6 หรือ ป.7

.... จบ ป.6 หรือ ป.7

.... จบมัธยมศึกษาตอนต้น หรือเทียบเท่า

.... จบมัธยมศึกษาตอนต้น หรือเทียบเท่า

.... จบมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือเทียบเท่า

.... จบมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือเทียบเท่า

.... ได้ ปวช. หรือ อนุปริญญา

.... ได้ ปวช. หรือ อนุปริญญา

.... จบปริญญาตรี

.... จบปริญญาตรี

.... อื่นๆ (ระบุ).....

.... อื่นๆ (ระบุ).....

2. อาชีพของพ่อหรือผู้ปกครอง..... ทำงานเกี่ยวกับ.....

3. อาชีพของแม่..... ทำงานเกี่ยวกับ.....

4. ในครอบครัวของนักเรียนมีรายได้จากด้านต่างๆ รวมกันทั้งสิ้นประมาณเดือนละ

- ต่ำกว่า 2,000 บาท เป็นเงินประมาณ บาท
- ตั้งแต่ 2,000 บาท ถึง 3,999 บาท เป็นเงินประมาณ บาท
- ตั้งแต่ 4,000 บาท ถึง 5,999 บาท เป็นเงินประมาณ บาท
- ตั้งแต่ 6,000 บาท ถึง 7,999 บาท เป็นเงินประมาณ บาท
- ตั้งแต่ 8,000 บาท ถึง 9,999 บาท เป็นเงินประมาณ บาท
- ตั้งแต่ 10,000 บาทขึ้นไป เป็นจำนวนเงินประมาณ บาท

5. รายได้ที่ได้รับใช้เลี้ยงคนทั้งหมด คน

6. ปัจจุบัน สถานภาพการสมรสของพ่อแม่ของนักเรียนเป็นอย่างไร

- พ่อแม่วังมีชีวิตอยู่ และยังอยู่ด้วยกัน
- พ่อแม่วังมีชีวิตอยู่แต่แยกกันอยู่
- พ่อถึงแก่กรรม
- แม่ถึงแก่กรรม
- ทั้งพ่อและแม่ ถึงแก่กรรม

ตอนที่ 2 ความสามารถในการปรับตัว

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านข้อความแล้วตอบคำถามโดยกาเครื่องหมายถูก (✓) ลงในช่องที่ตรงกับความรู้สึกของนักเรียนมากที่สุด โปรดทำให้ครบทุกข้อ หากไม่เข้าใจกรุณาทบทวน

ข้อความ	น้อยที่สุด	น้อย	มาก	มากที่สุด
1. ฉันรู้สึกว่าเพื่อนๆ ทุกคนดีต่อฉัน.....				
2. ฉันมักมีความคิดเห็นที่ขัดแย้งกับคนอื่นฯ เสมอ.....				
3. ฉันรู้สึกว่าคนที่เรียนเก่งชอบมองคนอื่นด้วยสายตา ที่เยาะเย้ย.....				
4. เมื่อได้รับมอบหมายภาระหน้าที่ ฉันจะทำสุดความสามารถ.....				
5. ฉันชอบแสดงความคิดเห็นร่วมกับเพื่อนๆ เสมอ.....				
6. ฉันปฏิบัติตามกฎของโรงเรียนโดยเคร่งครัด.....				
7. เพื่อนเป็นสาเหตุให้ผลการเรียนของฉันต้องลง.....				
8. ฉันเบื่อที่จะต้องไปโรงเรียน.....				
9. ฉันสามารถทำตัวเข้ากับเพื่อนได้ทุกคน.....				
10. ฉันรู้สึกไม่สบายใจ เมื่อได้รับมอบหมายให้ทำงาน ร่วมกับคนอื่น.....				
11. ฉันรู้สึกว่าตนเองไม่ค่อยมีเพื่อน.....				
12. ฉันมักเลิกล้มในสิ่งที่ต้องการทำ เมื่อพบกับ ความยุ่งยาก.....				

ข้อความ	น้อยที่สุด	น้อย	มาก	มากที่สุด
13. ฉันรู้สึกว่าเป็นๆ ชอบเอาเปรียบฉัน.....				
14. ฉันรู้สึกว่าเป็นๆ ไม่สนใจในตัวฉันเลย.....				
15. ฉันยินดีที่จะปฏิบัติตามระเบียบของกลุ่ม.....				
16. เพื่อนๆ มีความรักในตัวฉัน.....				
17. ฉันพยายามแก้ไขงานที่บกพร่อง อย่างเต็ม ความสามารถ.....				
18. ฉันเต็มใจ ที่ได้ร่วมกิจกรรมชุมชน.....				
19. ฉันรักษาสัมบัติของส่วนรวม เท่ากับสมบัติของใช้ ส่วนตัว.....				
20. ฉันรู้สึกว่าตนเอง ไม่มีอิสระในการกระทำสิ่งต่างๆ..				

ตอนที่ 3 การถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านข้อคำถามให้เข้าใจแล้วกาเครื่องหมายถูก (✓) ลงในคำตอบที่ตรงกับความเป็นจริงที่สุด และทำให้หมดทุกข้อหากไม่เข้าใจให้ยกมือถามครู

ข้อความ	บ่อยที่สุด	บ่อย	นานๆ ครั้ง	ไม่เคยเลย
1. พ่อแม่เคยสอนให้นักเรียนทำความดี เพื่อจะได้รับผลของความดี บ่อยเพียงใด.....				
2. พ่อแม่ของนักเรียนเคยเล่าเรื่องนรก - สวรรค์ ให้นักเรียนหรือคนในครอบครัวฟัง บ่อยเพียงใด...				
3. พ่อแม่ของนักเรียน เคยพูดคุยในเรื่อง บุญ - บาป เช่น บุญจะส่งผลให้อยู่เย็นเป็นสุข บาปทำให้เกิด ความทุกข์ทั้งทางกายและทางใจ กับนักเรียนหรือ คนในครอบครัว บ่อยเพียงใด.....				
4. พ่อแม่ของนักเรียนเคยพูดเรื่องตายแล้วเกิดใหม่ ให้นักเรียนหรือคนในครอบครัวฟัง บ่อยเพียงใด...				
5. พ่อแม่ของนักเรียนได้ใช้หลัก "ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว" มาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน				
6. พ่อแม่ของนักเรียนได้เคยสอนในเรื่องความซื่อสัตย์ สุจริตแก่นักเรียน บ่อยเพียงใด.....				
7. พ่อแม่ของนักเรียนได้กระทำในสิ่งต่าง ๆ ที่แสดง ให้เห็นว่ามีความเชื่อในเรื่อง บุญ เช่น ไปทำบุญที่วัด ให้ทาน เป็นต้น.....				

ข้อความ	บ่อยที่สุด	บ่อย	นานๆ ครั้ง	ไม่เคยเลย
8. พ่อแม่ได้กล่าวชมเชยหรือให้รางวัล เมื่อรู้ว่า นักเรียนช่วยคนอื่นแก้ข้ามถนน.....				
9. พ่อแม่สนับสนุนให้นักเรียนเชื่อว่า บุคคลสามารถ ฟันทุกรัศ ได้ด้วยการปฏิบัติตามคำสอน ทางพุทธศาสนา มากน้อยเพียงใด.....				
10. นักเรียนมีความรู้สึกที่พ่อแม่สนับสนุนให้นักเรียน เชื่อว่า นรก-สวรรค์ มีจริง บ่อยเพียงใด.....				
11. พ่อแม่ของนักเรียน เคยสอนนักเรียนให้มีความขยัน หมั่นเพียรในการทำงาน บ่อยเพียงใด.....				
12. พ่อแม่ของนักเรียนเคยสอนให้นักเรียนไม่ทำผิดศีลห้า เช่น ไม่ทำร้ายสัตว์ ไม่ลักขโมย เป็นต้น บ่อยเพียงใด.....				
13. พ่อแม่ของนักเรียน ได้สอนให้นักเรียน ตั้งใจ ศึกษาเล่าเรียน				
14. เมื่อเกิดปัญหาทะเลาะเบาะแว้งในครอบครัว พ่อแม่มักจะแก้ปัญหาโดยถามถึงสาเหตุของการ ทะเลาะนั้นเสมอ โดยไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง บ่อยเพียงใด.....				
15. ทุกครั้งที่พ่อแม่ของนักเรียนทราบว่านักเรียนไม่ตั้งใจ เรียน พ่อแม่จะว่ากล่าวตักเตือนนักเรียน.....				

ข้อความ	บ่อยที่สุด	บ่อย	นานๆ ครั้ง	ไม่เคยเลย
16. พ่อแม่ของนักเรียน ได้ยึดหลักที่ว่า "ทำแต่ความดี ละเว้นความชั่ว " มาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน.....				
17. พ่อแม่ของนักเรียนเคยพูดเกี่ยวกับความไม่แน่นอน ของชีวิต บ่อยเพียงใด.....				
18. พ่อแม่ของนักเรียน ได้สอนให้นักเรียน ไม่พูดคำหยาบ บ่อยเพียงใด.....				
19. การดำเนินชีวิตประจำวันในครอบครัวของนักเรียน พ่อแม่จะสนับสนุนให้นักเรียน พุด คิดและทำอย่างมี เหตุผล เสมอ.....				
20. พ่อแม่ของนักเรียน ได้สอนให้นักเรียนมีความเมตตา ต่อผู้ที่ตกทุกข์ได้ยาก.....				
21. พ่อแม่มักสอนให้นักเรียนสวดมนต์ไหว้พระก่อนนอน บ่อยเพียงใด.....				
22. พ่อแม่นักเรียนมักจะพานักเรียน ไปทำบุญที่วัดเสมอ.....				
23. พ่อแม่ของนักเรียนสนับสนุนให้นักเรียนทำบุญ ทำทานมาก บ่อยเพียงใด.....				
24. พ่อแม่ของนักเรียนมักจะพานักเรียน ไป เรียนที่เขื่อนวัด ในวันเสาร์อาทิตย์ทางศาสนา.....				
25. พ่อแม่ของนักเรียนฟังเทศน์จากวิทยุหรือโทรทัศน์ บ่อยเพียงใด.....				

ข้อความ	บ่อยที่สุด	บ่อย	นานๆ ครั้ง	ไม่เคยเลย
26. พ่อแม่ของนักเรียนเคยบริจาคเงินทำบุญ บ่อยเพียงใด.....				
27. พ่อแม่ของนักเรียนมักจะ ให้นักเรียนเดินไล่บาตร ตอนเช้าเสมอ.....				
28. ในหนึ่งสัปดาห์ พ่อแม่ของนักเรียนตักบาตรกี่ครั้ง ----- ทุกวัน 4-6 ครั้ง 1-3 ครั้ง ไม่เคยเลย				
29. ในรอบปีที่ผ่านมา พ่อแม่ของนักเรียนไปทำบุญที่วัด ประมาณกี่ครั้ง ----- มากกว่า 6 ครั้ง 4-6 ครั้ง 1-3 ครั้ง ไม่เคยเลย				
30. ในรอบปีที่ผ่านมาที่บ้านของนักเรียนเคยนิมนต์พระมาทำบุญ ประมาณกี่ครั้ง ----- มากกว่า 4 ครั้ง 2-3 ครั้ง 1 ครั้ง ไม่เคยเลย				

ตอนที่ 4 ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา

คำชี้แจง ให้นักเรียนกาเครื่องหมายกากบาท (✓) หน้าข้อที่ถูกที่สุด

1. พระธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ เรียกว่าอะไร

ก. อริยสัจสี่	ค. อิทธิบาทสี่
ข. ปัจจยสี่	ง. พรหมวิหารสี่
2. หลักธรรมข้อใดจำเป็นที่สุดในการทำงานกลุ่ม

ก. ความเอื้อเฟื้อ	ค. ความเห็นอกเห็นใจกัน
ข. ความเสียสละ	ง. การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
3. ข้อใดเป็นการประพจน์ผิดทางกาย

ก. มาลีดำแข่งผู้อื่น	ค. ปิงปองตีหัวเพื่อน
ข. น้องนุชโกหกพ่อแม่	ง. น้องอ้อยอยากได้เงินเพิ่ม
4. ข้อใดไม่ใช่หลักคำสอนของพุทธศาสนา

ก. ทำความดี	ค. ทำจิตใจให้บริสุทธิ์
ข. ละเว้นความชั่ว	ง. จงรักภักดีต่อพระเป็นเจ้า
5. ไตรสิกขา หมายถึงอะไร

ก. หลักทำความดี	ค. หลักอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา
ข. หลักในการดำเนินชีวิต	ง. หลักศีล สมาธิ ปัญญา
6. วันเพ็ญเดือน 6 มีความสำคัญทางพุทธศาสนาอย่างไร

ก. วันประสูติ	ค. วันตรัสรู้
ค. วันปรินิพพาน	ง. ถูกทุกข้อ
7. การมีใจที่สงบหรือมีสมาธิจะก่อให้เกิดผลในข้อใดต่อนักเรียนมากที่สุด

ก. การเรียนดีขึ้น	ค. ครูรักมากขึ้น
ข. มีรายได้เพิ่มขึ้น	ง. อยู่ร่วมกับเพื่อนอย่างมีความสุข

ตั้งแต่ข้อ 16-30 ให้นักเรียนกาเครื่องหมายถูก(✓) หน้าข้อที่ถูก และกาเครื่องหมายกากบาท(X)

หน้าข้อที่ผิด

- 16. ศิลข้อที่ 1 ในศีลห้าสอนให้ละเว้นจากการลักทรัพย์
- 17. การทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ เป็นหัวใจของพุทธศาสนา
- 18. การเสียสละเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการทำงานกลุ่ม
- 19. ความทุกข์เกิดจากความโลภเป็นสำคัญ
- 20. พระรัตนตรัยหมายถึง ศีล สมาธิ และปัญญา
- 21. การให้ทานเป็นการให้ที่สูญเปล่า
- 22. การฝึกสมาธิจำเป็นต้องอาศัยความอดทนเป็นสำคัญ
- 23. การกระทำที่ถือว่าเป็นการทำความดีคือการอยู่กับบ้านเฉยๆ ในวันหยุด
- 24. จุดมุ่งหมายของการทำบุญก็เพื่อหวังผลบุญในชาติหน้า
- 25. การใส่บาตรกับพระที่มีชื่อเสียงถือว่าได้กุศลสูงกว่าการใส่บาตรกับพระธรรมดา
- 26. ในขณะที่ฟังเทศน์ นักเรียนควรนั่งพนมมือด้วยอาการสงบ
- 28. การกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ใช้สำหรับกราบพระเท่านั้น
- 29. การรดน้ำผู้ใหญ่ในวันสงกรานต์ถือได้ว่าเป็นการแสดงความกตัญญูต่อบุพการี
- 30. การทอดกฐินมักนิยมทำกันในช่วงก่อนเข้าพรรษา

ตอนที่ 5 วินัยในตนเอง

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านคำถามแต่ละข้อแล้วพิจารณาว่าในสถานการณ์ของแต่ละข้อหากเป็นนักเรียน นักเรียนจะทำอย่างไร และเพราะเหตุใดจึงทำเช่นนั้น โดยให้เลือกตอบข้อ ก. หรือ ข้อ ข. และให้เหตุผลด้วยว่าเพราะเหตุใด โดยกาเครื่องหมายกากบาทหน้าข้อที่เลือก

1. ขณะที่น้อยทำการบ้านเพื่อส่งครูในวันรุ่งขึ้น แต่พอทำไปได้ไม่ถึงครึ่งเพื่อนก็ชวนไปเล่น

ถ้านักเรียนเป็นน้อย นักเรียนจะทำอย่างไร

ก. ไปเล่น

ข. ทำการบ้านต่อไป

ถ้าเลือกข้อ ก. เพราะ

ถ้าเลือกข้อ ข. เพราะ

(1) ชี้แจงทำการบ้าน

(1) กลัวว่าจะโดนทำโทษถ้าทำไม่เสร็จ

(2) ไม่กลัวว่าจะโดนทำโทษถ้าทำการบ้านไม่เสร็จ (2) หน้าที่ยอมสำคัญกว่าความสนุก

(3) อื่นๆ (โปรดระบุ).....

(3) อื่นๆ (โปรดระบุ).....

2. โจได้ฝากกล่องของขวัญให้จอยเพื่อนำไปให้จิม จอยอยากรู้ว่าของในกล่องมีอะไร หากนักเรียนเป็นจอย นักเรียนจะทำอย่างไร

ก. เปิดกล่องของขวัญ

ข. ไม่เปิดกล่องของขวัญ

ถ้าเลือกข้อ ก. เพราะ

ถ้าเลือกข้อ ข. เพราะ

(1) ทนไม่ได้ที่จะไม่รู้ว่าในกล่องมีอะไร

(1) กลัวว่าคนอื่นจะตำหนิว่าไม่มีมารยาท

(2) เปิดห่อของคนอื่นคงไม่รู้

(2) ข้าพเจ้ารู้สึกสบายใจที่จะเปิดของขวัญของผู้อื่น

(3) อื่นๆ (โปรดระบุ).....

(3) อื่นๆ (โปรดระบุ).....

3. ใหญ่เป็นคนตัวโตและแข็งแรง วันหนึ่งใหญ่ได้หยิบปากกาของน้อยไปแล้วไม่คืน หากนักเรียนเป็นน้อย นักเรียนจะทวงปากกาจากโตหรือไม่

ก. ทวง

ข. ไม่ทวง

ถ้าเลือกข้อ ก. เพราะ

ถ้าเลือกข้อ ข. เพราะ

(1) ปากกานั้นเป็นของตน

(1) ปากกาเพียงด้ามเดียวไม่เป็นไร

(2) ไม่กลัวว่าใหญ่จะรังแกตน

(2) กลัวว่าใหญ่จะรังแก

(3) อื่นๆ (โปรดระบุ).....

(3) อื่นๆ (โปรดระบุ).....

4. สุพรชอบเล่นกีฬามาก และได้เข้าเล่นในทีมหนึ่งจนได้เข้าชิงชนะเลิศ สุพรตั้งใจว่าจะเข้าแข่งขันชิงชนะเลิศ และจะเล่นจนสุดฝีมือ แต่วันหนึ่งได้ผัดใจกับเพื่อนร่วมทีมอย่างรุนแรง ถ้านักเรียนเป็นสุพร นักเรียนจะอย่างไร

ก. เข้าแข่งขัน

ข. ไม่เข้าแข่งขัน

ถ้าเลือกข้อ ก. เพราะ

ถ้าเลือกข้อ ข. เพราะ

(1) ตั้งใจว่าจะเข้าแข่งขัน

(1) ไม่อยากร่วมทีมกับคนที่มีเรื่องกัน

(2) เก่งใจเพื่อนร่วมทีมคนอื่น ๆ ที่ไม่รู้เรื่องด้วย

(2) ถ้าข้าพเจ้าไม่เล่นก็คงไม่ทำให้ถึงแพ้

(3) อื่นๆ (โปรดระบุ).....

(3) อื่นๆ (โปรดระบุ).....

5. ไก่ได้ทำตุ๊กกระจากแตกจึงเอาผ้าไปคลุมไว้ เมื่อคุณแม่มาถึงเห็นกระจากแตกจึงเรียกลูกทุกคนมาถาม ไก่ก็ขอมอบรับว่าตนเองเป็นผู้ทำแตก นักเรียนคิดว่าสมควรไหมที่ไก่ทำเช่นนี้

ก. สมควร

ข. ไม่สมควร

ถ้าเลือกข้อ ก. เพราะ

ถ้าเลือกข้อ ข. เพราะ

(1) ถ้ายอมรับกลัวจะถูกลงโทษ

(1) ทำผิดแล้วควรกล้ารับผิด

(2) ไม่มีใครเห็นว่าเราทำจึงไม่จำเป็นต้องรับ

(2) กลัวว่าคุณแม่จะลงโทษคนอื่น ๆ ด้วย

(3) อื่นๆ (โปรดระบุ).....

(3) อื่นๆ (โปรดระบุ).....

6. โรงเรียนแห่งหนึ่งออกกฎข้อบังคับไม่ให้นักเรียนออกนอกบริเวณโรงเรียนโดยไม่ได้รับอนุญาตจากครูในระหว่างพักกลางวันได้ทำลูกบอลออกนอกรั้วโรงเรียน วันดีได้ออกไปเก็บลูกบอลโดยไม่ได้ขออนุญาตจากครู สมควรหรือไม่

ก. สมควร

ข. ไม่สมควร

ถ้าเลือกข้อ ก. เพราะ

ถ้าเลือกข้อ ข. เพราะ

(1) ถ้าไปขออนุญาตครูจะเสียเวลามาก

(1) หากครูทราบเข้าคงถูกลงโทษ

(2) ออกไปเก็บลูกบอลเท่านั้นคงไม่เป็นไร

(2) ควรทำตามกฎของโรงเรียนอย่างเคร่งครัด

(3) อื่นๆ (โปรดระบุ).....

(3) อื่นๆ (โปรดระบุ).....

7. วิรัตน์ส่งคุณแม่ไปโรงพยาบาล แต่ต้องรอนั้บัตรตรวจโรคเพราะมีคนเข้าคิวยาวมาก ประกอบกับ วิรัตน์จะรีบไปธุระอีกจึงแซงคิวผู้อื่น ถ้านักเรียนเป็นวิรัตน์จะทำอย่างนี้หรือไม่

ก. ทำ

ข. ไม่ทำ

ถ้าเลือกข้อ ก. เพราะ

ถ้าเลือกข้อ ข. เพราะ

(1) ถึงแม้ข้าพเจ้าไม่แซงคนอื่นก็แซง

(1) ข้าพเจ้าไม่ยากอกุมองด้วยสายตาดำหิ

(2) ถ้าหากไม่รีบไปธุระก็คงไม่ทำ

(2) เป็นหน้าที่ที่จะต้องรักษาความเป็นระเบียบ

(3) อื่นๆ (โปรดระบุ).....

(3) อื่นๆ (โปรดระบุ).....

8. มีผู้นำโทรทัศน์เห็นภาพมีขายให้ประกอบในราคาต่ำกว่าในท้องตลาด และโทรทัศน์นี้เป็นของ ที่ประกอบต้องการมานานแล้ว ถ้านักเรียนเป็นประกอบ จะทำอย่างไร

ก. ซื้อ

ข. ไม่ซื้อ

ถ้าเลือกข้อ ก. เพราะ

ถ้าเลือกข้อ ข. เพราะ

(1) ไม่อยากพลาดโอกาสนี้

(1) ข้าพเจ้าไม่ยากทำผิดกฎหมาย

(2) คนอื่นๆ ก็ซื้อไม่เห็นเป็นไร

(2) กลัวถูกตำรวจจับเพราะซื้อของผิดกฎหมาย

(3) อื่นๆ (โปรดระบุ).....

(3) อื่นๆ (โปรดระบุ).....

9. วิกากำลังทำความสะอาดบ้านที่แม่มอบหมายหน้าที่ให้ ต่อยก็มาชวนไปซื้อเสื้อผ้าที่ห้างสรรพสินค้า หากนักเรียนเป็นวิกา จะทำอย่างไร

ก. ไปกับต้อย

ข. ทำความสะอาดบ้านต่อไป

ถ้าเลือกข้อ ก. เพราะ

ถ้าเลือกข้อ ข. เพราะ

(1) ไปก่อนค่อยกลับมาทำก็ทัน

(1) ต้องทำตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้เสร็จก่อน

(2) แม่คงไม่ว่า ถ้าไปซื้อเสื้อผ้า

(2) กลัวแม่จะทำโทษหากทำงานไม่เสร็จ

(3) อื่นๆ (โปรดระบุ).....

(3) อื่นๆ (โปรดระบุ).....

10. ทิวตั้งใจเก็บเงินที่เหลือจากค่าขนมไว้ซื้อของขวัญวันเกิดให้คุณแม่ แต่พอเก็บเงินได้จำนวนหนึ่ง ก็มีคนนำของที่ทิวอยากได้มาขายให้ทิวในราคาที่ถูกลง ถ้านักเรียนเป็นทิวจะทำอย่างไร

ก. ซื้อของให้ตนเองก่อน

ข. เก็บเงินไว้ซื้อของให้คุณแม่

ถ้าเลือกข้อ ก. เพราะ

ถ้าเลือกข้อ ข. เพราะ

(1) ไม่อยากเสียโอกาส	(1) อยากให้คุณแม่เห็นว่าข้าพเจ้าเป็นลูกที่ดี
(2) ค่อยให้คุณแม่ในโอกาสต่อไปก็ได้	(2) ไม่อยากเป็นคนมีจิตใจโลเลไม่แน่วแน่
(3) อื่นๆ (โปรดระบุ).....	(3) อื่นๆ (โปรดระบุ).....

11. อรุณตั้งใจว่าจะทำวาวเพื่อเล่น แต่ทำมาตั้งนานว่าวก็ยังใช้ไม่ได้สักทีทำให้เห็นเดเห็นน้อยและท้อแท้มาก หากนักเรียนเป็นอรุณจะทำอย่างไร

ก. พยายามทำต่อไปจนสำเร็จ

ข. เชื่อว่าวสำเร็จที่มีขาย

ถ้าเลือกข้อ ก. เพราะ

ถ้าเลือกข้อ ข. เพราะ

- (1) ไม่อยากถูกผู้อื่นดูถูกว่าทำวาวไม่ได้
- (2) เมื่อตั้งใจที่จะทำแล้วต้องทำให้สำเร็จ
- (3) อื่นๆ (โปรดระบุ).....

- (1) วาวสำเร็จมีราคาถูกและไม่ต้องเหนื่อย
- (2) ไม่อยากเสียเวลามากเกินไป
- (3) อื่นๆ (โปรดระบุ).....

12. แดงได้หยิบปากกาของดำมาโดยฉกฉวยและไม่ได้บอกแดง ทำให้แดงโกรธมากที่หยิบปากกาไปโดยไม่ได้รับอนุญาต หากนักเรียนเป็นดำ จะขอโทษแดงหรือไม่

ก. ขอโทษ

ข. ไม่ขอโทษ

ถ้าเลือกข้อ ก. เพราะ

ถ้าเลือกข้อ ข. เพราะ

- (1) เมื่อเราทำผิดก็ต้องขอโทษ
- (2) หากไม่ขอโทษเดี๋ยวเพื่อนจะตำหนิ
- (3) อื่นๆ (โปรดระบุ).....

- (1) เป็นเรื่องเล็กน้อยเดี๋ยวแดงก็หายโกรธ
- (2) ถ้าขอโทษเดี๋ยวเสียศักดิ์ศรี
- (3) อื่นๆ (โปรดระบุ).....

13. มณีตั้งใจว่าจะรีบกลับบ้านเมื่อโรงเรียนเลิกเพื่อช่วยแม่ทำงาน แต่เพื่อนชวนให้อยู่เล่นกีฬาที่มณีชอบมาก ถ้านักเรียนเป็นมณี จะทำอย่างไร

ก. อยู่เล่นกีฬา

ข. กลับบ้าน

ถ้าเลือกข้อ ก. เพราะ

ถ้าเลือกข้อ ข. เพราะ

- (1) ไม่อยากให้เพื่อนโกรธ
- (2) ค่อยไปช่วยแม่วันหลังก็ได้
- (3) อื่นๆ (โปรดระบุ).....

- (1) ตั้งใจไว้แล้วว่าจะรีบกลับบ้านไปช่วยแม่ทำงาน
- (2) กลัวว่าแม่จะตำหนิและทำโทษ
- (3) อื่นๆ (โปรดระบุ).....

14. ศิริขึ้นรถโดยสารประจำทางที่มีคนแน่นมาก พนักงานเก็บตั๋วค่าโดยสารลืมเก็บค่าโดยสารจากศิริ
ถ้านักเรียนเป็นศิริจะทำอย่างไร

ก. ยื่นเงินค่าโดยสารให้

ข. เจยเสีย

ถ้าเลือกข้อ ก. เพราะ

ถ้าเลือกข้อ ข. เพราะ

(1) กลัวถูกผู้เฒ่าหา

(1) ไม่ใช่ความผิดของข้าพเจ้า

(2) เป็นหน้าที่ที่จะต้องเสียค่าโดยสาร
เมื่อขึ้นรถ

(2) กลัวคนอื่นจะหาว่าข้าพเจ้าโง่
ที่ยื่นเงินให้พนักงาน

(3) อื่นๆ (โปรดระบุ).....

(3) อื่นๆ (โปรดระบุ).....

15. สุขสันต์ตั้งใจว่าจะดูหนังสือเพื่อสอบในวันรุ่งขึ้น แต่พอดูไปได้เล็กน้อยเพื่อนก็มาชวนไปเล่น
ฟุตบอลซึ่งเป็นกีฬาที่ชอบ หากนักเรียนเป็นสุขสันต์ นักเรียนจะทำอย่างไร

ก. ไปเล่นฟุตบอล

ข. ดูหนังสือต่อไป

ถ้าเลือกข้อ ก. เพราะ

ถ้าเลือกข้อ ข. เพราะ

(1) เดียวค่อยมาดูหนังสือก็ยังทัน

(1) ความตั้งใจสำคัญกว่าความสนุก

(2) เป็นกีฬาที่ตนเองชอบ

(2) กลัวว่าตนเองจะสอบได้คะแนนน้อย

(3) อื่นๆ (โปรดระบุ).....

(3) อื่นๆ (โปรดระบุ).....

ตอนที่ 6 ทักษะคิดต่อพุทธศาสนา

คำชี้แจง ข้อคำถามนี้ถามเกี่ยวกับเรื่องทางศาสนาให้นักเรียนอ่านข้อคำถามและพิจารณาเลือกตอบให้ตรงกับความรู้สึกของตนเองให้มากที่สุด โดยกาเครื่องหมายถูก (✓) ลงในช่องคำตอบเพียงคำตอบเดียว

ข้อความ	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง
1. หลักธรรมในพุทธศาสนาช่วยทำให้คนพ้นทุกข์ได้...				
2. การทำความดีย่อมได้รับผลดี การทำชั่วย่อมได้รับ ผลชั่ว ท่านเห็นด้วยหรือไม่.....				
3. การเวียนว่ายตายเกิดเป็นสิ่งมีจริง.....				
4. ความเชื่อว่าชาติหน้ามีจริงเป็นเรื่องมโน.....				
5. คำสอนในเรื่องบุญ-บาป ในพุทธศาสนา ทำให้คนทำความดีมากขึ้น.....				
6. บุญ-บาป ให้ผลแก่ผู้ประพฤติดีและผู้ประพฤติชั่วจริง				
7. บุคคลสามารถพ้นทุกข์ได้ ถ้าสามารถปฏิบัติธรรม จนบรรลุนิพพาน.....				
8. นรกสวรรค์ จะมีจริงหรือไม่ก็ตาม แต่เป็นการสอน ให้คนทำแต่ความดี.....				
9. บุญ - บาป เป็นเพียง หลักการให้รางวัลและ การลงโทษทางศาสนาเท่านั้น ไม่มีผลต่อผู้กระทำ.....				
10. คำสอนเรื่องกฎแห่งกรรมส่งเสริมให้คน เกียจคร้านในการทำงาน.....				

ข้อความ	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง
11. หลักธรรมที่ว่า ทุกสิ่งเป็นสิ่งที่ ไม่แน่นอน ช่วยให้อชีวิตตามความเป็นจริง.....				
12. การทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้ผ่องใส เป็นเพียงอุทมคติ.....				
13. หลักธรรมที่สอนว่า " ทุกสิ่งเป็นสิ่งที่ ไม่เที่ยงแท้แน่นอน " ทำให้เกิดข้อเท็จและลึนหวัง.....				
14. การสอนให้คนเข้าใจเรื่องทุกข์ เป็นการสอนให้มองโลกในแง่ร้าย.....				
15. บุญ - บาปเป็นผลมาจากการกระทำของตนเอง..				
16. การฝึกสมาธิเหมาะสำหรับคนที่มีความว่าง.....				
17. สังคมอยู่ได้เพราะทุกคนมีศีลธรรม.....				
18. กฎแห่งกรรมเป็นสิ่งที่มีความจริง.....				
19. ทุกข์ เหตุของการเกิดทุกข์ และวิธีการในการดับทุกข์ เป็นวิทยาศาสตร์ที่พิสูจน์ได้				
20. ชีวิตของคนเราขึ้นอยู่กับดวงและ โชคชะตาเป็นผู้กำหนด.....				
21. วัดเป็นเพียงสิ่งปลูกสร้าง ไม่มีความสำคัญ.....				
22. วัดเป็นเพียงวัตถุเท่านั้น.....				
23. คนเราเมื่อมีความทุกข์ทางใจก็มักจะ ไปวัดเสมอ..				
24. วัดเป็นปูชนียสถานที่คนไทยทุกคนควรกราบไหว้....				

ข้อความ	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง
25. วัดเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของชาวบ้าน.....				
26. พระสงฆ์ควร เป็นผู้เฝ้าของการพัฒนาในด้านต่างๆ..				
27. พระสงฆ์ เป็นเพียงคนธรรมดาไม่จำเป็นต้อง กราบไหว้.....				
28. ชายไทยทุกคนหากมีโอกาสควรบวชเป็นพระเพื่อ รับใช้ศาสนา.....				
29. พระสงฆ์ส่วนมากมักใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือ ในการหาเงิน.....				
30. พระสงฆ์ในปัจจุบันทำให้ศาสนาเสื่อมลง.....				
31. ทุกคนควรไปวัดอย่างน้อยเดือนละ 2 ครั้ง.....				
32. การสวดมนต์ไหว้พระก่อนนอนจะทำให้ไม่ฝันร้าย..				
33. หากมีโอกาสควรไปฟังเทศน์ที่วัดเสมอ.....				
34. ประชาชนชาวพุทธควรจะทำบุญตักบาตรอย่างน้อย ทุกวันพระ.....				
35. การทำบุญ หรือบริจาคสิ่งของเป็นเรื่องไร้สาระ..				
36. การเข้าร่วมในพิธีกรรมทางศาสนาเป็นสิ่งมลาย..				
37. หากมีเวลาว่างเราควรไปวัดเพื่อฟังเทศน์.....				
38. เมื่อพบพระสงฆ์ไม่จำเป็นต้องไหว้.....				
39. การฝึกสมาธิเป็นเรื่องทิ้งมายุและเสียเวลาเปล่า				
40. หากมีโอกาสคนไทยทุกคนควรจะต้องแสดงตนเป็น พุทธมามกะ.....				

ตอนที่ 7 ทักษะคิดเชิงจริยธรรม

คำแนะนำ ให้นักเรียนอ่านข้อความแต่ละข้อ แล้วพิจารณาว่าข้อความนั้นตรงกับความคิดเห็น
 ของนักเรียนมากหรือน้อยเพียงใด แล้วใส่เครื่องหมายถูก (✓) ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็น
 ของนักเรียน โดยเลือกเพียง 1 คำตอบเท่านั้น

ข้อความ	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง
1. การใช้เล่ห์เหลี่ยมเพื่อเอาชนะเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม				
2. ในการเล่นเกมปัญหา เมื่อรู้ว่าคนอื่นแอบเปิดตำรา เราจึงเปิดตำราบ้าง.....				
3. จิมรู้สึกดีใจที่สามารถเอาชนะเพื่อนได้ โดยที่เพื่อน จับไม่ได้ว่าเธอโกง นักเรียนเห็นด้วยกับจิม ที่เธอรู้สึกดีใจหรือไม่.....				
4. คนทั่วไปจะไม่สบายใจถ้าไม่ได้ปฏิบัติตามสัญญา ที่ให้ไว้กับคนอื่น.....				
5. แดงรู้ว่าเพื่อนลอกตำราเข้าห้องสอบแต่แดงไม่ทำ ตามเพื่อน นักเรียนเห็นด้วยกับแดงหรือไม่.....				
6. ทองแอบขึ้นรถไฟโดยไม่เสียค่าโดยสาร ต่อมาทอง รวยขึ้นจึงส่งเงินไปให้การรถไฟ เป็นการกระทำ ที่ถูกต้อง.....				
7. ที่คนทั่วไปไม่กล้าโกงก็เพราะว่ากลัวผู้อื่นจะรู้เข้า และหาว่าเป็นคนไม่ดี.....				

ข้อความ	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง
8. แฉงยักยอกเงินจากการขายของ เป็นการกระทำ ไม่ดี.....				
9. ในการแข่งขันคนโง่เท่านั้นที่ไม่ยอมโง่งเมื่อรู้ว่า คนอื่นโง่ง.....				
10. การชมเชยคนที่อ่อนแอกว่าเป็นการกระทำที่ไม่ดี..				
11. ความซื่อตรงเป็นคุณสมบัติของคนโง่เท่านั้น.....				
12. ข้าพเจ้ารู้สึกว่าคุณธรรมไม่มีในโลกนี้.....				
13. การโกหกเป็นสิ่งที่ไม่ดี.....				
14. เมื่อร้ายมากก็ควรร้ายกลับไป.....				
15. ถ้าทำความดีความดีย่อมตอบสนอง.....				
16. คนทุกคนย่อมเห็นแก่ตัวเสมอ.....				
17. การช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อนเป็นสิ่งที่ดี.....				
18. คนทั่วไปจะรู้สึกภูมิใจเมื่อได้ทำความดี.....				
19. แฉงแกล้งเพื่อนให้ได้รับความอับอายเพื่อความสนุก เป็นการกระทำที่ถูกต้อง.....				
20. ทุกคนควรทำความดีโดยไม่หวังผลตอบแทน.....				

ตอนที่ 8 ความตระหนักต่อการละเมิดลิขสิทธิ์

คำชี้แจง ให้นักเรียนดูภาพที่ให้อย่างถี่ถ้วนแล้ว นักเรียนคิดอย่างไรเกี่ยวกับภาพนี้ ให้นักเรียน
ขีดเครื่องหมายถูก(✓) ไว้หน้าข้อความแต่ละภาพที่ตรงหรือคล้ายกับความคิดเห็นของนักเรียน
มากที่สุด เพียง 1 ข้อความ

1.

..... คิดเพลินๆ ของตกอาจไม่รู้ตัว เจ้าของคงเสียดายเมื่อรู้ว่าของหาย
..... ของมีค่าเก็บไว้จะได้ร่ำรวย

2.

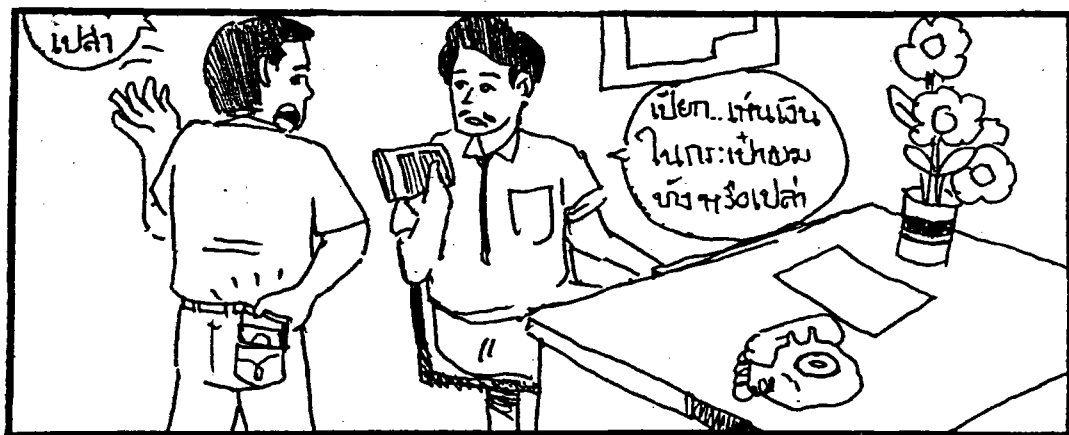

..... เอาค่าบุหรีไปทำบุญจะดีกว่า

..... บุหรีช่วยผ่อนคลายความเครียด

..... ทุกคนก็สู้บุหรี

3.

..... คนพูดจริงมีคนเชื่อถือ

..... ใครๆ ก็อยากมีเงิน

..... คนค่อนข้างฉลาดโกหกเก่ง

4.

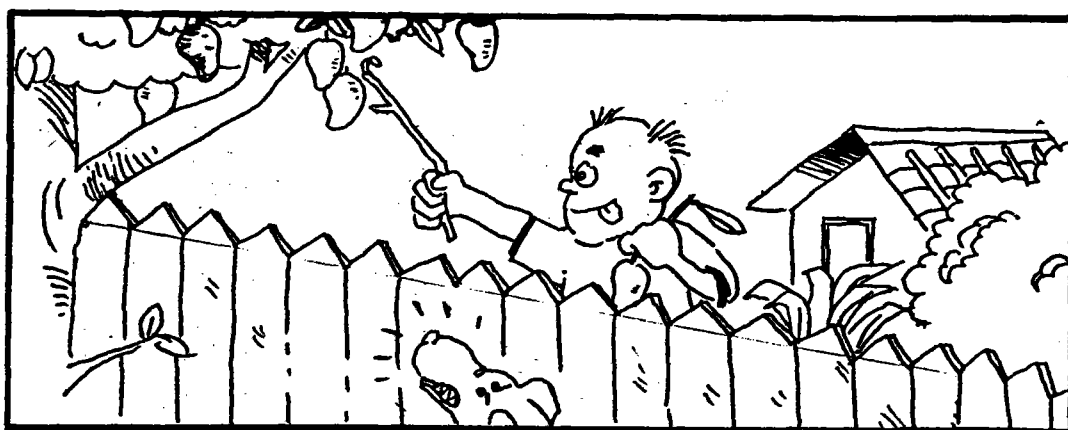

..... ไม่น่ารังแกมันเลย

..... นกหลายตัวกำลังบินหนี

..... ยิ่งแม่นจริงๆ

5.

..... เจ้าของรู้คงไม่พอใจ

..... เจ้าของคงรักและหวงแทน

..... ผลตกเจ้าของคงไม่หวง

6.

..... เพื่อนน้อยมีสาระคนชอบมากกว่า

..... น่าชมพูดคล้องจอง

..... พูดมากเรียกว่าพูดเพ้อเจ้อ

7.

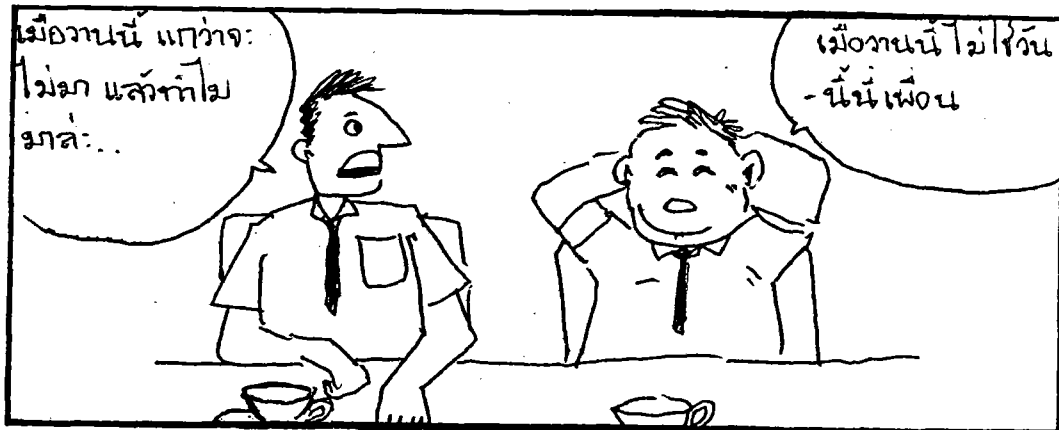

..... เหล้าช่วยให้รักกันมาก

..... เลี้ยงเลี้ยงได้จะได้ไม่ประมาณ

..... เหล้าเป็นสิ่งไม่ดี

8.

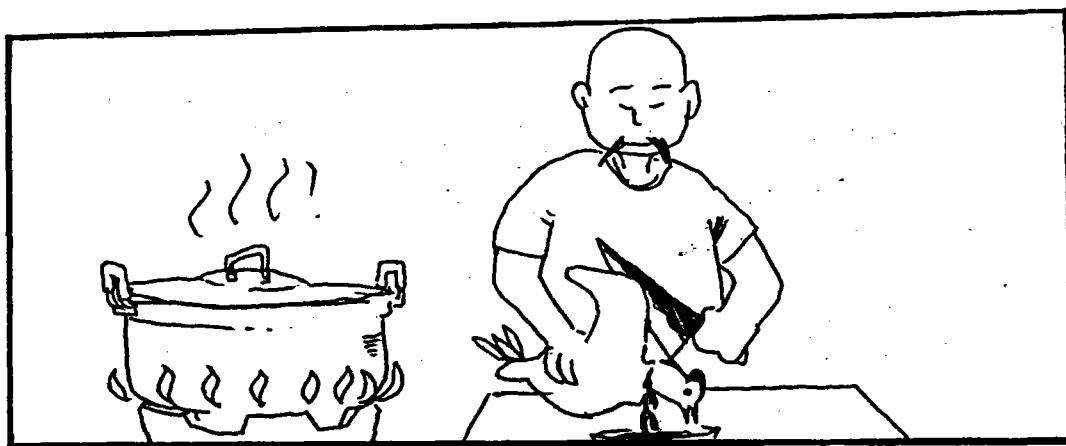

..... ยอดจริงๆ บุคให้คนปวดหัวเล่น

..... ข้อลัษตย่ต่อนเองดีกว่ายวนผู้ยน

..... คนบางคนชอบพูดตลบแตลง

9.

..... ไก่เป็นสัตว์เลื้อยชนิดหนึ่ง

..... ผ่าไก่ทำอาหารไม่บาบ

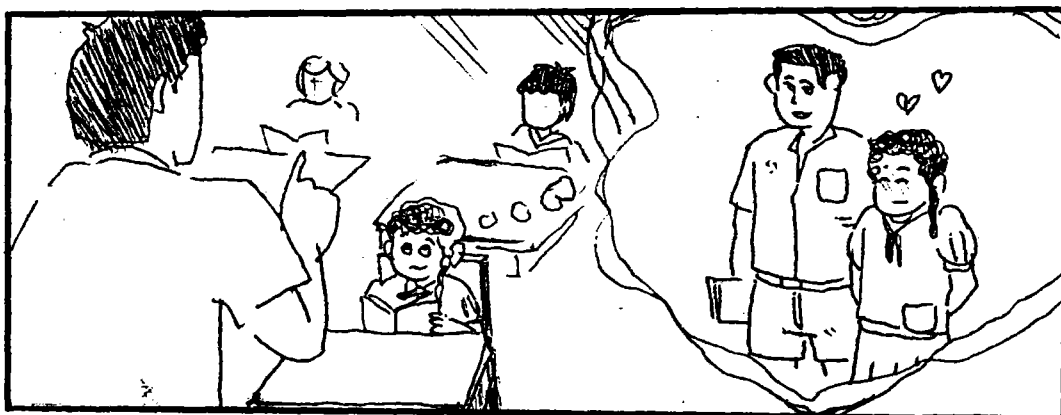
..... นำสงสารเหยื่อของคน

10.

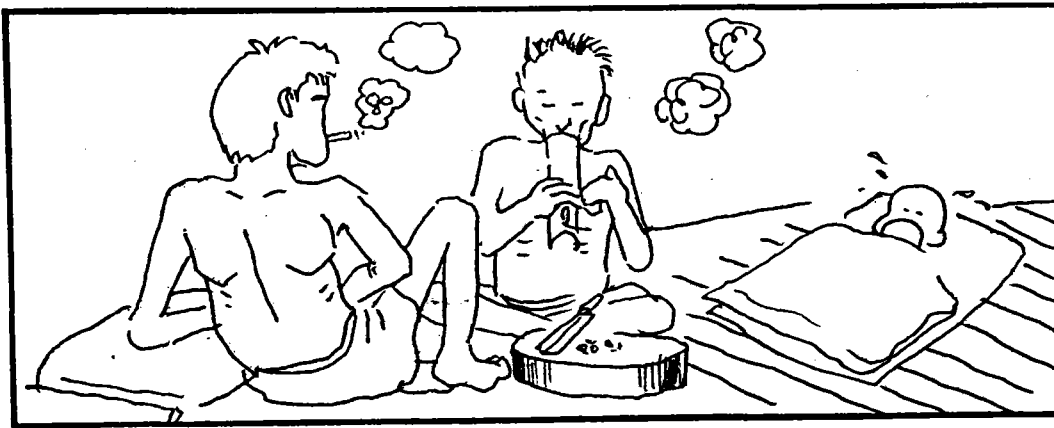
..... เอาเวลาไปทำการบ้านจะดีกว่า สนุกสุดเหวี่ยงเลย
 บาร์ดี ๆ มีร้าน

11.

..... ตั้งใจฟังครูสอนจะดีกว่า สดชื่นเมื่อเดินกับเพื่อนต่างเพศ
 ครูกำลังสอนหนังสือ

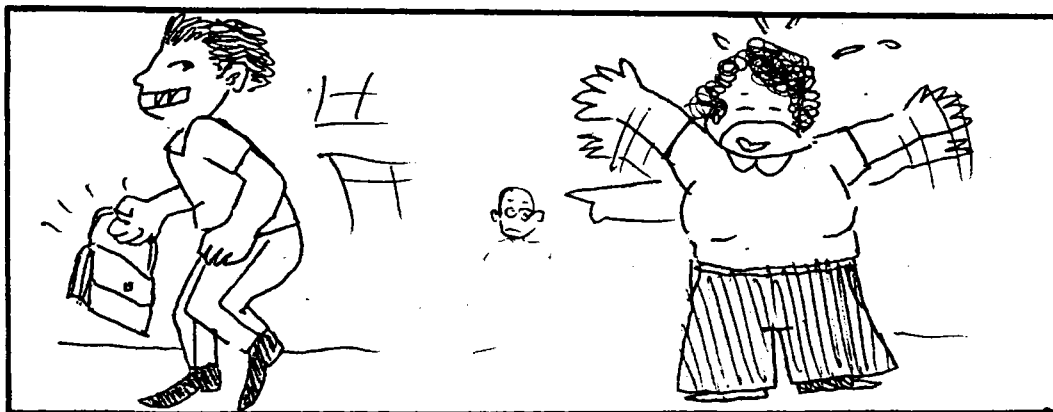
12.

..... กันชา เป็นพืชชนิดหนึ่ง
..... ไม่น่ามีรสุมจนลิ้มได้ก

..... สูดกันชาทำให้เป็นสุขอย่างยิ่ง

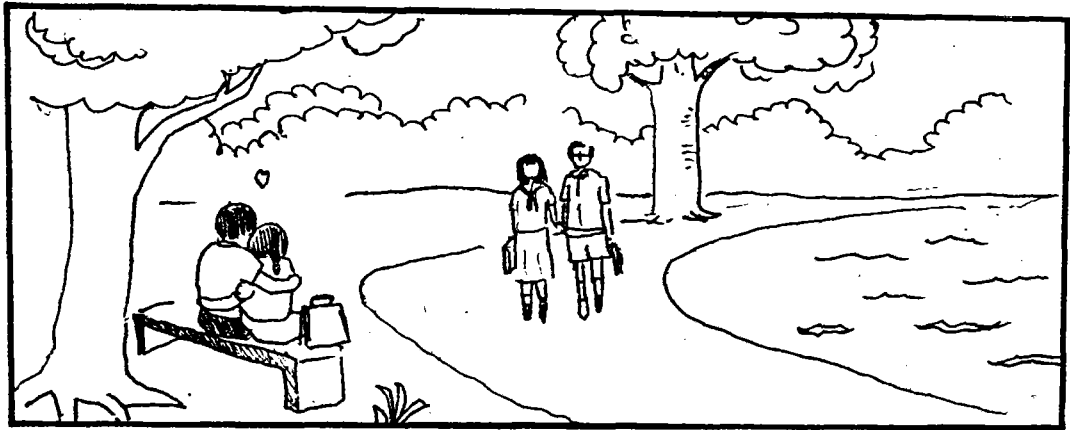
13.

..... การแย่งกระเป๋าคิดกฎหมาย
..... ทำงานที่สุจริตจะดีกว่า

..... หาเงินทางลัดรวยเร็วดี

14.

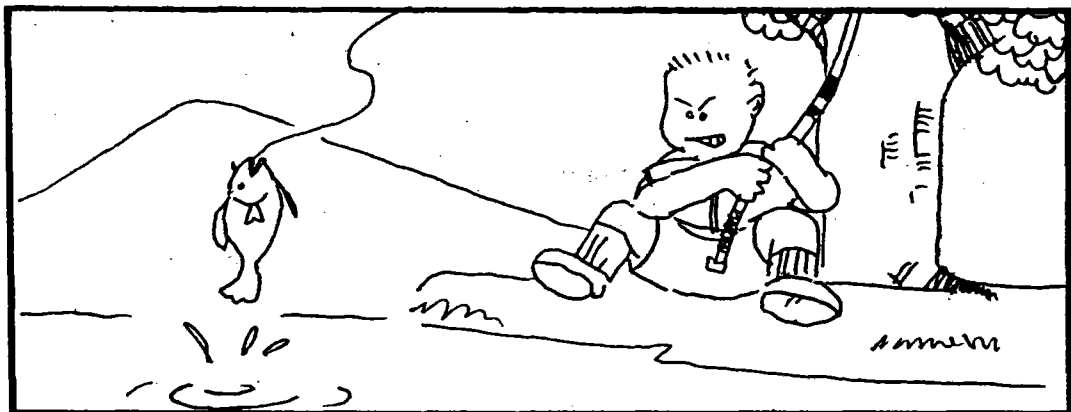

..... หน้าทีของนักเรียนคือเรียนวิชา

..... ไม่มีคู้ข้างก็อายเพื่อน

..... รักเรียนดีกว่าเรียนรัก

15.

..... ในน้ำมีปลา

..... สงสารปลา ปลาคงเจ็บปวดมาก

..... เก่งจังที่ตกได้ปลา

ตาราง 1 แสดงค่าอำนาจจำแนกรายข้อของแบบวัดวินัยในตนเอง

ข้อที่	ค่าอำนาจจำแนก (t)
1	2.33
2	2.45
3	5.18
4	8.02
5	4.45
6	5.12
7	2.83
8	3.34
9	4.41
10	2.26
11	3.97
12	8.24
13	6.23
14	5.54
15	3.37

ตาราง 2 แสดงค่าอำนาจจำแนกรายชื่อของแบบวัดทัศนคติต่อพุทธศาสนา

ข้อที่	ค่าอำนาจจำแนก (t)	ข้อที่	ค่าอำนาจจำแนก (t)
1	7.48	21	3.99
2	3.38	22	1.90
3	3.58	23	2.62
4	4.47	24	6.32
5	1.97	25	5.50
6	2.30	26	5.11
7	2.96	27	14.87
8	1.85	28	2.44
9	2.01	29	8.18
10	8.23	30	4.88
11	3.38	31	2.87
12	2.82	32	3.44
13	10.72	33	3.35
14	12.78	34	3.15
15	2.14	35	10.71
16	2.77	36	8.69
17	2.95	37	3.47
18	2.26	38	2.01
19	3.31	39	9.62
20	4.29	40	4.06

ตาราง 3 แสดงค่าอำนาจจำแนกราชข้อของแบบวัดทัศนคติเชิงจริยธรรม

ข้อที่	ค่าอำนาจจำแนก (t)
1	3.93
2	8.52
3	4.03
4	6.07
5	3.03
6	3.71
7	4.02
8	2.68
9	2.51
10	4.25
11	1.95
12	2.21
13	3.07
14	5.35
15	3.97
16	3.56
17	6.31
18	5.31
19	6.11
20	8.60

ตาราง 4 แสดงค่าอำนาจจำแนกของแบบวัดการรับรู้ต่อการละเมิดลิขสิทธิ์

ข้อที่	ค่าอำนาจจำแนก (t.)
1	6.63
2	10.22
3	10.96
4	14.42
5	6.42
6	8.44
7	3.97
8	7.56
9	13.87
10	13.46
11	11.00
12	12.62
13	10.46
14	10.72
15	9.92

ตาราง 5 แสดงค่าอำนาจจำแนกของแบบวัดปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนา
จากครอบครัว

ข้อที่	ค่าอำนาจจำแนก (t)	ข้อที่	ค่าอำนาจจำแนก (t)
1	2.94	21	4.27
2	4.29	22	5.49
3	4.87	23	4.99
4	3.80	24	4.53
5	2.66	25	2.39
6	4.02	26	3.12
7	2.11	27	3.92
8	2.58	28	3.13
9	5.69	29	3.10
10	3.14	30	4.82
11	5.96		
12	6.51		
13	2.84		
14	2.81		
15	4.36		
16	5.27		
17	5.79		
18	3.82		
19	3.13		
20	6.16		

ตาราง 6 แสดงค่าอำนาจจำแนกของแบบวัดความสามารถในการปรับตัว

ข้อที่	ค่าอำนาจจำแนก (t)
1	6.18
2	6.99
3	8.64
4	3.80
5	4.24
6	5.06
7	4.34
8	4.93
9	4.98
10	4.46
11	5.73
12	5.67
13	5.06
14	6.64
15	4.67
16	3.35
17	5.32
18	3.37
19	4.42
20	3.40

ตาราง 7 แสดงค่าความยากง่าย(P) และค่าอำนาจจำแนกรายข้อ(r) ของแบบวัด
ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา

ข้อที่ ความยากง่าย(P) ค่าอำนาจจำแนก(r)			ข้อที่ ความยากง่าย(P) ค่าอำนาจจำแนก(r)		
1	.62	.2833	16	.54	.2334
2	.59	.3080	17	.87	.5865
3	.74	.2409	18	.76	.2609
4	.83	.2274	19	.57	.2656
5	.39	.5132	20	.75	.4207
6	.59	.5718	21	.80	.3664
7	.44	.5541	22	.35	.3883
8	.37	.4676	23	.29	.4043
9	.46	.2896	24	.34	.2621
10	.58	.4076	25	.82	.1923
11	.57	.4547	26	.26	.2227
12	.69	.5425	27	.88	.2827
13	.47	.6578	28	.71	.1811
14	.65	.3121	29	.73	.2287
15	.31	.5812	30	.77	.3146

ภาคผนวก ค.

ตารางแสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตาราง 23 แสดงค่าสถิติร้อยละของอาชีพบิดามารดา

อาชีพบิดา	กลุ่มรวม		กลุ่มเข้า		กลุ่มไม่เข้า	
	N	%	N	%	N	%
<u>อาชีพบิดา</u>						
1. วิชาชีพ	8	9.8	3	7.3	5	12.2
2. ค้าขาย	4	4.9	3	7.3	1	2.4
3. บริการ	8	8.0	2	4.9	6	14.6
4. ใช้แรงงานชั้นสูง	18	18.0	9	22.0	9	22.0
5. ใช้แรงงานชั้นต่ำ	43	43.0	23	56.1	20	48.8
6. ไม่ทำงาน	1	1.0	1	2.4	0	0
รวม	100	100.0	100	100.0	100	100.0
<u>อาชีพมารดา</u>						
1. วิชาชีพ	2	2.3	0	0.0	2	4.4
2. ค้าขาย	16	18.2	9	20.9	7	15.6
3. บริการ	2	2.3	0	0.0	2	4.4
4. ใช้แรงงานชั้นสูง	11	12.5	4	9.3	7	15.6
5. ใช้แรงงานชั้นต่ำ	51	58.0	29	67.4	2	48.9
6. แม่บ้าน	6	6.8	1	2.3	5	11.1
รวม	100	100.0	100	100.0	100	100.0

ตาราง 24 แสดงสถิติพื้นฐานของความสามารถในการปรับตัว ปริมาณการได้รับการถ่ายทอด
ทางศาสนา และความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา

ตัวแปร	คะแนนเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ความสามารถในการปรับตัว	64.99	7.243
ปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว	80.50	8.316
ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา	20.18	4.239

ตาราง 25 แสดงค่าสถิติร้อยละของระดับการศึกษาของบิดาและของมารดา

ระดับการศึกษา	กลุ่มรวม		กลุ่มเข้า		กลุ่มไม่เข้า	
	N	%	N	%	N	%
<u>ของบิดา</u>						
ไม่ได้เรียน	4	4	1	2	3	6
จบประถมศึกษาปีที่ 4	52	52	26	52	26	52
จบประถมศึกษาปีที่ 7	13	13	8	16	5	10
จบมัธยมศึกษาตอนต้น	13	13	6	12	7	14
จบมัธยมศึกษาตอนปลาย	8	8	5	10	3	6
สูงกว่าปริญญาตรี	10	10	4	8	6	12
<u>ของมารดา</u>						
ไม่ได้เรียน	4	4.4	0	0	4	8.7
จบประถมศึกษาปีที่ 4	67	73.6	40	80	37	67.4
จบประถมศึกษาปีที่ 7	8	8.8	6	13.3	2	4.3
จบมัธยมศึกษาตอนต้น	7	7.7	1	2.2	6	13.0
จบมัธยมศึกษาตอนปลาย	3	3.3	2	4.4	1	2.2
สูงกว่าปริญญาตรี	2	2.2	0	0	2	4.3
รวม	100	100	50	100	50	100

ตาราง 26 ร้อยละของนักเรียนจำแนกตามลักษณะพื้นฐานความเชื่อทางพุทธศาสนา

ลักษณะพื้นฐานความเชื่อทางพุทธศาสนา	กลุ่มรวม		กลุ่มเข้า		กลุ่มไม่เข้า	
	N	%	N	%	N	%
เชื่อก็ตได้ ไม่เชื่อก็ตได้ ไม่(อ่านไม่ออก)	0	0	0	0	0	0
เชื่อตามบุคคลอื่น เช่น บิดา มารดา ญาติ และ ฯลฯ	25	25	13	26	12	24
ไม่เชื่อเนื่องจาก บิดา มารดา ญาติ ฯลฯ						
ไม่เชื่อ	1	1	0	0	1	2
ยังอยู่ในระหว่างการตัดสินใจว่าจะเชื่อหรือไม่เชื่อดี	12	12	3	6	9	18
เชื่อโดยการตัดสินใจด้วยตนเอง	59	59	32	64	27	54
ไม่เชื่อโดยการตัดสินใจของตนเอง	3	3	2	4	1	2
รวม	100	100	50	100	50	100

ตาราง 27 ร้อยละนักเรียนจำแนกตามอุดมคติที่ยึดหลักทางศาสนาในการดำรงชีวิต (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

อุดมคติที่ยึดถือในการดำรงชีวิต	กลุ่มรวม		กลุ่มเข้า		กลุ่มไม่เข้า	
	N	%	N	%	N	%
ไม่มีเป้าหมายเฉพาะปล่อยไปตามดวง	4	4	1	2	3	6
ตามความชอบและความสนใจของตนเอง	34	34	16	32	18	36
พยายามปรับปรุงตนเองให้ทันเพื่อนเสมอ	51	51	24	48	27	54
ดำรงชีวิตอยู่ในศีลธรรม	69	69	35	70	34	68
ทุ่มเทตนเองเพื่อสังคม	27	27	11	22	16	32

ตาราง 28 ร้อยละของนักเรียนจำแนกตามความถี่ของการเข้าร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนา
ในรอบ 1 ปี

ความถี่ของการเข้าร่วมกิจกรรม	กลุ่มรวม		กลุ่มเข้า		กลุ่มไม่เข้า	
	N	%	N	%	N	%
ไม่เคยเลย	5	5	3	6	2	4
เพียงครั้งเดียว	7	7	4	8	3	6
2-3 ครั้ง	34	34	17	34	17	34
4-5 ครั้ง	15	15	7	14	8	16
6-8 ครั้ง	10	10	5	10	5	10
9-11 ครั้ง	9	9	5	10	4	8
มากกว่า 11 ครั้ง	20	20	9	18	11	22
รวม	100	100	50	100	50	100

รายนามพระวิทยากรและพระพี่เลี้ยง

โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน วัดม่วง ระหว่างวันที่ 7 เมษายน ถึง 6 พฤษภาคม

2533

1	พระครูปลัดณรงค์ ปสนฺโน	นักธรรมเอก (เจ้าอาวาส)
2	พระจันทร์ ศิริจฺโน	นักธรรมเอก
3	พระธงชัย ไชยธมฺโม	นักธรรมเอก
4	พระสุรินทร์ จันทสโร	นักธรรมเอก
5	พระอำพล อคฺคฺพโล	นักธรรมเอก
6	พระอำนวย ธมฺมธโร	นักธรรมโท
7	พระดำรง สุภาจาโร	นักธรรมตรี
8	พระลำไย ฐิติจิตฺโต	นักธรรมตรี
9	พระธงชัย ไชยธมฺโม	นวกะ
10	พระสุรศักดิ์ สุรสกโก	นวกะ
11	พระสุวิทย์ ญฺญโณ	นวกะ
12	พระลำไย ปญฺญาวโร	ผู้วิจัย

รายนามผู้เชี่ยวชาญในการตรวจแบบสอบถาม และรายนามครูผู้ตรวจความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ในแบบสอบถาม

1. อาจารย์ ดร. เพ็ญแข ประจณปัจฉนิก	อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์จรีย์ ส่วัตถ์	อาจารย์ประจำคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
3. อาจารย์ทัศนาก ทอญักดี	อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
4. อาจารย์อัญชลี สุคธรรม	อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
5. นางสาวรุ่งทิพย์ สมานรักษ์	ครูโรงเรียนบ้านเลาะเออะ อำเภอทาบเซ็ง
จังหวัดสุรินทร์
6. นางสาววรรณะ บรรจง	ครูโรงเรียนองค์การสวนยาง 2 อำเภอทุ่งใหญ่
จังหวัดนครศรีธรรมราช
7. นางสาววัฒนา มั่นเย็น	ครูโรงเรียนบ้านจารย์ อำเภอทาบเซ็ง จังหวัด
สุรินทร์

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ	นายล้ำรวย วรเตชะคงคา
วัน เดือน ปีเกิด	15 ตุลาคม 2507
สถานที่เกิด	เขตหนองแขม จังหวัดกรุงเทพมหานคร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	96 หมู่ 1 ตำบลหลักสอง เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร 10160
ประวัติการศึกษา	
พศ. 2525	มัธยมศึกษาตอนปลาย (มศ. 5) จากโรงเรียนปัญญาวรคุณ เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร เลขประจำตัว 2309
พศ. 2529	ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต (วท.บ.) ภูมิศาสตร์ รุ่น 8 คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขต ประสานมิตร เลขประจำตัว 261031066
พศ. 2534	ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (วท.ม.) การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ ประยุกต์ รุ่น 4 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทร วิโรฒ วิทยาเขตประสานมิตร เลขประจำตัว 301995374

ผลของการฝึกอบรมทางศาสนาที่มีต่อการพัฒนาจิตลักษณะของนักเรียนที่เข้าโครงการ
บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ที่วัดม่วง เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

บทคัดย่อ

ของ

ลำรวย วรเดชะคงคา

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์
เมษายน 2534

ในการวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายสำคัญคือต้องการศึกษาว่าการฝึกอบรมทางศาสนาสามารถเปลี่ยนจิตลักษณะวินัยในตนเอง ทศณคติต่อพุทธศาสนา ทศณคติเชิงจริยธรรม และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลทำให้สูงขึ้นได้หรือไม่ นอกจากนี้มีลักษณะส่วนบุคคลใดบ้างที่มีส่วนช่วยส่งเสริมการฝึกอบรมทางศาสนาที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนจิตลักษณะดังกล่าว

กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเป็นนักเรียนชายชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ,5 และ 6 ปีการศึกษา 2533 จากโรงเรียนวัดม่วง โรงเรียนเพชรเกษม และโรงเรียนบางแค(เนืองสังวาลย์อนุสรณ์) จำนวน 100 คน โดยแบ่งเป็นผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาจำนวน 50 คน และผู้ที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาจำนวน 50 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยนี้ประกอบด้วยแบบวัดวินัยในตนเอง แบบวัดทศณคติต่อพุทธศาสนา แบบวัดทศณคติเชิงจริยธรรม แบบวัดการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้า แบบวัดความสามารถในการปรับตัว แบบวัดปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว แบบวัดความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา และแบบวัดลักษณะทางชีวสังคม ซึ่งแบบวัด 4 ฉบับแรกใช้วัดตัวแปรตามของการวิจัยนี้ โดยทำการวัดทั้งก่อนและหลังเข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา ส่วนแบบวัด 4 ฉบับหลังใช้วัดตัวแปรอิสระ โดยทำการวัดก่อนเข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา นำข้อมูลที่ได้จากการวัดก่อนและหลังการฝึกอบรมมาทำเป็นคะแนนความเปลี่ยนแปลง การวิเคราะห์ข้อมูลได้ใช้สถิติค่าทีแบบสองกลุ่มที่เป็นอิสระ และใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทางแบบสามทาง และใช้วิธีการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ด้วยเชฟเฟเมื่อพบว่ามีความสำคัญทางสถิติ ผลการวิจัยพบว่า

1. กลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนามีการเปลี่ยนแปลงวินัยในตนเอง ทศณคติต่อพุทธศาสนา และการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าสูงขึ้นมากกว่ากลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนา
2. ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมที่มีความสามารถในการปรับตัวต่ำมีการเปลี่ยนแปลงทศณคติต่อพุทธศาสนาโดยรวม และด้านบทบาทของวัดและพระสงฆ์สูงกว่าผู้ที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมที่มีความสามารถในการปรับตัวต่ำ
3. ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมากมีการเปลี่ยนแปลงทศณคติต่อพุทธศาสนาสูงกว่าผู้ที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมาก โดยเฉพาะกลุ่มที่ครอบครัวมีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง

4. ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมที่บิดามีระดับการศึกษาสูงมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อพุทธศาสนา ด้านหลักธรรมทางศาสนาสูงกว่าผู้ที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมที่บิดามีการศึกษาต่ำ พบเฉพาะกลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมาก

5. ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมซึ่งได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมากมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเชิงจริยธรรมสูงกว่าผู้ที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมและได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมาก เฉพาะกลุ่มที่ครอบครัวมีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง

6. ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมากมีการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าสูงกว่าผู้ที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวน้อย เฉพาะกลุ่มที่ครอบครัวมีฐานะทางเศรษฐกิจสูง

7. ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมากมีการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าสูงกว่าผู้ที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมาก เฉพาะกลุ่มที่ครอบครัวมีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ

8. ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาที่ครอบครัวมีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลางมีการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้ามากกว่าผู้ที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรมที่ครอบครัวมีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ เฉพาะผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมาก

THE EFFECTS OF BUDDHIST TRAINING COURSE ON BEHAVIORAL VARIABLES
OF THAI STUDENTS : A STUDY OF SUMMER ORDINATION PROJECT
AT WAT MUANG , HONGKHEAM DISTRICT IN BANGKOK METROPOLIS

AN ABSTRACT

BY

SOMPORN VARATTECHANONGKA

Presented in partial fulfillment of the requirements for the Master
of Science degree in applied Behavioral Science Research
at Srinakharinwirot University

April 1991

The purpose of this research was to study the effects of the Buddhist training course on Behavioral variables such as self-discipline, attitude toward Buddhism, moral attitude, and the sensitiveness to five percepts and to investigate an interaction between personal data and Buddhist training. The sample consisted of 100 male student who were studying in Prathom Suksa 4th, 5th ,and 6th of primary schools in the academic year 1990 from Wat Muang school, Petchakaseam school, and Bang Kaae (Nuangsangwan Anusorn) school. Fifty students received the Buddhist training while the rests did not. The instruments used in the research consisted of questionnaires on self-discipline, attitude toward Buddhism, moral attitude, the sensitiveness to five percepts, adjustment capability, religion transference from the family, knowledge of buddism, and bio-social characteristics. The first four questionnaires were administered twice, before and after the training course. Different scores were treated as dependent variables. Data was analyzed using independent t -test, 2 ways and 3 ways analysis of variance.

Results of the study were as follows :

1. The Buddhist trained group developed more self-discipline, attitude toward Buddhism, the sensitiveness to five percepts than the none trained group.
2. The Buddhist trained group who had low adjustment capability developed more attitude toward Buddhism, roles of temples and monks than the none trained group with low adjustment capability.

3. The Buddhist trained group who had high religion transference from the family developed more attitude toward Buddhism than the none trained group with high religion transference from the family. This was found in the family with moderate social economic status.

4. The Buddhist trained group who had father with high education had developed more attitude toward Buddhism than the none trained group whose father had low education. This was found in the group with high religion transference from the family.

5. The Buddhist trained group who had high religion transference from the family had developed more moral attitude than the none trained group with high religion transference from the family. This was found in the family with moderate social economic status.

6. The Buddhist trained group with high religion transference from the family developed more sensitiveness to five percepts than the none trained group with low religion transference from the family. This was found in the family with high social economic status.

7. The Buddhist trained group with high religion transference from the family developed more sensitiveness to five percepts than the none trained group with high religion transference from the family. This was found in the family with low social economic status.

8. The Buddhist trained group whose family had moderate social economic status developed more sensitiveness to five percepts than the none trained group whose family had low social economic status. This was found in the group with high religion transference from the family.